CÜNEYT ARCAYÜREK

açıklıyor -1

DEMOKRASİNİN İLK YILLARI 1947-1951

2. BASIM

bilgi

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ : 33

CÜNEYT ARCAYÜREK AÇIKLIYOR : 1

Birinci Basım 1983

İkinci Basım
Ağustos 1985

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Telf : 31 81 22 — 31 16 65
Yenişehir - Ankara

Babıâli Cad. 19/2
Telf : 5 22 52 01
Cağaloğlu - İstanbul

CÜNEYT ARCAYÜREK

DEMOKRASİNİN İLK YILLARI

BİLGİ YAYINEVİ

kapak : fahri karagözoğlu

Cüneyt Arcayürek açıklıyor dizisinin yayın hakkı, yapılan özel anlaşma gereğince Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz.

olgaç basımevi — ankara

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

ZOR YILLAR

İlk Adım ... 15
Alışmak ... 21
Ortam ... 26
Olaylar - Alaylar ... 38
Çemberlitaş ... 50
Kovuluş ... 59
Son Cumhuriyet Balosu ... 65
Siyasetin Nefesi ... 69
Eski Sesler - Yeni Sesler ... 71
Harcama ... 80
Basın Dünyası ... 86
Yetişme Çağı ... 94
Meslekten Gelen Korku ... 110
Özgürlük Kavgasında Görüntüler ... 116
Yıldızı Parlayanlar ... 128
Sınıfsız Kaynaşmış Millet ... 138
Zenginliğin Ortasındaki Yetim ... 142
Korku ... 145
Korkunun Kaynakları ... 151
Bir Genel Af Öyküsü veya Siyasal Gaflet ... 156
Siyasal Saldırı Eylemlerinin İlki ... 165
Bitmeyen Senfoni ... 173
Yalnızlar ... 176
Bir «Beyaz Devrim» Günü ... 182

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM YILLARI

Yanlış Hesaplar ... 195
Hızlı Dönen Dünya ... 200
Bir Tür İntihar ... 212
Cümbüş ... 215
(R) Formülü ... 225
Cilet ... 235
Fırsat ... 241

ÖNSÖZ GİBİ

Ankara, 3 Ekim 1982

Kardeşim Küflü,

Söylediklerin doğru, katılmamak olanaksız. Otuz beş yıldır basında çalışıyorum. Binlerce olay gördüm, yüzlerce önemli insan tanıdım. Gazetecilikte olgunlaşma sürecine girdikten sonra, kimileriyle yakın ilişkilerim oldu.

Bu ilişkilerde benimsediğim bir kuraldan ayrılmamaya özen gösterdim. Gazetecilik yoluyla, gazetecilik dışı maddi kimi olanaklar aramayı, sağlamayı bir gün olsun düşünmedim. Ne kazandıysam meslekten geldi. Meslekte seçtiğim yol, siyasal habercilik. Bu nedenle özellikle gelmiş geçmiş siyasal kişilerle ilişkilerim oldu. Bir liderle, bir başkanla, bir devlet adamıyla, bir bakanla yaptığım görüşmelerde edindiğim bilgilerin «özel bilgi yanı» ile yazılabilecek yanlarını biribirinden ayrı tutmaya özen gösterdim. Belki de, benimsediğim bu kural, kimi kişilerin güvenini kazanmama yol açtı. Meslekte ayakta kalabilmenin özü de bu kuraldır galiba.

Sen, şimdi tutturmuşsun, «1947'den bu yana izlediğin olayların içeriğini, giderek kimi yerde iç-yüzlerini, gazetecilerin o yıllardan bu yana yaşamlarını, çeşitli dönemlerdeki önemli kişilerle olay-

ları, yönetici çevrelerini, insanları yaz artık» diyorsun.

Yazmak gerekiyor doğrusu. Kimi gün gelir ki, bildiklerimizle gördüklerimizin yararı da olabilir. Bakarsın yazacaklarımız kamuoyuna yansımış biçimlerinden çok daha değişik içeriktedir.

Nereden başlayacağız bütün bunları yazmaya. Çarpıcılık arıyorsan, 1980 öncesinden girmek gerekiyor. Günümüzün koşulları izin vermiyor buna. Yanıtı da bulmuyor, söylemiyor değilsin, farkındayım : «1947'den başla, ağır ağır gel bugünlere» diyorsun. Akılcı yöntem.

Bir insanı yazmaya zorlamanın olumlu yaklaşımı doğrusu. Açık konuşayım seninle. Olaylarla insanları yazmaya başlamanın bir gazeteci için meslekten elini eteğini çekiyor anlamına gelmesi ya da olaya bu anlamın yakıştırılmaya çalışılması korkusu olmasa?..

Bu kuşkuyu dile getirdiğim zaman verdiğin yanıt da aklımda. «Mesleği sürdürürken geçmişe dönmenin, hele 1947'lerin biz çağdaki insanların dışında kalanlarca bilinmeyen yönlerini yazmakla ne ilişkisi var», diyorsun. Belki de haklısın. «Gazeteciliği sürdürerek ölmeyi düşleyen bir insansan, öldükten sonra bildiklerini yazabilme olanağından yoksunsan, yaz bakalım» diye sürdürüyorsun savını. Eh, buna da karşı çıkmak olanaksız elbette.

Sürekli direnmelerin karşısında şöyle bir düşündüm.

Kaç dönem görmüşüm gazetecilikte?.. 1947 - 51 arasında demokrasiye geçişin öyküleri, 1950'den 1960'a uzanan bir değişik, renkli bir başka dönem, 27 Mayıs ihtilali, sonrası, isyan girişimleri, İnönü'nün koalisyon denemeleri, dış dünyayla, Ameri-

ka'yla ilgili yeni uyanışlar, ikinci kez demokrasiye geçiş sancıları, 1965'ten sonra tek partiye dayalı iktidar. Getirdikleri götürdükleri. 12 Mart darbesi öyküleri. İki kez, cumhurbaşkanlığı seçiminin ilginç yanları. Kıbrıs harekâtı, 1947'lerde eleştirilen köklü bir partiye gelen canlılık, ardından öteki olaylar. Yığın yığın olaylarla insanlar. Sonra.. 12 Eylül 1980 ve sonrası. Yaşadıklarımızla yaşayacaklarımız.

Kaç dönem, kaç devir gördüm diye saymaya çalışsam, zorluk çekeceğimi itiraf etmeliyim. Hele kamuoyunu etkileyen büyük haberlerin coşkulu günleri, tartışmalar...

Olaylarla insanların perde gerisi. Kolay iş değil yazmak.

Oysa sen, «bir başla, 1947'lerden yavaşça gel bugünlere, deneyelim bakalım nereye varacak» diyorsun. Tek koşulla: Dönem dönem geçmişi yazdıktan sonra, bugünlere gelebilirsem, her yılın olaylarını o yıl sonunda yazmamı kabul edecek olursan, deneyelim bir kez, bakalım ne çıkacak. Bugünlere değin on kitap olur diye de bir hesabın var.

Bu kitaplar bir anı filan değil. Olayları başka açıdan, gazeteci yaşamıyla, bildikleriyle özdeşleştirmekten öteye bir şey değil. Anı yazmak daha çok «büyük adamlara» özgü bir iş. Sade insanların harcı değil.

Denemeye girişeceğimi bu mektuptan öğrenince —Tanrı aşkına— sıkıştırma beni. Bırak da ben zorlayayım kendimi, rahat rahat geçmişi, hele 1947'leri kafamda toparlamaya çalışayım. 1947 - 51 arası gazeteciliğe girişimin ilk yılları. On dokuz yaşında bir insan. Yaşantısı günlük tutmaya elverişli de değil. Ufak tefek notlarla, daha çok kafamı zora koşacağım. Sonrası?.. 1950 - 60 daha da bir olgun-

luk dönemi. Hele 1960'lardan sonrası, dahası, 1970'lere değin günlerle 1980'lere uzanan günler... Başka, bambaşka bir şey. Yargılar, duygular, olayların önemine göre notlar, belgeler...

Karşı karşıya gelip konuşsak, yumuşacık sesine daha çabuk kanacağımı bildiğim için, mektupla bildiriyorum amacımı.

Kabul edersen, kalk eve gel. Piyasaya çıktı artık, bir acı kahvemi içersin. Ama bu çerçeveyi yeniden tartışmayalım.

Oldu mu?

Selam.

C. A.

Bre Cüneyt,
Anlaştık.
Başla, Selam.

AHMET TEVFİK KÜFLÜ

Ankara, 5 Ekim 1982

Bu kitapta, adı geçenler gerçek kişilerdir.
Olaylar da.
Aradan geçen zaman, otuz beş yıl öncesini anımsayıp anlatmaya zorlanan bir kişiyi, kimi yanlışlıklara, değerlendirme hatalarına sürüklemiş olabilir.
Olayları yaratanların da, bu olaylardan etkilenen kişilerin de, bir gazetecinin peşin özür dileyişini kabul etmeleri ricasıyla.

Bu kitabın hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen dostum Önder Şenyapılı ile genç, yetenekli gazeteci arkadaşım İçden Taşhan'a teşekkürler...

(16 Ocak 1983)

BİRİNCİ BÖLÜM

ZOR YILLAR

1
İLK ADIM

1947 yılıydı.

Çetin Altan, «Kalk, seni Ulus gazetesine götüreyim» dedi.

Dostluğumuz ne zaman başlamıştı Çetin Altan ile, nasıl dost olmuştuk, birbirimizi neden sevmiş yakınlaşmıştık, 1947'lerden bugüne değin uzanan bu arkadaşlık, hangi vesileyle başlamıştı, gerçekten anımsamıyorum. Kuşku yok, sınırlı bir dünyamız vardı. İki genç insan, Çetin Altan ile ben, o yıllarda üniversite öğrencisiydik. Çetin, Hukuk Fakültesine, bense Tıp Fakültesine gidiyorduk.

Çetin'in o gün, «Kalk, seni Ulus gazetesine götüreyim» demesinin nedeni, ailece içinde bulunduğumuz ekonomik ve mali zorluklardı. Bir başka neden belki de iki genç insan arasında çıkara dayalı olmaksızın oluşan, sade, içten bir dostluğun, arkadaşlığın gün boyu kesintisiz sürmesi dileğiydi.

Babamı yıllar önce yitirmiştik. İki erkek çocuğun sorumluluğunu üstlenen annemin aylık geliri sınırlıydı. Resim öğretmeni olarak yaşama atılmıştı. Sonraları, Ankara Kız Lisesinin yönetim kadrosunda memur olarak görevini sürdürdü.

Bu koşullar içindeyken, bir dizi maddi olanaklar gerektiren ve öğrenimi altı yıl süren bir meslek dalını seçmiştim. Tıp Fakültesine gidiyordum. Eğitim gereksinmelerine katkısı olacağını düşünerek Çetin, beni, Ulus gazetesine götürmeye kalkmıştı. Daha doğrusu, zorladı.

O YILLARIN ULUS'U, ÇARPICI, ŞAŞIRTICI, RENKLİ BİR ORTAMDI :

— Kuzum, bana niye bir kahve getirilmiyor hâlâ?

Ulus Başyazarı Falih Rıfkı Atay'ın (yanda) bu yüksek perdeden yakınmasını, karikatürist Ratip Tahir Burak (üstte) yanıtlıyor :

— Bu nedir yahu! Falih Rıfkı'nın gürültüsünden çalışamaz olduk!

Burak, olayı izleyenlere göz kırpıp gülümsüyor. Masallardaki «'dev yaratığa', tek savunma aracı olan bir kılıçla saldırmış kahraman prensler gibi.»

Ulus gazetesine adımımı attığım ilk günü tüm ayrıntılarıyla anımsamıyorum. Çetin Altan ile ben, Ulus'ta birkaç ay aralıkla göreve başladık. Önce Çetin, sonra ben.

Ulus, o yıllarda, rotatifleri, iç düzeni, bünyesinde barındırdığı kadrosuyla Türkiye'nin önde giden büyük gazetelerinden biriydi. CHP'nin resmi yayın organıydı. Büyük gazete niteliğini zedeleyen zayıf yanı da, bir parti yayın organı oluşuydu. Kadrosundaki yazarlar, cumhuriyet döneminin ünlü kişileriydi. Atatürk'ün devrimci çağını yaşamış, İnönü ile sürüp giden bir başka dönemdeki çeşitli olaylarla yoğrulmuş, 1946'dan sonra doğan iki partili düzene ayak uydurmaya çalışan insanlardı.

Başyazar Falih Rıfkı Atay'ın odasından çıkıp, «Kuzum, bana niye bir kahve getirilmiyor hâlâ?..» diyen sesinin yankılanışını duyuyorum bugün de. Uzun boylu, gösterişli bir öteki adam, koridorda görünüyor. Karikatürist Ratip Tahir Burak, «Bu nedir yahu! Falih Rıfkı'nın gürültüsünden çalışamaz olduk!» diye bağırıyor. Kulaklarımda çınlıyor, bu güçlü ses. Atay, yanıt vermeksizin odasına giriyor. Burak, olayı izleyenlere göz kırpıp gülümsüyor. Masallardaki «dev yaratığa», tek savunma aracı olan bir kılıçla saldırmış kahraman prensler gibi.

Ulus gazetesi, Rüzgârlı Sokağın hemen başında, çift katlı bir binada üslenmişti. Daha sonra öğrendim : Ulus'ta göreve başladığım sıralarda, öteki gazetelerdeki arkadaşlar daktilo ile yazmıyorlardı haberlerini, yazılarını. Ulus'ta çalışanlar ise, yerinden zorlukla kaldırılan ağır «Remington» marka daktilolarda yazarlardı haberlerini. Dolayısıyla, daktilo makinesi ile Ulus'ta tanıştım. Birbirimize alışmamız da oldukça uzun sürdü.

Yazı işleri daktilo edilmemiş haberleri kabul etmezdi. Tek ayrıcalığı olan Falih Rıfkı Atay'dı. Başya-

zarımız Arap harfleriyle yazardı. Bir dizi olaydan sonra, Atay Ulus'tan ayrıldı, yerine Hüseyin Cahit Yalçın getirildi. O da ayrıcalıklıydı, o da başyazılarını Arap harfleriyle yazardı. Bu nedenlerden ötürü, başyazarlar için bir dizgici, «eski Türkçe» diye anılan Arap harflerini iyi bilen bir düzeltmen Ulus'un kadrosunda mutlaka bulunurdu. Kimi zaman, yazı işleri müdürleri Hüseyin Cahit Yalçın'ın bir yazısındaki kimi sözcükleri okuyamazlar, başyazarın yazış biçiminde artık uzmanlaşan düzeltmen Hakkı «Hoca»nın yardımını gereksinirlerdi.

Çetin Altan, Ulus'a götürdü beni. İlk olarak, gazetenin İstihbarat Şefi İlhan Paniç ile tanıştırdı. Gazetenin istihbarat bölümü büyük bir odadaydı. Ortasında dikdörtgen büyük bir masa vardı. Muhabirler, bu masanın çevresinde toplanıp çalışırlardı. Odanın bir avluya bakan yüzü boydan boya pencere idi. İlhan Paniç, arkası pencerelere dönük, ayrı bir masada otururdu. Ne de olsa, «şef»ti. Arada sırada çekmecesinden bir şişe çıkarır, bardağa kırmızı şarap doldurur, içer, bir yandan da önüne koyduğumuz haberleri yeşil mürekkepli dolmakalemiyle düzeltirdi. Çalışmayı, şarapla birlikte gün boyu sürdürürdü. Şarabı bir dikişte içtikten sonra, sanki zoraki bir görevi yerine getiriyormuş gibi, yüzünü buruştururdu. Bir arkadaşın eleştiren bakışlarını yakaladığı zaman, «Kardeşim, sizden istediğim şu haber nerede, yazmadınız mı hâlâ?..» diye sorar, eleştiriyi, «şef»lik otoritesiyle karşılardı.

İyi insandı.

Kimi kişisel ıstıraplar geçmişti başından, anlatmazdı. «Şarap - görev - ev» üçgenine sığdırdığı, içine kapanık bir yaşamı sürdürüp giderdi. Onca içkiye karşın, her sabah gazeteye herkesten önce gelen, gene Paniç olurdu.

O zamanların geçerli kurallarına uymazlık ede-

mezdik. İstediğimiz zaman, yazı işleri müdürünün odasına elimizi kolumuzu sallayarak gidip görüşemezdik. Herhangi bir nedenle çağırırsa, çekinerek, ürkerek odasına girerdik. İstanbul basınından Ulus'un başına getirilen yazı işleri müdürü Münir Berik'le epeyce sonra tanışabildim. Doğası sakin, yumuşak sesli, az konuşan, istediğini hemen özetleyen Münir Berik, her birimizle belli etmeksizin ilgilenirdi.

Yazı işleri müdürünü sık sık görüp de ne yapacaktık?.. Sorumlu olduğumuz insan, istihbarat şefiydi. Ondan aldığımız emirle gereken yerlere gidip haber toplamaya çalışırdık. Paniç'in süzgecinden geçen haberler, akşam üzerleri, bir dosyanın içinde yazı işleri müdürünün önüne konulurdu.

Tekdüze çalışma izlenimi veren, ilk bakışta katı kuralların egemen olduğu sanısını güçlendiren bu çalışma düzeninin, bir de öteki yüzü vardı. On dokuz yaşındaki genç bir insanı, mesleğin içine çeken, çarpıcı, şaşırtıcı, renkli bir dünya.

Deneysiz, genç, toy bir insanın birden ünlü kişilerin konuşmalarına, arkadaşlık ilişkilerinde gerekirse iğneleyen sözlerle biribirine takılmalarına tanık olması... Bir önceki geceyi zor koşullarda da geçirseler, bütün bunları hafife alan, yermeden, eleştirmeden, konuşma biçimleri, yerip eleştirseler bile alaycı sonuçlar çıkarmaları... O genç insanı, tanığı olduğu bu canlı yeni dünyada yer almaya itiyordu. Kafasındaki kısıtlı yaşam düzeninin çerçevesini kırmaya zorluyordu. Bilinçaltında, gazeteciliğe daha bir bağlanmasına yol açacak koşulları hazırlıyordu.

Elbette, sık sık olmazdı. Partiden Ulus'a gelip giden kimi yüksek «zevat-ı muhterem» ile karşılaşırdık. Adını bildiğimiz, işittiğimiz, cismini yakından göremediğimiz kimseler... Meslekte olgunlaştıkça, gazetecilik-

teki bu görüntülerin işin doğasında yatan, günlük yaşamın olağan bir parçası olduğunu anlayacaktık. Gazeteciliğin sürekli çalışma düzeni isteyen ciddi meslekler in başında yer aldığını kavrayacaktık.

Tıp Fakültesine annemin ısrarlı baskısıyla girmiştim. Fakülteyi bitirseydim, sanırım, iyi bir doktor olamayacaktım. Doktorluğun —ister istemez— insana sindirdiği, kimi zaman kaçınamayacağını doğama ters düşecek davranışları ile bağdaşamayacaktım.

Bir yazgım mıdır, nedir, Çetin Altan'ın beni alıp Ulus'a götürmesinden bu yana, gazetecilik yaşamım süregidiyor.

Çetin Altan ile Cüneyt Arcayürek, arada sırada gazeteden kaçar, Çubuk Barajına gidip bira içerlerdi.

2
ALIŞMAK

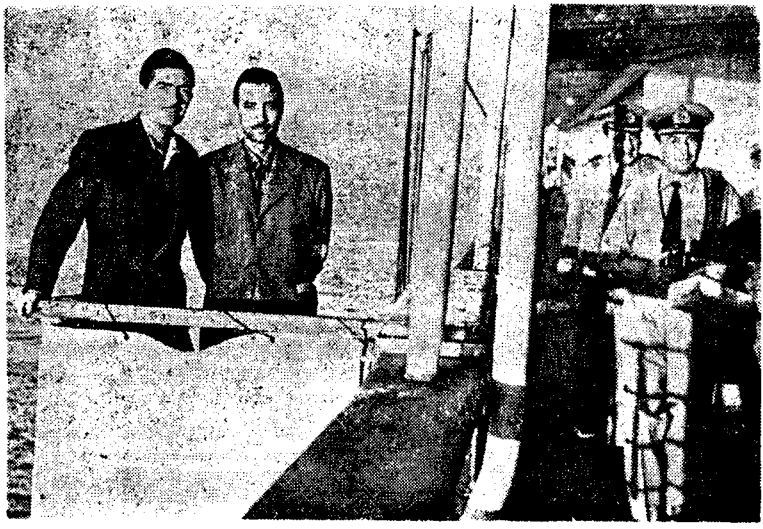
Ulus'a gittiğim gün, stajyer muhabir olarak göreve başladım. Günümüzde de geçerli olan bir kuralla karşılaşarak.

O günlerde de, gazetenin üst düzey yöneticileri, deneyimli muhabirleriyle yazarları, bir şeyler yaratmanın coşkusu içinde gençlere «ham meyve» gözüyle bakarlardı. Meslekte olgunlaşmasını sağlayacak yolları göstermek gibi, olumlu bir davranışın içinde olmazlardı. Meslekte olgunlaştıkça, gazeteciliğe başlayan genç arkadaşlara elden gelen yardımı yapmaya yönelmemin —belki de— asıl nedeni buydu.

Bir stajyer muhabirinin, gazeteci adayının görevi nelerdi?

Ulus, CHP gibi iktidardan gitmesi düşünülemeyecek, yerini başka bir partinin dolduramayacağı varsayılan büyük bir siyasal gücün «yayın organı» olduğu için, ikinci sayfasında bir «Gidenler - gelenler» sütunu vardı. Bu sütunda başkente gelip giden ünlü kişiler mi yer alırdı, yoksa batıdan Türkiye'ye herhangi bir nedenle uğrayan önemli kimseler mi yazılırdı?.. Hiçbiri değil!...

Her gün özenle Ankara garındaki polis yetkililerini arar, yataklı trenle İstanbul'u onurlandıran CHP milletvekillerinin adlarını tek tek saptar, ertesi sabah Ankara'yı onurlandıranların listesini alır, hiç hata yapmaksızın bunların yayımına aracı olurduk.

Gazanfer Kunt (solda) : Her zaman son derece şık giyinirdi. «Süper» muhabirdi, gençleri hiç önemsemezdi. Giderek istihbarat şefini bile...

CHP milletvekillerinin İstanbul'a gidiş ve gelişlerini kamuoyuna duyurmak, ilk önemli görevimdi!

İlhan Paniç, değişik görevler de verirdi. Bu görevlere mutluluk duyarak, başarıya ulaşmanın inadıyla, direnciyle koşarak giderdim.

Örneğin, partiden gelen bir telefonla, Keçiören'de kauçuk ağacı yetiştirilmesi için deneylere başlandığı bildirilmişti gazeteye. Deneylerden olumlu sonuç alınırsa, Keçiören kauçuk ağaçlarıyla örtülü bir ormana dönüşecekti. Dış ülkelerden gereksindiğimiz kauçuk hammaddesi almaya paydos! Paniç, Keçiören'e gitmemi, kauçuk ağaçlarının ne ölçüde dikildiğini saptayarak deneyler hakkında bilgi derlememi istedi. Başkent,

küçük bir yer. Yan semtlerle 300 bin nüfusa göre kurulmaya çalışılmış bir Ankara. Kent yozlaşmasındaki girişimler henüz başlamamış. Keçiören gibi, Ankara'nın yerlisi olan insanların «yazlık» diye kullandıkları bağlık, bahçelik bir yöre, dilendiği anda Keçiören'e gidebilecek bir araç, taşıt, otobüs ya da dolmuş yok.

Keçiören'e yaya gittim. Herhangi bir kauçuk ağacı bulamadığım, göremediğim gibi, görüştüğüm kimi kişiler konunun henüz projelendirme aşamasında olduğunu söyleyerek güldüler de.

Yürüyerek döndüm. Yorgun, toz içinde. «Keçiören'de kauçuk ağacı yok» içeriğinde kısa bir haber yazıp, İlhan Paniç'e verdim. Şaşırarak baktı bana :

«Yani sana göre, parti yalan mı söylüyor?..» dedi.

Partinin yalan söylemesi, aman efendim, haddimize mi düşmüş böyle bir savda bulunmak!.. Böyle bir savda bulunmadığımı, ama, kauçuk ağaçlarının henüz dikimine geçilmediğini anlatmaya çalıştım. «Ha, bak, o zaman iş değişir» dedi serinkanlılıkla. Ağacın dikilmiş olmakla birlikte, henüz kamuoyuna aktarılmasında kimi sakıncalar görüldüğü yolunda bir haber yapıp vermemi istedi. Olmayan bir şeyi, olmuş gibi yazmayı bir türlü beceremedim. Bir yandan da «şef» zorluyor. Çetin de oturmuş, olayı gözlüyor. Sıkıntıyı çözmek için davrandı. Yardım olsun diye ağacın «dikilip de dikilmediğini» anlatan «çok güzel» bir haber yazdı. Gazetenin bir köşesinde yayımlandı haber.

Kovulma tehlikesini atlatmış oldum.

Genç gazetecilerin karşılıklı ilişkilerinde ayrı bir tat vardı. Haberlerimizi yazarken, yapabileceğimiz günlük işleri toparlarken öylesine bir yakınlaşma olurdu ki aramızda, bir sevecenlik, bir insancıl ilişkiler sarardı bizi. Bazı «ağabeylerimiz» biz gençlerden özellikle ayrı

durmaya özen gösterirlerdi. Gazetecilikte edindikleri yeri, biraz da kıskançlıkla izlerdik. Örneğin kolalı gömlek yakaları, özenle ütülenmiş pahalı giysileriyle saçlarını düzgün biçimde taramış bir Gazanfer Kunt... Aynı özenli giyinişiyle arada sırada istihbarat odasına uğrayıp, Gazanfer Kunt'la konuşan foto muhabiri Hilmi Şahenk... Kunt, bizlere önem vermeksizin haberlerini yazar, görüntülenecek bir olaya Şehenk'in yardımcısı ile gidebilirdik.

Bu «süper muhabirler» büro şefini bile önemsemezlerdi. Partinin desteğinde, güçlü kişilerdi. Önemli kişilerle konuşma görevi sürekli olarak Gazanfer Kunt'a verilir, o da, bu kişilere telefon ettiği zaman, ağdalı bir dille söze girişir, şık paltosunu ya da pardösüsünü giyer, şapkasını alır, bir süre ortalıkta görünmezdi. Biz ne Kunt ağabeyimiz gibi konuşabilirdik, ne şık giysilerimiz, ne de modaya uygun şapkamız vardı.

Sonraları, Kunt ağabeyimize benzemek dürtüsüyle olacak, kolalı gömleklere merak sarar olmuştuk. Devrin «büyükleri» ise, ağdalı dille konuşmasını beceremeyen, «ciddi» saymadıkları kıyafetle yanlarına gidenlerden hoşlanmazlardı. Ne var ki, Çetin Altan'ın huyu suyu daha o günlerde belliydi. Giysileriyle, konuşmasıyla, yazılarıyla isyankârdı Çetin. Başkalarının yazdıklarını daha iyi yazabileceğini açıktan söylerdi. Günü gelir, bu savını kanıtlardı da. Doğasındaki bu değişik tutum, yetenekleri, onu, Türkiye'nin önde gelen yazarları arasına koyacaktı.

Ulus'ta, bu hava içinde, büyüklerimize karşı gerekli saygıyı gösterdiğimiz, onların da bize sevgilerini esirgemedikleri ortamda, anlatageldiğim türde haberler yazardık ama, meslek dışındaki arkadaşlarımıza başarılarımızı biraz abartarak, kıvançla anlatırdık. Sıra başarılarımızı kanıtlamaya gelince, sözü değiştirirdik.

Adı kamuoyunca bilinen bir gazetecinin sözlerini, sanki bize söylemiş gibi kendimize mal ederek aktarıverirdik : «Yaaa, işte böyle birader...» derdik. «Yerlerini kaptırırlar kuşkusuyla imzamızı koymuyorlar...»

Arkadaşlardan da, «Yaaa!» diye başlayan alaylı yanıtlar gelirdi ama, aldırmazdık. Gazeteciliğe başlamıştık ya, onların da kıskançlık duyguları ile bizi alaya almaları doğaldı.

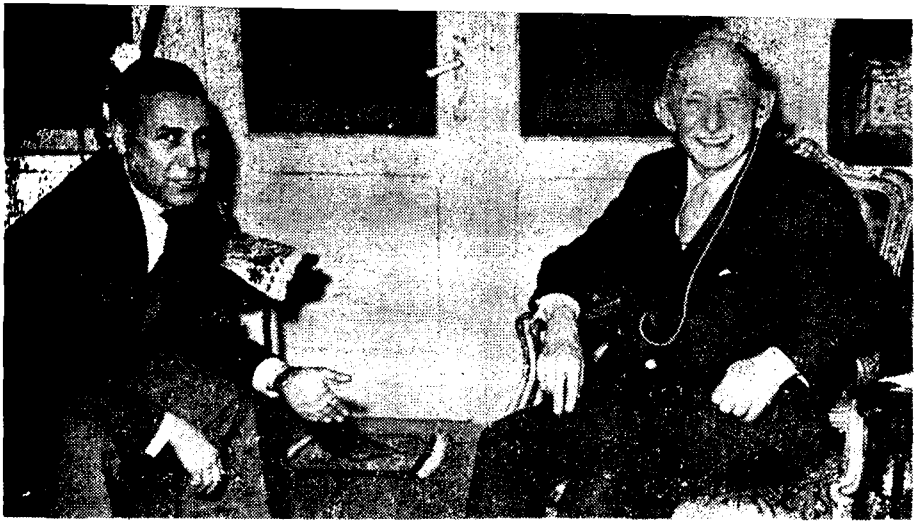
Teselli!..

3
ORTAM

1947'lerde, çok partili siyasal düzene geçiş hareketinin üzerinden ancak bir, bir buçuk yıl geçmişti. Türkiye, yeni siyasal oluşumlara gebeydi.

Gazeteciliği meslek edinmiş genç bir insanın siyasetle yakından uğraşması, siyasal kadroların içine girip çıkması ya da siyaset adamlarının gittikleri ünlü lokantalarda, gece kulüplerinde —arada sırada da olsa— boy göstermesi yadırganırdı. Bu nedenlerin etkisiyle, istesek bile siyasal gelişmeleri izlememiz olanaksızdı. Deneyimsizliğimiz, yaşımız gereği, siyasal çevrelerden çok, gazeteciliğin kendine özgü renkli yaşantısı içinde dolaşırdık. Belki farkına varmıyorduk. Oysa, bu yaşantı siyaset çevrelerinden ötede yeni ufukların kapılarını açıyordu bize. Toplumun çeşitli bireyleriyle ilişki kurmamıza, insanları etiyle kemiğiyle, ruhsal durumlarıyla tanımamıza olanak veriyordu.

Siyasetin karmaşık dünyasına girmezden önce toplumun bireylerini yakından tanımak, ıstıraplarını, küçük gereksinmelerine çözüm buldukları zaman âdeta dünyayı kazandıkları gibi duygular içinde görünmelerini saptamak... Kapılıp gittiğimiz gazetecilik uğraşısında ilerleyebilmek için, kuşkusuz, önemli bir etken olacaktı. Bireyleri tanıyıp anlamadan, toplumu yönlendiren siyaset adamlarının içine girmek, bir bakıma hammaddeden yoksun birinin bir sanat yapıtı yaratmaya kalkışmasıyla eşdeğerde olmayacak mıydı?..

İNÖNÜ'YLE BİR SÖYLEŞİ : «1950'den önce bir türlü sevip ısınamadığım İnönü ile 1950'den sonra yakınlaştık ve değişik, olumlu bir devlet adamıyla karşı karşıya olduğum kanısı bende yerleşti.»

Bize tanınan dar sınırlar içinde yürüttüğümüz mesleki çabaların yanı sıra, gazetecilere özgü o renkli günlere, gecelere kaydıktan kısa bir süre sonra, yönetici kadroların insanlarımıza ne denli aykırı düştüğünü kolaylıkla saptayacaktık. Siyaset adamlarıyla yakın ilişki kurduğumuzda insanlarımızın günlük yaşantısından, ıstıraplarından, küçük bir olay karşısında nasıl da neşelendiklerinden habersiz olduklarını görünce, mesleğin o ilk yıllarının bizlere neler kazandırdığının bilincine varacaktık. Çünkü biz, yönetici kadrolarla ilişki kurma aşamasına geldiğimizde, onların bir türlü kavrayamadıkları bir önemli öğeyi, insanlarımızı yakından tanımanın rahatlığı içinde olacaktık.

Yöneticilerle insanlarımızın sorunlarını bilen gazeteciler olarak, onlardan biri olarak konuşacak, haberleri onların gözüyle değerlendirecek, gerektiğinde on-

lar adına acımasız eleştirilerimizden yöneticileri esirgemeyecektik.

Ulus'un dar çerçevesinden artık çıkıyor, yavaş yavaş kimi çevrelere açılıyorduk.

Bu açılışlarımızı kısıtlı maddi olanaklarımız engelleyemiyordu. Kimi küçük bir lokantada, sigara dumanıyla buğulanmış bir küçük meyhanede bir araya geliyorduk. Maddi olanaklar?.. Sorun olmuyordu. Herkesin cebindekini ortaya koyduğu küçük, ama anlamlı dünyamızda dostlukların, arkadaşlıkların güçlü olduğu günlerdi, o günler... Bizden yaşça büyük olanların ozan olsun, gazeteci olsun, kim olursa olsun, yeter ki saygı duyulan kişiliği olsun, her birinin deneyimlerine dayalı görüşlerini, olayları değerlendirişlerini, vardıkları yargılarını sindire sindire dinliyorduk.

Bu söyleşiler, kimi zaman evlere değin uzanıyordu. Yaşadığımız böylesine bir dünyada, yeni kurulan Demokrat Parti ile birlikte ülke düzeyinde yaygınlaşmaya başlayan çeşitli çalkantıları gözlüyorduk. Bizim çevremiz, bu yeni siyasal girişime önem verirken, çalıştığımız Ulus gazetesinde değişik bir ortam yaşanıyordu. Egemen partinin yayım organı olarak Ulus gazetesi, siyasal kıpırdanmaları hâlâ «tek yanlı» duyurmakta direniyordu. Kimi İstanbul gazetelerinde ise, yeni siyasal hareketlenmeler değişik açılardan kamuoyuna sunuluyor, istenilen etkiyi de yapıyordu. Yeni bir döneme girildiğini, Türkiye'nin sosyal, ekonomik, siyasal yapısının bütünüyle değişeceğini ya da değişmesi gerektiğini bildiren haber, yorum ve demeçlerle doluydu sütunları...

Bütün bunları, elbette, bizler de okuyorduk. Görevimiz Ulus'ta idi, egemen bir parti vardı, partinin üstünde İsmet Paşa «Tanrı'nın bir parçası» idi. Ulus'ta susar, dışarıda konuşur, konuşulanları dinlerdik.

Çankaya'daki cumhurbaşkanlığı konutundan zaman zaman şehre inerdi İsmet Paşa. Ya bir konsere ya da yaverlerinden birinin üzerine kayıtlı atının yarışını izlemek üzere hipodroma giderdi.

Kente inişinden önce, önlemler alınır, Atatürk Bulvarı boyunca polisler dizilirdi. İnönü'nün yaklaşmakta olduğunu, motosikletlerin gürültüleri iletirdi. Bir dizi polisli motosiklet, ardından İnönü'nün otomobili, sonra yine motosikletler... Bir anlık gürültü, Yenişehir'in sessizliğini bozardı.

Halk, İnönü'nün yüzünü göremezdi. İnönü yerine, egemen CHP'nin elleri dilediği zaman halkı okşar, yerine göre sıkardı. İnönü'yü halk, bu yöntemle görmüş sayılırdı sanki. İsmet Paşa eline, vücuduna dokunulmazlığıyla bizden ayrı yaratılmış bir başka dünyaydı. Belki evrenin bir parçasıydı ama, insanların yaşam için kaynaştığı dünyanın gerçek bir parçası değildi, gerçeküstü bir varlıktı. Her sözü buyruktu. Aydınların bir kesimi, ozanlar, öykü yazarları, düşün insanları İsmet Paşanın yarattığı bu dünyanın, Türkiye'nin, Türk halkının gerçek dünyası olmadığını söylerler, aralarında tartışırlardı.

Olağan insanlarla yönetilen, eşitlik kaygısı duyulan bir ülkede yaşamaya Türklerin de hakkı olduğunu söylerler, sınıfsal ayrımlardan arınacağımız günlerin geleceğini şiirlerinde, öykülerinde, söyleşilerinde dile getirirlerdi. Kulaklarına çalınan siyasal söylentileri konuşmaları arasında aktarırlardı.

O yıllar, İsmet Paşayı kimse sevmezdi. Bizim gezindiğimiz ortamda İnönü adı, korku verirdi. İnönü'den, olağan insanlarla yönetimden, eşitlikten, vb. söz edilirken, herkes, ses tonunu alçaltırdı. Egemen insanların dışında, başkentin nefes alıp veren çoğu kesiminde olumsuz tepkiyle anılan İnönü, beyaz «özel trenine» biner,

yurt içinde geziye çıkar, hat boyu aralıklarla dizilmiş askerlerce güvenliği sağlanırdı. Demokrat Parti hareketi ortaya çıkıncaya değin, «Paşa» herkes adına düşünen, milletine doğru yolu gösteren, hemen her konuda uygulamaya geçilmesi gerekli buyrukları veren «tek» insandı.

1947'lere değin, geçmiş yıllardan sürüklenip gelen olumsuz birikimler, DP hareketiyle yavaştan su üzerine çıkıyordu. Bu gerçek, elle tutulurcasına katıydı. Gençliğimize karşın, gözleyebiliyorduk bu gerçeği, algılıyorduk. Söz hakkımızın sınırlı olduğu çevrelerde, ara sıra biz de karışıyorduk konuşmalara. Yaşça bizden büyük olan kimileri gibi anlatamıyorduk, duygularımızı belki yeterince söyleyemiyorduk, yazamıyorduk. Daha deneyimli, bilge olanlar, olayları anlatır, yorumlarken —hiç değilse— başımızı sallayarak katılıyorduk onlara. Kırsal kesimin insanları suskundu. Aydınlar ise, tek parti egemenliğine —fırsat bulmuşken— başkaldırıyordu.

CHP'nin köklü bir parti olduğu kuşkusuzdu. Atatürk gibi bir dev, ölümüne değin Türk toplumuna yaraşır uygar bir yapı sağlamaya, yaşamımızı zenginleştirmeye, devlete sağlıklı bir işlev kazandırmaya çalışmıştı. Aramızdan ayrıldıktan sonra, beklenen neydi?... Bir başka insanın iktidara geçip ayrı bir tutum gözeterek ülkeyi yönetmesi değildi. Gerçi, bir İkinci Dünya Savaşı yaşamıştık. Türkiye'nin savaş dışında kalmasının kimi faturaları olacaktı. Savaş içi, savaş sonrası «tek parti» uygulamaları değişikti.

Atatürk'e, «Ebedi Şef» unvanını veren yönetim, İsmet Paşanın kudretini «Milli Şef» sıfatıyla pekiştirmişti. «Milli Şef»e dayalı haberlerde gereken özeni göstermeyen gazetelerin Basın - Yayın Genel Müdürlüğünün buyruğu ile kapatıldığı günlerin anısı henüz tazey-

di. Hele yönetimce olağan, belki de önemsiz sayılan bazı uygulamalardan sonra, olumsuz tepkiler, giderek kabarıyordu da. Örneğin, kâğıt paralardan, pullardan Atatürk'ün resminin kaldırılması, söylenti sütunlarının bellibaşlı konusu olmuştu. «Milli Şef» İngilizce dersi alıyordu, «Milli Şef» kimyaya merak sarmıştı, «Milli Şef» çello öğreniyordu.

İnönü'nün, paralardan pullardan Atatürk'ün resminin kaldırılmasından haberi var mıydı, yok muydu?.. Kudretli her kişinin çevresinde toplanan «dalkavuklar topluluğu» belki de, Paşaya konuyu olduğundan başka biçimde anlatıp onayını almıştı. Ne var ki, daha sonraları yapılan onca açıklamalara karşın, sağduyu, «tek otoritenin haberi olmayan» bir girişimin yürürlüğe konulamayacağını fısıldıyordu. Çünkü, İnönü bir «Milli Şef»ti, Türkiye'de olupbiten her olaydan haberli olmaması mantıkdışıydı.

Bu ortamı sürekli soluyan, değişik kesimlerden gelen sosyoekonomik tepkilerle beslenen 19 - 20 yaşlarında bir gazeteci, Ulus gazetesinde görevli de olsa kendini bu «genel tedirginlik»ten soyutlayabilir miydi?

O gazeteci bendim, bizdik. Türk toplumuna yaraşır yönetim biçimini araştıran çeşitli akımlar da gittikçe güçleniyordu. Hitler Almanyasının, faşist İtalya'nın savaşı yitirmelerinden sonra, «şef»lik sisteminin ne denli geçersiz olduğunu kanıtlayan bilgilerle de donatılmıyor değildik.

İçimizde coşku ile büyüyen tepkilerin bir ana nedeni daha vardı :

Toplumsal yapı açısından Ankara, âdeta ikiye bölünmüştü. Sağlık Bakanlığı ile Dil ve Tarih - Coğrafya

Fakültesi arasındaki demiryolu köprüsünün Yenişehir yanı, erişilmesi oldukça zor, kentin ayrı bir köşesiydi. Kentin, büyük sayıdaki insanları ise, köprünün «öte yanında», Ulus alanı yörelerinde yaşardı.

Ulus yanı, eğer değerini birden yitirmiyorsa, egemen kişiler için çekiciliğini sürdürüyorsa, bellibaşlı üç neden sayılabilirdi : CHP Genel Merkezi, Ulus Alanındaydı. Müze yapılmazdan önce, birinci TBMM, bu binada toplanmıştı. CHP merkezinin hemen aşağılarında TBMM binası bulunuyordu. Cumhuriyet tarihinin çeşitli zamanlarında önemli olaylara sahne olan, ağırbaşlı büyüklerimizin uğrak yeri tarihi Ankara Palas, TBMM binasının tam karşısındaydı.

Gazeteciler, günün büyük bölümünü Ulus Alanı çevresine yerleşmiş bu üçgenin içinde geçirirlerdi. Ulus'un öteki özelliği, ünlü Karpiç Lokantasının da alanın bir köşesinde yer almasıydı.

İçtenliği söz götürmez dostlukların, arkadaşlıkların odak noktaları bizim için, Posta Caddesinin alt başından yukarıya doğru üç merkezde başlardı. Kürt Mehmet'in meyhanesi, Şükran Lokantası, Palabıyığın ayaküstü meyhanesi. Ozanların, öykü yazarlarının, CHP'nin hışmına uğramış kimi insanların uğrak yerleriydi. Bir de, yeniyetme bizim gibi gazetecilerin.

Ozanlar, aralarında yazdıkları son şiirleri okurlar, yoğun sigara dumanıyla alkol kokusunun karıştığı bu meyhanelerde geçirdiğimiz saatler, bize paha biçilmez deneyimler sağlar, çeşitli konularda bilgiler edinmemize yarardı. Her gece, çeşitli masalarda yenilir, içilir, konuşulurdu.

Garsonun saat 23 dolaylarında, «Vakit tamam beyler!» seslenişinden sonra, hesap ortaya gelir, herkes cebindeki paranın yettiği oranda ödemeye katkıda bulunurdu. Çoğu zaman, geceyi sürdürmek, oralarda il-

gilendiğimiz birkaç kadını görebilmek için bir bara gidebilmemizi sağlayacak «mali planlar» yapardık.

Ertesi sabah işe, henüz alkolü atamamış insanların yorgunluğu ile gelirken, hiç değilse birkaç gece olsun, bu yaşama bir ara vermemiz gerektiğini düşünürdük. Görev sona erer, telefonlar çalışmaya başlardı. «Nerede buluşuyoruz?» sorusu, sabah vardığımız kararı alır götürürdü. Kafamız isyan etse bile, yüreğimiz, bir saatten sonra Posta Caddesinde atardı.

«Ya'vu hani erken yatacaktık?..»

«Boş ver, yarın gece erken yatarız... Benden bir on kâğıt!»

Akan sular durur, öneri hiçbir zaman geri çevrilmezdi. Bir gece öncesini yaşamamış varsayarak, uzun süredir birlikte olmamış gibi... Gene bir masanın çevresinde toplanır, şakalaşır, söyleşir, günlük olayları birbirimize aktarır, çoğu kez «büyüklerimizi» alabildiğince alaya alırdık. Küçük bir kentti Ankara. Küçük olmasına küçüktü, ama insancıl yaklaşımlar açısından büyük kentti. Gerçek arkadaşlığa yaraşır davranışların özü, çoğu kez duygulandırırdı hepimizi. Basit ilkelere oturan, büyük maddi güçlere dayanmayan bu dostluklar, yaşantımıza manevi bir destek sağlıyordu sanki. Birbirimizle herhangi bir konu üzerinde tartışsak bile, çıkara dayanmayan bu dostluklar hiç tükenmezdi. Mutluyduk.

Demirköprünün Yenişehir yanı ise, modern kentbilim kurallarına uygun biçimde kurulmaya çalışılan Ankara'nın «öteki yüzü» idi.

Sağlık Bakanlığından öteye bahçe içindeki iki katlı evlerle uzanırdı. Kızılay'a doğru geldikçe apartmanla-

şan yapılar göze çarpardı. Kızılay Alanında bir park, küçük bir havuz. Yeni yeni yapılmaya başlayan bakanlık binalarından yukarılara, Kavaklıdere'ye gelinirken seyrelen konutlar, birden başlayan üzüm bağları, ağaçlıklar, orta yerlerinde küçük evler...

Devrin önde gidenlerinin toplandığı «köprünün öteki yakası»ndaki insanların yaşam düzeyi ile Ulus dolaylarında yaşayanlar arasında belirgin bir ayrım olduğu yadsınamazdı. Özellikle çocukluk günlerimizde, «köprünün öteki yakası»na sızmaya çalışırdık. Belki davranışlarımızdaki hoyratlıktan, belki de o düzeydeki yaşamın gerektirdiği alışkanlıklara uygun düşmeyen tutumumuzdan olacak, «köprünün öteki yakası»ndaki çağdaşlarımız bize biraz tuhaf gözle bakarlardı. Başka dünyalardan gelmiş insanlar gibi süzerlerdi, uzak dururlardı bizden. O yakada gençlerin toplandığı pastaneler daha bir «Batılı»ydı kuşkusuz. Hor gördükleri, masa örtüleri lekeli meyhanelere gelecek değillerdi ya!

«Kutlu» ya da «Mutlu» gibi pastanelerle, Buket gibi lokantalar, hele günü gelecek açılacak olan Süreyya Pavyonu gibi gece kulüpleri varken, kadehi iki buçuk liraya bir kadeh içki içilen barlarda çalışan kadınlarla bir iki dans, onları varmak istedikleri «toplumsal doyuma» ulaştırabilir miydi?

Oysa, resmi bayramlarda, hele cumhuriyetin yıldönümlerinde okullarda «imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz» diye bağırırdık. Bu slogan, Ankara'nın ünlü bulvarlarına asılırdı.

Köprünün iki yakasındaki genç insanlar, hatta yaşlılar, işte böylesine kaynaşamıyorlardı! Biz onlara uyamıyorduk, onlar da bize uymak istemiyorlardı.

Köprünün iki yakasındaki aynı kentte oturan bu insanlar, resmi bayramlarda aynı sloganı haykırıyorlardı : «İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz!»

Her kesimde ün yapmış kişilerin uğrak yerleri olan, Ankara Palas gibi bir otele, Karpiç gibi bir lokantaya, Süreyya Pavyonu gibi ünlü gece kulüplerine gidebilmek için her çeşit olanağı zorlardık.

Çetin Altan'la gece gündüz sürdürdüğümüz arkadaşlık, mesleğe başladıktan bir süre sonra maaşlarımızı birleştirip bitinceye değin harcama alışkanlığı edinmemize uzandı. Ayrıcalıklı kişilerin geldiği Ankara Palas Pavyonuna gider, paramızın yettiğince yer, içerdik. Biz kimseden rahatsız olmazdık ama, bizden rahatsız olanların varlığını çok geçmeden öğrendik.

Partide önemli bir yeri olan Cevat Dursunoğlu, ikimizi, yanına çağırttı. Dursunoğlu, Ulusal Kurtuluş Savaşının, giderek tek parti döneminin aydın kişilerinden biriydi. Baba dostuydu. Karşısına dikti bizi, sordu :

«Her gece Ankara Palasa gidiyormuşsunuz, orada içiyormuşsunuz, doğru mu?..» diye sordu.

«Evet, doğru» dedik.

Genç insanları kırmamaya, ezmemeye özen gösteren babacan adamdı. Konuşmasına ayrı bir tat, çeşni veren Erzurumlu şivesiyle,

«Oralarda görünmeniz, uygun görülmüyor» dedi.

«Gidiyoruz gitmesine, doğru. Kimseyi rahatsız etmiyoruz, içiyoruz, parasını da veriyoruz.»

«Eee, doğru, güzel ama, oraya gelenler diyorlar ki 'İki bacaksız, kısa pantolondan yeni kurtulmuş iki genç, pavyona geliyorlar, sağa sola bakıp gülüyorlar, yüksek sesle konuşup tartışıyorlar, çekip gidiyorlar. Sorduk soruşturduk, Ulus muhabirleriymişler, uyarın bir daha gelmesinler..' diyorlar.»

Karşılık verdik :

«Paramız olduğu sürece gitmeyi sürdürürüz.»

Kızdı :

«O zaman sizi gazeteden kovarlar, kovdururlar.» dedi.

Çıktık yanından. Kovulmayı mı göze alacaktık, aklımıza estiğinde, cebimiz para gördüğünde Ankara Palasa gitmeyi mi yeğleyecektik, tartışmaya koyulduk. Çetin'in asi mantığı ağır bastı, Ankara Palasa gitmeyi sürdürecektik.

Bir süre ses gelmedi. İkinci bir kez Dursunoğlu'nun karşısına çıktığımız zaman, kovulmayı bekliyorduk, başka bir öneriyle karşılaştık.

Parti, Ulus'ta çalışanların hepsinin CHP'ye kaydolmasını istiyormuş.

«Ama efendim, partiye niye yazılalım? Gazetecinin partisi olmaması gerektiğini öğretiyor ağabeylerimiz?..»

«Olun, olun, olun!» dedi, kestirip attı. Dursunoğlu'nun da aklı ermiyordu öneriye ama, neylesin ki «daha büyüklerimizin» dileğiydi bu. Bir partiyle ilişkilerimiz işte böyle başladı. Başka nedenler bulunarak ya da «icat» edilerek, bir süre sonra ikimiz de Ulus'tan kovulduk!

Ünlü Karpiç Lokantasına, 1949 - 50'lerde, o da şöyle ucundan girebildim. Lokantaya adını veren Karpiç, Beyaz Ruslardandı. Girişte, hemen solda kalan amerikanbarı çok ünlüydü. Amerikanbardan öteye geçmeyi pek düşlemezdik, engel olan yoktu da, paramız yetersizdi. Baba Karpiç, gazetecileri severdi. Yazları bahçesindeki amerikanbarda, kışları içeride oturur konuşurken, yanınızdan geçer, bir sözünüzü beğenir, ya da bir davranışınızı. Alışılmadık bir şey yapardı. Bir tabak

Rus havyarı, kızarmış ekmek, tereyağı gönderirdi, yanında da sarı votka.

Baba Karpiç, Ankara siyasal kulislerinde neler oluyorsa, neler olacaksa, herkesten önce öğrenirdi. Lokantaya gelen ünlüler, Karpiç'in yanında konuşmaktan çekinmezlerdi. Bir öğle üzeri Karpiç'in amerikanbarında tünemiş oturuyorum, yanıma geldi: «Sen gazeteci misin?» dedi. Sorunun ardından ne geleceğini pek kestiremediğim için kısık sesle doğruladım.

«Kabine düştü, düşecek, haberin var mı?..» dedi.

Yoktu. Karpiç'ten üç yüz dört yüz metre uzaktaki gazeteye nefes nefese vardığım zaman, gazete yönetimine gerekli bilgi partiden gelmişti bile.

Bütün olaylar parti içinde oluşur, örgütlenir, biçimlenirdi. «Yukarı»nın onayını almaya gerek olmazdı. Olayları örgütleyen, yönlendiren, biçimlendiren «yukarıdaki insan»dı. Parti bir olayı ne ölçüde büyük göstermek istiyorsa, Ulus ertesi günü bu ölçüler içinde çıkardı. Aykırı bir tutum gözetiliyorsa, Ulus, içeriğindeki öneme karşın haberi göze çarpmayacak biçimde yayımlamaya özen gösterirdi. Devekuşu gibiydi Ulus.

Oysa, İstanbul gazeteleri her olayı Ulus'un tutumuyla ters orantılı olarak yayımlardı.

Varsın onlar öyle davransınlardı. Ulus, küçültmüştü ya olayı, bu davranış sonucu o olayı Türkiye'de sanki hiç kimse öğrenmemiş sayılırdı. Ya da önem vermiyormuş gibi davranırsa, halkımız, «Mademki Ulus böyle bakıyor olaya, öyleyse görmezlikten gelmek doğrudur» diye düşünecektir mi sanılırdı, bilemiyorum.

Bu «garabet»in gizemini bir türlü çözemedik. Soramazdık da. Çünkü Ulus'ta soru sorulmazdı. Buyrulan yapılırdı.

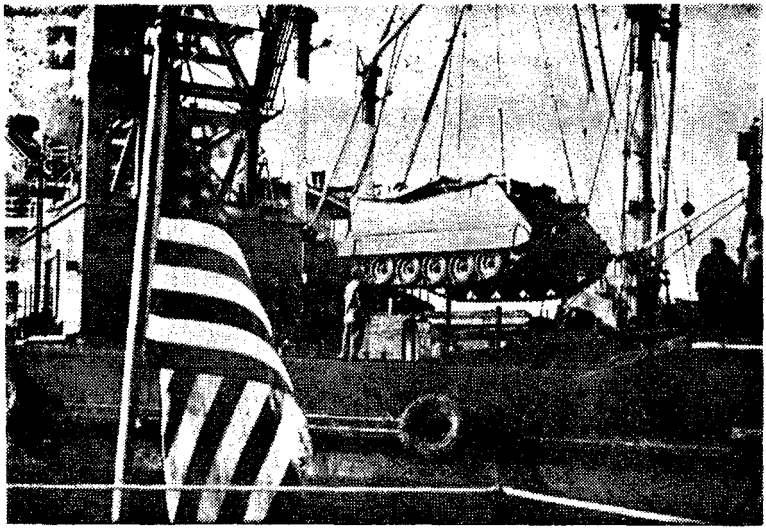
4
OLAYLAR — ALAYLAR

Ulus'ta staj dönemini geçirdikten sonra, kadroya alınmıştım.

Elime geçen para, orta düzeyde yaşayan, çarpıcı giderleri olmayan biri için ayın 20 ya da 25 gününü geçirmeye yetecek kadardı. Zaman olur, şu ya da bu nedenle daha fazla parayı gereksinirdik. Çetin'le bir yol bulmuştuk. Ziraat Bankası Merkez Müdürü Yakup Beye giderdik. Sonradan DP'den milletvekili olan Yakup Bey, bizi dinler, «memur kredisi» verdirirdi. Memur kredisi dediğimiz, üç ay sonra vadesi gelince borcun bütününü ödeme koşulu ile verilen paralardı.

Çetin'le biribirimize kefil olurduk. Bir kezinde borcu ben alırsam Çetin kefil olarak imza atardı senetlere. Yok, Çetin almış ise, kefil olarak benim imzam gerekirdi. Memur kredisini alırken banka, beş lira faiz keser, elimize 495 lira verirlerdi.

Üç ay geçerdi. Kredinin süresi dolardı. İkimiz, Ziraat Bankasının yolunu tutar, Yakup Beyin karşısına çıkardık. Gazetecilere sevecen davranan, saçları dökülmüş, sarı benizli, pırıl pırıl gözleriyle Yakup Bey bize baktıktan sonra, olacağı önceden kestiren bir insan gibi konuyu tersinden tutar, «Herhalde borcunuzu ödemeye geldiniz?» derdi. Hiç bozmaz, soruyu olumlu biçimde yanıtlar, ne var ki Çetin'de on beş, bende de bir o denli para olduğunu, bu yüzden borçlarımızı üç ay daha erteletmek istediğimizi söylerdik. Hemen ardından yaşamın

Bugün üç satırlık bir haber değeri taşıyan «Amerikan yardımı», 1947'lerde manşetlik haberdi.

zorluklarından, aylığımızın kimi zaman yetmediğinden yakınırdık. Yakup Bey açıklamalarımızı başıyla onaylar, bizim gibi olayı alaya alan cümleler sıralardı. Yeni senetler gelir, borcumuz bir on beş lira düştükten sonra, geriye kalan için yeniden imzalardık. Bankaya borcumuz uzun süre bitmezdi. Gün gelir, borcumuzu santimine kadar öderdik.

Bir süre sonra, Ulus muessesesince yayımlanan, partinin malı olan Ankara Akşam Haberleri gazetesine aktardılar bizi. Ulus'a oranla, daha «hafif» bir gazeteydi Akşam Haberleri. Kemal Zeki Gençosman'ın yönetiminde, kent sorunlarına ağırlık veren, kimi röportajlarla süslenen, adliyede geçen olayları insancıl açıdan ele alıp yayımlayan bir gazeteydi. Gazetenin iki muhabiriy-

dik. Çetin artık, yazı denemelerine başlamıştı. Eğitimci İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun «Yeni Adam» dergisinde her hafta bir yazısı çıkıyordu.

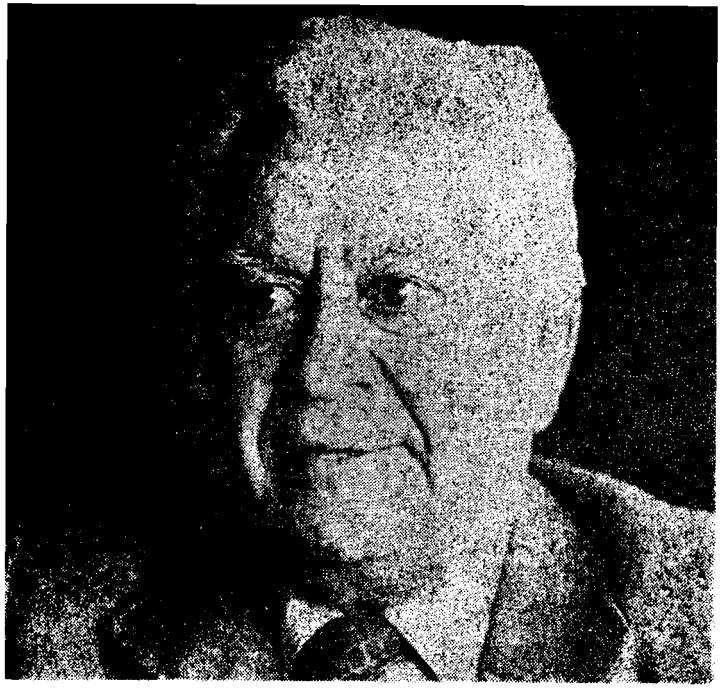
Gazetede, bize ustalıktan çok, ağabeylik eden Gençosman'la çalıştığımız günlerde, kimi ilginç, kimi de insanı duygulandıran olaylar art ardına gelip geçti. Önemli ilk haberim, Akşam Haberleri'nde yayımlandı. Derince'ye ABD askeri yardımının ilk partisinin indiğini bildiren bu haberde, gönderilen araç ve gereçlerin sayısını da —bir ölçüde— veriyorduk. Haberle ilgili notlarımı, Gençosman'a okuduğum, anlattığım sırada, hiç ses etmedi. Aldı haberi, düzeltti ve «Amerikan Askeri Yardımı Türkiye'de» başlığı altında sekiz sütun manşetten verdi.

Ardından benim için ilginç gelişmeler oldu.

Haber konusunda Ulus'tan da Akşam Haberleri'nden de daha bağımsız olan, CHP karşısındaki siyasal hareketlenmeleri destekleyen kimi İstanbul gazetelerinin Ankara muhabirleri peşpeşine Gençosman'ın yanına gelmişlerdi. Vatan'dan Sabahattin Sönmez, Hürriyet'ten Emin Karakuş, yazı işleri müdürümüz ile Amerikan yardımı haberi üzerinde konuşuyorlardı. Bizim gazete akşam üzerleri yayımlandığı için, ertesi günü çıkacak sabah gazetelerine haber açısından bir kaynaktı.

Ertesi günü, İstanbul'un büyük gazetelerinde Amerikan yardımı haberi büyütülerek veriliyordu. Bu sonuç, bir yandan şaşkınlık veriyordu bana, şaşkınlıktan kurtuldukça kıvanç duymama yol açıyordu. Gazetecilikte büyük haber yakalamanın, ötekilerini atlatmanın coşkusunu yaşatıyordu.

1947'lerde Amerikan askeri yardımı büyük haberdi, çünkü, dünya siyasasında Türkiye'yi yakından ilgilendiren gelişmelere tanık oluyorduk. Stalin'in kimi istekleri, Türkiye - SSCB arasında gerilime yol açmıştı. Bo-

KEMAL ZEKİ GENÇOSMAN : «Ustamdı. Çetin Altan'ın telefon şakası yüzünden tarım bakanının özel kalem müdürü ile atıştı.»

ğazlarda ve Kars - Ardahan illerinde haklar öne sürüyordu. İnönü'nün reddettiği bu isteklerden sonra, ABD Başkanı Truman, yaptığı bir çıkışla Stalin'e karşı Türkiye'nin yanında durum almıştı. Amerikan hükümeti, bir plan çerçevesinde Türkiye ve benzeri ülkelere askeri, ekonomik yardım yapmayı kararlaştırmıştı. Derince'ye inen Amerikan yardımı, işte bu planın ilk aşamasıydı, önem derecesi de bu nedenle büyük olmuştu. Haberin derininde yatan gelişmelerden çok,

beni ilgilendiren Türk basınındaki yankılarıydı. Bir haberin doğurduğu olağanüstü ilgi, gazetecilikte, gelişmenin önemli bir çizgisi olacaktı. Öteki gazeteleri atlatmanın uyandırdığı sıcak duyguların tutsağı olacaktım. Önüme düşen haberin büyüklüğünü kavradığım zaman, yönetici kadrolar ne denli aykırı yönde bir eğilim taşıyor olurlarsa olsunlar, kamuoyunun ilgisini çekecek bu haberi zaman yitirmeksizin gazeteye vermeyi kişisel kural olarak benimseyecektim. Başarıya ulaşmanın kokusunu almıştım artık.

Bir yandan da meslek dışındaki arkadaşlara imzamla çıkan haberi gösterip, geçmişte reva gördükleri alayların acısını çıkarıyordum.

Gençosman, insancıl nitelikleri çoğu kez ağır basan ender insanlardandı. Yanında çalışan genç bir insanın başarısından övünç duyar, ödüllendirmek için, alır ünlü lokantalardan birine yemeğe götürürdü. Bir zamanların Zevk Lokantası, Ulus yöresinde yüksek bürokratların uğrak yerlerinden biriydi. Gençosman'ın götürdüğü bu lokantada çalımlı biçimde oturur, gözümüzün ucuyla adlarını bildiğimiz ünlü kişileri izlerdik.

Henüz ünlü değildik, henüz olgunlaşmış gazeteci de değildik. Dışımızda olanların gözleyemeyeceği, gazete iç bünyelerinde yaşayan renkli, gazetecilere özgü kuralları çağdaşlarımız arasında uygulamaya başlamıştık artık. Kimi büyük olayları basite indirgeyen gazeteci davranışlarını yavaştan benimsiyor, yeri geldiğinde uyguluyorduk da. Gazeteciliğe başladığımız günlerde, bu özelliklerini imrenerek izlediğimiz ağabeylerimiz gibi...

Bir süre sonra, aramıza İlhan Çevik katıldı.

Çevik'in özellikleri vardı. Yaşıtımızdı. İnsanlarla olaylara sürekli iyimser gözle bakardı. İnsanların karşılıklı ilişkilerinde birbirlerini kıracak davranışlar, girişimler yapmasına anlam veremezdi. Doğuştan iyimserdi. Gazetecilik tutkusunu hiç yitirmedi, hâlâ sürdürüyor İlhan Çevik. Genç yaşta evlendiği için gece yaşantılarımızın dışında kalmasını hoşgörü ile karşılardık. Bu tutumu belki de doğasının sonucuydu. İlhan'ı bir rakı, bir şarap kadehinin başında bir gece olsun aramızda görmemiştik. Yanında çalıştığı Cumhuriyet'in Ankara muhabiri Mekki Sait Esen'le arasında çıkan bir anlaşmazlıktan sonra, o görevinden ayrılmıştı. Gençosman, Çevik'i severmiş, tanırmış. Bilmiyorduk. Aldı getirdi gazeteye. Gözümüze çarpan ilk özelliği, düzenli yaşamının yanı sıra, bakımlı kıyafeti, elinden düşürmediği o sıralar yeni moda olmuş küçük, fermuarlı çantasıydı. Kolalı gömleğinde kravatı zaman zaman ya sağa ya da sola kaçar, bu «düzensizlik» İlhan'ı tedirgin ederdi.

Gazeteye herkesten önce gelmiştim. Gençosman henüz yoktu ortalıkta. İlhan geldi, pardösüsünü özenle astı, masaya geçti. Telefona el attı. Telefonların dört numaralı olduğu dönemdeyiz. Bir numara çevirdi, küçük bir serüven işte böyle başladı :

«Efendim..» diye başladı İlhan, «Ben, Ankara Akşam Haberleri gazetesinden İlhan Çevik, hürmetler ederim..»

«Saygılar» sözcüğünü henüz kullanmıyorduk. İlhan sözlerini tamamladıktan sonra yüzü sarardı, elleri titredi, telefonu yılgın, kapadı. Yanı başında oturuyordum. Bu değişikliğe anlam veremedim :

«Ne var, bir şey mi oldu?» diye sordum.

Olağan bir olayla karşılaşmış gibi, «Yooo!. Bir şey olmadı?» dedi.

Numarayı gene çevirdi. Daha bir nazik, daha yumuşak bir sesle,

«Efendim..» dedi. «Galiba yanlış anladınız, ben, Ankara Akşam Haberleri gazetesinden İlhan Çevik. Hürmetler ederim.»

Bu kez, baktım yüzüne, sararmaktan da ötede, kızarmıştı, neredeyse moraracaktı. Telefonu kapadı. Sanki kızgın bir demiri tutmuş gibiydi. İlhan'ın başından ne geçtiğini sorup öğrenmeye fırsat bulamadım, içeri, Gençosman girdi. İlhan Çevik'i bir kenara yığılmış görünce,

«Ne oldu sana İlhan?..» diye merakla sordu. Zayıf nahif İlhan'ın —belki de— rahatsızlandığını sanmıştı. Yüzünün çizgileri altüst olmuş, sinirden titreyen İlhan Çevik, merakla beklediğimiz açıklamasını yaptı :

«Tarım Bakanı Cavit Oral'ın özel kalem müdürünü arıyorum. Bir haber konusunda. Birinci arayışımda, 'Eee canım, bunca işimiz arasında!' diye telefonu yüzüme kapadı. İkinci kez aradım : 'Hastir oradan!' dedi. Telefonu sert bir ifadeyle yine yüzüme kapadı.»

Bu kez Gençosman'ın rengi değişti, beti benzi attı. Partiliydi, partili gazeteciydi ama, duyarlı insandı, kimileri gibi memur - gazeteci değildi.

«Ver şu adamın numarasını bakayım bana!» dedi hiddetle, açtı telefonu :

«Sadi Bey, ben Kemal Zeki Gençosman, arkadaşıma söylediklerini yüz bin katıyla size olduğu gibi iade ederim!» diye bağırıyordu. «Benimle çalışan bir arkadaşıma hakaret etmeye hakkınız yok! Şimdi partiye gideceğim, bu küstahlığınızı cezalandırmak için elimden gelen her şeyi yapacağım.»

Yakında olduğumuz için Gençosman'ın patlayan yanardağ gibi ses veren konuşması sırasında, karşıdaki insanın, «Bir dakika Kemal Bey, bir dakika..» diye araya

girmeye çalıştığını işitiyorduk. Gençosman'ı tutabilirsen tut, kapmış koyvermiş kendisini, bağırıyor.

Gençosman biraz yatışınca, «Peki söyleyin bakalim, neymiş bu küstahlığınızın sebebi?..» diye sordu. Adamı konuşturacak, bir boşluğunu yakalarsa, yeniden bindirecekti. Ama, özel kalem müdürünün açıklamaları, o sıralarda yaşadığımız dramı, komediye dönüştürecek nitelikteydi :

«Bir yanlışlık olduğunu sanıyorum. Bir ara bakan çağırdı, yanına girdim. Masamın hemen yanı başındaki iskemlede, telefonlara yakın yerde bir başka arkadaşınız oturuyordu.»

Açıklamanın arkası geldi : Gençosman, «Kim?..» diye sordu.

«Çetin Altan» yanıtını aldı.

Odada sinek uçsa sesi duyulacak. Meğer Çetin Altan, özel kalem müdürü bakanın yanındayken, telefonu her çalışında açıyor, hele İlhan Çevik'in özenle seçtiği sözcüklerle konuşmaya başladığını işitince küfürle karışık, «Eee, seninle mi uğraşacağız kardeşim?». deyip kapatıyormuş!..

Gençosman, ettiği küfürlere mi yansın, özel kalem müdürü karşısında düştüğü acıklı duruma mı üzülsün, yoksa bir başka arkadaşının ortaya koyduğu bu durumdan nasıl sıyrılacağını mı düşünsün, bir karar veremez durumdaydı. Sararmak, bozulmak sırası İlhan' dan sonra ona gelmişti.

Oyunun ikinci perdesi açılıyordu. Zile bastı, Odacı İsmail'e, «Çetin Altan Bey matbaanın kapısından içeri girdiği an, bana haber vereceksin.» dedi.

«Ne yapacaksınız ağabey?» diye sorar gibi oldum. Sözcüğün altını çizerek, kesin bir yanıt verdi :

«Döveceğim!»

Üçüncü perde. Çetin'in dayak yemesi. Başrollerde Gençosman ile Çetin. İkincil rolde, İlhan Çevik. Hem seyirci, hem figüran rolünde ise ben.

Amerikan filmlerinden alışmışlığımız var. Kötü adamın sonu, iyiliğin, erdemin zaferi. Ratip Tahir'e gidip olayı anlattım, başladı gülmeye, «Kemal Zeki yapar mı yapar» dedi. Araya bir başka sahne koyup, «mutlu son»a nasıl erişebilirdik. «İyisi mi» dedi Ratip Tahir, «Sen şu pencereden ayrılma, Çetin'i gözle, durumu anlat, içeri girmesin.»

Ratip Tahir'in oda pencereleri Rüzgârlı Sokağa bakıyor. Bekliyorum.

Bir süre geçti geçmedi, sokağın başında Çetin Altan göründü. Şapkasını geriye atmış, iki eli ceplerinde, ıslık çalarak geliyor. Seni gidi mutlu kahraman, şaka yapayım, muziplik edeyim derken olayı drama çeviren, seni! Seslendim :

«Baksana!» dedim. Baktı. «Gelme» dedim.

Ben yukarıdan başka odalardan, hele Gençosman'ın işitmemesi için olanca gücümü kullanarak Çetin'e sesleniyorum, o aşağıda, sokakta, «Niye?» diye soruyor. Sesini esirgemeyerek. Baktım anlamazlığa, belki de vurdumduymazlığa vuruyor :

«Dövecek!» dedim. «Kim?» diye sordu.

İyi yahu, soruya bak! «Kim olacak, Kemal Zeki...»

«Nedenmiş o?..» diye sormaz mı?

«İlhan...» dedim. «İlhannn..!»

«Ha» dedi, döndü geri, yitti gitti.

Olayın serpintileri iki gün sürdü. İlk günün gerilimi, sert tutumları sergileyen ortam yavaştan yumuşadı. Olayın içeriğindeki güldürü, anlatıla anlatıla bek-

lediğimiz yumuşaklığı getirdi. Gazeteciler arasında benzeri kimi olayları bilen, yaşayan, belki de yaratan kişilerden olan Gençosman'ın Çetin'e daha başka bir gözle bakmaya başladığını, bağışlar duruma geldiğini görüyorduk. O da ara sıra gülüyordu olaya. Efendiliği ile tanınan İlhan da artık olaya ilk günkü gibi bakmıyordu. Bağışlandı Çetin. İlhan ile barıştılar. Gazeteye iç barış yeniden geldi. Çetin, olayı daha da karikatürize eden anlatım biçimi ile sürdürdü elbette, «Ne demekmiş o, hürmetler ederim ile biten, rícacı olurmuş gibi davranışlar. İlhan'ın bu tutumuna tutulduğum için telefonun her çalışında açıp böyle diyordum.»

Anlatıyor, anlatıyordu.

Gençosman'dan ayırdılar bizi.

Gençosman'ı Ulus'a aldılar. Bir ustaya, bizi anlayan, destek olan, yan çıkan yazı işleri müdürümüze Ulus'ta başka görev veriyorlardı. Gençosman siyasal hareketlenmelerde, partisinin de gazetenin de gereksindiği insandı. Muhalefete yan tutan basının giderek güç kazanması karşısında, kamuoyuna olayları, CHP gözüyle ancak bir usta kalemle aktarmanın yolunu aramışlar, tartışmalı konularda Gençosman'dan siyasal yorumlar yazarak yararlanmak gereğini duymuşlardı.

Gençosman, bizden ayrılırken, aynı çatı altında görev yapacağımızı söyleyerek bir demet «teselli» sundu. Yerini alacak yeni yazı işleri müdürümüz hakkında olumlu sözler söyledi. Gençosman'ın elinde gazetecilikte yavaştan kıvama giriyorduk oysa. Hem deneyimlerden geçiyor, sonuçlar çıkarıp yetişiyor, habere bakış açımızı zenginleştiriyorduk. Hem de bütün içtenliği ile bizi kavrayan bir aile havasını verip hepimizi yumuşatan

bir ortamdan yoksun kalıyorduk. Çeşitli karakterler arasında uyum sağlayabilen Gençosman'ın yerini alacak kişi ile birlikte acaba aynı doğrultuda çalışabilecek miydik?

Gençosman'ın yerini karakter yapısını fazla tanımadığımız Nihat Tangüner alıyordu. «Memleket masası»nı yöneten Tangüner, Ulus'a ulaşan yurt haberlerini düzenliyordu. Bu görevden Ankara Akşam Haberleri'nin yazı işleri müdürlüğüne getirilmişti.

Tangüner'in, oldukça sinirli yapıya sahip bir insanın çizgilerini yansıttığı, titizliği ile ün yaptığı, gazetede çalışanlarla gerektiği ölçüde dostluk ilişkileri kuramadığı söylenirdi. Kimi zaman yetenekleri dikkate alınarak gazete içinde gereken yere getirilmediğini söyler, haksızlığa uğradığını anlatırdı. Kişiliği üzerindeki bu bilgilere karşın hiç kimseyi kıracak, üzecek bir davranış yapmadığı bilinirdi. Ulus'ta çalıştığı süreler kendi kabuğuna çekilmişti. Verilen görevi yerine getirmek için bütünüyle çaba gösterdiği her zaman gözlenmişti.

Ama, Tangüner'i yeni bir görev, o görevin üzerine yıktığı sorumluluklar bekliyordu. Ulus'a oranla daha «hafif» bir akşam gazetesi de olsa, sonunda Akşam Haberleri partinin yarı resmi organıydı. Olumsuz bakışların Ulus ölçüsünde, bu gazetenin de üzerinde olacağından kuşku yoktu. «Habbeyi kubbe yapmakta» usta olan muhalefet gazetelerinin tutumu göz önünde tutulursa, yarı resmi bir parti organının da Ulus ölçüsünde dikkatli olması gerekiyordu. Tangüner görevi aldıktan hemen sonra Çetin ile beni çağırıp konuştu. Gençosman zamanında gazeteye gelen dinamizme başka gözle baktığını, kendine bağlı muhabirlerden sürekli haber istediğini, bizlerle uğraşıp yön vermeye pek zamanı olmadığını söyledikten sonra :

«Bakın kardeşim...» diye söze başladı. «Ben bir günde yedi gazete birden hazırlarım..»

Sustuk. Sözünü sürdürdü :

«Ben bir yumruk vurdum mu, bin kilo çeker» dedi.

Hele bu son cümleden sonra sus pus olduk.

Habere gereksinmediğini vurguladıktan sonra bir günde yedi gazete çıkaran.. Bir yumruğu bin kilo çeken bir yazı işleri müdürünü... Fazla deneyimli sayılmazdık gerçi ama, ilk kez görüyorduk. Çetin Altan, her yerde, öteki gazetecilerin «hasetini» kamçılıyordu :

«Var mı sizin, yeni müdürümüz gibi müdürünüz. Yok! Olmaz elbette. Bir günde yedi gazete çıkaran, bir yumruğu bin kilo çeken bir yazı işleri müdürü kolaylıkla bulunmaz» diyor, ardından kahkahalar patlıyordu. Sözlerinin Çetin'in düş dünyasından kaynaklandığı gibi bir izlenimle, hiç kimse —içine biraz güldürü öğesi de katsa— bu gerçeği ciddiye almıyordu. Gençosman'a gidip sızlandığımız zaman, «Çalışın bakalım, çalışın!» deyip bizi yatıştırıyordu.

Geleceğimiz pek parlak görünmüyordu.

5
ÇEMBERLİTAŞ

«Bakın, Necdet Bey...» diye başladım söze. «Yeni bir yazı işleri müdürü geldi başımıza. Yok! Bir şey demeyin de, verin bir haber, göze girelim, durumu sağlama bağlayalım..»

«Yok, diyorum, anlamıyorsun. Yok bir haber...» diye karşıladı sözlerimi Necdet Bey, Ulaştırma Bakanlığı Limanlar Dairesi Müdürü. Kır saçlı, ufak tefek cin gibi bir adamdı. Ulus'ta çalıştığım sıralarda tanımıştım. Genç bir gazeteciye yardım elini uzatmaktan çekinmez, eğer «Ulus'a girebilir nitelikte bir haber» olursa, vermemezlik etmezdi. Bakanlığa her uğrayışımda, alır odasına, hele işi yoksa, oturur gevezelik ederdi benimle.

«Ne demek haber yok, Necdet Bey. İsterseniz siz, bir şeyler bulup çıkarırsınız.» diye karşı çıkıyordum. Direniyordum, çünkü Derince Limanına gelen ilk Amerikan askeri yardım haberini Necdet Beyden almıştım.

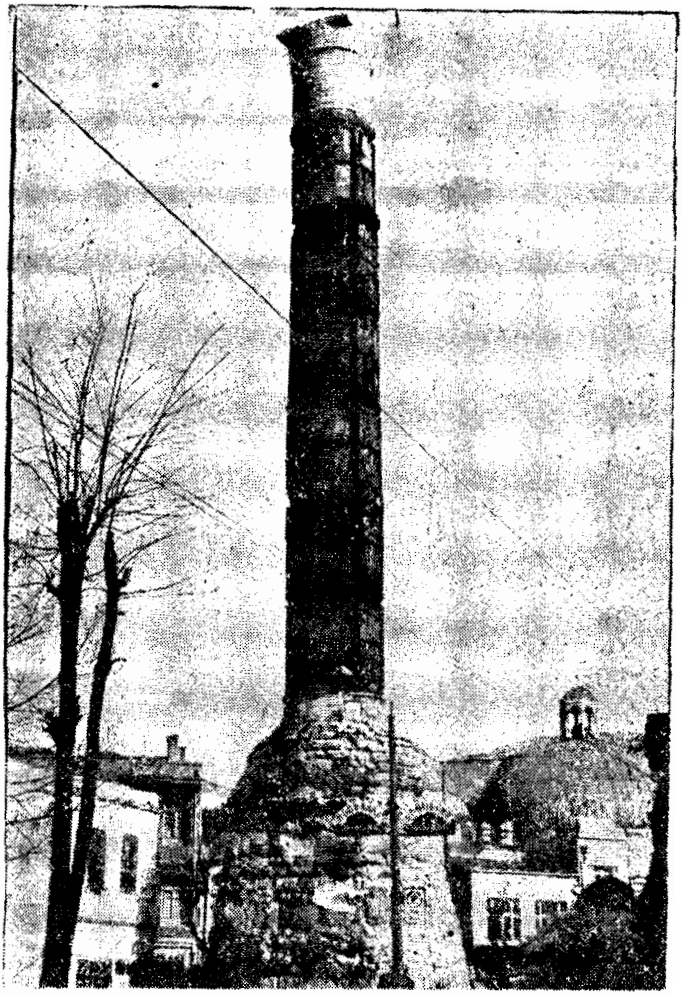
«Canım!» dedi kızgın bir sesele. «Haber yok, sen de git gazeteye, 'Ulaştırma Bakanlığı İstanbul'daki Çemberlitaş'ı Ankara'ya taşıma hazırlığı yapıyor' diye bir haber yaz, olsun bitsin!»

Elim boş döndüm gazeteye. Çetin,

«Ne var, ne yok?» diye sordu.

«Hiçbir şey yok» dedim.

Bizimki de işgüzarlığın dikâlâsı idi. Yazı işleri müdürümüz haber maber istemiyordu ki.. Para durumuna

ÇEMBERLİTAŞ : «Çetin ile birlikte özel vagonlar yaptırıp, tünelleri genişlettikten sonra, bu koca sütunu Ankara'ya başarıyla taşıdık, ama ortalık birbirine girdi.»

göre, o geceyi nasıl kurtaracağımızı aramızda araştırırken, aklıma geldi.

«Yahu,» dedim Çetin'e. «Necdet Bey var ya, Ulaştırma'daki, bugün haber arıyorum, ne dedi bana, biliyor musun?..»

«Ne dedi?» diye sordu Çetin.

«Eğer bu kadar haber sıkıntısı içindeyseniz; Çemberlitaş Ankara'ya getiriliyor, diye yazın, dedi.»

Çetin şöyle bir baktı : «Söyledi mi bunu?» dedi.

«Söyledi» dedim.

«Eh, öyleyse biz de getirelim,» dedi.

1947'lerde, bugün olduğu gibi, her dalda çeşit çeşit ansiklopedi yayımlanmıyor. Genel bilgi sağlayabilmek için elimizde tek ansiklopedi, Hayat Ansiklopedisi var. İnönü Ansiklopedisi adıyla başlatılan, fasikül fasikül yayımlanan, sonra siyasal nedenlerden çok, taşıdığı ad nedeniyle sonunun ne olduğu bilinmeyen bir başkası daha.

Ulus'un kitaplığına gittik. Küçük bir kitaplık, bir arşiv. Hayat Ansiklopedisini indirdik, (Ç) harfini bulduk, Çemberlitaş'a baktık.

Çemberlitaş hakkında ne bilgi bulduysak, hepsini toparladık. Hangi Bizans imparatorunca dikilmiş, neden dikilmiş, üstünde ne yazar ve benzeri bilgileri topladıktan sonra oturduk masaya. Tarihsel bilgilerin dışında elimizde bilgi yok. Çemberlitaş'ın Ankara'ya nasıl getirilebileceğini düşünmeye başladık. Çetin, yaratıcı gücünü çalıştırdı. Akla yatkın taşıma yol ve yöntemleri buldu. Çemberlitaş, şunca uzunlukta bir taş, tarihsel değerini yitireceği için parçalanıp taşınmamalı. Üstü açık, uzun vagonlar yaptırdık devlete. Heyhat, başka bir sorun çıktı önümüze : Bu uzun vagonlar, kavisli, dar tünellerden nasıl geçecekti?!. Tünelleri de elden geçirtip, bir güzel geçişe elverişli duruma getirdik.

Dahası var: Vagonlar sallanınca tarihsel Çemberlitaş sağa sola çarpıp bir yerinden kırılabilirdi. Sarsıntıdan doğacak sakıncaları yok etmek gerekiyordu. Çareyi bulduk: Taşın çevresini sarsıntıdan koruyucu maddelerle doldurduk. Böylece, Çemberlitaş'ın kazasız belasız Ankara'ya getirilmesi için her türlü koşulu hazırlamıştık. Geri yanı, önce Tangüner'e, sonra da devlete kalmıştı.

Haberi dört başı mamur, yazdık. Haber benim ya, Çetin, «Al, götür Tangüner'e ver!» dedi. Önemli bir görevi tamamlamış, büyük bir haber yakalamış insanların huzuruyla haberi götürüp Tangüner'in önüne koydum.

Yazı işleri müdürü, habere bir göz attı :

«Başka kimsede var mı bu haber?» diye sordu.

«Hayır, olamaz!» diye yanıtladım. Yalan da söylemiyordum, gerçekten olabilir miydi?. Sağa sola baktı :

«Kimseye söz etme haberden, hayatta ele geçecek büyük haberlerden biri!..» dedi.

Akşam üzeri gazeteden çıkıyoruz, Çetin'e, «Ne haber,» dedim, «Çemberlitaş Ankara'da manşet!»

Çetin, «İyi, çok iyi!» dedi. Ekledi :

«Ama ne yazdık haberi be, di mi?»

Doğruydu da. Haberde her öğe vardı. Tarihsel bilgilerden, nasıl taşınacağına değin her şey! Çemberlitaş'ı getirip Başbakanlığın önüne yerleştirmiştik. Daha iyisi can sağlığı. Geceyi birlikte geçirdik.

Ertesi sabah Çetin'e telefon ettim :

«Bana baksana! Tangüner haberi bulunmaz Hint kumaşı gibi aldı, kimseye söylemeyin, dedi. Ya bizi işletti, ya da gerçekten manşet yapacak. Başımıza bir iş gelmesin sonra?»

«Boş ver, gelirse gelsin, inceldiği yerden kopsun!» dedi.

Ama sorumluluk üzerimdeydi. Durdu, durdu, sonra,

«İstersen git gazeteye hemen. Tangüner'e de ki, ağabey, bu haberi uydurduk, sen bunu kullanma filan de!»

Çetin yol gösteriyordu. Kurum sata sata adamın yanına gitmişsin, haberi vermiş, doğruluğu üzerinde de hiçbir kuşku olmadığını söylemişsin. Sonra gidip...

Üstüne üstlük parti organı gazete bu. Başımıza bir iş getirir korkusu da bir yandan. Bir koşu gazeteye gittim. Ulus gazetesinin üst katının bir bölümü yazı işlerine, diğer bölümü ise mürettiphaneye ayrılmıştı. Tangüner, mürettiphanede sayfaların başında : Kolları sıvamış, ceketi bir yana atmış, sayfaları düzenliyor. Bir göz attım: «Çemberlitaş, Ankara'ya getiriliyor!» Sekiz sütun manşet.

Tangüner, çalışırken konuşmazdı. «Ne var?» dedi.

Sıkılgan, bin kilo bir yumruk hesabıyla kuşkulu. Gerçeği bütünüyle söylemekten çekinerek,

«İsterseniz bu haberi bir günlüğüne tutalım, daha genişletmek için...» diyesi oldum. Tangüner, sert sert baktı suratıma, salyangoz görmüş gibi,

«Hadi kardeşim, hadi» dedi. «Haber çıksın, yarın daha ayrıntı veririz. Elime geçen büyük haberi kaptırmam kimseye!»

Gazete, piyasaya saat 16 dolaylarında çıktı. Bir süre sonra gazeteyi aradık. «İçerde» ne olup bittiğini sorduk.

«Gelmeseniz iyi olur,» dediler.

«Neler oluyor?» dedik. Kısa yanıt her şeyi açıklıyordu :

«Çemberlitaş!...»

Bir yandan gelişmeleri merak ediyor, bir yandan da haberin içeriği, olası olaylar aklımıza geldikçe gülüyor-

duk. Gazeteye gitmek aklımızın ucundan geçmiyordu. Bir ara, «Yahu, ne olacak halimiz?» diye sordum Çetin'e.

«Boş ver!.. Sıkma canını.» dedi.

Olanları sonradan öğrendik. Sabahları Ulus, öğleden sonra Akşam Haberleri, partinin ileri gelenlerine dağıtılıyordu her gün. İsmet İnönü, görünürde CHP Genel Başkanlığını bırakmıştı. DP muhalefeti, Cumhurbaşkanının parti lideri olamayacağını savunduğu, bu görüşünde de direndiği için, Hilmi Uran, CHP Genel Başkan Vekilliği görevini yürütüyordu. Parti gazeteleri üzerinde etkin kişi, Hilmi Uran'dı.

CHP Genel Başkan Vekili, Çemberlitaş'ın Ankara'ya getirileceği haberini manşette görünce, hemen Ulaştırma Bakanını aramış. «Bu nedir?» diye sormuş. Bakan, «Tamamen yalan, saçma sapan bir haber!» yanıtını verince, Hilmi Uran, «Bana Nihat Tangüner'i çağırın!» diye buyurmuş.

Tangüner'in, Hilmi Uran'ın yanına nasıl gittiğini, hangi duygularla girdiğini tahmin etmemek için artık «şey» olmak gerek! Heyecan, korku.. Hele Ulus müessesesinde çalışanların yazgısı iki dudağının ucunda. Başını kaldırıp :

«Be oğlum,» demiş Tangüner'e «Hadi bu haberi yazanlar delikanlı. Sen koca adamsın, Çemberlitaş Ankara'ya getirilir mi hiç?»

Yeni görevde henüz bir haftayı tamamlamamış olan Tangüner gazeteye perişan dönmüş. Haber bir yana, ertesi günü gazeteye gitmememizin başka haklı nedenleri de vardı. Bir kez bin kiloluk yumruktan korkuyoruz.

Yazı işleri müdürü yaratılıştan sinirli insan, bir de işin cılkı çıkmış. Sağda solda dolaşıyoruz.

Tangüner, bir gece boyu kendini bir kurnazlığa hazırlamış.

Ankara'da, o sıralar, Ulus'tan başka, muhalefeti tutan «Kudret» gezetesi çıkıyordu. Ön sayfası siyasal haberlerle, demeçler ve siyasal yorumlarla doluydu. Öteki sayfalara fazla özen gösterilmiyordu. Kudret, ikinci sayfasında yer alan kent haberleri bölümüne, Akşam Haberleri'nde ne haber bulursa, aktarıyordu.

Sinirleri gergin Tangüner, uykusuz bir geceden sonra, sabahın saat altısında Ulus Alanına koşmuş, bir Kudret gazetesi almış. Kudretçiler, bizdeki Çemberlitaş haberini soruşturmadan makaslayıp kent haberleri bölümüne büyükçe koymuşlar. Tangüner'in önüne dilediği fırsat çıkmış. Hemen gazeteye gelmiş, bir yazı döşenmiş, o gün yayımlandı :

«... Muhalefet organı Kudret gazetesini suçüstü yakaladık. Her haberimizi makaslayıp gazeteye aktardığını ortaya çıkarabilmek için biz, dünkü sayımızda Çemberlitaş'ın Ankara'ya getirileceği gibi akıl almaz, inandırıcı olmaktan uzak, tümüyle yalan bir haberi manşette göstermiştik. Kudret gazetesi bu haberi de, olduğu gibi alıp kullandı...»

Ön sayfada çerçeve içinde çıkan yazının özeti, böyleydi.

Nihat Tangüner beraat etti. Uran da, hükümet de rahatladı.

Olay kapandı ama, Tangüner —haklı olarak— artık bizlerle çalışmak istemediğini söylemişti. Birkaç gün sonra Gençosman bizi çağırttı. Çok ciddi bir şey söyleyecek gibi duruyordu. Biz de nasıl bir savunma yapacağımızı hesap ediyorduk.

«Sizi,» dedi, «dün yarattığınız rezillikten sonra...» Durdu, kısık sesiyle, olayları, ciddi konuşma düzeni içinde alaya almaya bayılan üslubuyla, «Bu rezillikten sonra...» diye yineledi. «Tangüner de sizinle çalışmak istemediği için ikinizi Ulus gazetesine aktardık..» dedi.

«Olay da kulağınıza küpe olsun.»

Yanından çıkacağımız sırada, «Haa, maaşlarınıza da bir ölçüde zam yapmışlar...» dedi.

Bizi, Akşam Haberleri'nde bırakmış olduğu için bir sorumluluğun bedelini ödüyor gibiydi Gençosman.

Aynı koridora açılan bir odadan çıktık, karşı odaya girdik. Gazete değiştirmiştik!

Haberle, kamuoyu ile şaka yapılamayacağı dersini almıştık almasına ama, Çemberlitaş'ın Ankara'ya nakli yalanlanmıştı yalanlanmasına ama, İstanbul basınında bu konuda yer yer tartışmalar sürdü. Kimi köşe yazarları —örneğin İbrahim Alâaddin Gövsa— Boğaz'ın güzelliğini kapattığı savını öne sürerek, Kız Kulesi'nin başka bir yere taşınması gerektiğini tarihsel açıdan bilgiler vererek yazdı.

Yıllarca sonra, Çemberlitaş olayını anımsadığımız zaman Çetin, «Yahu Cüneyt, biz basına damgamızı vurmuş insanlarız,» der, ardından kahkahayı koyverirdi.

Yalana yanlışa dayalı haber, yazı, röportaj yazanların meslek yaşantılarına «geçersiz» damgasının vurulacağı günler, gecikmeksizin gelecekti. Çemberlitaş olayından çıkardığım dersten sonra, bir daha mı?...

Doğrusu ya, Çemberlitaş olayı nedeniyle içimde hâlâ bir kuşku yaşamıyor değil.

Çemberlitaş olayıyla Çetin Altan sayısız muziplikklerinden birini benim aracılığımla mı yapmıştı? Yoksa Tangüner'e bir türlü ısınamadığı, bir yumruğunun bin kilo çekmesine, bir günde yedi gazete hazırlayacağı savına bir tepki olarak, bu olayı daha bir kışkırtmış

mıydı?.. İçimdeki bu kuşkuyu doğrulayacak bir yanıt alırım korkusuyla, o gün bugündür Çetin'le her karşılaşmamızda konu açılsa da bu soruları kendisine yöneltmekten kaçınıyorum.

Üzerinden otuz yılı aşkın zaman geçmesine karşın, bir yerde enayi yerine konulduğumu öğrenmek istemiyorum.

6
KOVULUŞ

Önce Çetin'i, ardından da beni Ulus'tan kovdular.

Çetin Altan'ın suçu neydi?.. Hiç!..

Kolay söylenir bir sözcük «hiç» sözcüğü.

Yasalara aykırı bir davranışınız olmadıysa, suçlu olup olmadığınız sorulduğu zaman vereceğiniz yanıt : «hiç!»

Hukuk devleti düzeninde, haklılığınızın benimseneceğinden kuşku duymadığınız bir toplum içinde, üstünüze yıkılmak istenen suç duvarının «hiçliğini» kanıtlayabilirsiniz de.

«Hiç» sözcüğü gönlünüzde, kafanızda suçsuzluğunuzu simgeleyen bir kavramdır. Yasaların ötesinde egemen kişilerin kol gezdiği ortamlarda «hiç» sözcüğü, bir suçluluk savına karşı kullanılan sözcük olmaktan çıkar, toplumun dişlileri arasına bir «hiç» olarak atıp bırakabilir insanları.

Çetin Altan'ın suçu, yasalarla ilintili bir suç değildi, «hiç» bir şey değildi. Tek suçu, ünlü kişilerin gittiği yerlerde görünmesi, konuşma olanağı bulursa, her biriyle akranıymış gibi söz açması, doğasındaki «eşitlik ilkesi»ne sımsıkı sarılmasıydı bence. Egemen güçlerse, yönetilmekten öteye «hiçbir şeye» yaramaz gördükleri bir genç yazarın bu yaşam felsefesini, bir türlü içlerine sindirememişlerdi.

Çetin'in zorlamalarına karşın, o gece, Ankara Palastaki baloya gitmedim. Vücuduna biraz bol gelen ba-

badan kalma frakını giyerek Galatasaray balosuna gideceğinden kuşku duymadığım Çetin, zorlamaları arasına büyük bir fırsatı kaçırdığımı sıkıştırıyordu durmaksızın. Yargıtay üyelerinden birinin biribirinden güzel iki kızıyla sabaha değin dans edip, eğlenebilirmişiz!

Genç insanların, yeteneklerin aynı siyasal görüşlerin koşutunda olmayanların dışlandıkları bir çevreye girmeye çalışıyorduk.

Devlete egemen olan bir partinin önderleriyle, ünlü kişilerin bir araya gelip söyleştiği, eğlendiği lokallerde, otellerde, gece kulüplerinde bizim gibi «hiçler»in ne yeri olabilirdi ki?!.. Hele varlığımızla oralarda, o kişilerle eşdeğerde birer birey olduğumuzu kanıtlamaya çalışmak! Suçtu, büyük suç, haddimizi bilmemekten doğan ağır bir suç!..

Toplumun bu kesiminde dolaşırken, küçük gören, hor bakışlar yakalardık kimi zaman. Bir iki saniyeye sığan bu bakışlar insanı isyana kışkırtırdı. Anlamazlıktan geldiğimiz, Türkiye'de o sırada «yönetenlerle yönetilenler» ayrımının kişilerin yaşayışlarıyla kantara vurulduğu bir ortamın varolduğuydu.

Yönetenlerin dünyasına girmek, yabancı bir ülkenin sınırlarını izinsiz, vizesiz aşmak gibi bir şeydi.

Herkesin alabildiğine eğlendiği, balonun canlandığı saatlerde —egemen kişilerden birinin metresi olan— bir kadının gece çantasını yitirdiğini öne sürmesi, bir anda ortalığı karıştırmıştı.

Eski Ticaret Bakanı Âtıf İnan, «Gördüm» demişti. «Çantayı bu adam aldı...»

İşaretparmağını uzattığı genç insan, Çetin Altan'dı. Oysa, yitirildiği sanısı ile ortalığı karıştıran çanta, tuvaletin bir köşesinde bulunmuştu.

Ne çare, Çetin Altan'ın bir ömür boyu sürecek ıstırabı, işte, böyle başlamıştı. Yazarlığı boyunca başına gelen onca olay bir yana, genç Çetin Altan'ı kimi zaman düş kırıklığına, kimi zaman ıstırap çekmeye, daha sonraları birden kükreyerek egemen sınıflara karşı tüm gücüyle savaşa itti bu olay. O günlerinde artık hiç ayrılmaz olmuştuk. Istırabıyla yalnızlığını evindeki küçük çalışma odasının duvarlarına anlatacağına, beni karşısına alır, konuşurdu durmaksızın. Kesmeksizin dinlerdim. Bir iftiranın toplumsal çirkinlikler içinde sergileniş biçimini kafamızdan bir türlü söküp atamıyorduk.

Zamanı gelecek, olgunlaşan, büyüyen Çetin Altan toplumun kokuşmuş kesimlerine kalemiyle acımasız bir savaş açacaktı. Acımasız olanlara, onların anlayıp içlerine sindiremedikleri bir insancıllıkla yaklaşarak...

Bu savaş boyunca benliği, belleği, duygularıyla başbaşa kaldığı ıstıraplı günlerinde binlerce satırı okuyarak, kültürünü alabildiğince genişleterek hazırlandı. Okudu, okudu. Yayımlanmasa bile, yazdı da yazdı.

Toplumsal kesimlerde görülen yozlaşma ne denli olursa olsun, Çetin Altan gibi bir yeteneği uzun süre kız çeyizleri gibi sandık odalarında saklayamazdınız. Ulus'tan sonra Çetin, Necmettin Sadak'ın Akşam gazetesinin Ankara muhabirliğine getirildi. Başarıya tırmanma süreci başlamıştı.

Ben Ulus'tan daha sade biçimde kovuldum. Muhabir kadrosu her pazar sırayla nöbet tutardı. Hangi arkadaş ötekilerine göre daha «kıdemli» ise akşamüstü haberleri toplayıp yazı işlerine verirdi. O pazar, Ulus'ta göreve bizden sonra başlayan Tuğrul Aşuroğlu, polis «cenahında» olağanüstü hiçbir olay olmadığını bildirdi. Gazeteden ayrıldık.

Ağabeyim Dündar Arcayürek, Kudret'in foto muhabiriydi. Aynı gün gezmek için gittiği Çubuk Barajında piknik yapanlar arasında birden çıkan büyük bir kavgayı görüntülemişti.

Ertesi sabah Ulus'a geldiğimde, istihbarat şefi Paniç soğuk bir tavırla hemen gidip Ulus'un «yeni patronu»nu görmemi istedi.

Ulus'ta sık sık patron değişirdi. Gazete, partinin malıydı ama, parti içi görev bölümünde propaganda işlerine —CHP'nin o zamanlar ne propagandası vardı ya!— kim bakacaksa, Ulus'un üst yönetim görevine o kişi getirilirdi. Yeni patronumuz Ahmet Hamid Selgil, doktordu. Uzmanlığı ise «zührevi hastalıklar» üzerine.

Partiye gittim.

Elinden eksik etmediği piposunu yakıp, derin bir nefes çekip üfürdükten sonra «yeni patron» Kudret'i gösterdi. Sade bir yanıt verdim :

«Atladık efendim!»

Bu yanıtın içinde gazeteciliğin tüm kurallarıyla, doğasındaki işleyişin yattığına inanıyordum. Selgil, hiddete geldi :

«Hayır, atlamadınız. Muhalif gazetede çalışan ağabeyinize verdiniz haberi. Yazmadınız!» dedi.

Gazetecilik mesleğinde, kardeş ağabey ilişkilerinde dahi «birbirini atlatma» ana kuralının uygulandığını bir zührevi hastalıklar uzmanına nasıl anlatabilirdim ki!...

Selgil'in, egemen güçlerin bir bireyi olan doktorun, olaya salt gazetecilik açısından değil, particilik açısından baktığını anlıyordum. İçimi buran, beni yaralayan da bu tutumuydu. Öylesine yaklaşıyordu ki olaya, neredeyse Ulus'ta CHP'ye karşı düzen kurmuş, gazetenin bağrında çöreklenmiş yılanlardık. Hangi tür gazetede çalışırsa çalışsın, bir gazetecinin haberinde kişisel si-

yasal eğilimleri asla yansıtmaması öğretiliyordu bizlere. Bu mantık ve görüş açıları karşısında Ulus'un «yüce patronu»na verecek yanıt bulmakta güçlük çekiyordum artık. Sustuğumu görünce, suçluluğu benimsemiş olduğumu sandı. Oysa gözlerim, bir fotoğraf makinesi gibi, Selgil'i, odasını, davranışlarını, bakış açılarını saptamaktaydı.

«Gidiniz!» diye buyurdu. «Maaşınızdan belirli bir ücretin kesilmesi için gazeteye emir vereceğim.»

Allahaısmarladık bile demedim, çıktım dışarı. Bu denli dar sınırlara sıkışmış kalmış, «yaptım, oldu» mantığına tutsak bir insan, bir insanlar dizisi karşısında, sıska bacaklarımın kaldıracağı ağırlığı hangi ölçüde hesaba katabileceğimi düşünüyordum. İçimde biriken duygular, partiye dönüp gitmemi, Dr. Selgil'in odasına kapıyı vurmadan girmeyi, aylık bahşişlerinden artık usandığımı söyleyip, tekrar çıkmaya itiyordu beni. Yararı ne olacaktı ki... Odacılar eliyle kolumdan tuttuğu gibi kapı dışarı ettirecek, bununla da yetinmeyip emniyet müdürlüğünü arayıp, bir serseri, bir isyankâr, bir toplum dışı insan olarak tanımlayacağı bana, yapmayacağı eziyet kalmayacaktı.

O güçlerin karşısında bize yakıştırılan sözcük «hiç» değil miydi?..

Sersemlemiş olarak gazeteye döndüm. Belki kovulmamıştım. Bağışlayıcı Selgil uyarıyordu beni belki de. Haksız tutumu karşısında içimde bir şeyler kopmuştu. Paniç, anlattıklarımı dinledikten sonra, bir bardak şarap çekti :

«Eh, işte kardeşim, böyledir Ulus gazetesi» dedi.

Ulus öyleyse, sokaklar benimdi. Eyvallah!

14 Mayıs 1950'de CHP, iktidarı yitirirken Ankara milletvekili «eski patronum» Selgil de siyasetten uzak-

laşıyordu. Seçimden sonra, Meclise giderken CHP Genel Merkezi önünde Dr. Selgil'e rastladım.

«Beyfendi sizi kutlarım.» dedim.

Piposunu ağzından çekti : «Neden?» diye sordu.

«Seçimi yitirdiğiniz için!» diye yanıt verdim.

Bir daha hiç karşılaşmadık.

Ulus'tan kovuluşumuzun öykülerini anımsadıkça, bu olayların içeriğinde yatan kimi insanların geçmişindeki çizgiler canlılık kazanıyor. Giderek, o kişilerle ilgili anılarla birlikte başımızdan geçen olayları yeniden gözden geçirince, «hiçliğimizi saptamak» çabaları daha bir anlam taşıyor. O olayların yorumu daha kolaylaşıyor.

Örneğin, Çetin'e olmadık belayı saran Âtıf İnan'ı düşünüyorum şimdilerde. Bir eski Ticaret Bakanı Hükümetin yapmayı kararlaştırdığı yeni bir para ayarlamasını dışarıya sızdırdığı, kimi işadamlarının bu yoldan büyük kazançlar sağladığı söylentileriyle karşılaşmış. Basın, olayı diline dolamış. Söylentiler ayyuka çıkınca İnan hakkında Meclis soruşturması istenilmiş. Soruşturmanın açılıp açılmaması Mecliste görüşüldükten sonra oylamaya geçiliyor.

Soruşturmayı isteyenlerin oyları alındıktan sonra, istemeyenlerin oylarına başvurulduğu anda, elini ilk kaldıran insan, Âtıf İnan...

Bir bakan, kendisi hakkında soruşturma açılmasına yanlı olmuyor. Sonuç bu! Bu sonuç, günlerce, yıllarca basının dilinden düşmemişti. Pek çok siyaset adamına kara bir örnek olarak doğru yolu gösterdi de.

Kimseyi yermek istemiyorum, kötülemek amacım da yok!..

Çetin yazıyor, yazıyor. Ben, çalışıyorum, çalışıyorum.

Kalın bir sis perdesinin gerisinde kalan yığınla kişiler...

«Hiç»ler, «hiç»ler..

7
SON CUMHURİYET BALOSU

«O ses neydi?» diye sordu Çetin Altan.

«Bilmem. Ben de sana soracaktım,» dedim.

«Arkamdan bir ses gelmedi ki benim. Utanmıyor musun? Bu denli ünlü kişilerin, beyfendilerin, bak şu güzelim şık hanımefendilerin bulunduğu bir toplulukta, seçme insanlar arasında carttt diye...» diye sürdürdü Çetin.

«Baksana sen» dedim. «Aklından geçeni yapmış değilim. Yapsaydım kokusu çıkardı.»

«Gene de şanslısın, hiç değilse kokusu çıkmayandan...»

«Sorunu çözdük. Cartt sesi, o ses değil. Benden çıkmadı diyorsan, benden çıkmış olmalı,» dedim Çetin'e.

«Dön bakayım arkanı» dedi Çetin. Başladı gülmeye sonra :

«Senin frakın ceketi yaka arkasından aşağıya doğru sökülmüş» diye ekledi. Hangi konu olursa olsun, gördüğü her olaydan sonuç çıkarmayı, yorumlamayı sevdiği için, Evladım bak,» diye sürdürdü, «frak dediğin bu giysi ile bir yere otururken, kuyruğu uzun ya, kuyruğu kaldırmalısın. Kaldırıp oturmazsan, zaten uzerinde eğreti duran ceket baskıya dayanamaz.. Cartt diye dikişleri sökülür işte.»

Garsonların tepsilerde şampanya gezdirdiği Ankara Palasın büyük balo salonunda bir köşeye oturmuş, işte bunları konuşuyorduk.

ANKARA PALAS : Cumhuriyet tarihinde önemli yeri olan bu binada verilen son «Cumhuriyet Balosu»na Çetin Altan'la Cüneyt Arcayürek de katılmıştı. Bu ilginç balo, «Bir frakın acı öyküsü»ne tanık olmuştu.

Saat, sabahın belirsiz saatleri. Çetin, nereden bulduysa bulmuş, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramında her yıl düzenlenen resmi baloya iki davetiye ele geçirmişti. Gidelim mi, gitmeyelim mi derken, «Boş ver be!» demiştik birbirimize. «Zaten sevmiyorlar bu yerlerde görünmemizi, gidelim de son kez, bakalım nereye varacak işin sonu.»

Ne var ki, Cumhuriyet balosuna gidebilmemiz için birer frak edinmemiz zorunlu idi. Yoksa içeri almazlardı. Çetin, sorununu kolay yoldan çözümledi. Babasının frakını üzerine biraz bol da gelse denedi, uygun.

Peki, ben ne yapacaktım?.. Ya taksitle elbise diktirdiğimiz Terzi Hilmi'den yardım isteyecektim, ya da başka bir çözüm arayacaktım.

İmdadıma dost insan «Kürt prensi» gazeteci Mahmut Erhan yetişti. Aldı beni, o zamanlar Ulus tarafında adı ünlenmiş «Oska» mağazasına soktu. «Oska» mağazası, yeni evlilere bir geceliğine «gelinlik» kiraladığı gibi, frak da kiralıyormuş. Üç beş deneme sonunda, frakı paketlettik. «Ufak bir sakıncası» vardı benim için. Sıska vücuduma dar geliyordu.

Çetin'le erken gitmiştik Ankara Palasa. Döner kapıdan içeri girdik. Balo salonu âdeta bomboş. Üç beş kişilik kadınlı erkekli bir topluluk ortada söyleşiyor. Arkası bize dönük insanı tanımamak?.. Olanaksız! İnce, uzun boyu, kristal avizelerden dökülen ışıkta parlayan saçsız başı. Nihat Erim. İçimden, «Şimdi yattık işte!» diyorum.

Erim, şöyle bir yana döndü. Gelenlere baktı. Umduğunu bulamamış insanlara özgü bir davranışla yüzü asıldı.

Çetin hiç bozmadı. Başını dik tutmaya özen göstererek, hızlı adımlarla, Erim'in yanına gitti ve... Bayramını kutladı.

Sonra, kalabalıklar geldi, ardı ardına. Kalabalıkların içinde yitirdik kişiliğimizi Çetin'le. Bol şampanya, açılan büfeler...

Sonunda da, o «ses» işte!

Hiçbir yüksünme duygusuna kapılmaksızın, sırtımdaki sökükle gecenin tadını çıkardığımı eklemeliyim.

«Bir frakın acıklı öyküsüyle» yaşadığım bu balo son cumhuriyet bayramı balosuydu.

Tek parti, tek bir çizgiydi. «Şef» çevresinde kemikleşmiş, yerine başkalarının geçmesi olasılığı çok zayıf bir kadro. Yeni bir isim, bu çevreye, kadroya ancak ve ancak «şef»in desteğiyle girebilirdi.

«Çevre» yakınına sokulmak isteyen insanları, hele genç yetenekleri eliyle geriye itiyor, girişimlerini de bağışlamıyordu.

Dışlıyordu.

Güçlü bir egemenliğin doğal sonucuydu bu gelenekleşen tutum. Aşama aşama halka doğru iniyordu.

Halk bir de bakıyordu ki, yönetimce dışlanmış!

8
SİYASETİN NEFESİ

Kudret gazetesinin sahibi Ali Rıza Baskan'ın oğlu Ergun'la lisede aynı sınıfta okumuştuk. Ulus'tan kovulduktan sonra, Ergun'un aracılığı ile, küçük bir aylık karşılığı, Kudret gazetesinde gazeteciliği sürdürdüm.

Rüzgârlı Sokağın alt başındaki dar bir sokağın apartman dairesine sıkışmıştı Kudret gazetesi.

Rüzgârlı Sokağın üst başından alt başına. Gazetecilikteki ilk yıllarımın grafiğiydi sanki bu sokak.

Dazlak kafasıyla Nurettin Ardıçoğlu bir odada başyazısını yazardı. Hemen yanı başında yazı işleri müdürlüğü vardı. Sonraki yıllarda ayrılmaz olduğumuz Nizam Payzın da, yazı işleri müdür yardımcılığı yapardı.

Birkaç muhabirin toplandığı küçük bir odada, sobanın verdiği sıcaklığın yumuşattığı kimi insanlar, zaman gelir sessiz, zaman gelir coşkulu bir dünya yaratırlardı aralarında. Suat Derviş Hanımdan, siyasal olsun olmasın her yazı ya da habere, «insan öğesi»nin konulması kuralını öğrendim.

Suat Derviş birkaç dil bilirdi. Takmaadlarla röportajları yayımlanırdı. Egemen çevrelerde, adı «kötü»ye çıkmıştı. Bu tanımlamaya yanlış yorumlar katmamalı. «Komünist» derlerdi Suat Derviş Hanıma. Eşi mi komünizmden kovuşturmaya uğramıştı, kendisi mi, sormazdım bile.

Süregiden içiçe yaşantımız, doğal olarak gazetede

büyük küçük herkesin konuşmalarına tanık olmamızı sağlardı. Egemen güçlerin karargâhından çıkmış, birden kendimi, egemen partiye nefret duyan insanların arasında bulmuştum. Kudret'te çalışanların hepsi, CHP'yi durmaksızın yerer, siyasal özgürlüğün geleceği varsayılan o günlerde, bir inanmazlığın pençesinde CHP'yi de, İnönü'yü de eleştirirler, giderek küfrederlerdi. Gazete, muhalefet çevreleriyle işbirliği yapardı.

Yetişme sürecine girmiş bir insanda bu konuşmaların tonu, içeriği şaşkınlık yaratırdı. Ancak kıyaslamalı yorumlara sıra geldiği zaman, birtakım yargılara varmadan edemezdik.

Yeni doğmuş bir çocuğun belleği, nasıl ki zaman içinde yaşamın ayrıntılarıyla dolmaya başlarsa, yeniyetme biri için de, siyasal olaylar hemen hemen aynıydı. Ulus'ta böylesine gürültülü, açık tartışmalı bir ortam asla olamazdı. Ulus'un siyaseti «yukarda» kotarılır, gazeteye iletilirdi.

Siyasal haberlerle ilgili ilk dersleri, Kudret'te alıyordum.

Siyasetin çapraşık, ama bana coşku veren havasını ilk kez Kudret'te içime çekiyordum.

Bu havadan kurtulamadım sonraları.

9
ESKİ SESLER - YENİ SESLER

Karpiç'in ünlü amerikanbarı.

Genişçe bir salon. İçeri girince, hemen solda yuvarlak bir masa. Çevresinde birkaç ünlü insan. Her gece değişmeyen bir kadro. Nurettin Artam, Aka Gündüz ve ötekiler..

Sağa sola serpiştirilmiş öteki birkaç masada «sürekli gelenler»in tanımadıkları birkaç başka yüz. Yemek öncesi bir kadeh «aperitif» yudumluyorlar.

Amerikanbarın yüksek taburelerine yerleşmiş, Barmen İsmet'in önlerine koyduğu rakıyı, şarabı yudumlayan genç gazeteciler, bir iki ozan ya da öykü yazarı.

Tartışmaların yükselttiği kimi sesler. Nurettin Artamların, Aka Gündüzlerin, sesini yükselten gençlere karşı eleştirici bakışları. Ardından mırıl mırıl konuşmaların sürdürülmesi. Yeterince parası olmayan, bir kadınla buluşacağı için cebindekini Barmen İsmet'e vermeden ayrılmayı düşleyenlerin konuşmaları.

Artamların, Gündüzlerin masasına sokulmak, aralarındaki tartışmaların zevkine varabilmek için genç gazetecilerden kimilerinin «yuvarlak masa»nın izniyle çevreye sokuluşları. Bir devrin ünlü, önemli kişileri arasında Arapçadan, Farsçadan, Türkçeye geçen bir sözcüğün kökeni üzerine uzun uzadıya sürüp giden tartışmalara tanıklık etmemiz.

Nurettin Artam'ın beğenmediği bir sava karşı dudağını sarkıtması, piposunu doldurup yakması, tartış-

BİR KARPİÇ ANISI : Sıcak yaz günlerinde Karpiç Lokantasının bahçesinde açılan amerikanbar, gazetecilerin uğrak yeriydi. (Soldan sağa) Birinci kişi Altan Öymen, üçüncü Niyazi Kutay (Bilâl Akba'nın damadı), dördüncü kişi ben, beşinci kişi Nusret Baban ve Barmen İsmet.

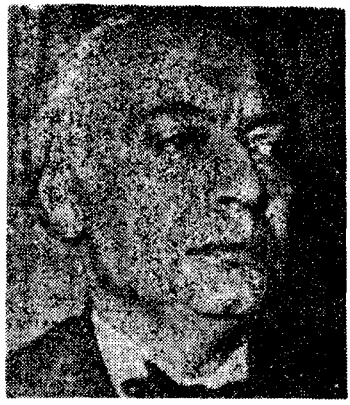
mayı kaldığı yerden sürdürmesi.. Gündüz'ün çipil çipil mavi gözleriyle Artam'ı kızdırmaya yönelik alaylı cümleleri.

Çoğu kez tartıştıkları konuyu anlayamazdık. Bu topluluğu yakından tanımaya, birlikte oturmaya özen gösterirdik. Örneğin Nurettin Artam'ı yakından izlemek, bir kıvanç nedeni olurdu.

Çünkü Artam, çocukluk yıllarımda kulaklarımdan eksilmeyen bir sesti. Savaş yılları boyunca Artam, radyodan her gece izlenen tek sesti, tek konuşmacı. Türk radyo tarihinde sürekli izlenen ses, kimin sesidir diye

AKA GÜNDÜZ : Romancıydı, yönetime kırgındı. Son yazı dizisinin başlığı «Kanseristandan geliyorum» idi.

NURETTİN ARTAM : Radyodaki yorum ve açıklamalarıyla Ankara'nın «resmi ağzı» sayılırdı.

bir anket yapılsa, Artam'ın birinci sırayı alacağından kimsenin kuşkusu olamazdı.

Artam, her gece belirli bir saatte dünya savaşının gidişi üzerinde kamuoyuna bilgi veren yazar-konuşmacı. Askeri açıdan savaşın o gün gösterdiği gelişmeleri anlatan, kimi zaman, Türkiye'nin tutumuna değinen konuşmalardı bunlar. Bu konuşmalar, elbette, büyük önem kazanırdı, kazanmıştı. Kısıtlı haberleriyle Ulus, bir gün sonra çıkar, İstanbul gazeteleri ise, iki gün sonra mı, üç gün sonra mı, belli olmazdı, ancak Ankara'ya varırdı. Artam ise, savaşın gidişini günü gününe verdiği gibi, daha başka bir özelliğe sahipti : «Resmi ağız»dı kamuoyu ve halk için.

Artam'ı dinlemek, bir anlamda devletin olayların akışını nasıl değerlendirdiğini öğrenmekti. Bu nedenlerle Artam, savaş yıllarında «radyo gazetesi»nin okuyucusu, «yüksek konuşmacısı»ydı.

Nurettin Artam, aileler arası dostluğu, tanışıklığı pekiştiren bir insandı da, bana kalırsa. Savaş sırasında her evde, her dükkânda, kahvehanede, işyerlerinde çeşit çeşit «radyo aracı» bulunmazdı. Lüks bir araçtı radyo. Bir mahallenin birkaç konutunda bulunabilen radyolar için ev kadınları, işlemeye eli yatkın genç kızları örtüler dikerlerdi. Üzerine türlü renkli desenler işlerlerdi. Radyo aygıtı konuk odalarının gösterişli, hemen göze batacak bir köşesine yerleştirilir, bütün bir gün üzeri örtülü kalır, geceleri özellikle Nurettin Artam'ın konuşma saati gelince açılırdı. Her sözcüğün hakkını vererek yaptığı konuşmalarıyla Artam, sürekli izlenirdi.

Konukluğa çağrılarda sihirli radyo sözcüğü mutlaka geçerdi. Radyosu olan ailenin, radyosu olmayan bir komşusunu çağırırken konukluğa, bu sözcük hiç değilse bir kez mutlaka anılırdı.

1950'den sonra geliveren hızlı dışalımın, hele 1960' tan sonra gösterdiği hızlı gelişme Türkiye'ye yeterince radyo aygıtının getirilmesinden sonra, komşular arası ilişkilerde bir durgunluk başgösterdi. Savaş yıllarının o güzelim içtenliği kalmadı.

1960'tan sonra Hürriyet'te radyo salgınını simgeleyen bir fotoğraf, radyoyla ilgili savaş sırası anılarına sünger çekivermişti.

Resimde, tarlasını süren köylü, karasabanı çeken öküzün boynuzuna transistörlü bir radyo asmıştı.

Nurettin Artam ölmezden önce görebilseydi bu gelişmeyi, her gece, daha büyük yığınlara seslenmeyi düşlemez miydi? Ya da bir devrin özellikleri içinde önüne çıktığı mikrofonun «partizan etkiler için» kullanıldığını görseydi, acaba ne derdi, nasıl bir eleştiri yumağını önümüze koyardı?..

Amerikanbarın saat 24 dolaylarında kapanışından sonra, Nurettin Artam Yenişehir'e doğru, Aka Gündüz Keçiören yönüne yola çıkarlardı. Artam, çoğu zaman rakıyla sallanır, sözcükleri ağzının içinde yuvarlamaya başlardı. Gündüz ise, bastonuna dayanarak Keçiören otobüs durağına yollanırdı.

Aka Gündüz, kansere yenik düşeceğini biliyordu. Saklamıyordu da. Sağlığı yerindeymiş gibi, kanserden bir baş ağrısından ıstırap duyuyormuşçasına söz ederdi.

Kimi yaz geceleri, geç vakitler Keçiören'deki evine giderdik. Gece yarısından sonra, yol boyu rastladığımız sergilerin birinden karpuz ya da kavun alır, koltuğumuzda bu mezelerle Gündüz'ün kapısını çalardık. Pijamalarıyla kapıyı açan Aka Gündüz'e,

«Karpuzu kavunu bizden, rakısı senden olsun baba!» derdi içimizden biri. Kızdığını gösterecek hiçbir davranışta bulunmaz, yol verirdi içeri girmemiz için. Varsa rakısı, getirip sofraya koyardı. Belki de rakı içmek değildi amacımız. Yalnızlıktan duyduğu sıkıntıyı dile getirdiği Karpiç gecelerinden kaynaklanırdı bu zoraki konukluk. Seyrelmiş ak saçları, ellerini süsleyen kahverengi benekler, peltek, ağır aksak konuşmasıyla bizi ağırlamaya çalışan Gündüz Babayı sevindirmek, mutlu etmekti amacımız. Ya da böyle sanırdık. Geçmiş günlerden söz açar, Atatürk dönemiyle ilgili kişisel anılarını yinelerdi. Kimi zaman o dönemlerde nasıl göz aradı edildiğini uzun boylu durmaksızın anlatırdı.

«*Çık şair tabiatım orta yere*» dizesini dilinden düşürmeyen duygu adamı Fethi Giray, bir zamanların ünlü kalemine karşı gösterilen ilgisizliğe pek tutulurdu. Aka Gündüz'ü hoşnut etmek, bir yazın adamını mutlu kılmak için çabalamış, durmuştu. Sahibi oldu-

ğu Ankara Telgraf gazetesinde bir yazı dizisini yayımladı, Aka Gündüz'ün : «Kanseristandan Geliyorum.»

Ciğerini kemiren illeti değil, hastanelerin durumunu anlatıyordu.

Bir gün geldi, zaman, insanları da, dostlukları da değiştirdi Ankara'da. 1950 öncesi başlayan, hemen sonrası sürüp giden siyasal fırtınalar, dostlukları, arkadaşlıkları kopardı biribirinden. Geceleri, gündüzleri birlikte geçen arkadaşlar, artık uzun aralıklarla görüşmeye başlamışlardı.

Nurettin Artam ile Aka Gündüz gibi insanlar, sessiz sedasız, arkalarında derin bir iz bırakmayarak çekip gitmişlerdi.

Hiç değilse, sevdikleri Karpiç'in ılımlı, erdemli dünyasından kopup ayrıldığını görmediler. Siyaset yalnızca yığınlar arasında bir ayrım döneminin başlangıcı değildi. Artık, Karpiç'in amerikanbarına daha kavgalı, tartışmalı, gerilimli ağır bir hava egemen olmuştu. Kimi tartışmalar sonrası kucaklaşan dünün insanlarına, siyasetin ayrımcı kurdu girmiş, yerleşmişti. İki partiye yanlı olanlar arasındaki görüş ayrılıkları, dostları, arkadaşları biribirinden koparmayı da başarmıştı.

Kırgınlıklar, dargınlıklar çoğalmıştı. İçinde yaşadığımız bu kent eski Ankara değildi artık. Birden değişmişti. Sevecenliği yozlaşan, herkesi bir kargaşaya iten bir kent olmuştu.

Böylesine başlayan günlerden, öylesine günlere gidiyorduk ki, geleceğin farkında bile değildik.

Yirmi iki, yirmi üç yaşlarındaki bir insanın, çocukluk günlerine özlem çekeceğini düşünebilir misiniz?.. He-

le yaşamının her gününü petekten alınan taze bir bal damlası gibi yudumlayan genç insanların.

Tartışmaları kırgınlıkların izlediği kimi geceler yatağına uzandığı zaman, yer yer bataklıkla, sazlıklarla, otlarla boydan boya bezenmiş bir büyük alanda geçirdiği günleri anımsardı. Daha sonra Gençlik Parkının yapıldığı bu alanın orta yerinde bir küçük bina, toprak bir futbol alanı, iki kale gözlerinin önüne gelirdi. Hayal gücünü zorlar, henüz ilkokula gitmemiş çocuğu, anneannesinin elinden tutarak yeşillikler içinde dolaştırmasını, ağabeyinin yaptığı sapana koyduğu küçük taşlarla kuşların peşinde koşmasını... O günlerin gene geri gelmesini isteyerek dalar giderdi. Kavgacı, sinirli dış görüntüsüne karşın, istemeyerek kırdığı yakın bir dostu, yitirme olasılığıyla yüreği yanardı.

Düşlerinin bu hammaddesinin içine ettiler. Bir gün geldi, alanı temizlediler, otları, sazlıkları söküp götürdüler.

Opera binasından Ankara Garına değin uzanan, çocuk için, bir Afrika kıtası kadar geniş alanı Gençlik Parkına dönüştürmeye giriştiler. Kazdılar, durmadan kazdılar. Beton döktüler, betonlaştırdılar, durmadan kazdılar.

Düşlerinin yeşili, gri, katı bir renge dönüşmeye başladı.

Anneannesinin elinden tuttuğu çocuk, büyük bir havuzun yapımı sırasında, kazmalara, küreklere sarılan yarı beline değin çıplak, yeşil renkli pantolon giymiş insanların çalışmalarını izlerdi.

Annesi, Ankara'da o güne değin görülmemiş bu büyük atılımdan hayranlıkla söz ederdi. Kulağında, annesinden kalan kimi bilgileri hiç unutamazdı. «Büyük havuz»un yapımında çalıştırılan yarı beline değin çıplak, durmaksızın kazma, kürek sallayanlar Türk uy-

ruklu Yahudilerdi. Yahudi, Türk, Alman... Irklar arasında bir ayrım yapacak ne çağdaydı, ne de yaşta. Çocuk aklı, «büyük havuz»un yapımında neden yalnızca Yahudilerin çalıştırıldığını algılayamazdı.

Bilinçlendiği yıllarda, çocukluk yıllarından aklında kalan soruya yanıt bulabildi galiba. Nazi ordularının Türkiye sınırlarına dayandığı günlerde, Yahudi düşmanı saldırgan bir güce belki de, bir ödündü bu davranış. Türkiye'ye sığınan kimi Alman Yahudilerinin, ilkel de olsa, yerleştirildikleri Erzurum ya da başka illerdeki kamplardan övgü ile söz etmeleriyle, izlediği bu tutum arasında bir süre olumlu bir bağlantı kuramadı.

Oysa, Türkiye'de doğup büyüdüğü için birinin can güvenliği esasen vardı, ötekininse aradığı hedef, yaşamaktı!

Çocuk, eli değdikçe eski nüfus cüzdanının sayfalarını değerli bir günlük gibi hâlâ çeviriyor. Her sayfasında bir yığın damga. Çoğu ekmek karnesi aldığını gösteren damgalar. Ya da karneye bağlanmış öteki tüketim maddeleriyle ilgili olan damgalar. Mürekkebi uçmaya yüz tutmuş. Çok gerilerde kalmış anılar.

Ya, Gençlik Parkı'nın «büyük havuzu»na su verildiği gün.

«Mahalleli» arkadaşlarıyla, bu büyük olayı izlemeye koşup gitmişti. Berrak, tertemiz su, henüz diz boyuna gelmemiş. Yaşıtlarının soyunup suya atladığını görünce, dayanamamıştı. Saatler boyu oynaşmışlar, anne korkusu, ancak eve dönmek için yola vurduğu zaman yüreğinin hızla çarpmasına yol açmıştı.

Nerede kaldığı sorularını, çocuksu yalanlarla savuşturmaya uğraşmıştı ama, ne çare soyunmasıyla birlikte görünen ıslak don, gerçeği ortaya koymuştu.

Odanın bir köşesine kaçmıştı. Anası, kolundan tuttuğu gibi odanın ortasına sürüklemişti çocuğu. Yalan söylemenin bedelini, kıçında, sırtında patlayan tokatlarla ödemişti.

Annesi vurdukça, anneannesi,

«Başına vurma, başına vurma! Kız, çocuğu budala mı yapacaksın sen?..» diye bağırıyordu.

Dayağın izlerinden çok, aklında kalan anneannesinin uyarıcı sesiydi. Ne zaman dayak yese, artık kollarıyla başını koruyordu. Budala olmamak için!..

Ne mantıktı be! İstemeyerek kırdığı yakın bir dostunu sürekli yitirme olasılığını kafasında tartışırken, doludizgin gelen düşler.. «Hele budala olmamak için.»

«Bu geceki sonuç, bok bi şey!»

Bu yargıdan sonra, budala olup dostlarını hiç kırmaksızın yaşamayı yeğleyerek, 23 yaşının gerçeklerine dönerdi.

10
«HARCAMA»

Tarihsel değeri olan bir ad, «Missouri».

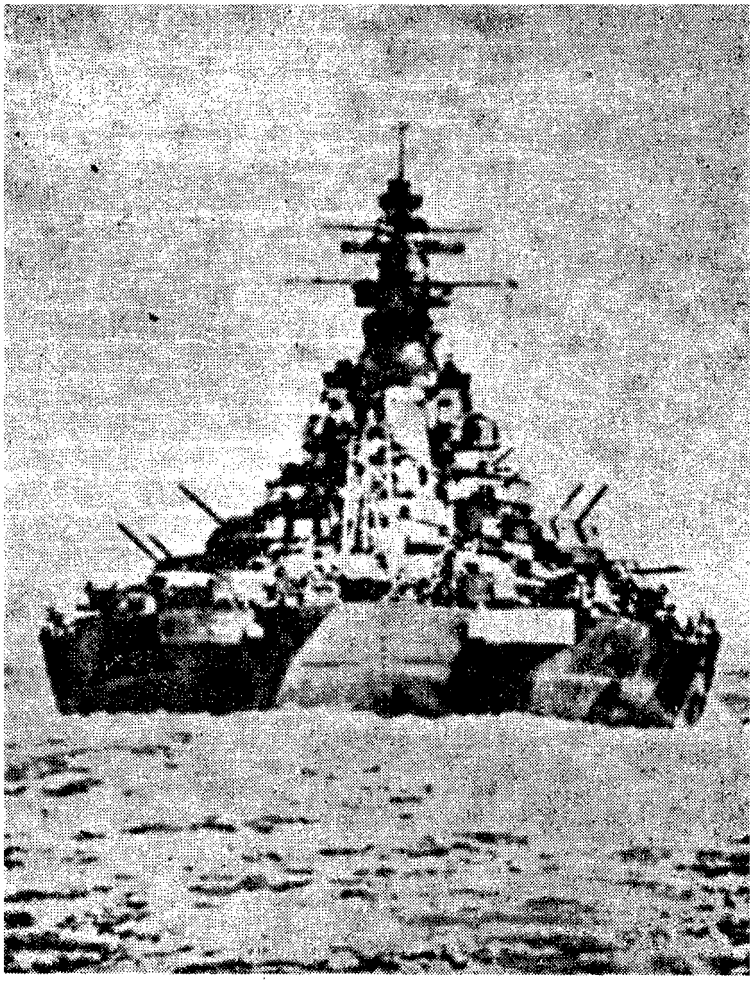
Kocaman bir savaş gemisinin adı «Süpercountry» den bir eyalet adı. Büyük ABD'den adını alınca güçlü savaş gemisi Missouri, daha bir heybetli, daha bir kocaman. Hele yakın tarihimizde şanlı yerini alınca, gelmişimize geçmişimize damgasını vurunca...

Biz kadrini kıymetini bilemedik Missouri adının. Günlerden bir gün, ben annemin beşiğini sallarken, deve tellal iken, demokrasi adlı bebeği elimize almışız, bir güzel avunurken, Missouri'nin ülkemizi teşrifi sırasında büyük adını genelevlerin duvarlarına yazmıştık.

Büyük ABD ile daha sonraki yıllarda, 1947'lerden biraz ileriki yıllarda Nihat Erim, Türkiye'nin «küçük bir Amerika» olacağını beyan buyurmamışlarken, Missouri'nin tayfalarını, miçolarını ağırlayacak, konukseverliğimizi gösterecek, şöyle esaslı yerlerimiz yoktu ki... Tayfalara, miçolara, belki de savaş gemisinin kimi subaylarına genelevlerin kapısını ardına kadar açmış, duvarlarına da «Wellcome sailor» diye büyük büyük yazmıştık. ABD bu konukseverliğimizle yetinmemiş olacak, 1950'den sonra ülkemizin beğendiği yörelerinde «dünya barışını» korumak için üsler, tesisler kurup keyfine bakmaya başladı... Bu öykü, başka öykü.

Genelevlere Missouri'nin Türkiye'de bulunduğu o günler boyunca Türklerin girmesi yasaklanmıştı.

Yasaklansın!..

«Missouri savaş gemisinin İstanbul'u ziyareti, Türk dış politikasındaki köklü değişikliğin simgesi oldu. Bu ziyaret dolayısıyla İstanbul genelevleri badana ettirilerek, bütünüyle gemi personeline 'tahsis' edilmişti.»

Benim gibi, Nusret Baban gibi, Can Yücel gibi Türklere «bizim» Missouri'ye girmemizi, hiç kimse engelleyemezdi, yasaklayamazdı.

Eğer cebimizde üç dört saat süreyle şaraba, rakıya, votkaya yatıracak ölçüde paramız varsa, Sakarya Caddesinin sonlarındaki Missouri Lokantasında toplanırdık. Toplumsal tepkilerden arınmaya başladığımız, daha doğrusu, toplumsal tepkilere aldırmaz olduğumuz günler başlamıştı. Bahçe içinde bir ev iken lokantaya dönüştürülmüş Missouri Lokantası. Yazları bahçesinde, kışları küçük odalara yerleştirilmiş masalarda günler geçirirdik.

Bu lokantada eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in oğlu Can'la, Babanzadelerden gelen Nusret'le buluştuğumuz günler, belleğimizden silinmesi olanaksız güzellikteydi.

Gözlerine değin dökülen gür kaşları, ince bir kadehi kavrayan uzun parmaklarıyla Can Yücel'in bir dönemin insanlarını, toplumsal yapısını inceden inceye eleştirip alaya alan konuşmalarını beğeniyle dinlerdik.

Can yücel ile aynı lisede okumuştuk. Büyük bir yetenek olduğunu daha o zamanlar duyumsatacak ölçüde insanı bir alev gibi yakan zekâsı vardı Can Yücel'in.

39 yıl öncesi başlayan insancıl tutkusunu, 1950'den sonra yazdığı şiirlerinden birinde, «*Biliyorum suçluyum razıyım cezama / Çalmadım öldürmedim ama / Daha kötüsünü yaptım / Na'aptım biliyor musunuz Reis bey / Tuttum insanları sevdim*» dizeleriyle açığa vuracaktı.

Çok sonraları artık vazgeçemediği iki üç dizelik toplumsal eleştirilerinin ilk örneklerini verecekti :

Kuzu gibi olun diyorlar
Büyüyüp ortaya çıkınca
Koyun gibi gütmek için sizi

Missouri savaş gemisi, Missouri eyaletini, Mis-

souri Lokantasını, üçüyle birlikte Türkiye açısından önemli bir olguyu anımsatacak şu dizeleri, «*Ast olan yerde üs / Üst olan yerde üs / Üs olan yerde de as olur*» dizelerini «Sivri Ada» başlığı altında henüz yazmamıştı.

Karşısına alırdı beni, şiir yazma yeteneğinden yoksun olduğum, sanatsal kimi olaylara karşı duyarsız kalışımdan ötürü başlardı konuşmaya, dalgasını geçe geçe, burnumun ucuna güle güle. Hiç kırılmazdım. Tek eleştirim,

«Ne bakandı baban be!» derdim Can Yücel'e. «Bütün lise hayatımızda saçlarımızı üç numaraya vurdurdu, kel gezdirdi kentin sokaklarında.»

«Hiç değilse başınızı bitten ... kurtarmış!» diye yanıtlardı. Ardından mahalleli çocukların ünlü tekerlemesindeki ikinci cümleyi söyleyecek diye sözü başka konulara yöneltirdim.

İleri düzeyde bir eğitim çağdaşlaşmasına önayak olan babasının siyasal, yönetsel davranışlarına bu konuşmalarımızda değinmediği gibi, Demokrat Parti muhalefetinin Köy Enstitülerini ele alarak, Hasan Âli Yücel'i komünistlikle suçlamalarına, İnönü iktidarının bu saldırılar, açılan mahkemeler karşısındaki tutumuna sözü hiç getirmezdi.

Halk kesiminde, 1950 öncesi büyük destek gören DP'ce babasının aşırı ölçüde hırpalanmasını, İnönü'nün kesin desteği ile çıktığı eğitimin çağdaşlaştırılması yolundaki çabalarında partisince «yalnız» bırakılıp, bu tür olaylar karşısında kullanılan deyimle «harcanmasını» bir türlü anlayamazdık.

«Acaba» derdik içimizden, «Yüksek siyasetin incelikleri bir akıl, bir çağ adamını böyle mi harcıyor?!»

Siyasette çok gördüğümüz «harcama»ların bir öteki örneği de yakından tanıdığım Prof. Şevket Raşit Hatipoğlu.

Hatipoğlu, İnönü'nün 1950 öncesi egemenlik döneminde topraksız köylüye toprak dağıtılmasını öngören hareket için seçtiği ve desteğini esirgemediği genç bir siyasetçiydi.

Bir namus, bir inanç ve erdem adamıydı.

Toprak dağıtımı ile ilgili yasa tasarısı, CHP içindeki «toprak ağaları»nın sert eleştirilerine hedef olduğu, Mendereslerin, Emin Sazakların engellemeleriyle Türkiye'de siyasal bir fırtınanın estiği günlerde, bütün bu tepkilere tek başına göğüs germişti. Yaşım gereği o fırtınalı günlerin Hatipoğlusunu izlemedim. Toprak dağıtımıyla ilgili yasayla doğan CHP içi muhalefet, daha sonraları bir fırsata, bir siyasal oluşmaya «taban görevi» yapacak, Bayar, Köprülü, Koraltan, Menderes «dörtlü takrir» adıyla anılan belge ile CHP'den ayrılarak DP'nin kurulması görevini üstleneceklerdi.

Hatipoğlu'nu, Bahçelievler'deki gösterişsiz evinde sık sık ziyaret ederek konuştuğumuz günlerde, geçirdiği deneylerden siyasetle ilgilenen bir gazeteci olarak sayısız dersler çıkarırdım.

Türkiye'de bilmem kaçıncı kez topraksız köylüye toprak sağlanması girişimlerinin önde giden savunucularından olan Hatipoğlu, davranışlarıyla, konuşmasıyla ince bir adamdı. Hazırladığı yasanın nasıl baltalandığını, hangi koşullarda yeterince uygulanıp gelişemediğini tekdüze bir konuşma üslubuyla anlatırken, kimi zaman «genç bir politikacının idealist» yanını dile getirirdi. «Milli Şef»in desteğini esirgemediği «idealist»in politika çukuruna nasıl itildiğini anlatırdı. Siyasetle ilgilenen gençlere öğütler veren bu konuşmalarında, söz, «Milli Şef»in her gün tazelediği desteği birden çekivermesine gelince İnönü'yü karalayacak tek bir cümle söylemezdi.

Biri milli eğitimi çağdaşlaştırmak, okuma yazmayı bütün yurda yaymak amacındaki bir insanla, Türkiye'nin —hiçbir yönetim döneminde— bir türlü bir biçime bağlayamadığı Toprak Reformunun öncüsü bir öteki insanı, daha sonra tanık olduğum olaylar dolayısıyla anımsamamazlık edemezdim.

Gazeteci olarak siyasetle ilgilendim, ama siyasetin doğasında yatan acımasızlığı bir türlü kavrayamadım.

Hasan Âli Yücel de, Hatipoğlu da bir kenara itilmiş insanların kaderini yaşayarak öldüler.

Yıllarca karşılaşmadığım Can Yücel'i şiir kitaplarında, çevirilerinde, kimi gazete yazılarında hep yanımda gördüm. Hattà kimi gazete yazılarında bir haberimi, bir yorumsal yazımı diline dolayarak alaylı sitemlerini bile eski bir dostun serzenişleri kabul ederek, kırılmayarak... Hapishanelere düştüğü günlerde elimizi yardım olsun diye uzatamadık Can Yücel'e. İster inanın, ister inanmayın Can Yücel'i, Can Yücelleri, sayısız geceler, gönlümden ırak etmediğim eski arkadaşlarımı düşünerek yüreğimdeki sızıyı hiç dindiremedim. Hani «Ok yaydan çıktı» şiirinde olduğu gibi Can Yücel :

Atillâ Tunayı geçti
Hanibal Alpleri
Sezar da Rubikon nehrini geçti
Bense kendi kendimi geçtim
Ardımdaki bütün gülleri yakıp

11
BASIN DÜNYASI

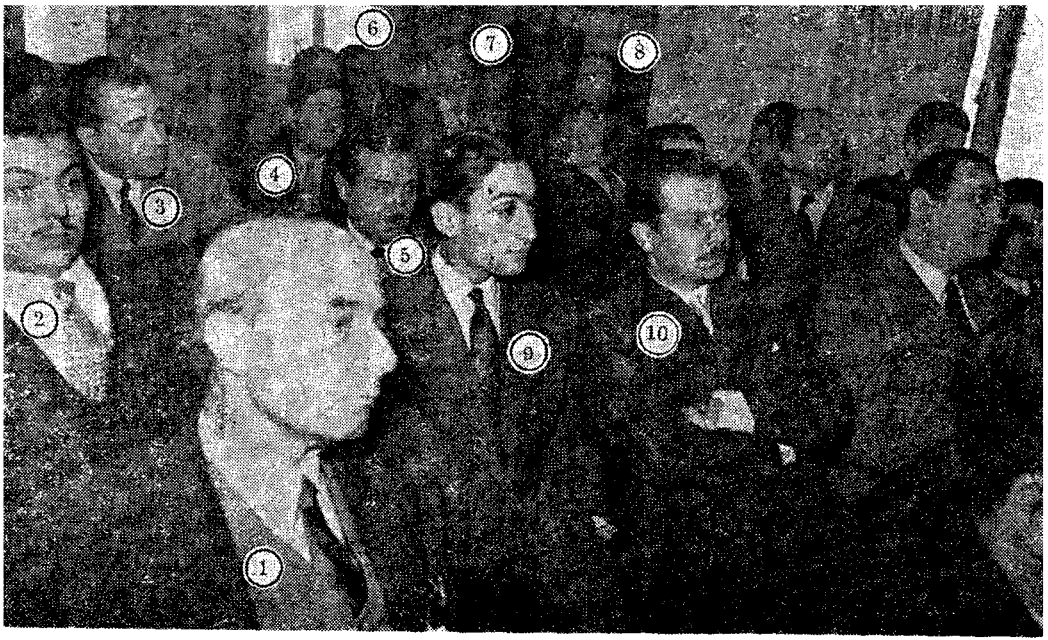
«Üçler» aralarında anlaşamazlardı.

Karakter yapılarındaki farklılık kadar, kişisel kimi kırgınlıkların da anlaşmazlığın sürüp gitmesinde önemli payı vardı.

Ankara basınına ağırlıklarıyla egemen üç insandılar : Vatan'dan Sabahattin Sönmez, Hürriyet'ten Emin Karakuş, Cumhuriyet'ten Mekki Sait Esen.

Sabahattin Sönmez, ince uzun, kartal burunlu, saçları ortadan geriye doğru dökülmüş, sakin görünüşlü, efendi insandı. Kızdığı ya da bir haberde öteki gazetelere fark yaptığı zaman, mavi gözleri çakmak çakmak parlardı. Düzenli yaşamayı severdi. Yanında sürekli taşıdığı not defterine dolmakalemle eski yazı notlar alır, bunları haberleştirdiği zaman her sayfasını koparır, üstüne bir çizgi çeker, sonra yırtardı. Kişilerle ilişkisi dürüstlüğe dayanırdı. Bu nedenle —gazeteciliğin önemli unsuru olan— karşılıklı inanç sorununda çeşitli kesimlerde bir ayrıcalığı vardı.

Emin Karakuş, bir başka tipti. Değişik bir yaşama özgü düşünce biçimiyle, ötekilerden ayrılırdı. Çocukluğu türlü sıkıntı içinde geçmişti. Karakuş, bütün bu sıkıntılarla uzun süre boğuşmuş, üstesinden gelmiş, eski adıyla «İmalat-ı Harbiye» olan Makine Kimya Endüstrisinde işçilik yapmıştı. Beden işçisi olarak çalışarak Hukuk Fakültesini bitirmeyi başarmıştı. Ötekilere göre, kendini daha çok işçi sınıfından sayardı. İşçilere

1950'lerde Gazeteciler Cemiyeti'nin bir toplantısında, dönemin önde gelen muhabirleri : Bilâl Akba (1), Çetin Altan (2), Mekki Sait Esen (3), Gazanfer Kunt (4), Cüneyt Arcayürek (5), Abdullah Uraz (6), Zekâi Komsuoğlu (7), Faruk Taşkıran (8), Turgay İçöz (9), Melih Başar (10).

henüz yasal haklarının verilmediği 1947'lerde Karakuş'un çalışanların yanında olduğunu kanıtlayan sözleri, kimi yetkili kişiler arasında, hele «Devlet emniyetiyle ilgili servislerinde» yadırganır, «kem gözlerin» üzerine çevrilmesine yol açardı.

Karakuş, bütün bunları bilirdi. Kişisel düşüncelerivle eğilimlerini ne habere, ne de yorumsal yazılarına yansıtmayacak ölçüde mesleki kurallara özen gösterirdi.

Doğrusu, Mekki Sait Esen'in hangi geçmişten kaynaklanıp gazeteciliğe geldiğini bilmezdik.

Hiç kimseyle işbirliği yapmaksızın tek başına çalışırdı. Cumhuriyet'e verdiği haberlerde yazılarda, kimi zaman öteki iki ustaya oranla fark yapardı. Daha bir ince üslubu, sakıncalı sorunları yetkili kişileri rahatsız etmeksizin yazmadaki ustalığını yadsıyan görülmezdi. Bir espri uğruna, gerçekten sevdiği kişileri kırdığına, alınmalarına yol açtığına tanık olurduk. Ama, Mekki Sait Esen'in huyu buydu. Bir anlık neşe, beş dakikalık bir kahkaha tufanını gözettiği zaman, yakın bildiğimiz bir arkadaşını bir öyküyle, bir fıkrayla harcardı. Belki bu, kötü niyetten, bir art düşüncenin tutsağı olmuşluktan doğmazdı. O arkadaşı, o dostu Esen'i «olduğu gibi kabul etmediği» zamanlar, aralarında kırgınlıklar başlardı.

Bir süre sonra Esen'in kırgınlığı ortadan kaldırmak için çaba gösterdiğini gözlerdik.

«Üçler»in aralarında insancıl ilişkilerde anlaşmazlık içinde bulunmalarının bir nedeni olmalıydı.

Vardı da!

Öyküyü, Sabahattin Sönmez'den dinleyemedim. Anlatmazdı, anlatmamıştı da... Mekki Sait'e olan inancını yitirdiğini söylemekten öteye geçmezdi.

Sönmez, Vatan'a geçmezden önce başka, ancak İstanbul basınının havasından ayrı bir dünyada çalışmıştı.

Vatan muhabirliğini aldıktan sonra, bir gün Mecliste, önemli görüşmelerin olduğu bir oturumu izlerken, kürsüde konuşan milletvekilini tanımadığı için, adını Mekki Sait'ten sormuştu. Cumhuriyet muhabirinin söylediği ismi, doğru kabul ederek haberini yazmış, Vatan'a vermişti.

Ertesi günü, Vatan için kara bir gündü.

Kürsüde konuşan milletvekili ile Sönmez'in bütün bir haber boyu yazdığı ad arasında en ufak ilişki yoktu. Mekki Sait Esen, Vatan muhabirinin acemiliğine oynamış, yanlış ad vererek Sönmez'i İstanbul basınına girdiği ilk gün, perişan etmişti.

Sönmez, bu davranışı ölünceye değin unutamadı!

Emin Karakuş'a karşı tutumunda da aynı çizgilerin görüldüğü hep söylenirdi. Hele Karakuş'un işçi haklarına karşı duyarlığını kimi çevrelerde sömürdüğü, beden işçiliğinden gelmesini alaya aldığı anlatılırdı.

«Üçler» aralarında anlaşamazlardı. Sönmez ile Karakuş arasındaki bağlar, kesintisiz sürerdi ama, bu ilişkinin bir ucu zaman gelir, Mekki Sait'e dayanırsa, olay orada biterdi.

Sönmez ile Karakuş, evlerinde çalışmayı yeğlerken, Mekki Sait Esen'in Posta Caddesindeki bir handa, küçük, düzenli bir bürosu vardı. Gündüzleri burada çalışır, çok ender olarak işini evine taşırdı. Dalgalı saçlarını arkaya doğru tarar, giyimine özen gösterir, hatta tırnaklarını manikürlerdi. Giysileri dışında ellerine gösterdiği bu özen kimi yerlerde anlamlı bazı alaylara yol açardı.

Çünkü, o zamanlar bir erkeğin ellerine gösterdiği bu özen bile yadırganır olaylardandı.

Ulus Alanından, Çankaya'ya değin uzanan Atatürk Bulvarının başladığı noktadan sonra, yolun iki yanında bir dizi dükkân, Ankara'nın canlılığını simgeleyen odak

noktalarıydı. Menderes dönemi, imar faaliyetine geçeceğini ilan ettikten sonra, bir kültür, giyim, tüketim merkezi olan bu dükkânlar yıkıldı, yerlerini yüksek hanlar aldı.

Akba Kitabevi, Haşet Kitabevi bu dizi içindeydi. Akba'nın hemen karşısında ayaküstü sandviç yenilip ayran içilen «Uğrak» günün her saatinde arı kovanı gibi işlerdi. Ünlü gözlükçüler, saatçiler, terziler, berberler hep o sırada idi.

Akba'nın biraz ilerisinde dar bir aralıktan «Şehir Parkı»na girilirdi. Ağaçları, kimi köşelerdeki çimenleri, oturacak banklarıyla pek çok ünlü yazarı çekerdi bu park. Güneşli günlerde boyacılar parkta gezinir, alışverişe çıkmış ev kadınları burada bir iki dakikalığına nefes almak için otururlardı. Hemen girişinde bir çayevi, parkta oturanlara servis yapar, kimi kişiler o çayevinin önündeki sınırlı alanda tavla oynarlardı.

Bu parkla, Karpiç Lokantası komşu idiler. Ama aralarında tahtadan bir duvar yükselir, parka gelenler Karpiç'te yemek yiyenleri göremezlerdi. Karpiç'e gelenlerse, parkta olup bitenlerden, o sade yaşamdan habersizdiler.

Akba Kitabevinin, basın dünyasında ayrı bir yeri vardı.

Kitabevinin sahibi Bilâl Akba, bütün İstanbul gazetelerinin Ankara başbayii idi. Herhangi bir iş için paraya gereksindiklerinde, İstanbul basınının muhabirleri Akba'ya giderler, Bilâl Akba'dan bu gereksinmelerini karşılayacak parayı almaya çalışırlardı.

Çalışırlardı, çalışmasına ya, sonuca varmaları pek kolay olmazdı.

Bilâl Akba, bir muhabirin kitabevine geldiğini görünce, herhalde para istemeye geldiğini varsayar, bu ani konukluğun nedenini sormazdı. Özellikle sabahları,

kentin çeşitli yerlerindeki bayiler Akba'ya gelirler, bir gün ya da bir hafta öncesinin satış bedellerini teslim ederlerdi.

Dikkatimden kaçmazdı : Bayilerin getirdiği paralar, beş kuruşlar, on kuruşlar, ikişer buçuk liralar, on liralardı. Bilâl Akba, her kuruşu dikkatle sayar, çekmecesinden çıkardığı bir deftere, bayiin adı karşılığına aldığı parayı tarihiyle yazardı.

Bayilerden gelen paraları, bir süre sonra, Ulus'taki İş Bankasına gönderir, hesabına yatırırdı.

Bu işlemler sürüp giderken, gazeteciler, Bilâl Akba'nın yüzünde bir olumlu işaretin belirmesini göz ucuyla izlerler, bir an gelir, artık gereksindikleri parayı almanın uygun zamanı geldiğine karar verirlerdi. O ana değin aralarında söyleşilerde bulunurlar, bir kitap almak ya da bir dergiyi sormak için kitabevine gelen ünlü kimi kişilerle ayaküstü konuşurlardı.

Bilâl Akba ise, bütün bu söyleşileri dikkatle izlediği halde, duymazlıktan gelir, paraları alır, kuruşuna kadar sayar, deftere yazar, kitabevinde çalışanların uğraşılarını da gözlerdi.

Akba'nın muhabirlere para vermeyi kararlaştırmasından sonra, yeni bir aşama gelirdi. Rakam ortaya konulur, Akba, o gün verebileceği miktarı kafasında tartardı. Eğer istenilen miktar kafasındaki rakam ile tutarlı değilse, İstanbul'a bir gün önce büyük para çıkardığından başlayıp, öteki giderlerinden doğan sıkıntıları yavaş bir sesle anlatmaya başlardı.

Muhabirler artık, Bilâl Akba'nın huyunu suyunu çok yakından bildikleri için, Akba'ya hak verir görünürler, ne var ki, saptadıkları parayı alamayınca —gazeteye haber iletmekte kullandıkları tek yolun— evdeki telefonun kapanacağını öne sürerlerdi örneğin.

Bir muhabirin telefonunun kapanması ise, gazete için doğrudan bir «felaket»ti. Mesleği bilen, özelliklerini bir kitabevi kurmazdan önce görmüş geçirmiş olan Bilâl Akba, içinden kabul etmese de, bu inandırıcı gerekçe karşısında yumuşardı. Gereksinilen parayı vermeyi ilke olarak kabul ederken, daha fazla istenilmesinin önünü aldığından olacak, içinden sevinç duyardı. Bu duygularını hiç ele vermezdi.

Kısaca, «Peki» dedikten sonra, bir başka çekmeceyi açardı.

Muhabirle birlikte kararlaştırdığı parayı masanın üzerine saymaya başlardı.

Beş kuruşlar, on kuruşlar, iki buçuk liralık kâğıt paralar... Yüz, iki yüz lira bir yığın halinde masanın üzerinde toplanırdı. Muhabir, paraları çeşitlerine göre düzenler, Akba'dan para alabilmeyi başarmış bir insanın karmaşık duygularıyla kitabevinden çıkardı. Ceplerinde madeni paraların ağırlığını taşıyarak!

Tıpkı yaşlandıkça eski bayramlara çekilen bir özlem gibi, çocuk yaşların kaygısız dünyası gibi, geride kalan o yıllar günü geliyor insanın içinde bir anlık neşeye yol açıyor, sanki gerçekdışı, yaşanmamış bir çağın renkli çizgileri gibi bir duygu selinin etkisi sarıyor insanı.

Geriye bak, geriye!

Bir de bugüne. Gerçeğin duvarına çarpıyor kafası insanın. Bir an için olsun yaşadığı düş evreninden, o günün koşullarından günümüzün koşullarına geliniverince, birden uyanıyor.

Otuz kırk yıl önce, İstanbul gazeteleri Ankara'ya trenle bir gün sonra gelebiliyordu. Orta Anadolu'ya, hele Doğu'ya kaç gün sonra gidebilirdi, artık.

Bugün büyük gazeteler, dört ilde kurdukları rotatifleriyle, sayfa nakleden modern aygıtlarıyla otuz kırk

yıl öncesini anımsamıyor bile. Arada sırada, Türk basınının bugünkü düzeye erişmesinde büyük emeği geçmiş Haldun Simavi'nin dediği gibi : «... Türk basın tarihi, erişilmesinde zorluk çekilecek ölçüde güzel anılarla, hareketlenmelerle dolu bir tarih.. Neden yazılmamıştır bu tarih?..»

Yazılmamıştır, yazılması da zordur bu tarihin.

Napolyon'un Mısır'ı fethettikten sonra «Askerler, piramitler yüzyılların gerisinden sizlere bakıyor!» dediği gibi, büyük, güçlü gazeteler de geçmiş çağların ilkel koşullarına tepeden bakıyorlar. Anımsamıyorlar da.

Bir büyük gazete, bir muhabir, bilemediniz bir muhabir yardımcısı, günlük resimleri trenle ulaştırma çabaları, haber iletişiminde tek bir telefon. Büro yok, ev var, iki telefona sahip olmak «lüks».

Şimdilerde bürolar, her gazetenin bürosunda en azından otuz muhabir, siyasal haberler, spor, magazin bölümleri, yazarlar.. Telefoto araçları. Muhabirlerin emrinde otomobiller..

Jules Verne'nin düş âleminde kaynaklanan «Aya Seyahat» kitabından yıllar sonra, Apollo 5 aya indi. Hayal, gerçeğe dönüşmüştü.

Çocukluğunda Jules Verne'i okuduktan sonra aya ilk adımı atan astronotun duygularındaki karmaşıklıkla, Türk basınının otuz yıl öncesiyle bugününü yaşayanların duyguları arasında büyük bir ayrımdan söz edilebilir mi acaba?

Sanmıyorum.

Yıllar öncesinden günümüze uzanan gelişmeleri içine sindirerek, olumlu her yenileşmeyle yoğrularak basın dünyasında yaşayıp gelen «ağaçlar» elbette ayakta ölecek!

Gazeteci doğmuş, gazeteci yaşamış olanlar, gazeteci ölecek!

12
YETİŞME ÇAĞI

Kış ayları, yaz günleri hiç fark etmezdi.

Karlı gecelerde kimsesiz sokaklarda, geleceğe kuşkuyla bakmaksızın yalnız başıma yürür... yürürdüm. Sabahattin Sönmez'in evinden çıktıktan sonra Kızılay'a gelir, oradan «köprünün öte yakasındaki» eve doğru, ilerlerdim.

Özellikle kış geceleri, sokaklar kimsesizliğini korurdu.

Bahçe içindeki evlerin, büyük apartmanların ışıkları eve doğru yürüdüğüm saatlerde çoktan sönmüş olurdu. O küçücük kent, ertesi günü yeniden solumak, devlet dairelerine doğru akıp gidecek insanları hazırlamak için uykuya çekilirdi. Kimi geceler kar, hafifften yağmaya başlar, dar asfalt yola düzenli aralıklarla dizilmiş elektrik lambalarından dökülüyormuş gibi bir izlenim verirdi bana. Kar yağışıyla yumuşayan havada, ellerim ceplerimde, yarınlardan kuşku duymaksızın kimi kez hızlı, kimi kez ağırdan alan adımlarla Denizciler Caddesine doğru...

Yaz aylarında sokaktaki yaşantı daha canlılık taşırdı. Sinemaya giden, konukluktan dönen, Yenişehir kesimindeki pastanelerde oturup gevezelik eden insanlar, el ele tutuşmuş kızlı erkekli genç topluluklar yanımdan geçer, gevrek kahkahaları, umutsuzluğu içermeyen davranışları, «onlardan biri» olmasam da sarar, kuşatır, ısıtırdı içimi.

Küçük dünyamı, ufacık coşkulardan, övgülerden kaynaklanan, esinlenen kişiliğime özgü dünyamı.

Haberlerde ya da herhangi bir yazıda imzam olmasa da, yanımdan geçen insanların ertesi günü o haberleri ya da yazıları okudukları zaman, sanki benim yazdığımı bileceklermiş gibi bir duyguyla çevreye, dünyaya, insanlara daha bir ısınırdım.

Oysa, çoğu önemli haberleri, yazıları yazan da, bulan da ben değildim.

Ama yazılıp elime verilenleri Vatan'a telefonla aktarıyordum ya, hepsinden, bütünüyle malım gibiymiş gibi kıvanç duyardım.

Afşin Oktay, bir gece, Denizciler Caddesindeki «fakirhaneyi» ziyaret edip, «hâkir dostuna» yeni bir iş önerdi.

Kudret gazetesindeki görevimin sınırlı olduğunu biliyordu. İnsan çocuktu. Bir yandan Vatan'da, Sönmez'e yardımcılık görevini sürdürüyor, Türkiye'de adı yeni yeni anılmaya başlanan bir ülkede, Pakistan'da yayımlanan «Dawn» gazetesine haftalık yazılar gönderiyordu.

Evlendi, evlenecek çağdaydı, nişanlıydı galiba. Devlet, Pakistan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra, Türkiye'ye sıcak duygularla bağlı bu ülkeye önem vermeye başlamıştı. Karaçi'de bir basın merkezi kuruyor, Afşin Oktay'ı da bu büronun başına getiriyordu.

Afşin, bu göreve gitmezden önce, Sabahattin Sönmez'e bir yardımcı bulmayı amaçlıyordu.

«Sabahattin ağabey, gerçek ağabey,» dedi bana. «İnsandır, ağabey gibi insanı tutar, ilerlemende de bü-

yük yararı olur. Unutma ki, Ahmet Emin Yalman gibi bir büyük adla tanışıp çalışacaksın.»

Oyunu kuralları içinde oynuyordu. Önerdiği aylık, o zamana kadar görmediğim ölçüde büyüktü. Üç yüz lira dolaylarında.

Ankara basın piyasasından, Babıâli'ye atlamak tutkusundan çok, görevin maddi yönü ağır basıyordu.

Afşin, zayıf noktayı sezdi, ertesi günü beni Sönmez'e götüreceğini söyleyip ayrıldı.

Afşin Oktay kardeşim, Pakistan'a gitti, görevini yıllarca başarı ile sürdürdü. Arada sırada bir kart atar, ya da Pakistan'a uğrayan bir dostu olursa, oradan küçük armağanlar gönderirdi. Fildişinden yapılmış, üzerine bir dizi fil resmedilmiş kâğıt açacağını hâlâ saklıyorum, evdeki kitaplığın bir köşesinde. Birkaç yıl sonra Afşin'in Karaçi'de önüne birden çıkan bir otomobille çarpışıp öldüğünü öğrendiğim zaman, içimdeki sızıyı tanımlayamam. Hele, çinkolarla sarılıp sarmalanmış, kokmamasını sağlamak için kat kat tahtadan bir tabutun içinde Ankara'ya gönderilen ölüsünü almaya gittiğimiz saatlerde karanlık bir boşluğun içinde dolaşıp duruyordum.

Sönmez, beni sıcak, aramızdaki mesafeyi dikkatle koruyarak karşıladı. Daha önceden Afşin'den edindiğim bilgilere fazla bir şey eklemedi. Her sabah evinde buluşacak, yapabileceğim işleri alacak, akşam üzeri gene evine gidecektim.

«Büyük işleri» Sönmez kotaracaktı. Bir iki küçük basın toplantısı, ya da izlenmesi gereken önemsiz bir toplantı...

Sabahattin Sönmez, çalışma odasında toparladığım bilgileri gözden geçirir, kimilerine önem bile vermez, kimilerini ise birkaç cümleyle yazmamı isterdi.

Sonra, büyük işlere dönük haberleri yazmaya başlardı.

Sonra, bunları bana yazdırırdı.

Sonra, gece yarısına doğru bu haberleri Vatan'a telefonla yazdırmaya başlardım.

Gazeteler, sabahki olayları bile gece yarısı almaya alışıktılar. Düzen böyleydi. Gece yarılarından sonraya değin süren günlük çalışmalarımız olurdu. Kısıtlı orandaki okuyucu sayısı, gazetelerin geç vakitlere değin haber alabilme olanağını sağlıyordu çünkü.

Ben, bir yardımcı idim.

Sabahattin Sönmez, yardımcısını en geç saat 19 dolaylarında evinde görmek isterdi. Günlük olayları kısaca gözden geçirdikten sonra, yemeğe geçerdi.

Yardımcı, bu yemeklerden ayrı tutulmazdı. Sönmez'in annesi büyük yemek masasının başına otururdu. Onun sol yanına Sönmez otururdu. Sönmez'in yanı ise benim yerimdi. Eşi, Sönmez'in karşısında yer alır, küçük Ahmet annesinin yardımını gereksindiği için karşımdaki iskemlede otururdu.

Geç evlendiği için üç dört yaşlarındaki oğlu Ahmet'e aşırı ölçüde bağlıydı Sönmez. Her davranışını izler, küçük dersler verir, böylesine geniş bir yemek odasında, onca büyük bir sofrada oturmaktan doğan sıkıntılı dakikalarım arasında, kaşığı, çatalı elimden düşürme gibi hatalarımı hoşgörü ile karşılayıp, bana da kısaca kimi öğütler vermez değildi.

Kimi geceler konukluğa gitmek zorunda kalırsa, işleri üzerime yıkmak zorunda kalacağını üzülerek söylerdi.

Eşi ile giderdi konukluğa. Kocaman evde, telefon başında uzun saatler geçirirdim. Sessizliğe gömülmüş evde, sesimi İstanbul'a duyurabilmek için avazım çıktığı kadar bağırdığım geceler, konukluktan döndükten sonra, artık halsiz düştüğümü görür, alır telefonu yardım etmeye çalışırdı.

Yanında rakı içmeyi utanç nedeni saydığımı bilmesine karşın, her gece karafakisinden aldığı bir iki kadehe eşlik etmemi ister, karşı çıkınca hafifçe azarlardı. İçkiye karşı dayanıklılığım pek güçlü olmadığı için Sönmez'in ısrarıyla kadehin sayısını ikiye çıkardığım zaman, haberleri yazdırışımda da bir gevşeklik, sözcükleri birbirine karıştırmak gibi kimi olaylar da olmaz değildi.

Sönmez, bunların hepsini hoşgörü ile karşılar, gülümser, eşine bizlere sade kahve getirmesi için seslenirdi.

Kısa süre sonra, önem versin ya da vermesin Millet Meclisinin görüşmelerini izlememi istedi. Eski Meclis binasının basına ayrılan, her türlü çalışma olanağından uzak bir köşesinde —eğer büyüklerden yer kalmışsa— oturur, muhalefetle iktidar arasındaki çatışmaları izlerdim.

Yetişme çağına girmiştim.

Millet Meclisindeki görüşmeleri izlemek, haklı bir tezi de savunsalar, insanların kimi zaman nasıl alta düştüklerini, haksız bir konuyu ele aldıkları zaman, birden nasıl oluyor da haklı duruma geçtiklerini saptamak.. Demagoji denilen sanatın inceliklerini saptamaya başlamak... Bir yasa tasarısının hangi açıdan önem taşıdığını, aksak olan hükümlerinin neler olabileceğini, eleştirilerin bu noktalarda nasıl yoğunlaşacağını izliyor, artık öğreniyordum da.

Sönmez, kimi günler olaylar, yasalar karşısında yanlış yargılara vardığımı, yanlış değerlendirmeler yaptığımı görür, bunları düzeltmeye çaba göstermesi bir yana, doğru olan yanını anlatmaya uğraşırdı. Bir yasanın topluma, ya da siyasal yeni açılışlara iktidar açısından, muhalefet yönünden neler kazandırıp yitirdiğini daha önceden görebilme yeteneğimi geliştirmeye çalışırdı.

Bir oturumda coşkulu sahnelere tanıklık edeceğimizi müjdeleyen ön bilgiler gelince, doğrusu ya, herkesten önce Meclise giderdim. Basın locasının açıldığı dar koridorda yaşıtlarımızla konuyu ele alırken, birden değişen siyasal koşullardan o günkü görüşmelerin coşkusunu söndüren, yitiren son haberi getiren büyüklerimize kırgın gözlerle bakardık.

Sönmez ile Karakuş, sabahları telefon görüşmesi yaparlardı. «Bugünkü oturumda fazla bir şey yok, çocukları gönderelim» diye bir karara varırlarsa, Meclisteki basın locasında Vatan adına oturur, konu ister ilgisizlikle karşılanacak olsun, ister önemsizliği önceden bilinsin, umursamazdım. Durmadan not tutar, akşam Sönmez'e bunları teker teker okurdum. O da, ses etmeksizin her birini dikkatle dinliyormuş gibi davranır, genç bir insanı kırmamaya özen göstererek, «Daha önemli haberler var, hele önce bunlara bakalım» derdi.

Notlarım, kısa süre sonra, çöp sepetine giderdi.

Seksen bin dolaylarında tiraja sahip olduğu söylenen Vatan, 1947-50 yılları arasındaki siyasal yaşantının, demokrasiye açılış günlerinin önde giden gazetelerindendi. Ahmet Emin Yalman'ın CHP iktidarına karşı saldırıya açılmış kalemi bir yana, Sönmez'in Ankara siyasal kulislerinde dönen oyunları sergileyen haberleri, kimi zaman yorumları kamuoyunda ilgi ile izlenirdi.

Bir ara, Sönmez'in etkinliğini daha da artıracak başka bir olanak doğdu, daha doğrusu öteki iki gazetenin maddi olanaksızlığıyla etkenliği pekişti. Vatan'ın Ankara haberleri, Tasvir ve Son Posta gibi o döneme damgasını vurmuş diğer iki gazetede de yayımlanırdı.

Ankara haberlerini telefonla alan Kadri Bey, bağlantı kurulmazdan önce gerekli hazırlıkları yapardı. Aynı haberi üç kopya çıkarmak için aralarına karbon kâğıdını yerleştirir, sağ köşelerini iğneler, daha konuşmaya başlamazdan önce «Çok mu bu gece haberler?» diye sorardı. Eğer haberler çoksa, ya da uzun ise, Kadri Bey içini çeker, «Şimdi yandık, hazırla bakalım Kadri üç nüshalı kâğıtlar» diye bir yandan kendisiyle, öte yandan da benimle dalga geçerdi.

Ahmet Emin Yalman, sık sık Ankara'ya gelir, iktidarın önde gelenleriyle, daha çok, DP muhalefetinin önderleriyle konuşurdu.

Vatan, bütün yurtta serpilen muhalefetin sesi görevini yaptığı için, haberleriyle yorumları, hele başyazıları CHP'ye «karşıt görüşleri» içerirdi.

Bir garip gazetecilik coşkusu, tutkusu vardı Ahmet Emin'in.

Yalnızca başyazılarına malzeme olacak bilgileri toplamaya özenmezdi. Başbakanla, bir bakanla yaptığı konuşmalarda «yalın haber» niteliğinde bir bilgi kaparsa, kaldığı Ankara Palastan önce, Sönmez'in evine koşar gelirdi. Sağ elinin parmaklarıyla badem bıyığı ile durmaksızın oynar, Sönmez'in ardından söylediği gibi, «küçük bir çocuk heyecanı» ile aldığı bilgileri ya aktarır, ya da bizim işler yoğunsa, oturur yazardı.

Kısa boyu, «v» şeklindeki siyah kaşları, sakin doğasını yansıtan konuşmasını böyle günlerde yitirirdi. Sabahattin Sönmez'in, başyazarın getirdiği habere, Ahmet Emin Yalman ölçüsünde değer vermediği günler

de olurdu. Ne çare ki, «Emin Bey» patrondu, İstanbul'a o haberin değerini vermeleri için «Emin Bey tarafından getirildiği» uyarı olarak iletilirdi. Gazetedeki manşetlerden biri, Emin Beyin haberine ayrılırdı.

Emin Bey, önem verdiği habere değinen bir başyazı da yazardı. Odanın bir köşesine çekilir, yazıyı bir çırpıda çıkarırdı. Siyaset dünyasında bir konuşması, bir yazısı nedeniyle Emin Beyin ölçülerine göre, birden parlayan bir ad ortaya çıkarsa, başyazarımız o kişiden «yeni bir akıncı» diye söz ederdi. 1950 seçimlerine doğru, Emin Beyin «akıncıları» oldukça çoğalmıştı. Hele «siyaset alanındaki bu akıncılar» CHP iktidarı içinde göze batmaya başlamışsa, Emin Beyin bu «akıncıya» verdiği önem bir kat daha artardı.

Daha çok Celal Bayar, Fuat Köprülü, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu gibi DP muhalefetinin ünlü kişileriyle buluşur, Menderes'te geleceği parlak bir siyaset adamı nitelikleri bulduğunu saklamazdı.

Emin Bey, «liberal fikirler»in adamıydı. Tek şeflikten demokrasiye geçişin eşiğindeydik. Fikirlerin, eğilimlerin «liberal» olup olmaması bir önem taşımıyordu. Aydın kesiminin yeni bir aşamaya varabilmeyi amaçlayan özlemleri, CHP'ye karşı DP'nin başarı kazanması olasılığına dayanıyordu. Daha doğrusu, ana ilke, daha yeni fikirlere, eğilimlere gidebilmek için tek engel gibi görünen güçlü CHP'nin —hiç değilse— güçlü bir muhalefet karşısında dilediğince davranıp egemenliğini sürdürmemesine, önüne ciddi bir engelin çıkmasına bağlanıyordu. Ahmet Emin Yalman'ın Vatan'ı bu doğrultudaki ana temalardan kaynaklanan güdülerle, liberal özleyişler için değil, demokratik özgürlüklere atılan adımları güçlü, etken biçimde desteklediği için birinci planda bir gazete olarak benimseniyordu. Okunuyor, satılıyordu.

Ahmet Emin Yalman ve Vatan gazetesi bütün yurtta serpilen muhalefetin sesi görevini yaptığı için, haber ve yorumları, özellikle başyazıları CHP'ye karşıt görüşleri içerirdi.

Emin Beyin ve Vatan'ın üstlendiği muhalefet görevini kamuoyunda küçük düşürmek, öne sürdüğü fikirleri, desteklediği DP muhalefetini dolaylı yoldan da olsa kamuoyu önünde küçük düşürmek için, Ulus gazetesi de kendine özgü çarkı çalıştırmaya başlamıştı.

Ulus'ta, özellikle Falih Rıfkı Atay'ın savaşçı kalemi Emin Beye, Emin Beyin fikirlerine karşı işlemeye başlamıştı. Atay, Serbest Fırka denemesinden de edindiği sonuçları dikkate alarak, ancak «Milli Şef»in dileğine karşı çıkmayacak bir dozda savaşımı sürdürüyor, bir yandan DP önde gelenlerini kimi yerde alaya alıyor, kimi yerde güçlü saldırılarına hedef yapıyordu. Bu arada, Vatan'ı bir yana itemezdi.

Emin Bey ile Atay gibi, Atatürk dönemini yaşamış iki insanın zıt kutuplarda yer almaları, biribirleriyle yazışmalarla kapışmaları bir ölçüde kamuoyunu renkli bir çarpışmayı izlemeye itiyordu. Ama bir zaman geldi ki, artık iki yazar arasındaki «fikir yönünden gelişen çatışma» karşılıklı «tahkir edici» ağır sıfat yakıştırmalarına değin uzandı. Emin Beyin Atatürk döneminde bir ara gazete yayımlamasına izin verilmemesinin nedenlerini çok yakından bilen Atay'ın, bu nedenleri Vatan başyazarına saldırılarının ana öğesi yaptığı görüldü.

Sabahattin Sönmez gibi çalıştığı gazeteye bağlılığı ile tanınan bir gazeteciyi çığrından çıkaran sıfat, Atay'dan geldi, Emin Beye yapıştı, bir süre de yakasından düşmedi. Falih Rıfkı Atay, Emin Beyle ilgili bir yazı yazarsa, artık adını kullanmıyor, yalnızca «beş damgalı» demekle yetiniyordu.

«Beş damgalı!»...

Sanki serüven romanı adı.

Damganın beşini saymam istenirse, başarı şansım yüksek değil. Ancak, Emin Beye yakıştırılan beş dam-

gadan ilki, Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında ya da öncesi, «Amerikan mandasını kabul edip ülkeyi kurtarma» görüşünü öne sürenlerden biri olmasıydı.

Atay gibi, Ulusal Kurtuluş Savaşına başından sonuna değin yanlı olmuş, Atatürk döneminde Ulus başyazarı olarak ulusal önderin fikirlerini savunup, halka açıklamış, her gece Çankaya'daki yemeklerde Atatürk'ün yanında yer almış bir yazarın, bu savı ele alarak nasıl bir kalem gücüyle kavgaya girmiş olduğunu tahmin etmemek olanaksız elbette.

Emin Bey de, Atay'a karşı bazı noktalardan günaşırı saldırı tazeliyordu. Ne var ki, Atay, cumhuriyetin taze günlerini anımsayanlar önünde, elindeki bu güçlü kozla savaşı sürdürüp götürüyordu.

Atay, parti içi ünüyle, «demokrasiye geçişin vakti gelmediğine» inananlardan biriydi. Yazıları, suçlamaları haklı kimi savlara dayansa bile, sürekli olarak «CHP'nin demokrasiye karşı oldukları bilinen 'müfritler' grubundan biri» olarak tanınması, yazılarındaki haklılık ölçüsünü önemli oranda küçültüyordu. Çünkü, demokrasiye geçişi isteyen kesimler, Emin Beyin Vatan'ında eğilimlerinin savunusunu buluyorlar, başyazarın yıllar öncesine dayanan «mandacılık» tutkusunu görmezlikten gelmeyi yeğliyorlardı.

Eğer her bir bireyi, bir küçük Tanrı gibi kabul edersek, tümüyle bu Tanrıların demokrasi için istedikleri kurban, Emin Bey değil, Falih Rıfkı Atay ve yazıları oluyordu.

Sabahattin Sönmez de, Atay'a karşı her gün yeni bir silah icat etmenin sancısıyla kıvranıyordu.

Her sabah ilk işi, Atay'ın yazısını okumaktı. Bu yazılardan CHP'nin öngördüğü yeni siyasal stratejileri se-

zinlemeye çalışmak bir görevi ise, öteki Atay'ın demokrasiyi benimsemez görünen bir cümlesini, bir paragrafını yakalayarak, Ankara'dan Atay'a saldıracak bir yazıyı hızla kaleme almaktı.

Bu çaba, kimi zaman Sönmez'in yüzünü güldürürdü. Atay'ın bir yazısından alıntı yaparak, siyasal gelişmelerin ışığı altında bu alıntıyı Atay'ın aleyhine kullanmak Sönmez için âdeta bir alışkanlık haline gelmişti.

Kişisel üslubu içinde Atay'ı küçülten, ya da alaya alan böyle bir yazıyı hazırladıktan sonra, bu yazıyı Vatan'a o gece bizzat yazdırmaktan çok mutlu olurdu. Yazının bitiminde,

«Kadri Beyciğim..» derdi. «Lütfen Cavit'e (Yamaç) söyleyiver. Bu yazının yanına, üzerine ya da ortasına Falih Rıfkı'nın bizdeki ünlü fotoğrafını koyuversin!»

Kadri Bey, «Sen hiç merak etme ağabey, elhâk!» diye yanıt verirdi. Çünkü, Kadri Bey de yürekten DP'ye bağlı olan insanlarımızdan biriydi.

Falih Rıfkı'nın «ünlü» fotoğrafı ertesi günü kesinlikle yayımlanırdı. Bu resimde Atay, caketatay diye anılan bir giysiyle görünüyordu. Başında da silindir bir şapka.

Meğer, Atay bu resminin yayımlanmasına pek sinirlenirmiş. Basın kulisinden, parti içi dostlarından edindiği bilgiyle Sabahattin Sönmez, gazeteden bu dilekte bulunurdu.

Resim, Sönmez'in yazısıyla birlikte Vatan'da yer alır, resmin altında da mutlaka şu cümle okunurdu : «Falih Rıfkı Atay, çok sevdiği kıyafetiyle...»

Sönmez, gazete geldikten sonra çocuksu bir sevince kapılır, hiç değilse bu yoldan Atay'ı sinirlendirdiği yargısına varır, hele birkaç telefon gelip de, Ulus başyaza-

rının küplere bindiğini öğrenirse, ellerini ovuşturup kıs kıs gülerdi.

Kapıyı açtım, postacıyı gördüm, biraz da hayretle ne diyeceğini bekledim :

«Bir havaleniz var» dedi. Dilediği yeri imzalayıp, «havaleyi» aldım. Yüz lira mıydı, iki yüz mü, anımsamıyorum.

Gönderen, «Vatan» gazetesi idi.

Müessese Müdürü Nuri Türen'i arayıp, «havalenin» nedenini sordum. Acaba bu parayı gazetenin hangi işine kullanacaktım?

«Başka bir iş için değil, sizin için,» dedi Nuri Türen.

«Anlayamadım?»

«Emin Bey emir buyurdular, evinizde telefonunuz yokmuş, bu para ile hemen bir telefon alacaksınız!.»

Şaşırmakla sevinmek arasındaki iki üç saniyelik anları hiç yaşadınız mı?

Emin Bey, gençlere önem verirdi. Ankara'ya her gelişinde sürekli olarak Sönmez'le birlikte olurdu, ancak fırsat buldukça konuşurdu benimle. Bir ara, haberleri nasıl verdiğimi sormuştu. Sönmez'in evinden yanıtını alınca, şöyle bir durmuş, çekip gitmişti.

Emin Bey, telefonsuz bir gazeteci düşünemiyor, böyle bir durumu benimseyemiyormuş meğer.

«Telefonlu yaşamım» o günden bu yana sürüp gidiyor.

Emin Beyin kendine özgü huyları vardı. Gece geç vakit bir haber alırsa, evine gidip Sönmez'i rahatsız etmek istemez, çat kapı bizim «döküntühaneye» gelirdi. Yemek yediğimiz, çalışma masası olarak kullandığım

masaya oturur, badem bıyığıyla oynayarak, eski yazıyla haberini yazar, sonra bana dikte ettirir, giderdi.

«Açıp otelinden verse» derdim içimden. Vermezdi, gerekçesi ise çok sadeydi. Haberi, Vatan'ın Ankara muhabirleri vermeliydi. Özünü Emin Bey de yakalamış olsa, o haber Vatan'da «Ankara, (Hususi muhabirimizden)» diye bir girişle çıkmalıydı.

Ankara'daki arkadaşlarına bir saygının, işlerine karışmamayı ilke edinen bir görüşün sonuçlarıydı bu davranışları.

Bir gazetenin ancak haberle yaşadığını, yaşayacağını çok iyi bilen, doğru, özel haberler vermeyen bir yayın organının kamuoyunda uzun ömürlü olamayacağını savunan bir başyazardı.

Ömrünün son yıllarında, Hürriyet'te çalıştığım sıralarda başına olmadık işler geldi. Vatan'dan sonra «Yeni Vatan»ı çıkaran Emin Bey, 1970'lerden sonra Maliye'nin amansız izlemesiyle hırpalandı. Elindekini, avucundakini verdi, sonuç alamadı. Ankara'ya gelir gelmez bana uğrar, zamanın Maliye Bakanından bir görüşme saati alırdım. Bu arada Emin Bey gibi mesleğimize, Türkiye'nin siyasal ve sosyal gelişmesine hizmet vermiş bir insan için yasaların acımasız, katı kurallarını zorlamalarını rica ederdim. En son konuştuğum Maliye Bakanı AP'li Cihat Bilgehan'dı. Duygularımı paylaşan Bilgehan, Emin Bey'in son yıllarını zindan yaşamına çeviren çapraşık işlemleri bir ölçüde azalttı.

«Vah, vah..» demişti Bilgehan. «Kocaman Emin Bey, gençliğimizin sürükleyen kalemi bu hallere düştü mü?..»

Türk basınını batıya açan, batı tipi gazeteciliğin öncülerinden olan Emin Beyi, ölmezden önce göremedim. Maliye'den hangi sonuçla göçüp gitmişti, hâlâ bilemiyorum.

Bir parantez açmak istiyorum : Özellikleriyle her biri ayrı bir yaşamın değişik karakter çizgilerini taşıyan bir dizi siyasal, toplumsal, ekonomik dönemleri yakından izledim, içlerinde yaşadım.

Birden geliveren yeni bir dönem, daha önceki günlerin insanlarını, ünlülerini karalamayı sanat haline getirdi.

Geçmiş dönemlerde kamuoyunca «kötülüğün simgesi» haline getirilen kimi kişilerin yaşamları didiklenip, sergilendi. İktidar günlerindeki koşulların zorlamasıyla aldığı kararlar, yaptığı girişimler ele alınıp kişilikleri karalandı, karalandı. Çünkü, yeni gelenler, gidenlerden güçlüydü, halkın desteğini yeni sağlamışlardı. Bu destek ile bir geçmişi olduğunca hırpalamayı bir beceri sanıyorlardı.

Yeni dönemler eskidikçe, eskiyenin yerini alacaklar bu tutumu sürdürmeyi bir marifet saydılar. Belki başka ülkelerde de benzeri olaylar görülüyordu ama, bizdeki örnekler, ilkelerden çok, insanları kemirmeye yöneldiği için, bir zaman geliyor, kafalarımızda tuhaf çağrışımlar uyandırıyor... Uzun yıllar ünlü kişileri yakından tanımış olanların bellekleri —çoğu kez haksız savlarla— manen öldürülen insanlarla dolu bir mezarlığa dönüşüyor.

Gövdesi gerçeğin özsuyuna kavuşabilse, birden yaprak verip, çiçek açacak ulu insan gövdeleriyle...

Bir mezarlık! Yeteneklerin, yerine konulmazlığı neden sonra kanıtlananlarla dolu bir ünlüler mezarlığı.

Emin Beyle Atay arasındaki yazma savaşı, 1950'den sonra öylesine bir meyve verdi ki... Türkiye'deki bu tür kavgaların niteliğini göstermesi açısından ilginçti, çok ilginç!..

Atay'ı, tek partinin, şeflik sisteminin savunucusu gören gözler, giderek yeteneksiz kalemler Falih Rıfkı

Atay'ın Ankara Palasa binlerce lira borç taktığını ilan ettiler. Bir borcun ilanı belki bir önem taşımazdı. Fakat, Falih Rıfkı Atay'ın, Ankara Palasın yönetim kurulunda üye olduğu için borcunu ödemeyi reddettiğini yaydılar.

1950 öncesi ve sonrası siyasal görüşlerini bir yana bırakalım Falih Rıfkı Atay'ın. Güçlü kalemine aynı güçle yanıt veremeyen insanların 1950 seçimi sonrası bir kalem ustasına reva gördükleri bu tutumu onaylamanın olanağı var mıdır acaba?

Yılların, yarar sağlamanın otoritelerin iki dudağı arasında olduğu dönemlerin adamı Falih Rıfkı Atay, bir zengin gibi değil, orta halli bir sade insan gibi aramızdan ayrıldı.

Haksız zenginliklerin cirit attığı günümüzde de yaşasaydı Atay, bir düşün, bir yazın adamı olarak gene böyle ölecekti.

İktidarların haksız çıkar sağlayanlara değil, düşün, yazın adamlarına karşı hırçınlaşmalarını o gündür bugündür hiç anlayamadım.

Anlayacağa da benzemiyorum.

13
MESLEKTEN GELEN KORKU

Meyhanenin kapısından girer, dumanlı alkol kokusunu içine sindirmeye çalışır gibi, bir an durur, çevreyi gözden geçirirdi.

Yüzünde yumuşayıp kalmış bir gülümseme, açık mavi gözlerinde kimi pırıltılar, elleri, tutulur yanı kalmamış ceketinin ceplerinde, bir işaret arardı.. Bir çağrı, bir neşeli sesleniş.

Öylesine beklerdi. Masalardan masalara atlayan gürültülü konuşmaların arasında yavaşça yürür, sağa sola selam verirdi.

Beklediği çağrının gelmediğini görünce, Kürt Mehmet'in meyhane peykesine dayanır, cebinden çıkardığı sigarayı yakar, dururdu öyle.

Zaman olur, bir çağrı bulamaz, cebinin bir köşesine sıkışmış bir iki lira karşılığı bir bardak şarap, gününe göre bir kadeh rakı söylerdi.

Ender rastlardık. Dayanamaz, kırmayacak, hatta yanına geldiği için biraz olsun hoşgörü ile karşılayacak birini gözüne kestirirse, çağrı beklemeksizin gider, çeker bir iskemleyi, otururdu.

Bu davranış, «Burunsuz Tevfik»in birkaç liracığa bile gereksindiği, meyhanenin kapısını aralarken yokluğun itmesiyle bir tanışığın yanına mutlaka oturmayı kararlaştırdığı günlere rastlardı.

«Bir kadeh rakı!» derdi. Masanın çevresinde oturanlar, o sırada, bir tartışmanın koyulaştığı kıvamda

oldukları için «Burunsuz Tevfik»in isteğine karşı çıkmazlardı. Bir kadeh rakı! Bir lira, iki lira, yüz elli kuruş.

Arasıra tartışmaların içinden bir sözcüğü yakalar :

«Ama bir zamanlar...» diye söze girmeyi denerdi. Yavaş, kısık sesin o ortamın gürültüleri içinde eriyip gittiğini, ilgi çekmediğini görünce, masa üzerine atılmış sigara paketlerinden birini yavaşça önüne çeker, bir tane yakardı. Kalkıp gidecekse bir süre sonra, paketi gene yavaşça cebine koyardı.

Yüzündeki o yumuşak gülümseme hiç eksilmez, gözlerini kırpar, sarsak, ayakları sürüyen adımlarla meyhaneyi bırakırdı.

«Burunsuz Tevfik» alkolle yatıp kalkarak, bir dönemin ışıklı günlerinden, bu noktaya uzanıp geliveren İstanbul basınının önemli, isim yapmış muhabirlerinden biriydi.

Soyadı neydi?.. Kimse araştırıp sormazdı da, herkes için «Burunsuz Tevfik»ti, o kadar!

1940'lı yılların ünlü ismi, Burunsuz Tevfik. Bu lakabı almasına, burnunun üst bölümünün sanki bir balyozla dümdüz edilmiş gibi duran doğal görüntüsü yol açmıştı.

Ününü, 1940'larda, belki de daha önceleri, çalıştığı gazetelere pek çok değerli haberi, herkesten önce vermekle kazanmıştı. Alkol yüzünden meslekteki ününü yavaştan yitirmiş, artık çişini tutamaz hale geldikten sonra, Ankara'ya yerleşmişti.

Ne yattığı yer belliydi, ne çalıştığı yer.. Hiçbiri yoktu.

Bir izbede, kâğıtlara sarınıp yattığını söyleyenlere rastlardık Burunsuz Tevfik, kaldığı yerin adresini söylemeyecek ölçüde içine kapanık bir insandı.

1950'lere değin uzanmıştır ya! İstanbul gazetelerinin ünlü «Beyoğlu muhabirleri» vardı. Örneğin, Beyoğ-

lu muhabirlerinin son ünlüleri Nuyan Yiğit, Necati Zincirkıran.

Görevleri, şimdilerde çeşitli nedenlerden «geçit vermez» bir cadde olan İstiklal Caddesindeki büyük otellere gelip giden ünlü kişileri saptamak ya da kentin bu bölümüne büyük bir süratle ulaşan önemli haberleri duyup gazetelerine iletmekti.

«Burunsuz Tevfik», sevimliliği, cana yakın konuşması, zekâsıyla yaşıtları arasında herkesi atlatan «Beyoğlu muhabirleri»nin liste başı imiş. Aldığı haberi yazıp vermekten çok, telefonla içeriğini gazeteye ilettiği için muhabirden çok «muhbir» olduğu söylenirdi. Bu özelliğine karşın, «Burunsuz Tevfik» gazeteler arasında bir numaralı eleman olarak nitelenen gazeteciydi.

Çoğu kez, çişini tutamadığı, çevresine bol amonyak kokusu saçtığı için rahatsız olan kimileri, Burunsuz Tevfik'i masalarına çağırmak yerine, uzak köşedeki yerinde kalmasını isterler, içki parasını ödeyeceklerini garsona bildirirler, giderek cepleri elveriyorsa, Burunsuz Tevfik'in yanından geçerken eline bir beşlik, onluk sıkıştırırlardı.

Burunsuz Tevfik, ses etmeksizin parayı alır, içkisini bitirir, kaybolur giderdi. Eğer bir barda toplanılmışsa, Burunsuz Tevfik parasızsa meyhanelerin kapanma saatinden sonra, gereksindiği içkiyi ya da ufak tefek parayı bulmak için oralara kadar gelirdi. Genç meslektaşları ölçüsünde, onlardan da öte ilgiyi barda çalışan kadınlardan görürdü.

Zararsız, yıkılmış bir insana karşı duyulan acının doğurduğu el uzatmalarıydı bunlar.

İster para alsın, isterse bir kadeh içki ısmarlansın, Burunsuz Tevfik onurundan hiçbir şey vermeksizin oturur, yaşamın sahneye ittiği «bitmiş bir gazeteci» rolünü baştan sona doğal davranışlarıyla oynardı.

Yeni evlenmiş Çetin Altan'da da gazetecilikteki sonunu Burunsuz Tevfik'te görme korkusu sürekli filiz verir, hele Fethi Giray'ın «Olup olacağımız işte bu! Burunsuz Tevfik. Daha ötesi nafile!» biçimindeki sözlerine fena halde tutulurdu.

«Ben Burunsuz Tevfik olmayacağım» diye isyan ederdi, «Çocuklarım, benim gibi Galatasaray'larda okuyacak...»

Bağırırdı Çetin Altan. İsyanında hepimizi etkileyen yönler, kuşkusuz vardı. Hiçbir yasal güvenceye sahip olmayan bir meslek dalında, günü gelecek, «Burunsuz» gibi, kuyunun dibine bir hafif tekmeyle yuvarlanacağımız korkusu içimizi sarardı. Söylemezdik biribirimize ama, Çetin'in isyanındaki içtenliği hepimiz benimser, kavrardık.

Yaşadıkları günlere damgasını vurmuş ünlü yazarların ölümleri nasıl ki, birden «hiçliği» simgeliyorsa, o katlara erişememiş bizlerin ölümünün de «Burunsuz» gibi, sidik kokusu saçan, istenilmez, aranmaz, yüzüne bakılmaz bir insana benzer biçimde olacağına inanırdık.

Burunsuz Tevfik, bir ilginin sonucu «Düşkünler-evi»ne kaldırıldı. Belki de orada mutluydu. Sonraları Burunsuz'u tanımış, yeterince el uzatamamış, Tevfik'in içindeki ıstırabı paylaşamamış olan bizler, mutsuzluğa düştük.

Burunsuz Tevfik'in, haberlerin haberini yakalayıp, zerafetiyle, giyimindeki şıklığıyla ün yapmış bir insanın, bir sabaha karşı ölüp gittiğini günler sonrası öğrendik.

Cenazesini kim kaldırmıştı, nereye gömülmüştü, haberimiz bile olmadı.

«Burunsuz», eski dönemin ünlülerini silmeye çalışan «yeni dönemlerin» kurbanı değildi elbette.

Meslekteki yaşamı alkole ağır basmış, kendi kendini yitirmiş bir insandı. İnsancıllığa önem vermeyen insanlar arasından sessizce uzaklaştı. Ölümü üç satırlık bir haber bile olmadı, ünlü, usta muhabir «Burunsuz» Tevfik'in.

Şükran Lokantasının tam karşısındaki kaldırımda durur, sabit gözlerle bir yere bakardı. Kıvırcık, lüle lüle siyah saçları omuzlarına dökülürdü. Her yanı yamayla dolu paltosunu sırtından eksik etmez, parçalanmış ayakkabıları, göğsü bağrı açık öyle dururdu.

Hiç kimseden bir şey istemezdi. Şükran Lokantasına, hemen yanındaki Kürt Mehmet'in meyhanesine de girmezdi.

Bu içki odaklarında sürekli oturan, gelip giden tanışlarıyla selamlaşmazdı da. Ayrı bir dünyada yaşıyormuş gibi, dikilir dururdu.

Onu tanıyanlar yoksulluğu simgeleyen bir anıt gibi durduğunu gördükleri zaman, içlerini çekerler,

«Zavallı Gaffar Güney» derlerdi.

Rus dilini inceliklerine değin bildiği, Ankara Üniversitesi Dil - Tarih Coğrafya Fakültesinde öğretim görevlisi olmaya hazırlanırken birdenbire «devletin acımasız tokatını» yediği anlatılırdı.

Rus edebiyatından «Seçme Hikâyeler»i dilimize aktarmıştı. Kalın bir kitaptı. «Acımasız eli» eyleme geçiren güçler, Gaffar Güney'i komünistlik suçuyla yıllarca sürüp gidecek ıstıraplı yaşama itmişler, itmişlerdi. Güçlükle yetişen bir değer, aklına sığdıramadığı bir dizi olaydan sonra zararsız bir akıl hastası olup çıkmıştı.

Oğlunun, nasıl büyüdüğünü bilemediğim oğlunun, daha sonraları büyük üne kavuştuktan sonra İstanbul'un «güzide ailelerine karşı» takındığı sert, acımasız tavırları eleştirenlere söylediği bir sözü, bana, Nusret Baban aktarmıştı :

«Babamın intikamını almak için, seçtiğim yol, işte bu» diyordu.

Gaffar'ı uzaktan tanıyıp yitip gitmesiyle ilgili öyküyü bildikten sonra, oğlunun böylesine bir intikam peşinde koşup, kendine özgü değişik türdeki bu «başarısını» yadırgayana pek rastlanmıyordu aramızda.

Gaffar Güney, 1950'lerden sonra ortalıkta görülmedi. Ya da göremedik. Kim bilir, yatıp kalktığı söylenen Altındağ'daki bir izbede bir sabah ölmüştü.

Devirler ardı ardına gelip geçti. Binlere sığan insan manzaralarıyla. «Burunsuz» Tevfik'in önümüze serdiği örnekten çıkardığımız gerçekçi derslerle.

Gazetecilik yaşamı, Türkiye'deki toplumsal gelişmelerle olumlu düzenlemelere doğru kaydı.

Ne çare!

Gaffar Güney'e benzer örnekler, birçokları için karayazgı gibi nice yıllar sürdü... Hemen her dönemde, her yılda.

14
ÖZGÜRLÜK KAVGASINDA GÖRÜNTÜLER

«... Gelin ile damat, Halkevi'nin mermer merdivenlerinden ağır ağır indiler. Beyaz gelinlik giysileri içinde Alageyik Lostar, peri masallarındaki prensesler kadar güzeldi. Merdivenin son basamağına vardıklarında, konukların hepsi biribirine çok yakışan çifti sevecenlikle karşıladı. Damat, genç, zarif, bir İngiliz 'lordu' kadar şık giysisi içinde, yanakları doğal pembeliğinden de öte de heyecandan kızarmış, gelini koluna almıştı...

Halkevi'nin nikâh salonuna doğru yürüdüler. Her taraf çiçeklerle doluydu. Duvarlar, gönderilen çiçeklerin bolluğuyla sanki bir renk cümbüşü içinde...»

Cümleyi tamamlayamadım. Kadri Bey,

«Dur, hele bir dur bakalım,» dedi. «Bir sigara yakayım.»

«Oldu» dedim, bekledim. Kibrit çakıldı, sigara yakıldı, derin bir nefes çekti Kadri Bey, dört yüz küsur kilometreden yüzüme üfler gibi dumanı, derin bir soluk verdi.

«Bu düğün haberi daha uzayacak mı?» diye sordu.

«Yeni başladık sayılır» dedim gececi Kadri Beye. «Üç beş sayfa daha var.»

«Devam et yeğenim» dedi. Sürdürdük :

«... Nikâh memurunun önüne doğru ilerleyen çifte imrenerek bakan, CHP sosyetesinin ünlü kişileriyle hanımları, yanlarındaki kızlarına da Tanrı'nın İsmail Rüş-

RECEP PEKER : Demokrasiye karşı olanların simgesi sayılıyordu.

İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL : Giyinişi dolayısıyla «Lord Aksal» diye anılıyordu.

tü Aksal gibi geleceği parlak, yakışıklı bir eş nasip etmesini yakarıyor olmalıydılar. Salonda iğne atsan yer yok. Partinin ileri gelenlerinden .....'larla, hükümet erkânı, tabii başbakan ile eşi ve .....'lar da göze çarpıyordu. Havaya birden uhrevi bir sessizlik hâkim olmuştu...»

«Ya'vu, daha nikâha gelmedik. Çok mu var? Hani gazetede yer kalmayacak da!»

«Kadri ağabey, Sabahattin ağabey yazdırdı, aynen girsin, diye bir de tembih geçti,» dedim.

«Be kardeşim, insaf! Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal'ın evlenmesi, Türkiye'nin öteki insanlarını bu kadar uzun boylu ilgilendirir mi ha, söylesene, ilgilendirir mi?..»

Haberin uzunluğuyla içeriği ilgilendirmiyordu beni, Sabahattin Sönmez'in uyarısı önemliydi.

«Bekle,» dedi Kadri Bey. Yazı işleri müdürü Cavit Yamaç'ın sesi geldi telefonda. «Cüneyt, kes şu düğün işini. Türkiye'nin sorunu bu mu şimdi?»

«Ama Sabahattin ağabeyin...»

«Sen bir yerinde keeees!»

Kadri ağabeyi kandırabildim. Düğün haberini aynen yazdırdım. İşim bitmişti. Ertesi günü Vatan'da düğün haberi «kuşa çevrilmiş» yayımlandı. Sönmez, alevlendi, olayı Yalman'a yansıttı. Sönmez'e göre sorun, düğün haberinin aynen girmemesinden çok, yazdığı bir haberin kırpılıp küçültülmesiydi.

Daha önemlisi, Aksal gibi «genç CHP'lilerin» demokratik yaşama geçiş sürecinde, İnönü'nün yanında durum almaları, Sönmez'in de bu yeni grupla sıkı temas içinde bulunmasıydı.

Siyasal haberlerdeki acemiliğimi, Sönmez'in yanında gidermeye çalışıyordum. Doğrusu, öğretilerinden geniş ölçüde —belki de yeterince farkına varmaksızın— yararlanıyordum da. Vatan'a girdikten sonra, artık, siyasal kulislerde dolaşmaya başlamıştım. Yaşımız gereği, siyaset adamlarıyla yakın ilişki kuramıyorduk. Varsın olsun, yavaş yavaş kafalarında «varlığımızı kanıtlayan» izlenimler bırakmaya başlamıştık. «Büyük» muhabirlerden, genç yardımcılarına geniş olanaklar vermelerini beklemek de yanlıştı. Bir kuşku, insancıl bir çekingenlik genç gazetecilerin siyaset adamlarıyla birden içli dışlı olmalarını engellemeye sürüklüyordu onları. Daha genç birinin, merdiven basamaklarını hızla çıkıp başarının doruğuna ulaşıvermesi, kim bilir, bir gün gelirdi ki, yerlerini doldurmaları olasılığına yolu açabilirdi.

DP muhalefetinin yurt düzeyinde umulduğundan da öteye giden desteği sağlaması, aydınlar kesimindeki DP'ye yanlı tutumun giderek genişlemesine ek olarak Ordu'daki genç subaylarca da (bak : Cumhuriyet'te yayımlanan Madanoğlu'nun anıları) bir iktidar değişikliğinin istenir olması, en azından, DP'nin ilk seçimde

TBMM'de tahmin edilenden de çok sayıda milletvekili ile temsil edileceğinin işareti sayılıyordu.

Durum özellikle DP Genel Merkezince bu biçimde yorumlanıyordu. Bu yoruma karşın, DP'nin belirli kuşkuları da yok değildi.

Görünen tablo, CHP'nin Türkiye'de gizli oy, açık ayrıma dayalı bir seçim sistemi istediği doğrultusundaydı. «Milli Şef»ten «dolaylı yoldan» gelen bilgiler, bu istemin içtenlik taşıdığını belirtiyordu ama, DP Genel Merkezinde gene de bir kuşkunun varlığını sezmemek olanaksızdı.

Konuyu, bir güvence mektubu gibi «resmen» açıklamasına karşın, başta DP önde gelenleri bu açıklamanın özünde yatan inandırıcı anlatımlara inanmadıklarını —özel söyleşilerde— dile getiriyorlardı. Kuşkunun temelinde yatan gerçek, CHP içindeki kaynaşmadan kaynaklanıyordu. Basının, demokratik düzene yanlı olmadıkları için «müfritler» diye adlandırdığı belirli sayıdaki CHP'li milletvekilinin parti yönetimini baskı altında tutarak, oluşumları en azından ertelemesinden korkuluyordu.

Bu grup, Türkiye'nin çok partili demokratik sisteme geçmesine «kimi nedenlerle» yanlı değildi. İnönü'nün girişimini erken, giderek Türkiye gerçekleri karşısında yararsız buluyorlardı.

Oysa, Çankaya'da oturan «Milli Şef» İkinci Dünya Savaşından sonra, Türkiye'nin batılı yönetim sistemi içine girmesinden yanaydı. Kendi açısından da yararlıydı bu girişim, ülke bakımından da. Savaşı, «Nazi - faşist karışımı yönetimler» değil, demokrasiler kazanmıştı.

Partisinde «Milli Şef»i izlediği yoldan çevirmeye yönelik tutuma bağlı olanların, Recep Peker'in çevresinde kümelenmiş oldukları söylentisi yaygındı. Örneğin,

«Milli Şef»in isteği doğrultusunda yazılar da yazsa Ulus başyazarı Atay da, Peker gibi düşünüyordu. Vatan'daki egemen yargı buydu.

Demokrasiye geçişi erken bulanların dayandıkları gerekçe, eğitim sorunuyla başlıyor, Türkiye'nin yüzde 80 - 85'inin «okumamış» insanlardan oluşması nedeniyle sağlıklı bir yönetici kadro seçmekte yanılgıya düşebileceği savıyla sona eriyordu. Daha ötesi, demokrasinin anlamıyla eğitilmemiş yığınların «eğrilerle doğruları» nasıl olacak da biribirinden ayıracağı sorusu, açıktan yazılıp söylenmese bile, kapalı tartışmalarda sürekli olarak öne sürülüyordu.

Atatürk gibi güçlü bir devlet adamının, iki kez giriştiği çift partili yaşam biçiminin vardığı sonuçlar da öne sürülen gerekçelerde dayanak olarak kullanılıyordu.

İkinci büyük savaştan sonra, hele ekonomik koşulların gittikçe ağırlaşageldiği bir dönemde, «okumamışlar» eliyle ülkeyi köklü CHP'nin dışındaki «macerapeRest bir kadroya» bırakmanın sakıncalarını gözden uzak tutmamak gerekmiyor muydu?

DP, ulusun olgunluğunu şiddetle savunarak, bu görüşlere el altından yanıt veriyor, kökende bu kavgayı, bir anda çözecek insanın —İnönü'nün— 1950 öncesi kararlılığı hesaba katılmıyordu.

İnönü, partisi içindeki bu gelişmeleri «tepeden» dikkatle izlediği gibi, varmak istediği sonuçta «ayakbağı» olacağına inandığı insanlara karşı kimi önlemleri yavaştan siyaset alanına sürüyordu. Partideki yaşlı gruplardan gelecek baskıları, daha genç, ancak «Milli Şef»e inançla bağlı bir öteki kadro ile «tasfiye» etmenin kurallarını hazırlıyordu. Demokrasiye yöneliş savaşında yedeğine aldığı, zamanı gelince savaş alanına süreceği kadroyu oluşturmaya başlamıştı bile. Nihat Erim, İsmail Rüştü Aksal, Vedat Dicleli, Tahsin Banguoğlu gibi

yeni yeni üne kavuşan gençler, artık İnönü'nün çevresindeydiler. «Milli Şef»i savunan, istenildiğinde karşı ekibe saldıran bir güç olarak ortaya çıkmışlardı.

Parti içindeki 35 genç insanın başlattığı hareketi, İnönü'nün Çankaya'dan yönlendirip desteklediği artık bir gizem değildi.

İnönü'nün iradesine karşı çıkanları simgeleyen ad, Recep Peker'di. Sönmez'in anlattıklarına göre, İnönü parti içinde ağırlığı olan Peker'i ilk planda hırpalamayı, sonra «saf dışı» bırakmayı tezgâhlıyordu. Siyasetin inceliklerindeki ustalığıyla, Peker'in kurduğu hükümete karşı, 35'ler CHP grup toplantısında salvo ateşi açtılar. Sonuçta Peker hükümetine CHP grubu güvenoyu vermişti. Vermişti ama, alışılagelmişin dışında bir sonuç alınmıştı. Her zamanki gibi hükümete mutlak sayıda güvenoyu çıkmamıştı. 35'ler, sonraları daha da genişleyen parti içi muhalefet kadrosu, oylarını Peker'e karşı olumsuz kullanmıştı.

Recep Peker, görülmedik, alışılmadık bu görünüm karşısında Çankaya Köşküne doğru yola çıktı. Ya çekilecek, ya da «Milli Şef»ten hükümetine karşı «mutlak güveni sağlamasını» isteyecekti.

Hükümeti kurması için kendisini «teşvik edip destekleyen» bizzat İnönü değil miydi?

İnönü yemekteydi. Yanında, o günkü grup toplantısında Peker'e karşı ağır konuşmaların önemlisini yapan insan oturuyor, «Milli Şef» Nihat Erim'le başbaşa yemek yiyordu.

Peker, istifasını sundu, çekildi.

Artık İnönü, girdiği yolda istediği gibi kullanacağı yeni silahla, yani 35'lerle dilediği biçimde hareket edebilir, demokrasiye geçişi sağlayacak her türlü girişimi rahatlıkla yürütebilirdi.

DP merkezinden Vatan'a akan bilgilere göre, İnö-

nü, 35'ler kanalıyla muhalefetle görüş alışverişinde bulunuyordu. Bu organik bağı, Erim'le zaman zaman buluşan Köprülü'nün pekiştirdiği söyleniyordu. Celal Bayar ve arkadaşları, Erim'le birlikte hareket eden CHP içindeki yenileşmeyi elbette destekliyorlardı. Bütün bunlar, Vatan gibi DP yanlısı basında 35'leri hararetle öven, destekleyen haberlerin yayımlanmasına yol açıyordu.

35'lerin ünlü bir üyesinin düğününü Vatan'ın alabildiğince yayımlamamasının «yüksek» siyaset gereği sakıncaları olmaz mıydı?.. Sönmez'in bu konudaki sorularına yanıt bulmakta güçlük çekiyordum. Çünkü, bir düğünle yüksek siyaset ilişkileri arasında bir köprü kurmanın zorluğunu çekecek yaştaydım.

Daha önceleri başlamıştı. Ancak, 35'ler hareketiyle daha güçlenip, ayrıntılara inecek biçimde gelişti : CHP milletvekillerinin «gizli» grup toplantıları artık önemi giderek büyüyen bir haber niteliği kazanmıştı.

Toplantıların «gizli» olması, basının doğrudan izlemesini olanaksızlaştırıyordu. Hele «gizlilik» damgası, basının bu toplantılara olan ilgisini bir kat daha artırıyordu.

«Gizli toplantıları» söküp yazmanın ustası Sabahattin Sönmez'di. «Kaynakları» vardı, bu kaynaklar, her salı günü öğleden sonra toplanan CHP grubunu aynı akşam «ayrıntılarıyla» Sönmez'e aktarırlardı.

CHP'de ikilemlerin doruğa çıkmasından sonra Sönmez'in «kaynaklarına» gönüllü katılmalar da başladı. Peker'i sarsan, istifaya kadar götüren «gizli grup toplantısının» önemli bölümünü, 35'lerden almıştık. Gerek parti, gerek İnönü açısından olaya bakılırsa, Peker'in neden çekildiğini kamuoyuna açıklamanın en kestirme yolu, grup toplantısını basına «sızdırmak» değil miydi?

Sönmez için «sağlam ilk kaynak» kuşku yok ki, Adana milletvekili Sinan Tekelioğlu idi. Ulusal Savaş

sırasında Adana cephesinde büyük yararlıklar gösterdiği için, CHP içinde sürekli yeri olan, ancak, zamanın getirdiği erozyon içinde, hele demokratik süreci hızlandırmak istemesi yüzünden adı çevresinde «kuşku bulutları»nın gezdiği bilinen Tekelioğlu, «gizli grupları» büyük ölçüde Sabahattin Sönmez'e aktarırdı.

Sönmez, «sivil paşasından» gelen bilgileri, ince sorularla pekiştirerek toplar, ardından 35'lerin evlerini teker teker aramaya girişirdi. Çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri öylesine ustaca kâğıda dökerdi ki, «gizli toplantıda» sanki Vatan muhabiri varmış da, not tutmuş gibi coşku veren bir öyküye dönüştürürdü. Örneğin, «... Başbakan Peker kürsüye çıktığı zaman, salonun sol köşesindeki her zaman oturduğu yerden ayağa kalkan ..... milletvekili 'sayın başbakan, biz burada korkuluk muyuz, milletvekili miyiz?' diye sordu...» gibi cümlelerle olayı bizzat izlemişçesine baştan sona sürdürürdü. Bu arada, coşkulu görüşmelerin yapılageldiği sırada, arka sıralarda «hafif şekerleme yapan» milletvekillerinin adlarını açıklar, telefonla haberi yazdırırken dönüp bana göz kırptıktan sonra, «... yarın adı geçen milletvekili seçildiği ilde yok sayılır..» diyerek gülmeye başlardı.

Basındaki bu yeni tutum, kısa süre sonra kamuoyunca tutuldu. Demokrasiye geçiliyor mu, geçilmiyor mu araştırması içinde olanlar için «salı günkü gizli gruplar» başlı başına bir eğlence, bir önemli kaynak haline geliverdi. Basının bütününe yayılan bu «hastalık» giderek CHP'ye başağrısı olmaya başladı.

Elbette bu arada, Sabahattin Sönmez'in bir türlü bağışlamadığı kimi milletvekillerinden, özellikleriyle hemen her kezinde alayla söz eder olması, bu toplantılara ayrı bir «çeşni» veriyordu.

Örneğin, Sönmez'in tutulduğu milletvekillerinin başta geleni, Rasih Kaplan'dı. Antalya milletvekili, es-

ki Meclis binasındaki genel kurul salonunun sol yanındaki sıralarda duvar kıyısında otururdu. Sesi, salonunun her yanından duyulacak ölçüde gürdü. Demokrat Parti muhalefetini bir türlü sindiremediği için, muhalefetten bir milletvekili konuşmaya başlayınca oturduğu yerden sürekli olarak bağırır çağırırdı.

Kişisel özelliğe ise, başının dazlak oluşu, bu dazlaklığı örtmek için peruk kullanmasıydı. CHP'nin bu «kıdemli» milletvekilinin, bir grup toplantısında —demokrasi yanlılarına— oturduğu yerden seslendiği haberini alınca, Sönmez'in keyfine diyecek olmazdı.

«Gizli grup kaynaklarımız» Vatan muhabirinin, Rasih Kaplan'a olan «sevgisini» bildikleri için, Antalya milletvekilinin grupta yaptığı en küçük hareketi, bir seslenişini mutlaka Sönmez'e anlatırlardı.

Sönmez, yeri geldiğinde —ama her kezinde— habere örneğin şöyle bir cümle yazmaktan kendini alıkoyamazdı :

«... Antalya milletvekili Rasih Kaplan, o gür sesiyle, 'Olmaz öyle şey!' diye bağırdıktan sonra, cebinden küçük aynasını çıkardı. Öteki cebinden çıkardığı tarağı ile kendisinin olmayan saçlarını taramaya başladı...»

Vatan piyasaya verildikten sonra Rasih Kaplan'ın kızgınlığı Meclise yayılır, daha geniş çevrelerde kahkahalar yükselirdi. Eline geçen ilk fırsatta Sönmez, bir habere gene, «... Kaplan ... bağırdıktan ... aynasını ... tarağını ... kendisinin olmayan saçları taradı...» cümlesini özenle yerleştirmeyi sürdürürdü.

Bir gün geldi ki, CHP yönetimi, «gizli» oturumların «açık oturumlardan» da ötede ayrıntılarla yayımının önünü alamayacağını anladı. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için yeni bir yöntem geliştirmeye karar verdi.

Basının izlemesinde sakınca görmedikleri kimi grup toplantılarını «açık» yapacaklardı. Genel siyaset açısından «kapalı» oturumlara gereksindikleri zaman, «gizlilik ilkesi» sürecekti. Belki, ama belki, gizli oturumları sızdıranlar bu huylarından vazgeçebilir, basın da sürdüregeldiği tutumunu bırakabilirdi.

CHP Grup Başkan Vekili Faik Ahmet Barutçu'nun bu önerisi uygun bulunmuş olacak ki, bir salı günü yapılacak grup toplantısını basının izleyebileceği haberi iletildi.

Basın açısından olay ele alındığında sonuç, gazetecilerin zaferi değil miydi?

Kazanılan bu zaferi içimize sindire sindire, irili ufaklı bütün gazeteciler Meclisin yolunu tuttuk. İktidardaki CHP'nin grup toplantıları Meclis genel kurulunda yapılırdı.

Gerçekten içeri alındık, yerlerimize oturduk. Soldaki kapıdan Faik Ahmet Barutçu girdi, kürsüye çıktı, yerini aldı, çoğunluğun olduğunu söyledi, oturumu açtığını bildirdi. Elde kâğıt kalem, gözler Barutçu'nun üzerinde, bekleşiyoruz. Barutçu, oturumu açtığını bildirdikten sonra,

«Arkadaşlar,» dedi, «bugünkü ruznamemizde (gündemde) müzakere edilecek hiçbir konu olmadığı için oturumu kapatıyorum.»

Çıktı, gitti. Milletvekillerinin kimileri basın locasına gülümseyerek baktılar.

Not defterlerini cebe indirdik. Kös kös Ankara Palas'a gidip soğuk suyla kahveye yattık. Zafer kazanmış insanların duygularıyla CHP grubuna koşan gazeteciler «Acaba bizimle alay mı ediliyor?» sorusunu birbirilerine soramadılar. Daha sonra, birkaç grup toplantısı basına açık yapıldı. Hiçbir işe yaramadı. Çünkü,

ele alınan konular ilgi çekici olmaktan öylesine uzak konulardı ki...

Basını, CHP'nin «gizli» toplantılarını ayrıntılarıyla alıp yayımlamaya kışkırtan muhalefetteki Demokrat Parti, günü geldi, iktidar oldu.

Beraberinde yıllardır vaat ettiği basın özgürlüğünü de getirmişti ya!

Halkın, artık halk tarafından yönetileceğinden kuşku duymayan basın için DP grup toplantılarının «gizli olmaması»ndan daha doğal ne vardı ki?..

Basına egemen olan bu saf mantık, bir darbede silindi, gitti. DP grup toplantıları da, CHP grupları gibi basına kapalı, «gizli oturumlar» niteliğini yeniden kazanıverdi. Ehh canım, devletin önemli işleri basının önünde konuşulacak değildi ya! CHP iktidarı da aynen böyle düşünüyor ve konuşuyordu.

Mademki hiçbir «şey» değişmemişti, basın da işlevini tıpkı CHP döneminde olduğu gibi, «gizli» DP grup toplantılarında da sürdürdü. Yöntemini daha da geliştirerek! Artık, Başbakan Adnan Menderes'in o günkü grup toplantısına hangi renk ve marka —genellikle sulka marka— kravatla geldiğinden tutun da, elbisenin, gömleğinin biçimine değin, uzanan ayrıntıları vererek... Grup toplantısına girerken hangi milletvekili ile selamlaştığını, ayaküstü sohbetlerinde neler söylediğini yazarak..

CHP'nin bir zamanlar geçirdiği bunalım, bu kez DP'ye egemen oluyordu. Her salı toplantısını bir iki sütun yazarken, DP milletvekillerinin «gizli toplantıları sızdırmamaları için yemine zorlandıkları» haberini aldığımız günün ertesi, inadına daha geniş ayrıntılarıyla o günkü oturumu beş sütun uzunluğunda yazıp yayımlamıştık.

Sonra baktık ki, ha Ali, ha Veli... Ya da ha Veli, ha Ali!

DP iktidara geldi diye, işlevi açısından basın neden değişsindi!

Elbette değişmedi.

15
YILDIZI PARLAYANLAR

Bir hanım sekreter, yoğun işleri arasında odacıyı sollayıp içeri dalan, balıkçı kazaklı, ayağında botlarla önünde dikilip duran genç adamı yukardan aşağı süzdü.

«Ne istiyorsunuz?» diye sordu ardından.

«Benim istediğim bir şey yok. Gazeteden gönderdiler, galiba beyfendinin bize vereceği bir yazı mı, bir şey varmış.» dedim, yüzüme yakıştırabileceğim gülümsemelerin en güzeli ile...

«Yaaa!» dedi.

«Yaaaaa!» dedim. İşte böyle. Ulak görevli gazeteci görmediysen gör işte, diyecektim neredeyse. Ciddi, belli ki, çalışkan, gülümsemeyen sekreter hanıma.

«Bekleyin» buyurdu. Oturun bir iskemleye demek lütfunda bulunmaksızın. «Aaa, tabii beklerim, işim bu!» diye sevecenlikle karşıladım önerisini.

Başbakan yardımcılığı odasını ilk kez görüyordum.

Yüksek tavanlı, eskimeye yüz tutmuş halıların döşeli olduğu bir odaydı. O denli sessizdi ki Başbakanlık, soğukta kalmış, poyraz yemiş gibi, insanın içini ürpertiyordu.

Birden sekreter hanımın girdiği kapı açıldı. Küçük etli dudaklar, saçları dökülmüş parlayan bir baş, altın çerçeve kenarlı gözlüğü ile Nihat Erim :

«Ne istiyorsunuz?» diye, sekreter hanımın sorusunu yineledi. Daha önceki yanıtımı yineledim ben de.

NİHAT ERİM'in yıldızının parladığı yıllar : Hasan Saka hükümetinde Bayındırlık Bakanı, 1950 seçimlerini hazırlayan Günaltay hükümetinde ise Başbakan Yardımcısı görevini üstlendi. Nihat Erim (solda), Hasan Saka (oturan).

Şöyle yana döndü, başını bana doğru çevirdi, mide bulandıran bir sinek görmüş gibi yüzüme, kazağıma, botlarıma baktı.

«Yok bir şey kardeşim, verecek bir şey yok!» dedi, geri döndü ve odasına girdi.

Harun Reşit'in hazinelerini istemiştim sanki.

Verse de umuruma, vermese de! Vız be, vız!

Nihat Erim «beyfendi» ile ilk kez böyle karşılaştım. Zamanın çizdiği kader : Gün geldi, Nihat Erim'le

ülke sorunları üzerinde özel görüşmeler yaptık, fikir alışverişlerinde bulunduk. İlk karşılaşmamızı elbette Erim anımsamıyordu, ben de anımsatacak tek cümle söylemedim kendisine, taâ ölünceye değin...

Oysa, o gün Başbakanlıktan ayrılırken bütün «yüksek düzey yöneticilerinin» sade insanlara böyle tepeden bakmayı marifet sayıp saymadıklarını tartışıyordum kafamda.

1950 genel seçimleri öncesi, Erim'in yıldızının parladığı günler. Peker'den kurtulan İnönü, demokratik bir seçime yanlı Şemsettin Günaltay hükümetini oluştururken, daha önce Bayındırlık Bakanlığı yapan Nihat Erim'i Başbakan Yardımcılığına getirmişti.

Günümüzün deyimiyle Şemsettin «hoca» ortanın sağında bir insandı. Dürüstlüğü, üniversiteden parlamentoya gelmiş olması, ılımlı davranışlarıyla İnönü için paha biçilmez ölçüde —*o* günler için aranan— Başbakanı idi. Kökende Şemşettin Günaltay, Erim'in önünde koruyucu nitelikte saygıdeğer, yaşlı bir siperdi. Henüz otuzunu aşmış bir insanı, Erim'i, İnönü hükümet başkanı yapamazdı. Parti içi dalgalanmaları hesaba katması gerekliydi. Ustaca oynamış, kendi eğilimleri doğrultusunda bir ekibi Günaltay gibi bir «hoca»nın şemsiyesi altında toplamıştı.

Muhalefet kanadı da, Günaltay'a sevecenlikle bakıyordu doğrusu. Geçmişi temizdi. Oysa, Çankaya Köşküyle sürekli ilişki kuran, İsmet Paşa ile Türkiye'nin yeni siyasal yörüngesinin ana çizgilerini hazırlayan Nihat Erim'di. İhtirasının yanısıra, değerli bir bilim adamı kimliğiyle, DP önde gelenleriyle kurabildiği diyalogla «günün koşullarına uygun» yeni bir siyasetçiydi.

Kamuoyu, duyulan her yeni ada gösterdiği ilgiyi Erim'den de esirgemiyordu.

Tünelin sonuna geliyorduk, ışık görünmüştü. 1950 seçimlerinin hükümetçe hazırlanıp Meclise gönderilecek yeni bir yasayla yapılması artık kesinlik kazanmıştı. CHP önde gelenleri, Günaltay ile Erim, gizli oya, açık oy ayrımına dayalı seçim sisteminin gerçekleşeceğini açıkça söylüyorlardı.

Ama, bir tartışma gizliden gizliye sürüp gidiyordu. Türkiye o günlere değin, böylesine özgür bir seçim sistemiyle TBMM'yi oluşturmadığı için yeni yasanın içeriğinde yatan kimi özlerin pratikte sakıncalı ya da sakıncasız sonuçlar verip vermeyeceği konusunda somut fikirlere sahip değildi. DP'de bile, seçim sonuçları üzerinde bir kararsızlık havası egemendi.

Muhalefet, özgür seçimle daha güçleneceğini varsayıyordu. Bundan kuşkuları yoktu. Ne var ki, Mecliste istediklerinden de ötede güçlü olabilmeyi sağlamak için, genel seçimlerin «nispi seçim yöntemi» ile yapılmasına direnenler vardı. Çoğunluk sisteminde herhangi bir ilde CHP'nin, DP'den bir oy fazla almasıyla, o ili tümüyle yitirmiş olacaklarını söylüyorlardı. Sabahattin Sönmez gibi «ustalar» da kararsızdılar. Acaba, DP önde gelenleri iktidarı terse düşürüp, nispi sistem yerine çoğunluğu öngören bir sistemi getirmek amacıyla bize, kimi kuşkularını mı dile getiriyorlardı? Bu noktaya gelince olayların içyüzünü kavrayamıyor, gizemli bir havanın etkisinden kurtulamıyorduk.

Aslında ipler, «yukarda» Çankaya'nın elindeydi. Çevresini dinledikten sonra, hangi seçim sistemiyle CHP'nin gene iktidar olacağına karar verecek olan insan,

«Milli Şef»ti. İnönü, siyasal düzenlemelerini «aşağıdakilere» uygulatıyordu. «Şef»in bu tutumunu gözden kaçıracak kadar saf değildi herkes. Bu nedenle, «yukarının» eğilimleri dikkatle gözleniyor, çeşitli iktidar kaynaklarından gelen haberler süzgeçten geçirilip tartışılıyor, ancak bundan sonradır ki, atılacak yeni adımlar üzerinde kimi kararlara varılıyordu.

«Şef»le sürekli ilişkide olduğu bilindiği için, Erim' in açıklamaları gittikçe önem kazanıyordu. DP önde gelenleri siyaset ufkunda yeni beliren bu genç adamı işlerine geldiği ölçüde destekler görünüyorlardı. DP yanlısı, örneğin Vatan gibi gazeteler, Erim'e sataşmaktan çok, kendisinden okşayıcı bir dille söz ediyorlardı.

Oysa, DP'nin seçim sonuçlarıyla ilgili kuşkularını gelecekte giderecek oluşumlar Çankaya Köşkünde gelişip güçleniyordu. Kimi zaman Sabahattin Sönmez'in iktidar çevreleriyle yaptığı görüşmeleri gazeteye aktarırken dinliyordum. CHP Genel Merkezinin, özellikle çoğunluk sistemine dayalı bir seçim düzeniyle iktidarı yeniden ele geçireceği konusunda en küçük bir duraksaması yoktu. Halkın CHP'nin yanında olmayacağı yolunda bir kararsızlık mı?.. Yönetici kadroyu güldürüyordu.

Bir ara yoğunlaşan tartışmada tarafların biri nispi sistemi uygun görürken, öteki yan çoğunluk sistemini içtenlikle savunuyordu.

Çankaya'nın da çoğunluk sistemine yanlı olduğunu «aşağıdakiler» olduğu gibi yansıtıyordu. DP, 1946'ya oranla daha güçlenmeyi amaçlarken, CHP iktidarı, özgür bir seçim ortamında yeniden kazanacağından emindi.

CHP'nin bu inancı hangi nedenlerden, nerelerden kaynaklanıyordu?.. Yıllar yılı ülkede egemenliğini sürdürmüş bir «devlet partisi»ne bağlı valiler, belediye başkanları, bürokratlar.. Hemen hepsinden alınan bilgiler,

halkın köklü CHP'nin, hele İnönü gibi bir liderin yanıbaşında yer alacağından kuşku duyulmamasını merkeze aktarmaktaydı.

Demokrat Parti ise, yeni yeni kurulan, uzun süre büyük dinamizmini yitirmeyen örgütünden gelen bilgilerle seçim sonuçları üzerinde kimi varsayımlarda bulunabiliyordu.

CHP'nin tersine, DP'nin öteki güvencesi, Türk basınının büyük kesiminin muhalefetin yanında yer almasıydı.

CHP'nin tersine, DP, basın mensuplarıyla ilşkilerinde çok değişik bir tutum izliyor, her fırsatta basına ne denli yakın olduklarını kanıtlayacak davranışlarda bulunuyordu. Gazetecilerin aldıkları bilgiler, çok daha değişik çevrelerden, özellikle halkla doğrudan ilişkilerinden doğduğu için DP açısından büyük önem taşıyordu.

DP önde gelenlerinin, başta Celal Bayar, hele Adnan Menderes'in basın mensuplarını yaşlı, olgun, genç, küçük gibi sınıflandırmaya yönelmemeleri, her birine eş değerde davranış göstermeleri, basının muhalefete olan yakınlığını bir kat daha artırıyordu.

Mithatpaşa Caddesinde, bahçe içindeki bir eve yerleşmiş olan DP Genel Merkezinde, her türden gazeteci Bayar'dan başlayarak, dilediği zaman bütün üst yönetim kadrosuyla istediği biçimde konuşuyor, kimi zaman olaylara bakış açıları nedeniyle tartışmalara girişebiliyordu. O sıralarda —sonraki yılların getireceklerini hiç düşünmeksizin— o günlerde DP Merkezi, gerçekten halkçı bir partinin odak noktasıydı sanki. CHP örgütündeki «kodaman isimler»in hiçbirini DP örgütünde bulamazdınız. Sade, giderek yoksul, şoför, esnaf, kimi işçi, emekli memur, aklınıza hangi sınıftan gelirse gelsin «içinizden biri» mutlaka DP'nin herhangi bir il örgütünde gö-

rev almıştı. Bu kesimlerin halkla olan ilişkileriyle, kökleşmiş «valilik otoritesi»nin saptadığı bilgilerden çıkarılan sonuçlar arasında, elbette, dağlar ölçüsünde büyük ayrım olacaktı. Halk açısından CHP, bir tavan ise, yeni yeni gelişen DP, tabandı. Halkın çoğunluğu idi.

DP Genel Merkezi örgütten gelen insanlarla kaynaşıyordu.

CHP merkeziyle ilişki kuran gazeteciler, «babalar» dı. Doğrusu, CHP Genel Başkan Vekilliğini üstlenen Hilmi Uran ya da öteki bir CHP önde geleni, daha dünün çocuğunu karşısına alıp ülkenin nabzı nasıl atıyor diye soracak değildi herhalde... Hele Çemberlitaş'ı Ankara'ya nakletmiş bir «sübyan»la Türkiye'nin rejim sorununu tartışmayı düşünde görse, acaba inanabilir miydi Hilmi Uran?.

Gazetecilikte ilerleyip yerleştikçe iktidar sahipleriyle muhalefette olanlar arasındaki bu ayrımın sürüp gittiğini görecektim. Elbette, 1950 yıllarındaki iktidar sahipleriyle, 1980'lere değin uzanan yılların iktidar insanları arasında uygulama yöntemleri açısından görebildiğimiz değişiklikleri saptayarak...

CHP'deki hava, bize karşı böyle olunca siyasal haberler, yazılar yazmaya yönelen gazeteciliğimin, çeşitli siyasal oyunlarını DP Genel Merkezinde öğrenmeye başlıyordum. Sabahattin Sönmez öteki işleri nedeniyle DP'ye gidemeyecek olursa, çoğu kez Genel Merkezde gezinir, Ankara'daki siyasal «havayı koklayarak edindiğim izlenimleri» Sönmez'e aktarır, onun vardığı yargılara değer vererek kimi sonuçlar çıkarırdım.

Bu dersler, daha çok siyaset adamlarına bir gazetecinin nasıl bakması gerekliliğini öğretirdi.

«Unutma,» derdi Sabahattin ağabey, «siyaset adamı da sonunda bizim gibi bir insan. Her insandaki de-

ğişik karakter yapısına sahip. Eğer bir siyaset adamını iyi inceler, doğasındaki çizgileri iyi saptarsan, onlarla yapacağın konuşmalarda bu ölçülere göre davranabilir, neyi vereceğini, neyi alamayacağını daha önceden kestirebilirsin. Gazetecilik, bir insana yaşam boyu insanı öğreten tek meslektir..»

Bu açıdan bakınca siyaset adamına, Bayar bana, az konuşan, çok dinleyip ondan sonra adım atan bir insan izlenimi verirdi. Köprülü bana, kılığı kıyafetiyle bizden de «geri» olan, durmaksızın konuşan, tek particiliğinden kalma «her şeyi söylememek, gazetecilere karşı idare-i maslahat eylemek» huyunu bir türlü bırakamamış, «itici bir insan» gibi gelirdi.

Menderes, her gazeteci için başlı başına ayrı bir dünyaydı. Konuşmalarında herkese aynı nezaketi gösterir, ince esprilerle çevresini güldürür, sözleriyle el kol hareketlerini o denli bağdaştırırdı ki, Menderes ile konuşmanın bir ayrı tadı olduğunda hemen herkes birleşirdi. 1950 önceleri, iktidara geldikten sonra belirgin biçimde ortaya çıkan duygusallığını kanıtlayacak bir yanını görmemiştik. Menderes'i gazeteciler önünde ötekilere oranla ayrıcalıklı kılan önemli yanı, giyinişindeki belirgin özelliklerdi.

Bej ipek gömleğinin yakası, normal gömleklere oranla daha bir yüksekti. Öylesine ki, Menderes'in boynu var mı yok mu, anlaşılmazdı. Paris'ten getirttiği sulka marka kravatları çoğunlukla açık kahverengi, gri renkli kostümlerine uyacak renkte ve desenliydi. Yazları iki renkli ayakkabılar giyerdi. Üstü beyaz, yanları kahverengi, ya da siyah-beyaz deriden. Çorapları ipekten. Kimi zaman, ceketinin mendil cebinden dışarı fırlamış gibi duran ipek bir mendil göze çarpardı. Tırnaklarını özenle temizlediği gözden kaçmazdı.

Çevresine sevecenlik aşılayan bu insan, Türkiye'de on yıl başbakanlığı üstlenen toprak ağası Menderes, 1950 sıralarında parti yönetim kademelerinde —belki de— üçüncü, dördüncü sıradaydı.

Giysilerindeki özeni hemen hiç bırakmayan Menderes'in kısa sayılacak bir zaman sonrası, birden çok başka bir karakter yapısının olumsuz davranışlarıyla eylemleriyle önümüze çıkacağını... O nezaketin yerini, kimi zaman acımasızlığın alacağını, 1950 seçimleri öncesi, hele biz yaştakiler nereden bilebilirdik.

Sonraları yaşayacağımız gerçekleri 1950'lerde söyleyen çıksaydı, kuşku yok ki, yüzünde çıldırmış bir insanın izlerini arardık.

Bir de Koraltan vardı. Uzun sözün kısası, Koraltan, yalnızca Koraltan'dı.

Seçimlerin yer yer sürprizlerle geçebileceğini söylediği zaman, bu sonuca nasıl vardığını Sabahattin Sönmez'e sorduğum günler olurdu.

«Yer yer sürprizlerden» söz açmak, DP'ye onca yakınlığı ile tanınan Sabahattin Sönmez gibi, Emin Karakuş gibi gazetecilerin iktidarı gene CHP'nin alacağı varsayımına dayalı hesaplar içinde olduklarını bir bakıma kabul etmeleri demekti. Onlara göre, henüz serbest bir seçim için bilinçlenmemiş yığınların, Türkiye'yi savaşa sokmayan «Milli Şef»ten, bu denli hızla uzaklaşacaklarını varsaymak olanaksızdı. Yaygınlaşan kimi söylentilere bakılırsa, Çankaya'da yapılan «durum değerlendirmelerinde» de kimilerinin İsmet Paşa'ya, «DP, bu seçimde getirse getirse on beş yirmi fazla milletvekili getirir.» deniliyordu. Kimileri ise, «Çoğunluk sistemiyle hiç milletvekili getirmemesi de olasıdır, hani bazı iller-

de ödün verip seçime asılmayalım, DP de, TBMM'de yerini alsın, muhalefette bulunsun,» diyorlardı. 1950 seçim öncesinin bu yaygın söylentilerini, yıllar sonra Falih Rıfkı Atay, usta kalemiyle öylesine alaya almıştı ki... Neredeyse, «Türkiye'de gerçek bir demokrasi olduğunu dünyaya kanıtlamak için örneğin İstanbul'da seçimi yitirmenin gereğini ısrarla söyleyenler»e bir gece bizzat tanık olduğunu yazmıştı.

16
«SINIFSIZ KAYNAŞMIŞ MİLLET»

Yanılgı nereden kaynaklanıyordu?

Kökeninde araştırıp kanıtlanması gereken gerçek buydu. Çeşitli kesimlerden duyduklarımızla, görüp saptadığımız kimi nedenler, CHP'nin içinde bulunduğu olumsuz ortamı açıklığa kavuşturacak nitelikteydi.

Köklü bir parti olduğu halde CHP'nin, halkla doğrudan ilişkisi kalmamış, halkla iç içe olmaktan çıkmıştı. Siyaset adamları ne derlerse desinler, hangi kuşkuyu sağlam dayanaklarla yargıya dönüştürmeye çalışırlarsa çalışsınlar, her gün sokakta gördüğümüz insanların, bir lokantada, herhangi bir yerde konuştuğumuz sade vatandaşların estirdiği hava, CHP'nin sanıldığı gibi seçimlerde büyük bir çoğunluğu yeniden sağlayamayacağını gösteriyordu.

Ekonomik zorlukların yanısıra, 1923'den bu yana CHP'nin sürdürdüğü egemenlikten artık kurtulma aşamasına gelindiği konusunda, hemen herkes fikir birliği içindeydi.

CHP gitmeli, artık yerini yeni bir kadroya bırakmalıydı.

Beri yandan bilinen kimi «eski» adlardan oluşmuş olsa da, «yeni bir kadro» sessiz yığınların yüreklerini yakan acıları, eğilimleri sesli hale getirmeyi başarmıştı. Türkiye'deki yoksulluğun, kişi haklarına ve basına uygulanan kısıtlamaların kaldırılacağını vaadeden, bir dizi yeni ekonomik, toplumsal açılımlardan söz eden

«diri» bir parti, iktidara gelmeliydi. O sıralar hiçbirimiz, 1950'de işbaşına gelen «yeni kadro»nun on yıllık bir zaman dilimi içinde tüm beklentileri kimi yönleriyle boşa çıkaracağını ne düşünebiliyor, ne de bekliyorduk.

«Büyük basın»ın saptayabildiği şuydu: Türkiye yepyeni bir gelişmeye ve köklü bir değişmeye gebeydi. CHP'nin yıllardır sürdürdüğü egemenlik koşullarıyla kuralları bu değişimi, gelişmeyi durduracak güçten yoksundu. Çünkü, yığınlar hareketlenmeye, suskunluklar çözülmeye başlamıştı. Üretici, tüketici yığınlarının yoksulluk içinde yaşamalarının nedeni bulunabilir, Dünya Savaşının etkisinden kendisini kurtaramayan Türk ekonomisinin halka indirdiği sıkıntılara kimi gerekçeler de sıralanabilirdi. Savaş geçirmiş çeşitli ülkelere karşın Türkiye, gösterilen onca çabaya karşın kıyaslanamayacak ölçüde yoksuldu.

«Efendimiz» olduğunu savunageldiğimiz köylünün ayağında çarık. Tarlasında kara saban. Evinde tezek. Aşında bulgur.

Ekonomik, toplumsal yoksulluğu bir yana itelim, köylünün, kent insanlarının başvurduğu yetkili çevrelerde horlanışını anlatan gerçek öyküler, CHP'den «kurtulmayı gerektiren ana nedenler»in başında geliyordu. Jandarmanın vergi almadan tutun da güvenliği sağlamak gerekçesiyle yaptığı çeşitli girişimler, halkı canından bezdirmişti. Hele Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde. Özet şuydu : Büyük yığınlar egemen kadroların baskısından artık yılmışlardı. Suskunluklarını eyleme dönüştürecek bir kıpırdanmayı sezdikleri anda, yığınsal bir atılımın görülmeyeceğini varsaymak, ancak kendine büyük güven duyan, ama kulağı sağır, gözleri kör, sağduyusunu yitirmiş insanların harcı olabilirdi.

Köylü ürettiğini satamaz, satsa bile değerini alamazken, tohumluğunu sağlamada güçlük çekerken,

kredi alma olanağından yoksunken, hastasını köyden kente ulaştıramayacak kadar «kısır bir döngü»nün bütün koşullarını yaşarken... Eline geçecek tek silahı, oy silahını CHP'nin aleyhinde kullanmaması olasılığından söz edilebilir miydi?

Başkentten 20 kilometre uzaklıktaki Gölbaşı'na, seksen kilometrelik mesafedeki Kızılcahamam'a gidebilmek, yürek isterdi, yürek! Köy-kent arası ilişkiler kopmuş, gitmiş. Bir kaynaşma beklemek «hayal ötesi» bir şey.

1950'lilerde yaşayan insanların özlemi, ekonomik, toplumsal yapılarda değişiklik vaat eden seslerden çok, demokrasinin ana kuralları ile ilgiliydi. Yalın anlamda, kalın çizgileriyle demokratik yaşantının savaşımı veriliyordu. Bu savaşta bir cephenin yanında yer almakla, karşı cepheyi çökertmeyi amaçlamak aynı kapıya çıkıyordu. Baskıdan, insan haklarına tümüyle aykırı yasalardan kurtulma savaşıydı. Sivil yöneticilerce verilen bir buyrukla kapatılan gazetelerin özgürlüğe kavuşmak için körükledikleri, destekledikleri bir kavga. Kırk yıllık demokrasi tarihimizde, yeri, anlamı, doğrultusu çok başka olan bir çatışmaydı bu.

Sınıf ayrımlarının bilincine yavaş yavaş varılmaya başlanılmıştı. Halkın gözünde gittikçe saygınlığını yitiren bir egemen azınlığın yaşantısıyla, Türkiye genelinde 20 milyona varan bir nüfusun yaşantısı arasındaki ayrımlar üzerinde tartışmaların yoğunlaşmaya yöneldiği bir dünyada yaşıyorduk o günlerde.

Küçük bir devlet memurunun, erkeğini ikinci oğlu henüz dokuz aylıkken yitiren bir annenin okumaya hevesli çocuğu, ilk, ortaöğrenimini gaz lambasının titrek ışığı altında tamamlayabildi. Başkentin her yerin-

de elektrik yoktu. Yenişehir yakası elektrikle aydınlanırken, kentin büyük kesiminde... Örneğin, Yenice Mahallesinin dar bir sokağındaki ahşap evde; küçük, sıska bir çocuk, her gece, halk deyimiyle «idare lambası»nın sarı ışığında derslerine çalışıyordu.

Annesi bir «lüks lambası» satın alıp eve getirdiği, odanın birden ışığa boğulduğunu gördüğü zaman, evcek «Alaaddin'in lambası»na kavuşmuşlardı sanki. Lüks lambası bile, lükstü. Elektrik ise, lüksün ötesinde bir lükstü.

Yazları, annesine yardımdan çok, gelecek yılın kitaplarına yarar sağlayacağı inancıyla ufak tefek ayak işleri yapardı. Halk Sinemasında ağabeyi kapıda bilet keserse, küçük kardeşi «ışıkçı» olarak çalışır, eline tutuşturulan bahşişleri kumbaraya atarak toplardı.

Biraz daha serpilip büyüyünce, Yenişehir yakasına açılışlar başladı. Kentin o bölümünün asfalt sokaklarında gezme olanağını bulduğu sıralarda aynı kentte yaşayan iki çocuğun kaynaşmasındaki zorluğu gözledi. Hiçbir yanlarıyla benzemiyorlardı ki... İki ayrı bireyde birbirine aykırı düşen «bir şeyler» olmalıydı.

Ama biz, imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir milletik!

Olgunluk çağına ulaştığı yıllarda bu dövizi her görüşünde gülerdi de gülerdi. «Ne kaynaşmıştık ya!» derdi içinden.

O çocuk, bendim.

17
ZENGİNLİĞİN ORTASINDAKİ YETİM

Anneyi, Sağlık Bakanlığı çevresinde bir apartmanın bodrum katına taşınmaya zorlayan etkenler neler-di acaba?

İki erkek çocuğunu, bir atlı araba yükü tutan ev eşyasını bir gün, yeniden Denizciler Caddesindeki başka bir küçük, basit daireye aktarmasındaki telaşın anlamı neydi ki?..

Sağlık Bakanlığındaki bodrum katında oturanların, çamaşırlarını bahçeye asmalarına izin verilmemesi miydi neden?.. Ya da, başta kendinin, sonra çocuklarının o yöreye uyum sağlayamamasından doğan tedirginliklerin sonucu muydu?

Yakınan, ağlaşan şu çocuğa bakınızdı hele. İlkokulu zamanın ünlü okulu «Hususi Bizim Mektep»te bitirmiş bu gözü sulu küçük insana!

Anneyi tanıyan Avni Çubukgil, kurduğu bu özel okula çocuğu «meccanen», yani ücretsiz almıştı. Okulun özelliği haftanın kimi saatlerinde İngilizce dersleri olması, bu derslerin İngiliz öğretmenlerce verilmesiydi. Sıra arkadaşı Vehbi Koç'un kızı Semahat, en yakın erkek arkadaşı ise, başkentin yerlilerinden, elbette ki zenginlerinden Mermercioğullarının Metin'di.

Öğretmenleri, hiç kuşku yok ki, toplumsal sınıf ayrımlarını duyumsatmamaya çalışırlardı. Her nedense, kimi önemli görevler, istekli olmasa da hep «meccani» öğrenciye verilirdi. Örneğin, okul yönetiminin aldığı kararla, ders aralarında kimi yiyecek maddeleri satılacak-

tı. Küçük bir dolapla başlayan, küçük bir kooperatifçilik denemesi.

Dolapta sandviçler, çikolatalar, bisküviler bulunacak, her ders arasında bir öğrenci gelip bu dolabı açacak, dileyen arkadaşına bunları satacaktı.

Öteki arkadaşlarıyla okulun arka bahçesinde top oynamak varken, bunca «önemli görevle» yükümlü olmak... Çocukluk duyguları ile ters düşerdi. Okul yönetiminin uygun gördüğünü —çaresiz— yerine getirir, çikolata sandviç satar, ancak sattığı mallarla topladığı paralar arasındaki belirgin açığın nereden kaynaklandığını bir türlü kestiremezdi. Belki de bu açık, arka bahçede koşup duran topun ardındaydı. Kafası, duyguları topla birlikte koşarken, satış yapan elleri kimi maddeden alması gereken parayı eksik topluyordu.

Utançla ilgililere gider, ne var ki, bir türlü açığın hesabını veremez, bu beceriksizliğin nereden geldiğini anlatamazdı. Yöneticilerse bir gün gelip bu eksikliğini —tıpkı derslerinde olduğu gibi— başarı ile gidereceğine inandıklarını söylerlerdi.

Rahatlardı. Hele öğretmenlerinin «önemli bir görevi» yürüttüğünü söylemeleri çocuk gururunu okşardı.

Veliler, uşaklar, otomobiller ötekileri alıp giderken o, Yenice Mahallesindeki dar sokağa doğru kaldırım taşlarını sayarak, kimi gün seksek oynayarak yola çıkardı.

Koç'un kızı Semahat, iyi arkadaştı. Arada sırada sıra altından bir parça çikolata uzatırdı. Öğretmene çaktırmadan yerlerdi çikolatayı.

Eve gelen konuklarla annesi arasında sözü sürekli edilen konu, savaştı. Birtakım ordular «kapımıza dayanmışlardı» da, İnönü, bu ordulara, «Durun bakayım, sonra karışmam ha!» mı demişti, yoksa anılan büyük ordular, «Bizi çok sevdikleri için» başka ülkelere mi gitmişlerdi, pek kavrayamazdı söylenenleri.

Okulsuz günlerde, mahallenin belirli yerlerinin durmadan kazılışını izler, bir anlam veremezdi. Annesine sorduğu zaman,

«Uçaklar gelir, tepemizden bombalar atarlarsa, biz o kazılan yerlere girip canımızı kurtaracağız,» gibi kimi açıklamalarla karşılaşırdı. Hangi uçaklar, ne bombaları, çukurlarda can kurtarmayı düşleyen girişimler... Hiçbirine gerçek değerini veremezdi.

Geceleri bütün pencerelerin perdeleri sıkı sıkıya kapatılırdı. Giderek kimi camlara mavi kâğıtlar yapıştırılmıştı. Bir evden sızan zayıf ışığı bekçi yakalarsa, keskin sesli düdüğünü çalar, düdüklü uyarı da iş görmezse, gelir kapıya dayanırdı. «Karışmam ha, cezası var!» dedi miydi bekçi, akan sular durur, evin içinde, bir telaştır giderdi.

«Sığınak» adı verilen o çukurların üstü hiçbir zaman kapanmadı. İyi ki savaşa girmemiştik. Üstü açık çukurlarda toplanıp, hep birlikte ölecektik! «Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için!» Öğretmenlerimiz, sınıfta hep bir ağızdan bu cümleyi bağıra bağıra söyletirdi. Bu slogan belki de üstü bombalara açık «sığınaklar» için uydurulmuştu.

Ankara'daki sığınakların daha sonraları bir işe yaradığı, toplumsal bir görevi yerine getirdiğine tanık olmuşlardı. Geceleri sokakta «sıkışan» bu çukurlara sığınmış, hiç değilse hemen oracıkta sıkıntısını «defedip» canını kurtarmıştı.

Yıllar sonra her sokakta bir milyoner yetiştiğini iftiharla millete müjdeleyen Menderes'ten çok önce, her mahallede bir açık hava kenefinin devlet zoruyla kazılıp halkın yararına sunulduğuna tanık olmuştuk böylece.

Ekonomi ile sosyal yaşantı yıllarca aradan sonra somut biçimde eşleşmişti. Bu iki önemli olayı görebilmek bir insan için az bir şey miydi, az bir şey mi?.

18
KORKU

Ankara'ya her ilden izciler gelirdi.

Bütün lise binaları boşaltılır, dershanelerden sıralar çıkarılır, okul bahçelerine büyük mutfaklar kurulurdu. Büyük yemek kazanları getirilir, bir hafta süreyle yurdun çeşitli illerinden gelen binlerce izci, bir kamp yaşamının belirli koşullarına uyar biçimde yer, içer, yatarlardı.

İzciler, kısa süreli askeri bir yaşam sürdürürlerdi.

Yatakları otla doldurulur, her dershaneye bir ilin izcileri yerleştirilirdi.

Hipodroma her gün giden izci topluluklarının başkent yollarından borazanlarıyla, trampetleriyle yaptıkları gösterilerle geçişlerini halk, büyük ilgiyle izlerdi. Ankara Kız Lisesinde çalışan annesi, çocuğu her gün alır götürürdü yanında. Hipodromdaki geçit töreni provalarının yapılmadığı zamanlarda, Kız Lisesinin bahçesi trampet sesleri, borazan gürültüleriyle çınlar dururdu. Çünkü, her il Atatürk'ün ya da İnönü'nün önünden geçerken düzenli yürüyüşüyle dikkati çekmeye özen gösterirlerdi. Oysa, yurdun her ilinden gelen binlerce izci, il il değil, askeri düzen içinde toplu bir düzende geçit resmine başlar ve bitirirlerdi.

Belki de bu gösterişli ortam, tek parti dönemine özgü bir sistemin gereğiydi. Ekim ayı sonlarına özgü, Ankara'nın değişik sonbaharına karışan trampet, borazan

Cüneyt Arcayürek (ortada), annesi Dürdane Arcayürek ve ağabeyi Dündar Arcayürek ile birlikte.

sesleri küçük memur kentini bir hafta süreyle daha canlı, hareketli bir dünyaya çekip götürürdü.

Ankara'ya herhangi bir ilden izci olarak gelebilmek, bir onur kazandırırdı o genç insanlara, oymakbaşı olan öğretmenlerine.

Yüce bir şefin huzurundan gelip geçerken, yüzünü silik görüntüler içinde de olsa görebilmenin kıvancını taşımaktı amaçları.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ertesi, her ilin izcileri kendi bölgelerine gidecek tren saatlerine göre, yavaş yavaş çekilirlerdi başkentten. Kent, iki gün içinde yeniden eski sessizliğine kavuşur, izcilerin işgal ettiği lise-

ler temizlenir, sıralar onarılır, derslere yeniden başlanırdı.

Çocuğun meraklı bakışları altında annesi, Cumhuriyet ya da öteki resmi bayramlarda, dolapta asılı duran, yılda ancak bir iki kez giydiği siyah tayyörünü çıkarıp ütülerdi. Yılların yıprattığı siyah tayyöre uygun gazete kâğıtlarına sarılı siyah bir şapkayı da temizlerdi annesi. Bir gün öncesi başlayan bu özenli hazırlığın ertesi, erken saatlerde anne, siyah tayyörünü giyer, kısa kesilmiş siyah saçlarının üzerine «itina göstererek» şapkayı oturturdu.

Bir devlet memurunun, Cumhuriyet Bayramı gibi Türkiye'nin en büyük bayram gününde, görkemli hazırlıklar içinde olması doğaldı.

Çocuğun dikkatini çeken, her yıl birkaç kez giyilen siyah tayyörle, siyah kısa saçlara özenle oturtulan siyah şapka değildi.

Dudağına hafif kırmızılık veren anne, ardından bir çekmecenin bir köşesine sakladığı küçük paketi çıkarırdı.

Tüm dikkatini vererek paketi açar, içinden çıkan dikdörtgen biçimindeki kırmızı ipekten üzerine altı ok işlenmiş bir «bayrağı» alır, dikkatle ütülerdi. Çocuk için «altı ok»un hiçbir anlamı yoktu, neyi gösterir, neden altı tanedir, sormazdı da. Annesi, istediği kadar ilgisiz kalsın, çocuğuna altı oklu kırmızı ipekten dikdörtgen biçimindeki «bayrağın ne anlama geldiğini» açıklamak zorunluğunu duyardı :

«Partimizin bayrağı, sembolü» derdi anne.

Siyah tayyörünün sol yakasına, ta kalbinin üzerine iğne ile tuttururdu altı oku. Kimi zaman, her okun

geldiği anlamı bir bir sayardı. Milliyetçiyiz, devletçiyiz, layikiz... Giderdi böyle.

Siyahın üstünde kırmızı rengin zenginliği göze batardı elbette. Çocuğun yine anlamazlıktan gelmesi karşısında anne, bir ölçü daha açıklama yapmak zorunluğunu duyardı. Açıklamanın kökeninde çocuğu eğitmekten çok, kendi duygularını açıklama amacı yatardı.

«Bak,» derdi annesi, «biz devlet memuruyuz, bir devlet memuru mutlak partili olmalıdır.»

«Parti ne demek?» diye sorardı çocuk.

Anne kısa bir duraksama geçirir, «Parti demek, Atatürk demektir, Atatürk demek ise, biz, sen, Türkiye, Türklük demektir.»

«Ama sen,» diye yanıtlardı çocuk. «Atatürk öldü artık. Yok diyorsun her zaman. Atatürk yoksa, biz de yok muyuz şimdi?»

«Varız olmasına da, Atatürk sayesinde varız.»

Anne, çıkar gider, çocuğu anneannesine bırakırdı. Öğleden sonra gelir, bayram töreninin çok güzel geçtiğini, müdürün anlamlı bir konuşma yaptığını anlatır dururdu. Abdülhamit dönemini yaşamış anneannesi suskun, açıklamaların bitmesini beklerdi.

Annesinin sürekli direnmelerinden sonra, 1946 yılında Tıp Fakültesine başladığı sıralarda, Cumhuriyet Bayramları artık eski bayramların hazzını vermiyordu. İllerden izciler geliyor muydu, yoksa ardı kesilmiş miydi, pek ilgilenmediği için izlemiyordu.

Bayramlardan birinde annesinin, çocukluk yıllarında olduğu gibi siyah tayyörünü çıkarıp, siyah şapkasını, artık hafiften aklaşmaya başlayan saçlarına oturtmasını başka bir gözle izlemeye başlamıştı.

Sıra dikdörtgen, kırmızı renkli «parti bayrağının» sol yakaya takılmasına gelince, «Artık bu bayrağı takmasan olmaz mı?» diye sordu. Üniversitedeki ilk yılın-

da yeni yeni bilinçlenmeye başlıyordu. Okuduğu kitaplarla dinledikleri çok değişik çizgilerle doldurmaya başlamıştı genç kafasını.

«Ha, anne, takmasan olmaz mı o bayrağı?»

Kadın içini çekerdi. İnce dudaklarını hafifçe kırmızıya boyarken yanıt bulmaya çalışırdı :

«Olmaz çocuğum, olmaz. Biz, devlet memuruyuz. Parti atar sonra işten beni, nasıl geçiniriz. Baba yok, para yok,» derdi içini çekerek.

Çetin Altan, «Gel, seni Ulus'a götüreyim» dedikten sonra, on dokuz yaşının coşkusuyla, gene bir bayram günü, annesine, «Takma o bayrağı. İşinden de atamazlar. Bak, başka bir parti çıktı. Memurların partinin değil, devletin memurları olduğunu, partiye üye olmaya zorlanamayacaklarını söylüyor» dedi.

Annesi gördüğü korkulu bir düşten uyanıyormuş gibi sıçradı :

«Parti bırakmaz iktidarı. İsmet Paşa var başımızda. Kocaman İsmet Paşa!» diye yanıtladı isyankâr oğlunu.

İçini çekerdi annesi, «Ekmek parası» deyip siyah tayyörü, siyah şapkası, kırmızı parti bayrağıyla okula koşardı.

14 Mayıs 1950 pazar günü genel seçimler yapıldı.

CHP, iktidarı yitirmişti.

Genç gazeteci eve geldi, annesini sobanın başında oturur buldu. Artık kocamaya başlamıştı kadın. Kalbinden rahatsızdı. Ilık bahar günlerinde bile soba yakıyordu.

«Senin parti seçimi yitirdi anne» dedi genç gazeteci. «Artık o kırmızı parti bayrağını takma!»

Baktı, kadın şaşkınlıktan kurtulamıyor, «Eğer o parti bayrağını takarsan yakana, seni işte o zaman işten atarlar,» demek zorunda kaldı.

Kocasıyla, Kastamonu üzerinden bir araba içinde günlerce yol geçerek, Ulusal Kurtuluş Savaşının başladığı günlerde Ankara'ya gelmiş olan annesi, birden yerinden doğruldu, sağa sola baktı, bomboş evin her yanını gözden geçirdi. Kısık bir sesle oğluna,

«Sus, sus, böyle konuşma. Duyan olur!» dedi, otuz beş yıllık alışkanlığın korkuya dönüştürdüğü ses titreşimleriyle.

Oğlu, bir kez daha hırpalanmaktan korkarak annesini teselli etti :

«Haklısın, haklısın, haydi ısınmayı sürdür» dedi kısaca.

Bir gün gelecek 1950'de iktidarı alan partinin amblemini, bayrağını taşımayan «tarafsız devlet memurları» sürgüne gidecekler, işlerinden olacaklardı.

Genç gazeteci, 14 Mayıs 1950'de bütün bunların olacağını nereden bilebilirdi.

«Yıldızlarla» yıldız fallarıyla arası oldum bittim iyi olmamıştı ki.

19
KORKUNUN KAYNAKLARI

Ulusal Savaşın heyacanını yaşayan,
Atatürk ideallerine sımsıkı sarılan,
Daha sonraları yozlaşan «tek parti, teş şef, tek millet» sisteminin bütün ülkeye sindirdiği korkuyu yüreğinden atamayarak zorlu bir yaşamı sürdürmeye çalışan iki çocuklu bir ananın öyküsünden kimi sonuçlar çıkaramaz mıyız?

İstenilen ölçüde demokratik kurallar içinde kalsın, dilediği oranda milletin eğilimlerini yansıttığı için «otoriter» sistemin gerekliliğini açıklasın, tepeden gelen «buyruklarla yönetilen bir toplum»a bir kez korku sinerse, toplumsal yapı artık atılım gücünden yoksun kalabilir. «Buyruk» sözcüğü tek kişiden kaynaklanıp, ondan güç alan çevresindeki halkalara doğru indikçe, «tek şef»in bile öğrenemeyeceği korku verici çeşitli uygulamaların ardı arkası kesilmeyecektir. «Buyuran tek şef»e hoş görünmek için çevresinin kendi siyasal, ekonomik, toplumsal yararları için giriştikleri eylemleri yanlış, yalan ya da abartarak aktarmalarına —bir zaman gelir bakarsınız— engel olmanın olanağı kalmamıştır.

Bu çemberi bir türlü kıramayacak biçimde çevresine inanmak zorunda kalan «tek şef» ise, yanılgılardan kurtulamayacağı gibi, gittikçe halktan da kopacak, giderek halkın eğilimlerini doğrucu biçimde anlatana rastlarsa, o kişiye, kişilere inanmayacaktır. Bu da bir

yana, doğruyu anlatanları «karşı durum almış insanlar» dan sayacaktır.

Stajyer muhabirin aldığı görevi yerine getirmesi için ayağını çabuk tutması gerekiyordu. Gazete, önemli bir konuşmanın tutanağını Meclisten süratle alıp getirmesini buyurmuştu.

Meclisin koridorlarına girdiği zaman, gidip gelenleri, aralarında konuşup gülüşenleri izlemeyi isterdi kuşkusuz.

Tutanak odasına bir türlü varamıyordu. Yerini bilemiyordu, koridorlarda gezinen milletvekillerinden birine sormaktan da çekiniyordu. Beş on dakikalık gecikmeyi göze alarak, içindeki dürtünün tutsağı oldu. Meclis genel kuruluna açılan kapılardan birini araladı, içeriyi —hiç görmediği o değişik dünyayı— gözlemeye başladı.

Görüş açısı, kürsünün tam karşısına düşüyordu. Kürsüde bir mikrofon, gerisinde öylesine şişman bir insan vardı ki, göbeği ile mikrofon arasında en azından 15 santimlik uzaklık özellikle göze batıyordu.

Adamın adı Recep Peker'di. Bir ayağını kimi zaman geriye çekiyor, elini aralıklarla kürsüye vurarak sert bir sesle konuşuyordu. Görüntü o kadar ilginçti ki, adamın ne söylediğini dinlemesini engelliyordu.

Şişman adam konuştukça, göremediği bir bölümden sert tepkiler geliyordu.

Hiddetle gelen biri, onu itti. Stajyer muhabir de Meclisten hızla uzaklaştı.

Millet Meclisini ilk kez bir kapı aralığından gördü.

Tıp Fakültesine girmiş, ceketine yılanlı doktor rozetini takmış delikanlının Kızılay'a değin uzanan serü-

venli günlerinden birinde, tanık olduğu bir başka olayı daha sonraları anımsaması gerekecekti.

Siyaset çarkının dişlileri arasındaki olaylara gazeteci gözüyle, gerisinde yatan nedenleri az da olsa bilerek bakmaya başladığı günlerde, 1946 yılında tanık olduğu olaya başka gözle değişik anlamlar verecekti.

Kızılay dolaylarında üzerinde bir hoparlörle donatılmış otomobilin içine yerleşenlerin halka seslendiklerini izlemişti. Bu seçimde CHP'ye oy vermenin bir vatan borcu olduğu söyleniyor, aykırı davrananların ülkesini sevmeyen insanlar olacağı belirtiliyordu. Bu görünüş, daha sonraları yüzlerce kez izleyeceği seçim propagandalarının belki de ilkiydi. Ama, halka iletilen mesajda korkutucu bir hava seziliyordu. Otomobilden sürekli yükselen sesi dinleyenler belki homurdanıyorlardı. Duygularıyla, sağduyularıyla karşıt eğilimlere sahip olsalar bile, hiç kimse bu davranışa yüksek sesle karşı çıkamıyordu.

1946 seçimlerinin, Türkiye'nin 1950 genel seçimlerine yönelişinde önemli payı vardı. Otuza yakın milletvekili ile Meclise giren yeni parti, DP, 1946 seçimlerinde «oy sandığı oyunları» yapılarak CHP'nin iktidarda kaldığını söylüyor, daha ötesi savın suçlayan ucu giderek Çankaya Köşküne, «Milli Şef» İnönü'ye dayanıyordu. Sandıklarda oyların değiştirilmesiyle —CHP'nin— seçimi aldığını gösteren kesin kanıtlar ortaya dökülüyordu. Bu yoldan gelen CHP çoğunluğunca İnönü'nün yeniden cumhurbaşkanlığına seçilmesi ise? DP, bu nedenlerle İnönü'nün cumhurbaşkanlığını «gayri meşru» olarak niteliyordu.

Vatan'a geçtikten sonra, bu ve benzeri olayların içeriğini öğrendiğim gibi, siyasal alanda nasıl değerlendirildiklerine tanık oluyordum.

Başta Bayar'a, dolayısıyla DP'ye karşı «vaziyet alanlar» da vardı. DP'nin kimi zaman ılımlı siyaset taktiklerinin başka anlam taşıdığı savı yaygınlaştırılmak isteniliyordu. Dar sınırlı bir çevreye göre Demokrat Parti, ulusun istediği muhalefeti yapmak için değil, «majestelerine bağlı bir göstermelik siyasal oyun» sonucu kurulmuştu.

İnönü, Türkiye'ye demokratik bir düzen getirmekten çok, batı dünyası için göstermelik bir muhalefet yaratmış, başına da eski Başbakanlarından «mutemet adamı» Celal Bayar'ı «münasip» görmüştü. Bayar, «Milli Şef»in bu eğilimine boyun eğmiş, Demokrat Parti «bir muvazaa» partisi olarak siyaset sahnesine girmişti. Bayar muhalefeti, İnönü iktidarıyla ülke gül gibi yönetilecekti. Milli Şef, sürekli olarak Bayar'a ne yapması gerektiğini gösteren «talimatını» iletiyordu!

İnönü'nün uygun görmemesi durumunda, 1945'lerde bir başka partinin kurulmasına elbette olanak yoktu. Ama, kurulmuştu.

Kurulmakla kalmamış. 1946 seçimleri ile ilgili «sandık değiştirmeler, oy kavdırmalar» gibi olaylar yaratmış, hele memleketin içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal bunalımlar bunlara eklenirse, Demokrat Parti büyük bir hızla gelişip serpilmeye başlamıştı.

Bir süre sonra, DP'den kopup Millet Partisini kuracak olanlar, İnönü - Bayar arasındaki «muvazaa» inanclarını bir an olsun bırakmıyorlardı.

Basına ve muhalefete yakın çevrelerde «Eğer DP bir muvazaa partisi ise, özgürce yapılacağı ilan edilen bir genel seçimde bunca gelişme gösteren DP'nin kazanacağı bir oy zaferini, İnönü nasıl örtecek, ne yapıp gene cumhurbaşkanı kalacak?» sorusu yaygınlaşıyor, ne çare ki, görünen somut gelişmeler karşısında olumlu bir yanıt bulunamıyor, soru askıda kalıyordu.

Demokrat Parti önde gelenleri, kendilerine yakın gördükleri gazeteciler eliyle, ortaya sürülen bu savı çürütmek için kamuoyuyla sürekli ilişki kuruyorlardı. Basının, halkın büyük bölümünce destek gören DP'ye karşı, «muvazaa» savı ile DP'yi kitlelerden soğutmayı amaçlayan MP'liler arasında gerçek yaşamda da oldukça büyük ayrım vardı. Bir parti binası, bir küçük gazete. MP'nin savlarından başka, elindeki silahlar ancak bunlardı.

İnönü'nün yeni partiye «izin» vermesiyle ilgili çeşitli söylentiler, daha sonraları —Metin Toker tarafından— gerçek yanlarıyla açıklandı. İnönü, Bayar'ı Çankaya'da kabul etmiş, önüne konulan DP programıyla tüzüğüne bakmamıştı bile. Yalnızca Bayar'a iki soru sormuştu : Yeni parti, irticaı körükleyecek miydi, dış siyasette iktidarı destekleyecek miydi?

Aldığı olumlu yanıtlar üzerine, İnönü için, 1945'lerde sorun kalmamıştı. Nitekim DP, bu görüşmeden sonra İçişleri Bakanlığına başvurmuş, ertesi günü yasal olarak kurulmuştu.

Genç gazeteci ise :

Geçmişin olumsuz birikimlerini bir yana bırakarak, yeni olayların, köklü fakat, yıpranmış bir partiyi halkın sağduyusunda nasıl kemirdiğini gösterecek nitelikteki gelişmeleri, 1950 genel seçimlerine CHP'nin olumsuz nasıl bir yaklaşım gösterdiğini yakından izledi.

Büyük ölçüde gücünü yitirmiş bir partinin bir gaflet girdabına kapılarak kendi sonunu eliyle hazırladığı günlere doğru açıldı.

20
BİR GENEL AF ÖYKÜSÜ
veya
SİYASAL GAFLET

1950 öncesi bir gün, Vatan gazetesini alanların pek çoğu irkildiler. O gün «Vatan» bir şoktu!

Başyazar Ahmet Emin Yalman, Bursa hapishanesinde komünistlik suçundan yıllardır yatan ünlü Ozan Nâzım Hikmet'i ziyaret etmiş, aralarında geçen konuşmayı yayımlamıştı.

Meyhane söyleşilerinden biliyorduk. Nâzım Hikmet, çeşitli hapishanelerde yattıktan sonra Bursa'ya getirildiği gün, içeri girmezden önce şöyle bir durmuş, «Duvarlarınız, vız gelir, vız!» dedikten sonra, ardından kapanan kapılardan sesi soluğu duyulmaz olmuştu.

Şiirleri takma adlarla —örneğin «Yığın» gibi— dergilerde yayımlanıyor, kimi şiirleri ise elden ele geziyordu ama, Yalman gibi antikomünist bir başyazarın bu çıkışı Nâzım Hikmet olayına yeni bir boyut kazandırıyordu.

Yalman yazısında, Nâzım Hikmet'i komünist inançlara bağlı olmakla birlikte ülkesini seven, miliyetçiliğini şiirleriyle kanıtlayacak güçte bir ozan olarak sunuyordu.

Nâzım Hikmet'in hapishane penceresi önünde otururken profilden çekilmiş bir resmiyle süslenen yazı, geniş yankılar uyandırdı. Değişen siyasal iklimde yeni bir rüzgâr esiyordu sanki. Emin Bey gibi liberal görüşle-

riyle ün yapmış bir yazarın, komünistlikten hüküm giymiş bir ozanı savunur olması, daha öteye giderek, affedilmesini açıktan istemesi, düşün alanındaki barometreyi hızla yukarılara tırmandırdı.

Tepki, siyasal alana egemen olan güçlerin büyük bölümünde olumsuzdu. Olumlu tepkilerse, düşün yazın çevrelerinde birikiyordu. İkinci sınıfa giren bu olumlu tepkilerin pratikte hiçbir değeri yoktu.

Zaman o zamandı ki, Nâzım Hikmet öylesine bir konuydu ki, aydın kesimden sesini yükseltmeyi beklemek, dağın fare doğuracağı inancına bel bağlamak gibi bir şeydi. Vatan gazetesi dışındaki basın, suskundu, ya da bu duyarlı konu karşısında çekimserdi.

Yalman'ın yayını sürdürdüğü günlerde oluşan çalkantıların nereye varacağı hesap edilirken, Avukat Mehmet Ali Sebük, Ankara'ya geldi.

Sebük'le ilk karşılaştığım gün, Sabahattin Sönmez' le önemli bir konu üzerinde görüştükleri belliydi. Konuşmayı dinlememi engellemediler. Mehmet Ali Sebük bir çanta dolusu belgeyle gelmişti. Belgelerin arasında bir yığın pelür kâğıdı dikkati çekiyordu. Nâzım Hikmet'in yazdığı şiirlerdi bunlar. Belki de asıllarıydı. Sebük'e göre, Nâzım Hikmet'in vatanseverliğini kanıtlayacak önemli belge, ozanın yazdığı «Kuvâyi Milliye Destanı» idi. Yalman'la yaptıkları anlaşmaya göre, Sebük, bu destanı günün iktidarına, önde gidenlerine gösterecek, okuyacaktı. Her dizesi bağımsızlık kokan böyle bir destanı yazan insanın, «vatan haini» sayılmaması gerektiğini vurgulayacaktı.

«Eğer» diyordu Sebük, yanlış anımsamıyorsam, «CHP iktidarı, bu kanıtları kabul edecek olursa, Nâzım' ın affı konusu gündeme gelebilir, hattâ gerçekleşebilir.»

Sabahattin Sönmez, konu üzerinde çekimser kalmayı yeğler gibiydi. Gazetenin Ankara muhabiri oldu-

ğu için, Sebük'e görüşmek istediği kişilerle ilişki kurmakta yardımcı olacaktı. Sebük ise, ilk planda Adalet Bakanı olan Fuat Sirmen'i ziyaret edeceğini, ama gerekirse, İnönü'ye değin, çabalarını uzatacağını söylüyordu.

Sonradan öğrendik. Sebük, Adalet Bakanı Sirmen' le görüşmüştü. Bakan, Sebük'ün savunusunu dikkatle izlemiş, ama olaya olumlu bir gözle bakan, bir af tasarısı hazırlayıp Meclise göndereceğini dokunduran hiçbir işaret vermemişti. İstiklal Savaşını konu alan «Kuvâyi Milliye Destanı» hakkında bilgisi bulunduğu söylenen İnönü'nün ise, Nâzım Hikmet'in affına yanlı olduğunu, ya da olaya olumsuz gözle baktığını belirtecek hiçbir bilgi edinilememişti.

Kimi iktidar çevreleri ise, Sabahattin Sönmez'e «genel bir af yasasının» hazırlanmakta olduğunu bildiriyordu. Bu yasaya konulacak bir hükümle Nâzım Hikmet'in de affa uğarayacağı ekleniyordu.

CHP iktidarının elinde bir genel af yasasını çıkarmayı gerekli kılan önemli bir koz da vardı. Parti seçime gidiyordu. Seçim öncesi CHP'yi kitlelere yeniden, hiç değilse bir oranda benimsetmek, af yoluyla oy çıkarına hizmet edebilmek için genel af yolu denenebilirdi.

Nâzım Hikmet sorunu, böylece birdenbire genel af yasasına dönüşüverdi. Basın, artık «Nâzım Hikmet olayı»na bu gözle bakıyordu. Yüz binlerce aileyi ilgilendiren genel af yasası gazetelerin her gün işlediği çeşitli konuların başlıcasıydı. Konuyu genel af açısından ele alıp kotarmanın bir öteki özelliği de yadsınamazdı. Nâzım Hikmet için «özel bir af» çıkarılmamış olur, genel bir aftan ünlü ozanın da yararlanması sağlanabilirdi. Nâzım Hikmet'i bir yana, yüz binlerce hükümlüyü öte yana ayırmanın çıkaracağı sakıncalar da giderilebilirdi. Ne şiş yanardı, ne kebap...

Bu nedenlerle bize, af yasasını bu bakış açısından kamuoyuna yansıtmamızın yarar sağlayacağı iletilmişti. Başta Vatan, öteki gazetelerde artık «Nâzım Hikmet' in affı»ndan çok, kader mahkûmları diye adlandırılan insanlarla ilgili geniş yayınlar başlamıştı.

Genel af yasası, hükümetçe Meclise sunuldu. Adalet komisyonunda uzun azadıya görüşüldü.

Komisyondaki görüşmeler, geniş ölçüde basına yansıyordu. Şimşekleri üzerine çeken «mahkûm»un adı Nâzım Hikmet'ti.

Bir seçim öncesi genel affa karşı çıkmanın sakıncalarını iyi hesaplayan DP, yasaya yanlı davranış gösteriyordu. CHP'nin büyük kesiminden de olumsuz yaklaşımlar görülmüyordu. Görülmesi de beklenemezdi. Bu yasaya İnönü yanlı olmasaydı, hükümet genel af isteminde bulunabilir miydi, hele Nâzım Hikmet'in bağışlanmasına göz yumabilir miydi?..

Bütün bu etkenler bir araya getirildiğinde, genel af yasasının Meclisten çıkmasının «bir gün sorunu» olduğu kanısı, kamuoyuna yerleşti, giderek kökleşti. Genel affın çıkacağına o denli kesin gözle bakılıyordu ki, başta «Vatan» ve ötekiler, hapishaneleri dolduran on binlerce hükümlünün artık yatağını yorganını toplayıp «çıkışa hazır» beklediklerini manşetlerde veriyordu. On binlerce ailenin bireyleri de eklenince beklentide olanlar sayısının yüz binlere ulaştığı kolayca söylenebilirdi.

Beklentiyi, gerçeğe dönüştürecek güç, Millet Meclisiydi.

Bu arada Vatan gazetesi muhabir yardımcısı verilen görevi düzenli biçimde sürdürüyordu. Kimi ozanlar, başta Orhan Veli, Nâzım Hikmet hapishaneden çıkın-

caya değin sakallarını kesmeyeceklerini ilan etmişlerdi. Açlık grevi yerine «sakal grevi.»

Vatan'ın muhabir yardımcısı, her gün, Posta Caddesindeki meyhaneleri dolaşıyor, o sıralarda yayımladıkları şiirlerdeki yeni biçim, giderek içerik nedeniyle kimi çevrelerde alaya alınan, ama batının sanat dünyasını tanıyanlarca desteklenen ozanları gözlüyordu. Sakallarını kesmişler miydi, kesmemişler miydi?

Her akşam, patronu Sönmez'e «sakal raporu» veriyordu.

Öte yandan muhabir yardımcısının annesi, oldukça tedirgindi. Olay süregiderken bir gün oğluna, günün olmadık saatinde kapının çalındığını, hiç tanımadığı kimi insanların başka adları sorar olduklarını, bu basit sorgulama sırasında daha çok evin içini gözlediklerini anlattı. Annenin korkusu, kimi kişilerin evi soymayı planlayıp planlamadıklarından kuşkulanmasından kaynaklanıyordu.

«Anne» diyordu genç oğlu. «Evi soymaya çalışanlar, niçin bizimkini seçsinler. İki kırık koltuk, bir masa, iki üç parça halı. Değer mi onca çabalarına?!.»

«Olsun,» diye direniyordu anne, «annemin gençliğinde aldığı Singer marka dikiş makinesini götürürlerse ya?»

Tartışma bu noktaya gelince, «gazeteci çırağı» susmak zorunda kalıyordu. Annesi için, anneannesi için Singer marka «Nuh» döneminden kalma eski dikiş makinesinin önemini biliyordu.

Sorun, sonradan aydınlığa çıktı. Nâzım Hikmet nedeniyle «sakal grevi»ne girişenleri gözlemekle görevli Vatan'ın «muhabir çırağı» da izleniyordu.

Oysa, Vatan muhabirliği yardımcılığına getirilmezden önce, genç gazeteci, Nâzım Hikmet'in şiirlerini «gizlice» okumak, bu şiirlerin kopyalarını çıkarmak gibi

«vatan ihaneti» sayılabilecek işlere kalkışmıştı. Değil şiirlerini okumak, adını ağzına almanın «yasak» olduğu dönemde, Nâzım Hikmet'in meyhanelere gelen son şiirleri, masa altından el değiştirirdi. Şiiri alan gider on kopya çıkarır, başkalarına dağıtırdı.

Ulus'taydık. Altan Öymen, Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğrenciydi. Çok genç yaşında evlendiği Aysel Öymen'e de deli gibi âşık.

Nâzım Hikmet'in şiirlerini Altan'la birlikte çoğaltırdık. Bir kopyasını da gazetenin gece sekreteri Nihat Subaşı ağabeyimize verirdik. Verirdik, çünkü Subaşı ağabey bu konuda aykırı davranışımızı sezerse, kimi yaramazlıklarımıza göz yummayacağını söylerdi. Altan gece yarılarına değin süren bu çalışmalarımız sırasında, bir türlü gideremediği alışkanlıkla durmaksızın saçını karıştırır, bir yazar, bir daha yazar, beğenmezse yeniden yazardı. Bu alışkanlığına değindiğim zamanlar, o da giyiniş biçimimi inceden alaya alırdı. Gömlek manşetlerimin ceket kolundan birkaç santim çıkmasını, kol düğmelerimi, günün modasına uymak için özen gösterdiğim kolalı gömlek yakalarımı, bir düğme büyüklüğünde bağladığım boyunbağını kırıcı olmamaya özen göstererek eleştirirdi.

Sanatsal akımlara ilgi gösteren genç insanların o günlerin yaşam koşullarıyla yoğrulan bir gencin, 1960' lardan sonra Nâzım Hikmet'in bütün şiirleri ile birdenbire kitabevi vitrinlerini doldurduğunu gördüğü zaman, bir döneme özgü «acayip» havayı anımsamamasına olanak var mıydı?

Günü gelmiş, genel af yasası Millet Meclisi genel kuruluna inmişti. Parti sözcülerinin konuşmalarından sonra, kişisel görüşlere geçiliyordu.

Yurt çapında olağanüstü ilgiyle izlenen genel af yasası çıktı, çıkmak üzereydi. Gazeteler, işin bittiğine o denli inanmışlardı ki, ertesi günün manşetleri bile düzenlenmişti : Genel af yasası çıktı!

Meclisteki görüşmelerin geceye uzandığı bir saatte, bir olay oldu, garipsenecek, yorumlanması çok güç bir olay.

Adalet Komisyonu Başkanı Hulki Karagülle, birden söz istedi, kürsüye geldi :

«Arkadaşlar!» dedi. «Komisyonumuz, genel af yasasının bazı maddelerini yeniden incelemek kararındadır. Bu nedenle tasarıyı geri alıyoruz.»

Meclisin bir kesitinden alkışlar yükseldi. Basın locasında kısıtlı dinleyicilerin yer aldığı sıralarda derin bir sessizlik.

Meclis tüzüğü gereğince, bir komisyon başkanı görüşülmekte olan tasarıyı geri isterse, görüşmeler dururdu. Yapılacak başka bir işlem de söz konusu değildi.

Bu noktaya değin olumlu bir gelişme çizgisi gösteren genel af yasasının geri çekilmesindeki nedeni aramak olanaksızdı. CHP gibi, içine dönük bir partideki oluşmaları hele üst düzeylerde olup bitenleri içyüzleriyle öğrenmek sanıldığınca kolay değildi.

Adalet Komisyonunun, tasarıyı yeniden görüşüp yeniden Meclis genel kuruluna göndermesi elbette bir olasılıktı ama zayıf bir olasılıktı, çünkü zamanla yarışıyorduk. Meclis çok kısa süre sonra, 1950 genel seçimine gitmek kararı alacak, her şey yeni Meclise bırakılacaktı. Genel af, bütün bekleyenleriyle bir anda derin suların karanlığına gömüldü, gitti. Umutlar, beklentiler geleceğe dönük hesaplar, hepsi ama hepsi Hulki Karagülle'nin tek cümlesiyle eriyiverdi. Ülkenin her köşesinde o saate değin gülümseyen yüzlere kederin, talihsizliğin, kaderciliğin acı izleri, bir iki dakikaya sığan acımasız bir karar sonucu yerleştikçe yerleşti.

Ve... Evet ve de, yılların olumsuz birikintileriyle zaten yığınlardan kopmuş, ekonomik, toplumsal yaşantının gittikçe bozulması sonucu hemen her kesimde benimsenmekten çıkmış bir parti, Cumhuriyet Halk Partisi, yalnızca hapishaneleri dolduranlar ile ailelerine bir darbe indirmiyordu.

«Gizli oy-açık ayrımı» öngören bir sistemle, kısa süre sonra seçime gidiyordu.

Yediği onca darbeden sonra ayakta sallanırken, yüzünü yeni bir yumruğa açık tutuyordu. Yumruk ise, vatandaş oyu idi, CHP'nin gereksindiği, iktidarda kalmasını sağlayacak oy!

Seçim öncesi, hele bir iktidar partisinin yapabileceği en son gaftı bu.

Muhalefet, CHP'nin bu gafını —doğrusu gafletini— alabildiğince sömürecekti. Seçim kampanyası boyunca. Kazanacağı bir seçim zaferini genel af yasası çıkararak taçlandıracağını halka ilan edecekti.

Öyle de oldu. 14 Mayıs 1950 seçimlerini büyük çoğunlukla kazanan Demokrat Partinin ilk işi, Meclise —CHP zamanından kalan— genel af yasasını göndermek oldu. CHP muhalefetinin yasaya karşı çıkacak gücü de yoktu artık. Otuz yıla yakın süren bir egemenliğe son veren, halkı gerçek anlamda temsil eden «ilk TBMM» olduğunu kamuoyuna günlerce haykıran Demokrat Parti milletvekilleri, genel affı hızla gerçekleştirdiler.

Nâzım Hikmet de özgürlüğüne kavuştu.

Sonra?... «Bir kaçışın öyküsü» o denli çok yazıldı ki... Bunlara eklenecek yeni yanlarını bilmeyen birinin, bilinen olayları yinelemesi doğru olmaz sanırım.

KÖPRÜLÜ, BAYAR, MENDERES : CHP'nin hatalarından yararlanmayı biliyorlardı.

21

SİYASAL SALDIRI EYLEMLERİNİN İLKİ

Birkaç adım önümde yürüyordu.

Hava güneşli. Yollar sakin, temiz. Kalabalık yok.

Kızılay'da rastlamıştım. Acaba nereye gidiyordu?.. Yalnız, düşünceli, şapkası başında. Ne hızlı, ne yavaş. Nereye?

Sağlık Bakanlığı yakınındaki alana geldi. Durdu. Sağa, sola baktı. Hiçbir araç yoktu, gelip geçen. Ağır adımlarla karşıya geçti. Radyoevi yönüne doğru yürüyüşünü sürdürecekti.

Cebeci yanından gelen bir taksi yolun kenarında park etti birden. İçinden deliler gibi iki üç kişi fırladı. Bayar'a doğru koşmaya başladılar. Hem koşuyor, hem bağırıyor, yok bağırmıyorlar küfrediyorlardı.

Bayar arkasından gelen seslere doğru döndü. Koşanların içinde genç olanı birden Bayar'ın önünde durdu, yüzüne tükürdü, ağza alınmayacak küfürleri sıraladi, hainliğini vurguladı, namussuzluğunu bırakmadı.

DP Genel Başkanı, öylece duruyordu. Heykeldi sanki. Kaşları «v» biçiminde, gözlük çerçevesinin üzerine taşmış, dimdik duruyordu. Beş on metre uzağında şaşırmış, olayı izliyordum. Genç küfürbaz —can dosttu, çocukluk arkadaşımdı, heyecanlı, taşkın davranışları ola-

Ankara'da, DP Genel Başkanı Celal Bayar'a saldıran genç gazeteci Yalçın Uraz, «ilk siyasal amaçlı sokak eyleminin kahramanı» oldu.

nı—, «Hadi,» dedi, ötekilerine. Döndüler, geldikleri arabaya binip, açık penceresinden otomobilin, küfürlerini yineleyerek sürdüler, gittiler.

Yalçın Uraz'dı adı, gazeteci, DP ideallerine bağlanmış, sonradan Bayar'ın İnönü ile «muvazaa» içinde olduğu savlarına kapılarak Millet Partisi önderlerine katılmıştı. Kudret'te yazıyordu, Ardıçoğlu ile birlikte. Öteki, kalın bıyıkları, giyinişi dikkatsiz olanı, sanırım, Fuat Arna idi. Bir döneme adını vermiş, özgürlük savaşında İnönü'ye karşı çıkmış, 1950'den sonra bu kez Menderes'in sürdürdüğü baskı rejimine karşı İnönü ile birlik olmuştu Fuat Arna.

Bayar, olaydan sonra Ankara Radyoevine doğru, hiçbir şey olmamış gibi yürümeyi sürdürdü.

Ne yapacağımı bilemez durumdayken, baktım Foto Mehmet Sürenkök karşıdan geliyor. Elinde makinesi :

«Çektim ama, emin değilim» diye konuştu.

«Aman bize de!» dedim Sürenkök'e. Sabahattin Sönmez'in evine koştum.

Olay öylesine alevlendi ki... Türkiye'de sokak saldırılarının izine rastlanmadığı günlerde, demokrasiye geçişin öncesinde, muhalefet liderine, DP'nin içinden do-

ğan diğer küçük muhalefet partisi, MP önde gelenleri, «sahtekâr, hain» diyerek, küfrederek saldırıyorlardı.

Devlet ya da parti önde gelenleri için özel güvenlik elemanlarının ayrılmasına gerek duyulmadığı bir dönemdi bu. Bayar'a yapılan saldırı, her şeyden önce iktidar içinde etkilenmeler yaratacaktı. İşte, demokrasi. «Getir de gör» sonuçlarını diye düşünebilen CHP'nin bir bölümü için umulmaz bir fırsattı da.

Sürenkök fotoğrafı çekmiş, eli titremiş, resimde kişiler pek belirgin değil. Akşam treniyle fotoğrafı İstanbul'a gönderdik. Sürenkök, yalnızca organı «Zafer»in değil, aynı zamanda Vatan'ın da foto muhabiriydi.

Öğleden sonra, DP merkezine çağırdılar. Gittim. Olayı anlattırdılar, anlattım. Muhalefet partisinden olayı kınayan demeçler yağmaya başlamıştı. DP'yi parçalamaya heveslenen MP'nin kamuoyu karşısında alacağı en kötü puandı bu davranış.

Siyasal partiler arasındaki eyleme dönük kavgaların ilkini izlemiştim ama, doğrusu pek haz duymamıştım, gezeteciliğin önüme koyduğu bu olaydan. Yalçın Uraz'la uzun süre görüşmememizin asıl nedeni de bu olaydaki tutumunu bir türlü içime sindirememiş olmamdı. Yıllar sonra, «Tabancan olsaydı yanında, vurur muydun?» diye sordum Yalçın'a. Pakistan'da bir gezide idik. «Bugünkü aklımla hayır, ama o gün, evet!» diye yanıtladı.

Bu aşırı noktaya varacak ölçüde siyasal duyguların tutsağı olmayı bir türlü anlayamıyordum. Uraz'a, «İyi ki...» dedim, «o günkü aklın bugün yok. Yoksa yaptığını hiç onaylamayan beni bile şuracıkta vurursun.»

Yalçın gülümsedi : «Pakistan'dayız. Her gün birini vuruyorlar burada. Siyasal amaçlar için,» diye konuştu.

Sabahattin Sönmez, sık sık görüştüğü 35'lerden biriyle telefonda uzun uzadıya konuştuktan sonra, seçimleri yitirmesi olasılığı karşısında İnönü'nün izlediği davranışı özetledi bana. Önemli bazı gelişmeler konu edildiği zaman, artık kimi açıklamalar yapıyordu. Yetiştiğime, kimi olayların içeriğini bilmem gerekliliğine inanıyor demekti bu açıklamalarının anlamı.

Sönmez, galiba, o günkü «gizli» grup toplantısıyla ilgili bilgi almak için aramıştı genç CHP'li Nihat Erim'i.

«İnönü, Köşkte seçimi yitirme olasılığını öne sürüp önlemler alınmasını isteyenlere kısa yanıtlar veriyormuş. Daha çok dinliyor, seçimi yitirme olasılığı ağırlık kazanmaya başlayınca, 'Ne yapalım, demokrasi bu, diye düşünürüz. Ben gideceğim, o gelecek. O gidecek, ben geleceğim. Sistem bu. Muhalefet görevini şerefle sürdürürüz!' diye konuşuyormuş. Erim böyle diyor.»

Erim, bir yandan da Köprülü ile ilişkiyi sürdürüyor, muhalefetin «seçim yasasıyla seçim emniyeti» konusundaki kuşkularını İnönü'ye ilettiği gibi, siyasal ortamı bu kuşkulara yanıt verecek biçimde hazırlıyordu. Bize verdiği izlenim buydu.

DP önde gelenlerine egemen olan yargı, İnönü'ye hem inanmayı, hem de inanmaz görünüp kamuoyu önünde verdiği söze bağlılığını kanıtlaması için Milli Şef'i zorlamayı amaçlıyordu. İnönü'nün «kafa yapısı» üzerinde ilk bilgiyi, Sabahattin Sönmez'in evinde yapılan kimi toplantılarda öğrendim. İlginç bir anatomi dersiydi doğrusu. Tıbba gitmiş, anatomi derslerini izlemiş bir insan için, bir kafanın içinde «yedi tilkinin» nasıl olup da dolaştığını anlamak kolay değildi.

«İnönü'nün kafasında her gün yedi tilki dolaşır» diyorlardı. «Bu tilkilerin kuyrukları biribirine değmez.»

Bu benzetme, bir açıdan İnönü'nün siyasal olayları hazırlama, sahneleme, insanları o olayların içinde eritme yeteneğinin bir özdeyişle vurgulanması değil miydi?. Hayır, değildi!.

Çünkü, İnönü'yü bu biçimde tanıtmanın 1950 öncesi hedefi, «milli şef»in olumlu görünen bir siyasal girişimi, istediğinde tam tersine çevirerek siyasal manevra ustası olduğunu belirtmekti. Ancak, bu kuşkular İnönü'ye «inanılmaz ama usta» damgasını vuruyordu. Yüzünü bile görmediğimiz, ancak hakkındaki pek çok öykünün dilden dile dolaştığı bir «Şef»e karşı duyduğumuz olumsuz yargıları pekiştiriyordu anlatımlar.

Özellikle 1952'lerden sonra tanımaya başladığımız İnönü ile 1950'de anlatılan İnönü arasında büyük ayrımlar olduğunu görecektik.

Oysa, İnönü, kişiliğine saygının dışında sevecenlik duymamızı 1950 önceleri yapacağı birkaç «basit hareketle» sağlayabilirdi.

DP'ye egemen olan kuşkunun bir öteki bölümünü gene Sabahattin Sönmez'den dinliyordum :

«İnönü, bugün, partiler arası hakem rolünde görülüyor. Partiler üstü kaldığını ve kalmaya çalışacağını kanıtlamaya uğraşıyor. DP yöneticileri, bu çabanın nereye varacağını kestiremiyorlar. İnönü'nün, 'temiz' oylarla yeniden Cumhurbaşkanı seçilmeyi isteyeceğinden, Çankaya'da kalarak hakemlik rolünü sürdürmeyi planladığından çekiniyorlar. Bu yüzden seçim yasası ve öteki yasaların hazırlıklarında titizleniyorlar.»

Oysa, yanılıyorlardı. 1950 seçimi sonrası bu yanılgılarını açık biçimde görecekler, ne çare ki, İnönü «korkusu» onları iktidarlarının daha ilk gününden başlaya-

rak sonu ıstırapla bitecek uzun bir maceraya sürükleyecekti.

1949 Haziranında toplanan DP büyük kongresinde «Milli husumet andı» diye adlandırılan bir bildiri kabul edildi. Andın asıl amacı, DP iktidara geldiğinde, CHP'den hesap sormaktı. Böyle bir and, CHP'yi sinirlendirebilir, demokrasiye geçişi zorlaştırabilirdi.

İnönü yönetimi, yayın organlarında husumeti simgeleyen anda saldırmaktan öteye giden siyasal herhangi bir adım atmadı.

1949 sonlarında, 1950 seçimlerine yaklaşıldığı aylarda, iki büyük partinin yurdun çeşitli bölgelerinde «nabız yoklaması» niteliğini taşıyan kimi mitingleri, kamuoyundaki değerlendirmeleri göstermesi açısından oldukça ilginçti.

Bir «devlet partisi» ağırlığını taşıyan CHP mitinglerindeki sönük görüntülere karşılık, DP'nin özellikle Ege bölgesinde düzenlediği toplantılar sade yaşamlı yığınların hangi partiye kaydığını açıkça ortaya koyuyordu. DP'nin, 1950 öncesi düzenlediği bir mitinge çevre illerden çeşitli araçlarla adam getirip «yapay kalabalıklar» toplamaya gereksinimi yoktu.

Halk, isteyerek geliyordu DP mitinglerine. Hele izmir'de, İnönü ile Bayar'ın düzenledikleri mitingler, kıyaslanamayacak ölçüde DP'den yanaydı.

DP yanlısı gazetelerin kalabalığı oldukça abartan sayıları olmasa...

Aydın çevrelerde DP mitingleri daha etkili olacaktı. Efes Otelinin önündeki alanda düzenlenen bir DP mitingine katılan insan sayısını DP yanlısı basın, yüz binlerle gösterince, usta Kemal Zeki Gençosman «palavrayı» matematik yoluyla, küçük bir darbede yere indirmişti. Gençosman, alanın kaç metrekare olduğunu resmi makamlardan öğrenmiş, her metrekareye alabilece-

ğinden de fazla insan yerleştirmiş, sonuçta yuz binler değil, otuz kırk bin kişilik bir yığılmanın «doğruyu» göstereceğini kanıtlamıştı.

Heyhat! Ulus'ta çıkan bu mantığı dinleyen, izleyen, kabul eden yoktu ortalıkta. Matematik gerçeği bile «yalan» kabul eden bir dalgalanmayla karşı karşıyaydı Türkiye. Türk basınında yan tutan kalemler, demokrasinin yerleştiğini sandığımız günlerde de, kazanmasını istedikleri partinin mitinglerine katılanları büyük ölçüde abartarak yansıtmayı sürdürdüler. Çoğu kez yanılgıya düşerek.

Halkı öylesine ilgilendiren sloganlar bulup çıkarıyordu ki DP sözcüleri, görkemli bir coşkunun yurdu bir baştan bir başa sarmaması olanaksızdı. Ticaret Bakanlığı iç ticaret genel müdürlüğünden ayrılarak birden DP'ye giren ünlü Samet Ağaoğlu, «Bir paket sigarayı beş kuruşa indireceğiz» dediği zaman, bunalımlı halkın bu aşırı vaadi benimsemeyeceğini söyleyene rastlanabilir miydi?

Atatürk döneminin ünlü adı, Ahmet Ağaoğlu'nun oğlu olması, Samet Ağaoğlu'na ayrı bir özellik vermiyor değildi. «Beş kuruşa sigara» sloganını, iktidara geldikten sonra, «Biz işi yaparız, yasa ardından gelir» tekerlemesini siyasal tarihimize armağan eden yeni siyasetçi tiplerinden biriydi Samet Ağaoğlu. Elhak, iyi konuşurdu, hoş konuşurdu.

DP, âdeta kanser mikrobunu keşfediyordu. Vergiler inecek, ekonomik zorluklar birden kalkıverecek, dargelirlilerin onca ıstırabı hemen giderilecek!

Her birinin, hepsinin oluvermesi için DP'nin iktidara gelmesi yeterliydi. Ege'den başlayıp yurdun her köşesine yayılan bu serinletici rüzgâr, yanan yüreklere umut üflüyordu.

İnönü ise, bu güçlü uğultunun dört bir yanı sardığı sıralarda, demokratik rejimde devlet yönetimi ile ilgili görüşlerini «halka indirmeye» çalışıyordu.

Halktan gelen uğultuyu İsmet Paşa, İsmet Paşadan gelen uyarıları halk işitmiyordu.

22

«BİTMEYEN SENFONİ»

İktidara oynayan CHP, sesini duyuramıyordu.

Günün koşullarında bu durum, oldukça doğaldı. Halkın, sezgi gücünü kullanarak DP'yi hırpalamak için önüne çıkan kimi fırsatları yeterince değerlendirememesine acaba ne demeliydi?

Fırsatı CHP'nin önüne Fuat Köprülü getirdi.

Milletvekili maaşlarına zam yapılması önerisinin ortalığı karıştıdığı günlerde, DP, bu zamma karşı olduğunu ilan etmişti. Etmesine etmişti ama, kimi DP milletvekillerinin olumlu bakışlarına doyurucu bir yanıt bulmak için Meclis koridorundaki bir söyleşi sırasında,

«Canım, olacak şu» demişti söze başlarken, «Çoğunluk CHP'lilerde. Nasılsa maaşların artmasına olumlu oy verecekler. Biz azınlıktayız. Hem karşı oy veririz, hem de zamları cebe atarız.»

Köprülü'nün bu sözleri basına yansıyınca, iktidar organları DP'yi «samimiyetsizlik, ikiyüzlülük» gibi suçlamalarla salvo atışına tuttular. Zorda kalan Bayar'dı. Öteki DP yöneticilerinin eleştirilerine karşı, Köprülü'yü savunmak durumunda kalıyor, kamuoyunda beliren kuşkuyu ortadan kaldırmak gibi daha önemli bir çabayı başarıya ulaştırması gerekiyordu. Elindeki tek koz, «milletvekili maaşlarına zam yapıldığı takdirde, eski maaşla yenisi arasında doğacak farkı, DP milletvekil-

lerinin partiye bağışlayacağını» vaat eden bir bildirinin olmasıydı.

Konu, kamuoyunu o denli ilgilendiriyordu ki, resmi bildirinin değeri, Köprülü'nün sözleri yanında hiç'e iniyordu. DP'nin imdadına gene partiye yanlı basın yetişti. Seçime bir yıldan az bir sürenin kaldığı sırada, DP'yi zedelmekten kurtarmak için DP önde gelenlerinin bu konudaki ateşli konuşmalarına, Köprülü'nün yalanlamalarına ağırlık verdiler.

CHP ise, propaganda, haklı olduğu konularda basını yanında tutabilme sanatından yoksun olduğu için, sorun yalnızca Ulus'un sütunlarında kaldı. Bir süre sonra da unutulup gitti.

CHP, bir türlü çift partili savaşıma alışamıyordu. Davranışları ayna karşısında kendi kendine dövüşen bir boksör gibiydi.

Maaş olayı siyasal bir sonuç doğurdu :

«Muvazaa» savlarının yanı sıra, milletvekilleri maaşı sorunu DP içindeki çatlağı su üzerine çıkarıyordu. Köprülü'nün bu sözleri söylediğine inanan Sadık Aldoğan, Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Bölükbaşı gibi ünlü DP'lileri, Bayar, sırf Köprülü'yü korumak ya da partiyi bu adlardan arındırmak için kullanıyor, anılanları partiden çıkararak DP'de ilk «tasfiye hareketi»ni gerçekleştiriyordu.

Millet Partisi Türkiye'nin alışık olmadığı böyle bir olaylar karmaşası içinde doğuyordu. Bir öteki olay da, İnönü aleyhine işliyordu :

Belki değil, kesinlikle gerekliydi. Yıllar yılı Genelkurmay Başkanlığı görevini yürüten Mareşal Fevzi Çakmak'ı, İnönü emekliye ayırmıştı. Gerekliydi, ancak siyasal ortama bakılırsa zamanı değildi galiba.

Mareşal gibi, Atatürk ve İnönü'nden sonra Türk tarihinde yer alan bir kişinin, birden emekliye ayrılması

kamuoyunda eleştirildi. Amacı belliydi eleştirilerin. İnönü'yü yıpratma sürecini sürdürmek.

Çakmak ise, emekliye ayırılmasını bir türlü içine sindirememişti. Çağın gerekleri, silahlar gelişiyor, stratejiler değişiyor, bir Genelkurmay Başkanı bunlara uyum sağlamadığı halde yerinde kalıyordu.

Mareşal için bu nedenler geçerli sayılmıyordu. Çevresinden gelen etkilere duygusallığı eklenince, Çakmak birden siyaset alanında kapışılır bir «itici güç» olup çıkıverdi.

1948 yazında Millet Partisi kurulurken, Çakmak, bu partinin «onursal» genel başkanlığına getiriliyordu.

Aynı yılın sonbaharında bir başka olay, CHP'yi gene yalnız bırakıyor, ancak ders alabileceği bazı verileri önüne getirip koyuyordu.

DP'nin asıl hedefi, 1950 genel seçimleriydi. 1948'in son aylarında yapılan yerel seçimlere katılmama kararı aldı. Partinin öne sürdüğü sav, o günlerin seçim yasasıyla «dürüst ve özgür bir seçim»in yapılamayacağına dayanıyordu. Yerel seçimlere tek başına giren CHP, katılma payının çok düşük olduğunu gördüğü gibi, yurt düzeyinde ancak yüzde 25 oy toplayabilmişti.

23

«YALNIZLAR»

CHP'de «ortanın solu»na açılışın öncülüğünü Cemil Sait Barlas yaptı.

Bir gün beni partiye çağırdı.

«Bak,» dedi. «Gençsin. Heyecanlısın. Deneyimsizsin. Şunu hiç aklından çıkarma. Gazetecilikte, karşındaki kim olursa olsun belden aşağı aşağılamalarla o insanı eleştirmek, kötülemek yol değildir, doğru yol değildir.»

Utancımı gizleyemedim. Barlas, çıkardığı haftalık «Pazar Postası» dergisinin yazı işleri müdürlüğünü bana vermişti. Bir yazı nedeniyle bu uyarıyı yapıyordu. Birlikte çalıştığı insanlara olan güvenini saklamaz, görevlerine asla karışmazdı. Dergiye bir başyazı verir, öteki sayfalara neler gireceğini, tek başıma kararlaştırırdım.

Barlas'ın verdiği bu dersi, hiç unutmadım.

Bir ara Devlet Bakanlığı yapmıştı Barlas. Bakanlığı Sümerbank binasında, Ulus Alanına bakan geniş bir odadaydı. Kimi zaman giderdim yanına. Odada gezinir, geniş pencerelerden dışarıya, Ankara Garına doğru bakar, kalın çevçeveli gözlükleri, elinde pürosuyla, genç bir insana anlatabileceği ölçü içinde olaylara değinirdi. Barlas'a göre, ilkelerini «altı ok»ta simgeleyen CHP'nin «devletçilik anlayışından sapması» anlaşılır işlerden değildi.

CHP'nin yeni siyasal açılışlar karşısında nasıl yönetilmesi gerektiğine değinen kendine özgü kimi görüşler öne sürerdi. İsmet Paşaya saygılıydı ama, «tek şef» sisteminden doğan, partiyi de bu sisteme dayalı ilkeler içine oturtan düzenden yakınırdı. Azgelişmişliğin altında gördüğü ekonomik yaşantıyı çıkmazdan kurtarmanın yolunu araştırırdı. Devletin her olanağı zorlayarak «müdahaleci tutum» izlemesiyle ekonominin yeni bir yörüngeye gireceğini anlatırdı. Parti içinde gençlere verilen önemin, yapılagelmekte olan siyasal manevralarda bir araç gibi kullanabilmelerinden kaynaklandığını söylemekten çekinmezdi.

Yeni partiler döneminde böylesine açıklıkla CHP'nin asıl yörüngesini göstermeye yeltenmenin zararlarını biliyordu, ama açıksözlülüğü, onu bu yola itiyordu. Belki de «yalnız» kalmasına yol açıyordu.

Türkiye içine kapanıktı. Dünya, savaş sonrası yeni oluşmalarla canlanırken, Türkiye, batı ülkelerinin asırlar öncesinden gelen demokrasi anlayışını benimseme çabalarıyla ABD askeri ve ekonomik yardımının, günün birinde, ülkenin başına hangi sakıncaları getirebileceğini henüz tartışacak durumda değildik. Bu açıdan Türkiye'deki duruma bakınca, Barlas gibi kişilerin, «Ortanın Solu»na açılışı öneren tutumları yadırganıyordu. Daha ötesi, Türkiye'yi «sola kaydırmak» gibi anlamsız değerlendirmelere yol açıyordu. Doğal sonucu Barlas, parti içinde yalnızlığa itiliyordu.

Barlas, borç içinde öldü. Demokratik düzenin ilk sancıları başladığı sırada, Barlas gibi insanların bilimsel yaklaşımlarla CHP'yi «sosyal demokrat» tipinde «ortanın solu» bir parti haline getirmeyi başarmaları, çok

sonraları için önem taşıyabilirdi. Sorun, giderek gelişebilir, yıllar sonrası gerekli yerine oturabilirdi.

Barlas anlaşılamadı, yazık oldu!

Kimi kez sinirlerine hâkim olamazdı, bu da bir gerçekti.

Milletvekili maaşları gibi, Türkiye'de kamuoyunun her dönemde sürekli ilgisini uyandıran bir başka konu, resmi arabaların kişisel işlerde kullanılmasına duyulan tepkilerdi. Otuz beş yıldır bu konular ne zaman gündeme gelse, mutlaka büyük gürültülerin çıkmasına yol açtı.

Türk siyasal yaşamının demirbaş konularıdır, bu konular.

Bir bütçe görüşmelerinde Barlas'a, makam arabasını kötüye kullandığı yolunda yapılan bir sataşmaya verdiği yanıt, kamuoyunda uzun süre tartışmalara yol açmıştı :

«Makam arabamı, dilersem çarşıdan limon almak için de kullanırım, devletin bana tanıdığı bir haktır bu otomobil...» deyince, Meclis karışmış, kamuoyu karışmış, sonuç ise, CHP'yi hırpalamak isteyenlerin eline yeni bir fırsat vermişti.

Barlas'ı «yalnızlığa itmek isteyen parti içindeki kimi gruplar» da bu konuşmayı bahane etmişlerdi.

Bilimsel sola karşı aşırı duyarlılık daha o günlerin özelliklerindendi. Atatürk'ün Dışişleri Bakanlığını yapan Tevfik Rüştü Aras'ın da katıldığı «Görüşler» dergisinin başına gelenler, gelecek yıllara ışık tutacak nitelikteydi. Bu dergide adı geçenler arasında —sanırım —Mareşal Çakmak da vardı.

Dergi, *komünist* damgasını «kolaylıkla» yedi.

Başlığındaki (G) harfinin yazılış biçimiyle orak-çekici anımsattığı öne sürüldü, komünistlik damgası için bu «buluş» yetip artmıştı. Eee doğrusu, zamanına uygun bir «gerekçe» bulunmuştu.

Fransızca yayımlanan «Larousse» Ansiklopedisinin «Larus» biçiminde okunuşu, «Ya Rus!» diye yorumlanıp bu ansiklopediye sahip kimi aydınların mahkemeye verilmelerine tanık olmamış mıydık? Niceleri arasında gülünçlüğü su götürmez öteki örnekler yok muydu?

Örneğin, Nâzım Hikmet'in soyadı «Ran»dı. Öyle yazılar çıkardı ki, kimi dergi ya da gazetelerde, «ran» sözcüğünü tersinden okuyup «nar» sözcüğüne varılır, narın kırmızılığı ile «kızıllığın» eşdeğer anlam taşıdığı öne sürülerek, ozanın komünistliği belgelenirdi. Lisede edebiyat öğretmenliğimi yapan Cevdet Kudret'in soyadı «Solok»tu ya, ne demek «solok» diye sorulurdu. Buz gibi «sol» olduğunu kanıtlamak için Cevdet Kudret'in böyle bir soyadı aldığından söz edilirdi.

Seçimler öncesi, iki ünlü kişi öldü.

Mareşal Çakmak'ın ölümüyle doğan olaylar, CHP'yi, bir genel seçim öncesinde gene zor durumda bıraktı.

Ölen öteki insan, Recep Peker'di. Sessizce dünyadan çekildi.

Çakmak'ın adı çevresinde oluşan siyasal birikimle emekliye ayrılışıyla İnönü'ye karşı duyulan olumsuz tepkiler tazeliğini korurken «CHP gafleti» bir kez daha görevini yerine getirdi.

Devlet radyosu normal yayınını keserek yas müziği çalacağı yerde, olağan günlerden birini yaşıyormuşçasına bir vurdumduymazlığı sürdürüyordu. Devletin yüksek otoriteleri ise, Mareşal'in ölümüne gereken değeri

vermiyor, sanki «içimizden bir insan» çekip gitmiş gibi davranıyorlardı. Özellikle radyonun tutumu, bardağı taşıran son damlaydı.

Basit bir cenaze töreni yapılacağı beklentisi içinde olanlar, o gün gördüler ki, İstanbul'da halk sokaklara dökülmüştü. Binlerce, on binlerce insan cenaze namazının kılınacağı caminin önünde toplanmıştı. Mareşal'in tabutu namazdan sonra, halk tarafından alınmış eller üzerinde, peşinde yüz binlerce insanla gömüleceği mezarlığa götürülmüştü. Basın ertesi günü, olayı büyük resimlerle manşetlerde veriyordu.

Dinsel inançlarına bağlılığı ile tanınırdı Mareşal. Bu denli görkemli olaylarla son «istirahatgâhına» götürülmesinde bu neden belki önemli bir etkendi. Daha önemlisi Mareşal gibi tarihsel bir kimlik taşıyan insana karşı, devletçe reva görülen davranışın büyük etkisinden kaynaklanıyordu son olaylar.

CHP, egemen parti olmanın yıllardır getirip üzerine yığdığı etkenlerden bir türlü kurtulamıyor, halkın nabzını elinde tutma sanatından yoksunluğunu gideremiyordu.

CHP gibi bir partide genel sekreterlik yapmış, Başbakanlık görevleri üstlenmiş, Atatürk'ün yakınları arasında bulunmuş bir insanın, Recep Peker'in ölümü ise, kamuoyunda —varolacağı düşünülen— en küçük bir tepkiye bile yol açmamıştı.

Mussolini'nin faşist parti tüzüğünü CHP'ye maletmek istediği için Atatürkçe azarlanan, Türkiye'yi ancak ve ancak CHP'nin yönetebileceği gibi «tek parti» anlayışına bağlı kalan Peker'in mezar taşına, sanıyorum, şunların kazınmasını dilediği yazılmıştı :

«Recep Peker — CHP'li doğdu, CHP'li öldü.»

Yadırgadığımız, benimsemediğimiz siyasal görüşle-

rine karşın, Peker'in bu isteği, o zamanlar için, bir anlam taşımayabilirdi.

İktidar olabilmek, hükümetler kurabilmek uğruna «milletvekili pazarları»nın açıldığı günlere geldiğimizde, Peker'in —fikirlerine karşı da olsak— ne denli bir inanç adamı olduğunu düşünmezlik edemiyordu insan.

24
BİR «BEYAZ DEVRİM» GÜNÜ

Sabahın 04.30'unda, Basri Aktaş telefonu uzattı :

«Vatan'dan seni arıyorlar» dedi.

Yazı işleriydi.

«Nedir son durum?» diye sordular.

«Demokrat Parti çoğunluğu aldı, iktidar!» dedim, kısa, öz.

«Emin Bey emir verdi, ikinci baskı hazırlayacağız. Acele, çok acele son durumu içeren bir haber yaz, telefonla geç» buyruğunu aldım.

Aktaş'a durumu söyledim, «Eee, ne duruyorsun, yaz sen de!» dedi, beklenilecek başka bir şey var mı sanki, diye sorarcasına.

15 Mayıs 1950 sabahı, saat 05'lerde Vatan'a verdiğim genel seçimlerle ilgili haber, tumturaklı bir cümleyle başlıyordu :

«... Bu sabah uyananlar, güneşin ilk ışıklarıyla birlikte Demokrat Parti'nin genel seçimlerde büyük çoğunluğu kazanarak iktidarı ele geçirdiğine tanık oldular...»

Ardından, DP Genel Merkezinden aldığım ayrıntılı bigiler geliyordu.

14 Mayıs 1950 günü, Sabahattin Sönmez'in evinde toplaştık.

14 MAYIS 1950 GECESİ : Celal Bayar, DP Genel Merkezinde gazetecilerle görüşüyor. Soldan sağa, Cüneyt Arcayürek, Mekki Sait Esen, Turgut Yılmazgüven ve karşıda Orhan Önder.

Genel seçimi nasıl izleyecek, o gün neler yapacaktık?.. Sönmez, bir iki sandığı gezdikten sonra, iki büyük partinin merkezlerine gelecek yurt haberlerini izleyeceğimizi, aldığımız bilgileri kontrolden geçirdikten sonra, gazeteye ileteceğimizi söylüyordu. Bir de Anadolu Ajansı vardı, gazetelerin yararlanabileceği haber merkezi olarak. Gazetelerin bazı illerde muhabirleri vardı ama, her seçimde olduğu gibi, 14 Mayıs 1950'de de seçimle ilgili haberlerin ağırlığını Ankara omuzlayacaktı.

Özellikle DP Genel Merkezinde büyük bir kaynaşma, coşku göze çarpıyordu. Telefonlar, daha sandıklar açılmadan Ankara'ya partinin seçimi aldığını bildirmeye başlamıştı bile. Henüz oy ayrımının yapılmadığını

15 MAYIS 1950 GECESİ : DP önde gelenleri, partinin genel merkezine giriyorlar. Soldan sağa, Bayar, Hamid Şevket İnce, Fuat Köprülü ve Menderes. Arka planda gazeteci Orhan Önder ve Cüneyt Arcayürek.

bildiğimiz için gelen bu haberleri «ihtiyatla» karşılıyorduk.

Bir özelliğe değinmek gerekiyor. Partilerin il örgütleri, kendi yörelerini o denli iyi biliyordu ki, bir kentin hangi kesiminde oyların DP'ye ya da CHP'ye yönelip yönelmediğini, sandık başlarına giden partili elemanların saptadıkları izlenimlerle çok önceden kestirebiliyorlardı.

Köyler için de, kasabalar için de durum aynıydı.

Gelen haberler, bu izlenimlerin saptadığı bilgilerin ışığında toparlanıyordu.

Bilinen tek şey, bu genel seçime halkın büyük ilgi

gösterdiği idi. Katılma oranı çok yüksek olacaktı, bu kesindi.

Saat 17'den sonra artık haberlerin rengi daha bir belirdi. Bütün DP önde gelenlerinin ayrı bir odadan izlediği sonuçları, kim telefonu açmışsa partiyi dolduran kalabalığa ilan ediyordu :

«Boluuuuuu! Demokrat Parti!»

«Konyaaaaa! Demokrat Parti!»

Bu haykırışlar alkışlarla, gösterilerle karşılanıyordu. Yerli yabancı gazetecilerin büyük çoğunluğu DP merkezindeydiler. Arka arkaya Türkiye'nin hemen bütün illerinde DP'nin seçimi aldığı haberi ilan edilince, kimi gazetecilerin olaya biraz çekimser, giderek kuşkuyla baktığını görüyorduk. Anadolu Ajansından illerin toplu sonuçları gelmiyordu, resmi haber kaynağında bir suskunluk olduğunu gazete bize aktarıyordu.

Sabahattin Sönmez ile eve döndük, bir haber yazmak gerekiyordu. Sönmez, seçimi DP'nin önde götürdüğünü, sonuçların sabaha doğru alınacağını belirleyen bir haber yapıp, bazı il sonuçlarını da vererek, gezeteye geçti.

«Sen, git bakalım CHP Merkezine, ya da Ulus'a, onlar ne diyorlar,» dedi.

Gittim. Ulus Alanındaki CHP Merkezinin kapısı duvar. İçerde tek ampul yanmıyor. Ulus'a gittim, eski yazı işleri müdürüm Münir Berik'e çıktım, Sabahattin Sönmez'in ricasını yineledim. Berik, her zamanki sükûneti içinde, önündeki kâğıtları bir süre karıştırdı :

«Vallahi, kardeşim,» diye söze başladı, «bizde olan bazı sonuçlar var. İsterseniz vereyim.»

Kâğıda kaleme sarıldım. O da söylemeye başladı : «Balıkesir'in üç köyünde açılan sandıklardan toplam 300 oyun 220'si CHP, gerisi DP...»

Bir süre daha not aldım, baktım ki, Ulus'ta illere dayalı sonuç yok! «Efendim, acaba CHP'nin kazandığı iller hangileri?.. DP durmaksızın kazandığı illeri ilan ediyor...» diyecek oldum.

Berik, «Bizde olanlar bunlar,» diye yanıtladı.

Durum anlaşılmıştı. Parti, sonucu çoook erken görmüş, kapıyı kapamış gitmişti, Ulus ise ne yapacağını henüz bilemiyordu. Sabahattin Sönmez'e durumu anlattığım zaman güldü :

«CHP seçimi yitirdiğini kabul ediyor. Anlattığından çıkan sonuç bu,» dedi.

Daha sonraları izlediğim bütün seçimlerde parti genel merkezlerinin seçimi yitirdikleri zaman kapıları kapayıp gittiğine tanık olmadım ama, sonuçlar olumsuzluğa yönelince, «yüksek düzeydeki yetkililerin birer ikişer» partiyi terk ettiğine, bu akışı gören partililerin de seçimin yitirildiğine inanarak coşkularının küllendiğini görecektim.

DP'ye göre, CHP büyük bir yenilgiye uğramıştı. Ama İnönü, Malatya'dan kazanmıştı.

Durum bu noktaya geldiği sıralarda, Celal Bayar'ın partiye geldiği bildirildi. Genel bir çoşku, alkışlar, bağırışlar, koşup kucaklamalar, tam bir ana baba günüydü DP Merkezi. Kısa süre kaldı, çıkarken seçimleri DP'nin kazandığını gösteren kesin bilgiler olduğunu, ancak sonucun «resmen» ertesi sabah ortaya çıkacağını söyleyip ayrıldı.

«Uğur» cibi ile... Parti içinde derhal bazı söylentiler yayıldı. İktidarı alan Bayar, hangi görevi üstlenirse üstlensin Meşrutiyet Caddesindeki evinden çıkmayacak, her gün makam arabasına binip işine gidecek, akşamları dönecekti. O saatlerde Bayar'ın Cumhurbaşkanlığından çok, hükümeti kurma görevine yanlı olduğu yaygındı. Pekâlâ, ya Cumhurbaşkanı olursa?..

Aynı düzen sürecekti. Sabah Çankaya Köşküne gidip Cumhurbaşkanlığı görevini yapacak, akşam evine. Kimileri «Bayar gibi bir halk çocuğu, İnönü'nün bindiği o lüks arabalara da binmez, Uğur cibinin nesi var, onunla işine gider gelir» diyorlardı. İsmet İnönü'nün özel «beyaz treni» ne olacaktı?.. Halkın bağrından çıkmış bir parti liderinin özel treni olmazdı, olamazdı. Hani ya, güvenliğini sağlasın diye İnönü'nün önünde ardında giden otomobiller, motosikletler?.. Hepsi kalkacak, ortadan yok olacaktı!

Fransız Ajansı muhabiri, Bayar'a «dış politika» konusunda bir soru sordu. DP lideri, eski politikanın süreceğini söylemekle yetindi. Köprülü ise, Bayar'ın iznini alıp uzun bir nutuk çekti. Menderes ortalıkta pek görünmüyor, ara sıra gazetecilerin yanına gelince, kıkır kıkır gülüyordu.

Sönmez, bana sabaha değin partide kalmamı söylemişti, cana minnet!

Sabahın 03'lerinde partide, genel idare kurulunun sekreterliğini yapan —sonradan Kastamonu milletvekili olan— Basri Aktaş'la ben vardık. Bir de başka odada Fuat Köprülü.

Köprülü, sık sık Kırşehir'i aratıyordu. Bu ilimizde seçim çekişmeli geçtiği için sonuç, öteki illere oranla beklenen hızda gelmemişti. Köprülü, Kırşehir'le bir kez daha konuştu, sonra içeriden bir aygıtın yere vurulduğunu duyduk. Basri Aktaş koştu, geri döndüğünde gülüyordu :

«Köprülü Hoca, telefonu yere vurup, kırmış. Kırşehir'in sonucunu alınca!» dedi.

Kırşehir'de Millet Partisi adayı Osman Bölükbaşı, her iki partiyi geride bırakarak milletvekili seçilmişti. Bölükbaşı, çok iyi bir hatip, dürüstlüğü ile ün yapmış, Paris'te okumuş, Rasathane Müdürü Fatih Hocanın asis-

tanlığından siyasete geçmiş, DP'nin korkulu düşlerinden biriydi.

Gerçekten ileride öyle oldu. Bölükbaşı, tek başına DP iktidarının «tiftiğini» atıyordu kürsüde. Bu savaşımının doğal sonucu, başına gelmedik iş kalmadı ya!

Ertesi günü çıkan resmi bilgilere göre, DP, Millet Meclisinde 408 sandalye ele geçirmişti. CHP ise, yalnızca 69.

Millet Partisi ise, bir; Osman Bölükbaşı.

Otuz yıllık CHP'nin halkın oylarıyla «tasfiye» edilmesi, yurt içinde başka, yurt dışında bambaşka açılardan değerlendirildi. Yurt içindeki yorumlar, İnönü gibi bir «kudretin» oy darbesiyle uzaklaştırılmasından doğan hayreti —kimi yazar sevinçle, kimileri ise üzüntüyle— açıklıyordu.

Yurt dışındaki yorum odaklarıysa, Türkiye gibi okuma yazma düzeyi çok düşük bir ülke halkının, demokrasinin ana ilkesi olan oy kullanmakta gösterdiği olağanüstü beceriyi övüyorlardı. 14 Mayıs 1950 seçimlerine konulan ad, «Beyaz Devrim»di. Uzun süre bu benzetmeye yer verildi, demokratik kuralların işleyişinde kimi tıkanmalar görüldüğü zamanlarda, halkın oy'una gösterdiği bağlılık her övgünün üzerinde bir değer taşıdı.

1950'den bu yana değişmeyen yargıma göre, DP de, yurt düzeyinde bu denli bir başarı beklemiyordu. Bunun bazı belirtilerini sezmiyor değildik. Örneğin, DP liderlerinin, Meclise gelmesini istedikleri değerli adları özellikle güçlü olduklarını kabul ettikleri «batı illerinden, hele İstanbul gibi büyük kentlerden aday göstermelerinin» bir anlamı olmalıydı. Parti, Orta Anadolu ile batı bölgelerine ağırlık verdiği sıralarda, doğu illerine de ay-

nı özeni gösterdiğini söylemek olanaksızdı. Doğu illeri aday listelerini hazırlarlarken, DP Genel Merkezi bu listelere «müdahale etmeyi» düşünmemişti bile. Menderes ve benzeri önde gidenlerse iki ilden adaylıklarını koymuşlardı. Bunun ünlü adların listeyi «sürüklemelerini gözetmek» gibi bir nedeni olabilirdi ama, bir ilden seçimi yitirirse, hiç değilse öteki ilden milletvekili olmasını sağlamak gibi bir düşüncenin egemenliğini de sergilemiyor muydu?

Aynı kapıya çıkan iki soru güncelliğini her an saklı tutuyordu : İnönü ne yapacak, Bayar hangi görevi alacaktı?

İnönü'nün yanıtı açıktı : Muhalefet liderliği gibi «şerefli bir görevi» üstlenecekti.

Bayar?.. Soru buydu. Bayar, sonuçlar kesinleştikten sonra İnönü'ye gidip, iktidarı devralıncaya değin CHP hükümetinin işbaşında kalmasını isteyeceğini açıkladı. CHP hükümeti, geçici olarak 22 Mayıs'a değin görevi sürdürecekti. DP açısından bu istek normaldi. Bir yandan da Bayar ile arkadaşlarına «yeni düzene ne biçim vereceklerini» kararlaştırmak için zaman kazandırmış olacaklardı.

Gazeteler arasında, işte bu andan sonra büyük bir haber savaşı başladı. Vatan'da Sabahattin Sönmez, Bayar'ın hükümet başkanı olacağını yazıyor, Aktaş'ın bana uçurduğu haberler «sürpriz» ad olarak aday olup Meclise gelen Yargıtay Başkanı Halil Özyörük'ün Cumhurbaşkanlığına getirileceğini öne sürüyordu. Köprülü Dışişleri Bakanı olacaktı, Menderes'e de kabinede «bir görev» verilecekti. Sönmez'in tersine, Mekki Sait Esen, Cumhuriyet'te, daha ilk günden, Bayar'ın Cumhurbaşkanı ola-

cağında direniyordu. Esen'e göre, Başbakanlığa aday isim, Köprülü idi.

Menderes'e toprak reformu konusundaki çıkışları nedeniyle Tarım Bakanlığını yakıştıranlar da yok değildi aramızda.

«Çırağından» gelen bazı bilgileri Sönmez ağabeyin kulak ardı etmesi, «haber yarışında geri kalmamıza» değin uzandı. Bana göre, Bayar, Cumhurbaşkanı olacaktı.

Refik Koraltan, DP merkezine elinde tahtadan yapılmış bir insan boyu yüksekliğinde «İçel'in anahtarı» ile geldiği gün, durumda değişiklik yoktu.

İnönü, ne yapıyordu?.. Bu soruyu yanıtlayacak olayı, ben izliyordum. Artık CHP Genel Başkanlığı sıfatı ile kamuoyu önüne çıkan İnönü, Başbakanlığa geldi. Son kabinesinin son toplantısına katıldı.

Hepimiz kapı önünde bekliyorduk. Kısa süren toplantı dağıldı, İnönü'yü Başbakanlığın önüne değin Günaltay ve Erim götürdüler.

Bakanlar Kurulu odasına koştum. Bazı «eski» bakanların gözleri nemliydi, ama Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal'ın gözyaşları insana hüzünle karışık duygular veriyordu.

DP milletvekilleri artık Ankara'daydılar.

Meclisin ilk toplantısını anımsamamak olanaksız. Çünkü, çeşitli illerden gelen 400'ü aşkın milletvekilinin pek çoğu biribirini tanımıyor, giderek aralarında gezen kimi gazeteci arkadaşların boynuna atılıp «zaferlerini kutlamayı» sürdürüyorlardı. DP grubu toplantısında alı-

nan kararlar, daha önceden sızmıştı: Bayar, Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı olacaktı.

Oldu da. DP oylarıyla seçildikten sonra, genel kurula geldi, frakını giymişti, Meclisi selamladı. CHP'liler yeni Cumhurbaşkanı gelince ayağa kalktılar. DP'liler ise, oturdukları yerden yalnızca yeni başkanı şiddetle alkışlıyorlardı. Daha önceki yıllar böyle bir gelenek yaratmıştı. DP muhalefeti, Cumhurbaşkanlığını «gayri meşru» saydığı İnönü'nün Meclise gelişinde ayağa kalkmamışlardı. Tersine davranan CHP idi. Şimdi bu uygulamayı DP'liler sürdürüyordu, CHP'liler de. Aradaki ayrım, alkışlayan ya da ayakta duran grupların bağlı oldukları partinin adı idi.

Yeni Cumhurbaşkanı Meclisten çıkıp, Meşrutiyet Caddesindeki evine gitmeyecekti, bu eğilim bir düştü, bir iki saniye görünüp yitirilmişti.

Koştum, Meclisin çıkış kapısı yanında durdum.

Bir süre kutlamaları kabul eden Bayar, Meclis kapısında göründü. Başında silindir şapkası vardı. Bir an durdu. Ankara Palasa doğru baktı. Uzakta, karanlıklar içinde vatandaş toplulukları alkışlıyordu Bayar'ı.

O kısa duruşu sırasında Bayar'da tek bir hareket gördüm.

Başını daha dik tuttu, derin bir nefes alarak göğsünü şişirdi.

Bu enstantane hangi zaferin ya da hangi zaferlerin sonucunu saptıyordu?

Atatürk'ten sonra, Başbakanlıktan uzaklaştırdığı için İnönü'ye karşı duyduğu burukluğu beş yıl süren savaşın sonunda kökeninde yendiği için mi?

Yoksa, CHP gibi «yenilmez armadayı» ezerek iktidardan sildiğinden mi kaynaklanıyordu?

Yoksa, yoksa... Türkiye Cumhuriyetinin 3. Cumhurbaşkanı olmanın gururunu mu simgeliyordu?

Belki hepsi, belki de sonuncusu.

Büyük Cumhurbaşkanlığı arabasına bindi ve Çankaya'ya, on yıl süreyle «mesken» edineceği Köşke doğru yol aldı.

Zaferlerin sonsuza dek sürmeyeceğini, o anını yakaladığım sırada Bayar, hiç düşünüyor muydu acaba?

Yüreğini bilemem. Kişisel yargımsa, «hayır» diyor, «düşünmüyordu!»

Düşünseydi, 27 Mayıs 1960'a gelir miydik?

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM YILLARI

1
YANLIŞ HESAPLAR

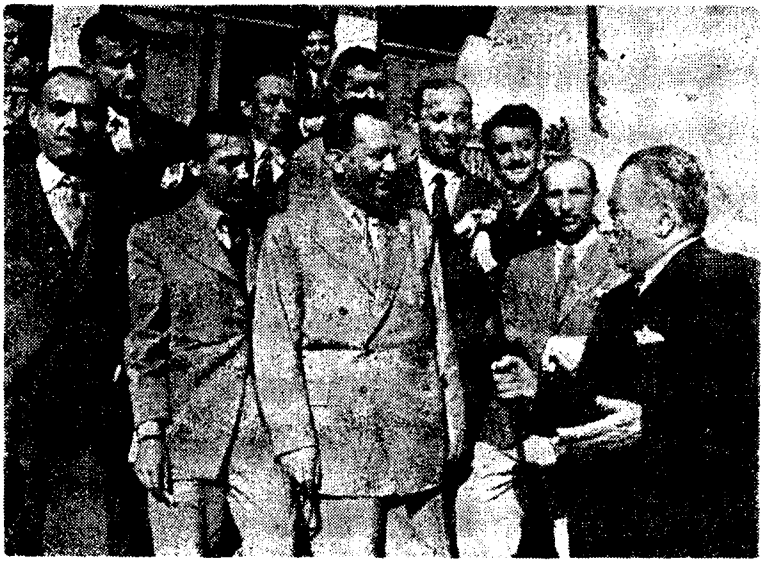
14 Mayıs 1950 günü herkes mutluydu. Bu tarih, artık Türkiye'nin gerçek halk yönetimine, demokrasiye geçişini simgeliyordu.

Bir başka açıdan bakılırsa, 14 Mayıs 1950, Türkiye'nin kaderine egemen olan «iki büyük» arasındaki «büyük kavga»nın başlangıç tarihiydi.

Yüzeyde bu kavganın, ekonomik - toplumsal yönleriyle ülke yönetimindeki uygulamalardan kaynaklandığını varsayacaktık. Oysa, içeriğinde «kişisel hesaplaşmalara» geniş yer vermek gerektiğini kısa süre sonra anlayacaktık. Kişisel yapı ayrımları, özellikle iktidarın ve muhalefet kadrolarının değişik karakterleri, uzun bir geçmişte, örneğin, halk gibi siyasetçilerin de suskun kalmalarından sonra biribirlerine duydukları duygusal tepkiler, Türkiye'nin kaderini elinde tutanlara uzun yıllar egemen olacaktı.

DP iktidarının doğal oluşumlarla devlet yönetimine egemen olmaya başladığı Mayıs - Haziran 1950'lerde, gözler artık «kocamış parti» CHP'ye, özellikle İnönü'ye çevrilmişti.

İnönü ne yapacak, CHP'ye nasıl bir biçim getirecekti?

COŞKULU BİR GÜN : DP'nin dört kurucusundan biri olan Refik Koraltan, genel seçimin ertesi günü (15 Mayıs 1950) elinde tahtadan yapılmış «İÇEL'İN ANAHTARI» ile, parti genel merkezinin kapısı önünde gazetecilerle konuşuyor. Soldan sağa, AFP Ajansı muhabiri (hemen arkasında) Nizam Payzın, Cüneyt Arcayürek, Mekki Sait Esen ve tahta anahtarıyla Refik Koraltan.

İktidarı, milletin verdiği büyük destekle ele geçirmiş olmasına karşın DP, sürekli olarak CHP'deki gelişmeleri izliyor, eski partiden çözülmelerin başlamasını diliyor, hatta «CHP'nin giderek eriyeceğinden» kuşku duymuyordu. Parti içinde de, iktidarı yitirmenin getirdiği şok, gözle görülür biçimdeydi. Bir şaşkınlık dönemi geçiriyordu Cumhuriyet Halk Partisi. Dağınıktı. Daha sonraki yıllar her iktidar döneminde kamuoyunun göre-

ceği gibi «CHP'de yararları uğruna cephe değiştirmeye hevesle hazır olan kimi çevrelere» karşı iktidar partisi, oldukça cömert davranıyordu.

İktidar çevreleri, CHP örgütünü öğütmeye yönelik çalışmalar yaparken, kuşku yoktu ki, başta Bayar'ın, özellikle Menderes'in gözü daha yukarıda idi, İnönü gibi büyük, etken bir lokmayı sindirmeyi amaçlıyordu. Seziyorduk, görüyorduk bunları. Milletten aldıkları büyük destekle hemen her şeye egemen olabileceklerini, zaman denilen aşındırıcı etkenin bir gün gelip de kendilerine dönecek bir silah olacağını, İnönü'ye karşı saptadıkları stratejinin yıllar sonra nereye varacağını 1950 yılındaki «iktidar sarhoşluğu» günlerinde acaba hiç hesaba katıyorlar mıydı?.. Kesinlikle hayır!

Bizlere yansıyan bilgiler, İnönü gibi cumhuriyet tarihine damgasını vuran «ikinci adam»ın, siyaset alanını DP'liler diledikleri gibi kullansınlar diye bir yana çekilip bırakmayacağını ortaya koyuyordu. Ama ne yapacaktı?.. Konuşmalar, bu noktaya gelince, beklememiz gerektiği öne sürülüyordu.

İnönü ise, «Milli Şeflik» günlerinden kalan kimi alışkanlıklarından henüz arınamamıştı. Hiç değilse, «yazı ve konuşmasındaki üslubu» açısından. İktidarı «fiilen teslim ettikten sonra» İnönü'nün yayımladığı resmi bildiriyi, o tarihlerde kimi önemli olayları yazdığım küçük not defterlerinden aktarıyorum : «... Cumhurbaşkanı vazifesinin hitamı üzerine CHP genel başkanlığını fiilen deruhte ettiğimi memlekete ilan ederim...»

Cümlenin sonuna koyduğum üç ünlem işareti. Üsluptan kaynaklanan «yadırgamayı» gösteriyor.

Öteki anlamıyla bu bildiri «otorite alışkanlığının sürüp gittiğini» simgelemiyor muydu?

DP lider kadrosunun «siyaseten bitti» diye değerlendirdikleri İnönü'ye karşı, dış ülkelerden de başka baş-

ka yorumlar yansıyordu. Ülkesini savaşa sokmamayı beceren, sonradan batı niteliklerinde bir demokrasiyi kurmayı başaran insan gözüyle bakılan İnönü'ye. İngiltere'nin ünlü devlet adamı Winston Churchill'den 31 Mayıs 1950 günü gelen bir mektup, DP liderleri için yargılarında haklı olduklarını kanıtlayan bir belgeydi sanki. Churchill, «Türkiye'nin mukadderatına riyaset ettiğiniz uzun devrenin kapanmış olduğunu şahsen büyük teessür duyarak» izlediğini belirtiyor, ardından da, «... Dostça ve zevkli olan mülakatımızı daima hatırlarım ve politika sahnesinden şimdiki çekilişinizde size en iyi dileklerimi yollarım...» diyordu.

O sıralarda bu mektup, artık Churchill gibi ünlü devlet adamlarının da bir daha doğmayacak bir «güneş»e son görevlerini yaptıkları gibi, yanlış ve tutarsız biçimde yorumlanıyordu.

Oysa İnönü, 14 Mayıs 1950'den 27 Mayıs 1960'a değin uzanacak savaşımın on yıllık yeni sürecine hazırlanıyordu. Seçimden hemen on gün sonra, yetkili parti organında yaptığı konuşma, geleceğe dönük stratejisini sergileyen nitelikteydi :

«... Mücadele ettiğimiz cereyanlar arasında büyük ıslahat ve inkılap içinde geçen mazimizin biriktirdiği tepkiler vardır. Bunlar içinde... CHP'ye ..... başlıca siyasi teşekkül olarak her ne surette olursa olsun yıkıcı darbeyi indirmek isteyen kuvvetlerin aşikâr ve sinsi çalışmaları vardır. Bütün bu unsurlara munzam (ek) olarak milletin değişmez zannettiği bir iktidarı değiştirmeyi tecrübe etmek arzusu müessir olmuştur. Unutulmamalıdır ki, memleketimiz, hususiyle 1945'ten beri büyük bir sinir harbi yaşamaktadır. İkinci Cihan Harbinin başından beri bu memleketi kendi siyasetlerine uydurmak için çalışmış olan ecnebi unsurların taarruzlarına maruz kalmakta devam edeceğiz...»

Bu konuşmasında yoksulluk içinde bulunan halkı etkileyen koşulları sıralamaması dikkat çekici değil miydi?

İnönü'ye sürekli saldıran Menderes'in dışında DP iktidarı yeni muhalefet liderini halkın gözünden düşürmek için türlü söylentiler yayıyorlardı :

Güya İnönü, 14 Mayıs gecesi seçimi yitirdiğini öğrendikten sonra, Çankaya Köşkünde yumruklarını kente doğru sıkarak, «Nankör millet!» diye bağırmıştı. Oysa, kimi konuları gününde yanıtlayıp söylentileri geçersiz kılması gereken CHP'liler, halkı etkileyen bu tür savları çok sonraları açıklığa kavuşturmuşlardı. İnönü'nün seçim öncesi, eşi Mevhibe İnönü'ye, Çankaya Köşkünü bırakabileceklerini, yıllarca oturduğu ve oturacağı «Pembe Köşkü» hazır etmesini istediğini anımsatmışlardı.

2
HIZLI DÖNEN DÜNYA

İktidarının son yıllarında, İnönü ile ilgili başka söylentiler de yaygınlaşmıştı.

Lisede öğrenciyken, bir gün annem, «Haydi bakalım, Avni Refik dayınlara gideceğiz» dedi.

Avni Refik Bekman, Berlin'de kimya öğrenimi görmüş, yeni kurulan Fen Fakültesinde profesör. Anneannemin kızkardeşinin büyük oğlu. «Dayı» diye çağırıyoruz.

Gittik Bekman'ın evine. Anlayamadığım bir suskunluk, giderek keder egemendi evde. Avni Refik Bekman'ın Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarıyla ilgili oldukça ilginç bir öyküsünü hep dinlemiştik. Mustafa Kemal'e suikast yapması, Ankara'da olup bitenleri Londra'ya bildirmesi için, o tarihlerde, Mustafa Sagir adında birini göndermişler. Mustafa Sagir, Ankara'da çeşitli devlet adamları ile görüşmeler yapıyor, edindiği bilgileri dışarıya gönderdiği mektuplarda birlikte getirdiği kimyevi bir madde kullanarak yazıları «görünmez» yapıp casusluk ediyormuş. Kuşku üzerine, mektupları incelemeye alınmış. Bir sonuç çıkmamış. Avni Refik Bey ise, çiçeği burnunda bir kimyager. Uzun günler uğraşarak, Mustafa Sagir'in kullandığı «yazıları gizleyici kimyevi maddeyi» bulmuş. Sagir'in casusluğu kanıtlanmış, asılmış galiba.

Avni Refik Bekman'ın —bize— lüks gelen apartman dairesindeki bu gergin havanın nedenini sonradan öğrenebildik. Bekman, «Milli Şef»e kimya dersleri veri-

yordu. Çankaya Köşkünde küçük bir laboratuvar da kurulmuş. Kimyanın ana kurallarıyla birlikte İnönü, Avni Refik Bekman'la küçük deneyler de yapıyor. Ders günleri Çankaya Köşkünden bir araba geliyor, Avni Refik Bekman'ı alıp götürüyor. Ne var ki, o hafta Çankaya'dan araba gelmediği gibi, derslere «Milli Şef'in birden hastalanması nedeniyle» ara verildiği haberi duyurulmuş. İnönü'nün rahatsızlığı, soğuk algınlığı.

«Milli Şef» onca önleme karşın soğuk alır mı? ...Almaz!

«Çevre», suçu, laboratuvardaki deneylere bağlayıverince, Bekman'ın Çankaya dersleri durdurulmuş. Bu bir yana, Bekman'da bir korku, bir kuşku. Kulağına gelen bu bilgilerden sonra, ya «Milli Şef»e bir şey olursa, öz yaşamı nice olacak!

Bir hafta sonra, Bekman rahatladı. Çankaya Köşkündeki derslerini sürdürdü. İnönü de —herhalde bu arada— atomun nasıl oluyor da parçalanıp Hiroşima'nın üzerinde patladığını, milyonlarca insanı öldürüp perişan ettiğini öğrenmiş olmalı.

Bekman ise, 1946 milletvekili seçimlerinde CHP listesine alınarak ödüllendirildi.

İnönü'nün fiziğe de merak sardığı söyleniyordu. Bu iki bilim dalı dışında, konserlerine sık sık gittiği, taa Yemen çöllerinden bu yana izlediği klasik batı müziğine ilgisi artmış olmalı ki, bir yandan da viyolonsel dersleri alıyormuş. Bunlar da yetmedi. Türk haralarında yetişen, ya da bazı Arap devlet başkanlarının armağan ettiği saf kan atları yaverlerinin adına kayıtlı olarak yarışlara soktuğu anlatıldı da anlatıldı.

Ama, aile düzenine hiç kimse söz edemedi. Kızı Özden İnönü (Toker) Ankara Kız Lisesinde okudu. Annem bu lisede görevli olduğu için, Özden Toker'in her ögrenciden daha düzenli, terbiyeli bir öğrenci olduğunu

hayranlık duygularıyla çevresine anlatırdı. İki oğlu, devlet liselerini bitirdiler. Öğrenim yıllarında hiçbir ayrıcalığı kabul etmediler. Savaş yıllarında kahve yok olmuş gitmiş. Halkın arpayı kavurup kahve niyetine içtiği günlerde, İnönü'nün Çankaya'da yan gelip katıksız Brezilya kahvesini yudumladığı da söylenti konuları arasına girdi.

Devlet işleriyle uğraşıp dururken, sıfatı ne denli «Milli Şef»e de çıksa, Türkiye'nin «tek egemen insanı» da olsa, yöneten bir insanın kişiliğini hırpalayan bu söylentileri duymasına olanak yoktu.

Daha bir aydın olan çevrelerde ise, İnönü'nün Atatürk'ten sonra iktidara geçer geçmez, Atatürk'e karşı gelmiş nice insan varsa onları, yanına alışının çeşitli öyküleri yayıldı da yayıldı. Atatürk'ün bir nedenle yanına çağırtmadığı ünlü ses sanatçısı Münir Nurettin'in Ankara'da verdiği bir konsere, Mevhibe İnönü'nün gidişi bile İnönü'nün Atatürk'ü tarihten silmek için gösterdiği uğraşılara bir örnek olarak anlatıldı. Briç partileri, Çankaya Köşkünde yaptırılan manej, dişlerini tedavi eden doktora karşı sert çıkışları... Hepsi birer birer güncel konular olarak Ankara'da işlendi, durdu.

1950'lerden birkaç yıl sonra tanımaya başlayacağımız İnönü ile çocukluğumuz, gençliğimizin İnönüsü arasındaki ayrımları saptadığımız zaman hayretimizi esirgemeyecek, sırası geldiğinde İnönü'ye de söyleyecektik.

Kader, yıllar geçtikçe İnönü'nün başından geçen bu olguları «başkaları» için de yineleyecekti.

Muhalefete düşen İnönü, 29 Haziran 1950'de CHP Kurultay'ını toplantıya çağırdı. Yeni görevinde çevresine toplayacağı yönetim kadrosunu saptayacaktı.

Kurultay, Ankara Halkevinde toplanıyordu. Vatan'ın muhabir yardımcısı için olay, bir iki açıdan önem-

liydi : İlk kez bir Kurultay izleyecekti. Belki de ilk kez, İnönü gibi bir insanı yakından görecekti. Elini sıkmayı düşlemiyordu bile.

Tek parti döneminde yapılan bu görkemli Halkevi binasında, İnönü'nün Kurultay'ı açış nutku siyasal olaylarla yakından ilgilenen kişilerce bir değer taşıyabilirdi. Vatan muhabirleri için asıl önemli olan yanı, İnönü'nün bu Kurultay'dan nasıl bir kadro ile çıkacağı, muhalefete hangi açıdan yanaşacağı idi.

CHP için seçim sonucu, büyük darbe olmuştu. Delegelerin duruşlarından kulisteki konuşmalarına değin her yerde, bu izlenimi almamak olanaksızdı.

İnönü, Kurultay'ın yapıldığı salona her giriş ve çıkışında şiddetle alkışlanıyordu. Uzun süre kişiliğinin ayrılmaz parçası olarak kalacak «kişisel etkenliği»nin partiye mal olduğu ortadaydı. Hele, kimi delegelerin değil, çoğunluğunun İnönü'nün ünlü siyasal manevralar ile CHP'yi içinde bulunduğu durumdan kurtaracağına olan inançları ayrı bir büyüklük veriyordu toplantıya.

Kurultay'ın iki önemli yanı hiç ummadığımız anlarda, birden ortaya çıktı.

İnönü'nün Kurultay'ı izleyen gazetecilerle görüşmek istediği haberi geldi. Herkes bir toparlandı. Yanına o güne değin hiç yaklaşılmayan bir insanı yakından görmek! Belki «genç gazetecileri» yanlarına almazdı, ağabeylerimiz. Ama aldılar. Halkevinin mermer merdivenlerinden tırmandık. Geniş bir koridora açılan kapıdan içeri girdik. Büyükçe bir masa, bu masaya bir ayağını atmış, kırlaşmış bıyıkları, zinde davranışlarıyla İnönü karşımızda idi. Herkesin elini sıktı. Ne gülüyor, ne de yüzündeki çizgilerden bir anlam çıkarabiliyorduk. İnönü'yü seyretmekten o sırada üç beş cümleyle söylediklerini dinlemiyordum. Yıllar yılı, bir ülkeyi tek başına yöneten insan, bu kadar sade, bizlerden biriydi demek.

Konuşma birden kesildi. İnönü bizi uğurladı. Yorumsuz indik aşağıya. Bizden yaşlı olan gazetecilerde yüreklerini dolduran bir gururun izlerini sezmiyor değildik. DP'nin başarısında basının rolünü kimse yadsıyamazdı. Bu başarıya ulaşmayı sağlayan çeşitli etkenler arasında —herhalde— İstanbul basınının payı, öteki etkenlere oranla daha büyüktü kuşkusuz.

Daha sonraki saatlerde İnönü'nün artık basınla daha yakından ilgileneceğine değgin kimi haberleri, CHP «büyükleri» bize ilettiler. Biraz gecikmemiş miydi İnönü?. Yorumlar şimdi, bu soruya dönüşmüştü.

Kurultay'ın ikinci büyük olayı, Parti Genel Sekreterliği seçiminin İnönü'nün istediği doğrultuda sonuç vermemesiydi.

Kulise gelen haberlere göre, İnönü, Parti Genel Sekreterliğine ilkin Şemşettin Günaltay'ı istemişti. Fakat Günlatay'ın daha genç bir insanın bu görevi üstlenmesini ister görünmesi üzerine, gözler Nihat Erim'e çevrilmişti. İnönü'nün partisinde elbette İnönü'nün dileği yerine getirileceğinden kimsenin kuşkusu yoktu. Erim'in bu göreve gelmesi kesinleşmiş gibiydi.

Oysa, bu sırada Kasım Gülek adında bir genç CHP'li, 35'ler hareketinin bir üyesi olan eski Adana milletvekili kürsüye fırlıyor, eğer CHP'ye yeni bir ruh, yeni bir anlayış, halkla kaynaşması gibi önemli bir canlılığın gelmesi isteniliyorsa, kendini Genel Sekreterliğe seçmelerini delegelerden istiyordu. Doğrusu, İnönü'nün gücüne, ağırlığına dayanarak seçim sonucunu kesinlikle «ceplerinde» görenler, Gülek'in birden ortaya çıkan —CHP için çok yeni— bu davranışını fazla ciddiye almıyorlardı.

Gülek, ayrı bir tipti CHP içinde. Yalnız başına sürekli olarak kuliste kavgasını veriyordu. CHP'li delege-

ler, köklü partinin doğal üyeleriydi, eşraftan, toprak ağlarından tutun da geldikleri illerde büyük ağırlıkları olan insanlar... Anlaşılan böylesine bir topluluk bile CHP'ye «yeni bir ruh aşılamanın» zamanı geldiğini sezmişti.

Seçimlere geçilmezden önce, Gülek bir koşu gitti. Arabasının bagajını açtı. İçinden çok daha önce bastırdığı, üzerinde adının yazılı olduğu oy pusulalarıyla hızla geri geldi. Salonun giriş kapısında durdu, her delegenin hem elini sıktı, hem de adı yazılı oy pusulasını dağıttı. Bu davranış etkileyici oldu, çünkü CHP gibi «kemikleşmiş» bir parti için çok değişik, yeni bir olaydı.

Kasım Gülek'in Amerika'da öğrenim gördüğü yıllarda izlediği siyasal propaganda yöntemlerinden esinlenerek düzenlediği bu girişimin etkisi büyük oldu. Sonuç, Kasım Gülek'i Genel Sekreterliğe getiriyordu. İnönü ve çevresi için olağanüstü bir sürprizdi sonuç. Ama, unutulmaması gereken bir kuralı İnönü bizzat koymuştu : Hür irade!

Diyeceği ne olabilirdi ki!..

İnönü, sonuç üzerinde konuşmadı, sustu. Halkevinden ayrılırken koştum, gittim kapıya, İnönü'yü izlemek için. Suratından bir anlam çıkarmak olanaksızdı. Ancak, Kasım Gülek'in seçilmesini olumlu karşılamadığı ortadaydı. Yoksa, Gülek'i örneğin Erim gibi «yanında hissetseydi» otomobiline alır, öyle giderdi.

CHP lideri, kendi koyduğu demokratik kuralların oyununa gelmiş, zorunlu olarak Gülek'i kabul etmişti. Gülek, yetenekleriyle —belki— büyük bir lider değildi, yadsınamaz gerçek sonradan ortaya çıktı. Adı «halkla» başlayan bir partiyi, halka ilk açan insan, Gülek olacaktı. Şu ya da bu yorum, Gülek'in CHP'yi halka indiren «öncü insan» olduğu gerçeğini değiştiremezdi.

İnönü'nün, Kurultay nedeniyle basının önüne çıkması değişik biçimde yorumlandı. Olayı İnönü'nün «göstermelik, özenti bir davranışı» olarak niteleyenlere rastlandığı gibi, «ilk teması» biraz da CHP'li gençlerin direnmesiyle «zoraki bir nişanlılığa» benzetenler çıktı. Oysa, İnönü gibi bir liderin geçmişten ders almayacağını varsaymak çok yanlıştı. CHP lideri, şimdi siyaset oyunlarında daha rahat bir alana girdiğini anlıyor, CHP'nin ağır hezimetinde basın etkeninin kulak ardı edilemeyeceğini biliyordu. Ne var ki, İnönü'ye karşı olumlu düşüncelere sahip olan basın kesimi, 1950 öncesinden ayrımlı değildi. Türk basınının büyük bölümü 1954'lere değin İnönü'nün yanında «durum» almadı. Aksine, DP'ye olan desteğini sürdürdü. Çünkü, halkın büyük çoğunluğu hâlâ CHP'nin karşısında, DP'nin yanında idi. Basının eğilimi, halkın nabzına göre ayarlanıyordu.

Kurultay'daki bu ilk temas «İnönü'nün basına kafesteki garip mahluklar»la zoraki görüşmesi gibi izlenim veriyordu insana. Oysa İnönü, bir yandan iktidarın zaman içerisinde yıpranmasına oynuyor, öte yandan da basını yanına çekecek hiçbir davranışı gazetecilerden esirgemiyordu. «Eski Milli Şef»ten basına yönelen türküler giderek sevecenliğe, daha çok yakınlaşmaya dönüşüyordu.

İstanbul'a bir gidişinde gazetecilerle yaptığı söyleşide, «... Bazı arkadaşların...» diye başlamıştı söze İnönü. «... İçinden, dün iktidarda iken basın âleminin kıymetini biliyor mu idiniz, suali geçmiş olabilir. Ama, basın, hizmetini ve kıymetini bilhassa muhalefette bulunanlar için hissettirir...»

İçimizden geçenleri öğrenmiş gibiydi İnönü.

Basını yavaş yavaş kuşatıyordu, bir savaş öncesi gibi. Mantığı biraz geçersizdi. İnönü'nün sözlerine göre,

1950'LERDEN SONRA : İktidar döneminde, yıllarca yanına yaklaşamadığımız İnönü, artık sevecen davranmak gereğini duymaya başlamıştı. (Soldan sağa) C. Arcayürek, Halûk Tuncalı, Altan Öymen, İnönü, Cemal Saltık ve Bülent Ecevit.

basın ancak muhalefette bulunanlarca «kıymetlendirilebilir ya da hizmeti değer kazanabilirdi...»

Daha da ileriye gidiyordu CHP lideri. Gazeteciler Cemiyetinin özel defterine, «... Siyasi emniyetin başlıca teminatı olan gazeteciliği meslek edinenlere hürmet duygusu ve başarı dileği ile...» diye yazıyordu.

Siyasi emniyetin başlıca teminatı?!.

Mesleğe hizmet edenlere hürmet duygusu!..

«Yarabbi» diyorduk, dünya bu kadar hızlı mı dönüyor, kısa süre içinde insanlarda bunca büyük değişimler mi yaratıyordu?

ÇARPICILIK

İnönü'de, DP yönetiminde değişimin somut örnekleri henüz ortaya çıkmamıştı. Her yeni iktidarın başvurduğu etkileyici yöntemleri, DP iktidarı da kullanıyordu.

Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun gazetecileri Emniyet Genel Müdürlüğüne çağırdığı gün, önümüze neler çıkacağını bilemiyorduk. Ağaoğlu'nun önemli kimi belgeleri açıklayacağından söz ediliyordu.

Gazetecilerin üstüste yığıldığı küçük bir salona alındık.

Sigara dumanı içinde coşkulu söyleşiler sürüp giderken Ağaoğlu girdi içeriye. Yanında kimler vardı, hangi yetkili öteki kişiler... Açıklamalarının getirdiği etki, o denli büyük olmuştu ki, Ağaoğlu'nun söylediklerinin dışında hiçbir şeyi anımsamıyorum.

Ağaoğlu, CHP iktidarının herkesi polis gözetimi altında tutup izlettiğini kanıtlayan pek çok belgeyi okudu, kimini de dağıttı.

Saydığı adlar arasında Bayar da vardı, Menderes de. Hatta DP hükümetine giren kimileri de. Gazeteciler?..

Doğaldı. O günlerin polis «takibatı» elbetteki bugünkülerle kıyaslanamayacak ölçüde ilkeldi. Polis raporları yalnızca gözlemlere dayanıyor, adı geçenlerin her gün izlenerek nereye gittiklerini, kimlerle konuştuklarını içeriyordu. «Badem bıyıklı» polis tipleri gözlerimizin önünde canlanıyordu. Örneğin Nusret Baban, «Tan» gazetesi muhabiriydi. Gazetenin sahibi, ya da başyazarı Zekeriya Sertel Ankara'ya gelince gidiyor, onlarla konuşuyordu. Görevi de bunu gerektirirdi. Oysa polis raporları, Ankara Palas gibi ünlü bir otelde, herkesin oturduğu büyük salonlarda Nusret Baban'ın bu görüşmelerine «gizemli bir hava» veriyor, ne konuştuklarının saptanamadığını ekledikten sonra kimi yargılar öne sürüyordu.

Çalışma Bakanlığı gibi işçi sorunlarını ele alan duyarlı bir bakanlığa getirilmiş olan Hulusi Köymen'den «... Ne yapacağı belli olmaz...» gibilerinden söz ediliyor, kimi görüşmeleri ele alınarak «komünist olması olasılığı»ndan söz ediliyordu.

Ağaoğlu'nun açıklamaları geçmiş bir döneme, «tek parti uygulamalarına» ışık tutuyordu. Konuşmasındaki ton, DP'nin muhalefet yıllarında savunageldiği ilkelere de aykırı düşmüyordu. Bıraktığı izlenim şuydu. Artık Türkiye'de insanlar böylesine izlenemeyecek, basın, özgürlüğün tadına varacak, aydın kesim bu ortamda rahat bir nefes alacaktı. Beklenti de bu değil miydi?

Ne denli yanıldığımızı bir süre sonra anlayacaktık. Deneylerden bir sonuç, ancak kesinkes bir yargıya dönüşecek sonuç çıkaracaktık. Türkiye'de —belki de birçok benzeri ülkede— bir iktidar değişebilir, yerine eski yönetimin tersine işleyecek bir tutumla çalışacağını ilan eden bir yenisi gelebilirdi. Ancak kemikleşen bazı kurumlardaki kafa yapısı bir türlü yenilenmez, değişmezdi. Alışkanlıklar sürer giderdi.

BİR ÖRNEK

DP döneminde de yığınsal kimi tutuklamalar yapıldı.

Bu tutuklamaların belirli özürlerini iktidarlar bulabilirdi.

Gazeteci Erol Güney'in başına gelenlere ne demeliydi?

Erol Güney Yahudi kökenli bir gazeteci idi. Fransız Haber Ajansında çalışırdı. Milli Eğitim Bakanlığının çıkardığı «Dünya Klasikleri» arasında kimi çevirileri vardı. Koyu mavi gözleri, insancıl, sevecen doğası, hafif aksayan, kadınlığına bir biçim renk katan yürüyüşüyle eşi Dora, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde çalışırdı.

Orhan Velilerin Türkiye'yi yeni sardığı bir sanatsal dünyada Erol Güney'in ve eşinin özenli bir yeri vardı. Evine gidilir, içilir, konuşulurdu.

1950'de iktadara gelen DP'nin ilk işi, Erol Güney'i bir gece yarısı evinden alıp Adana'ya göndermek, oradan da sınır dışına çıkarmak oldu. Suçu neydi, ne yapmıştı, hiçbir zaman açıklanmadı.

Yıllar geçti, 1967'lerde İsrail'e görevle gittim. Güney'in, bir süre Fransa'da yaşadıktan sonra Tel-Aviv'e yerleştiğini, gazetecilik yaptığını biliyordum. Türk maslahatgüzarı Melih Akbil'e sordum Erol Güney'i. «Yazıları büyük önem taşır. Diplomatik çevreler geleceğe yönelik olasılıkları onun yazılarında bulurlar,» dedi.

Erol Güney'e bir İsrail gazetesinde rastgeldim. Yaşlanmıştı. Durumu iyiydi, eşi de. Şuradan buradan konuştuk Güney'le.

Gülümsemeye çaba göstererek acı bir ses tonu ve alaylı bir dille :

«Neye yanıyorum, biliyor musun?» diye sordu. «Türkiye'ye on gün için gitmek istiyorum, eski dostları, eski

yerleri görmek için. Bir turist gibi. Vize vermiyorlar bize.»

Sesimi çıkarmadım. Tükiye'de oturan, bu yurdun insanı olan kimi dostların, aydınların, öykü yazarları, ya da ozanların yurt dışına çıkmak için pasaport alamadığı günler yaşıyorduk. 1950'nin üzerinden on yedi yıl geçtiği halde...

«Türkiye'ye döndüğümde vizen için uğraşayım mı?.» diye sordum Güney'e.

«Yok, bırak artık!» dedi. «İçimdeki coşkuyu bu vize olayı sildi götürdü. Boş ver!»

Rahmetli Melih Akbil'e söyledim durumu. Kudüs'te. Ses etmedi. Yemeği bitirmiştik, kahve söyledi Akbil.

«Eeeeeee?..» dedi Melih Akbil, «Anlat bakalım daha ne var, ne yok Türkiye'de?»

«Hiç,» dedim. «Hiçççç!!!»

3
BİR TÜR İNTİHAR

İnönü'deki bu değişimi gözlediğimiz sıralarda, özellikle ben yaştaki genç gazetecileri şaşırtan başka olaylar da oluyordu.

DP, iktidar öncesi basınla nasıl iç içe girmişti, basına özgürlüklerini vereceğini vaat etmişti, hep biliyorduk. Bu sözlerden, eylemlerden, sıcak ilişkilerden iktidara geldiği zaman vazgeçeceğini sanmıyorduk. Aklımızın ucundan geçmiyordu.

Bütün bunlar, İnönü'nün girişimlerinin üzerinde fazla durmamızı engelliyordu. Siyasetin de, siyaset adamının da yabancısıydık, bir zaman gelecekti ki, yalancısı olduğumuzu görecektik.

Yüksek oy gücüyle iktidara gelenlerin, basından kurtulmanın ya da kendilerini basını umursamazlığın saplantısına kaptıracaklarını nereden bilebilirdik?..

Ama, bir gün... Evet, bir gün :

DP'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra Bulgaristan binlerce ırktaşımızı getirdi sınıra, Edirne' nin önüne koyuverdi. «Alın» dedi, «bunlar sizin!..»

Olayın çeşitli yönleri vardı. Vatan'ın bana verdiği görev Dışişleri Bakanı Köprülü'nün konu üzerinde ne düşündüğünü öğrenmekti. Bugün Gümrük ve Tekel Bakanlığının bulunduğu binanın merdivenlerinde Köprülü'yü bekliyorum. Dışişleri Bakanımızdan yanıt alabilmek için.

Bir süre sonra göründüler de bakanımız kapıda. Yanında kabine arkadaşı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu var-

dı. İki bakana sokuldum. Partide sık sık beni görmesine, tanımasına karşın, Köprülü soruma yanıt vermez bir tavır aldı, aşağıdan yukarı süzdü beni. Terbiye sınırlarını aşmadığım gibi dar olanaklarıma karşın giysilerim, inanınız ki Köprülü gibi Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenen «zevat-ı muhterem»den çok daha iyiydi. Bir şeyler geveledi. Not alıyordum.

Araya Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu girdi, notlarıma şöyle bir baktı :

«Eski yazı bilmiyor musun?» diye sordu. Bilmediğimi söyledim. Acayip bir yaratıkla karşılaşmış gibi baktı yüzüme, sert bir sesle,

«Eski yazı bilmeyen gazeteci olamaz oğlum,» dedi.

Merdivenlere yapışıp kaldım..

«Hadi Fuat, Başbakanlığa gecikiyoruz..» dedi, Dışişleri Bakanının koluna girip çekti gitti.

Cumhuriyet neslini görmezlikten gelmeyi Karaosmanoğlu gibi bir kişiden öğrenmek, hele eski ya da yeni, nasıl not alırsak alalım, yeter ki sözlerini, demeçlerini gazetelerimize aktaralım diye muhalefet günlerinde yüzlerinden hiç eksik etmedikleri tatlı çizgilerden sonra... Gazeteciliğin ilk koşulunun eski yazı bilmeyi gerektirdiğini —iktidara geldikten sonra— gönülden desteklenen bir parti liderinden öğrenmek...

İnönü'deki değişikliğe karşın bu ve benzeri tutumlar, hele Menderes'in «besleme basın» buluşu, genç kafalarımızı altüst edecekti.

Menderes, bir zaman geldi, övgüye o denli gereksinir oldu ki, DP'ye bir ideal olarak bağlı kalanlarla yetinmedi, tirajları küçük, övgü manşetleri büyük kimi yayın organlarına, bunları çıkaranlara kredi yağdırdı, ilan yağdırdı. İşte, «besleme basın» diye nitelenen kesimimiz böylece doğdu.

Uzun süre çeşitli muhalefet organlarında omuz omza çalıştığım arkadaş canlısı Fethi Giray'la, Ulus'un ünlü muhabirlerinden ağabeyimiz Gazanfer Kunt ve Tuğrul Aşuroğlu'nun çıkardıkları «Ankara Telgraf» gazetesine Ulus'ta «besleme basın» damgasının vurulduğu günler geldi, geçti. Fethi, Karpiç'te olsun, herhangi bir içkili lokantada olsun, «besleme basına» değinen şaka yollu eleştirilere çok kızar, «... Bu noktaya biz, tırnaklarımızla geldik...» derdi. Fethi, geçmiş yılların ezici, kahredici günlerinden sonra önüne gelen «küçük olanağı» değerlendirmişti. Haklıydı da belki. Çok çekmişti yaşam boyu.

Asıl anlatmak istediğim «Ankara Telgraf»ın öyküsü değil.

Bir başka ağabeyimizin ilginç öyküsü.

Gazetesinin maddi zorluklarını çözmek için Ankara'ya gelmiş, Menderes tarafından kabul edilmeyi bekliyordu. Günler geçiyor, Başbakanlıktan ses çıkmıyordu. Hemen her gün, her gece bir aradaydık. Ulus'ta —şimdi yerinde yeller esen— Park Otelde kalıyordu.

Bir gece dayanamadı, kâğıdı kalemi aldı, Başbakan Menderes'e bir telgraf çekti :

«... Eğer beni kabul etmezseniz Sayın Başbakanım, otelin penceresinden atacağım kendimi...»

Onca hizmetinden sonra intihar etmesine izin verecek değildi ya Başbakan!

Ertesi günü Başbakanlık özel kalem müdüründen, «ağabeyimizi» aramışlar, Sayın Başbakan'ın telgrafa verdiği yanıtı iletmişlerdi telefonla :

«... Dilerseniz, atabilirsiniz!...»

Ağabeyimiz pencereden atmadı kendini, gitti İstanbul'a, gazeteyi kapattı.

İktidarlara maddi olanaklarla bağlı olanlar için bu sonuç bir tür intihar sayılmaz mıydı?

4
CÜMBÜŞ

Menderes, basınla olan ilişkilerinin 1950 öncesi gibi sürüp gideceğine inanıyor, kamuoyunun canlı aynası olan gazetelerin ne yaparsa yapsın, her şeye göz yumacağını sanıyordu.

Mantığa aykırı olumsuz eylemleri, olayları yaratan bizzat Başbakandı, göz yummamızı isteyen de. 1950 ile 1954 arasında, DP'ye karşı basın muhalefeti dilediğimiz ölçüde değildi ama, gazeteler kimi olayları kamuoyuna yansıtırken çarpıtacak değildi ya!

DP iktidarının ezanın Arapça okutulmasını engelleyen yasayı değiştirmesi, hele Anayasa'yı «Teşkilatı Esasiye Kanunu»na dönüştürerek, her maddesindeki anlaşılır sözcükler yerine genç kafalarımızın almadığı sözcükler koyması Demokrat Parti iktidarına artık kuşkuyla bakmamızı gerektirecek ilk nedenler oluyordu. Kökende, aldığımız eğitim Atatürk laikçiliğine dayalıydı. Kimsenin ibadetine, inaçlarına karışmamamız gerektiğini öğrendiğimiz gibi, din işleriyle devlet işlerinin biribirinden ayrı tutulması ilkesini benimsemiştik.

1950'den sonra henüz, din ve devlet işlerini biribirine karıştırıp siyaset yapanların partileştiği bir dönemde değildik.

Dini duyguları sömürerek oy toplamanın geçerli yol olduğunu ilk kez 1950 seçimlerinde görmüştük. DP, Ankara listesine Hacıbayram Camii Vaızı Ömer Bilen'i

alırken, CHP —sonradan tutuklanan—, Ticani tarikatı lideri Kemal Pilavoğlu'nu aday göstermişti.

Bu davranışların ileride kimi önemli sakıncalar getireceği uyarılarına İnönü gibi bir devlet adamı bile, pek kulak asmış değildi. Sonradan Falih Rıfkı Atay, bu önemli noktayı yakınarak yazmıştır.

Dinin siyasal güçlerce sömürüsü 1970'lerden sonra gelen dönemdeki kadar artmadığı, azmadığı o günlerde bile, Atatürk'ün heykellerine yapılan balyozlu saldırılar, DP iktidarını bir «Atatürk'ü koruma yasası» çıkarmaya kadar götürdü.

Kendi dünyamıza o denli hapsolmuştuk ki, dışımızda gelişen olayların Türkiye'yi ne biçimde ve ölçüde etkileyeceğini göremiyorduk.

Bir gün, Amerikan Haberler Bürosuna davet edildik. Bir Amerikalı general geldi, önümüzde durdu. «Vaktim yok» dedi, «kısa keseceğim. Türkiye, Kore'de başlayan savaşa batılı güçlere mutlaka askeri bir birlikle yardım etmeli, katılmalıdır.»

Çıkıp gidecekti, ama o sırada Türkiye'ye yeni yeni gelmeye başlayan yabancı konuklarımıza sorduğumuz «klasik bir soruyu» generale yöneltmeden aramızdan ayrılmasına izin veremezdik. İçimizden biri, sabah uçakla gelip akşam üzeri gidecek olan Amerikalı generale, «... Türkiye'yi nasıl buldunuz?..» diye sordu.

General, gazeteci arkadaşımıza şöyle bir baktı :

«... Wonderful, wonderful...» dedi ve... gitti.

«Fevkalede, fevkalade!»

Müthiş bir insandı bu general. Üç beş saatte ülkemizi gezip görüvermiş ve «olağanüstü» bulmuştu.

Oysa Amarikalı generalin, Türkiye'nin olağanüstü güzellikleriyle pek ilgisi yoktu. ABD Hükümeti, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi için Menderes'i «ikna» etme göreviyle generali Ankara'ya göndermişti.

Bu onurlu görevini üstün bir başarıyla tamamladıklarını, hemen aynı gece Başbakanlıktaki kabine toplantısının sona ermesinden hemen sonra öğrenecektik.

ABD'nin öncülüğünde Birleşmiş Milletler örgütü «dünyayı tehdit eden komünizmin başlattığı Kore savaşına» bütün batılı devletlerin yanıt vermesini istiyor, her ülkenin, kararlaştıracağı oranda ABD askeri gücüne katılmasını istiyordu.

O sıcak temmuz gecesi Başbakanlıkta Bayar'ın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun sona ermesini beklerken, Türkiye'nin Kore'ye 5400 kişilik bir kuvvet göndermeye karar verdiğini henüz bilmiyorduk. Bayar, Başbakanlıktan ayrılıp gitti. Belki de, çoğu geceleri Çankaya'dan bir spor arabaya binip, kente indiği, Karaoğlan Çarşısındaki ünlü bozacıda bir süre kalıp tekrar Cumhurbaşkanlığı konutuna döndüğü gibi. Toplantıdan sonra Menderes hepimizi gülerek karşıladı, hiçbir şey söylemedi. Hele Dışişleri Bakanı Köprülü'den bir şeyler beklemek, esasen olanaksızdı. Öteki bakanlarsa?.. Hızla uzaklaştılar. Menderes, Başbakanlıktan ayrılırken, resmi açıklamayı beklememizi söylemekle yetindi. Açıklama gecikmedi, ertesi günü gazete manşetleri Türkiye' nin Kore savaşına tugay düzeyinde bir askeri güçle katılacağını büyük manşetlerle verdiler.

Söylenecek ne vardı ki!.. Gazetelerin hepsi, Kore'ye gidecek askeri güce kimin komuta edeceği ile öteki ayrıntıların peşine düşmüşlerdi. Zaman yitirmeksizin Ankara'da ise, başka bir savaşım ortaya çıkıyordu. Ulus gazetesi, aynı gün, hükümet kararının anayasaya aykırı olduğunu ilan etmişti. Savaş kararını hükümet değil, ancak TBMM alabilirdi.

Ulus'a gittik Sabahattin Sönmez'le. Gülek genel sekreterdi, evet ama, böyle önemli konularda CHP'nin görüşünü ancak Erim açıklayabilirdi. Erim bir yandan

Ulus'un bir numaralı yöneticisi durumuna gelmiş, öte yandan hukuk bilgisi nedeniyle CHP'nin ortaya koyduğu görüşü savunacak yetkili kimse olduğunu kanıtlamıştı. Erim, Sönmez'e, daha sonra gelen diğer gazetecilere hükümet kararının mutlaka Meclisten geçirilmesinde direndiklerini açıklıyordu.

Bir gemiye bindi Türk askerleri. Günlerce yol aldılar. Kore'ye vardılar. İki gazete, Cumhuriyet ve Hürriyet, Türk basınında ilk kez «savaş muhabirleri» kullanmaya başladılar. Hürriyet'ten Hikmet Feridun Es, Cumhuriyet'ten Faruk Fenik Kore'den acıklı öykülerle askerlerimizin vatan hasretini dile getiren röportajlar gönderiyorlardı. Fenik, «... Gece. Siperdeyiz. Biraz sonra top gürültüleriyle güneş doğacak. Savaş yeniden başlayacak. Askerlerimiz, çarpışacak çarpışacak...» gibi cümlelerle, gördüğü, ya da hiç görmediği cepheyi anlatıyor, askerlerimizle konuşuyor, annelere, babalara, bacılara sesleniyordu.

İçimize dönmüştük ha, kendimizi hapsetmiştik öyle mi?.. Kore savaşı iç dünyamızda olup biten her şeyin üzerini örtmüştü artık.

Şükran Lokantasında toplanıyorduk akşamları. Konu tekti. Kore'den haberler bekliyorduk, radyo fazla bir şey vermiyordu. Aramızda savaşı romantik duygularla izleyen tek gazeteci, Adnan Aktan'dı. Çok duygusaldı. «Biz burada oturmuş yer içerken, orada ölüyorlar» dedikten sonra, bir duble daha rakı ısmarladı. Hele, Kunuri savaşlarının kanlı ayrıntıları yavaş yavaş gelmeye başladıktan sonra, ortalık iyice karıştı. Türk birlikleri, Kuzey Kore'nin yanında savaşa giren Çin birliklerince kuşatılmıştı.

Hükümetten hiçbir ciddi açıklama gelmiyordu. Türkler neden sarılmış, Amerikan birlikleri niçin Seul'a doğru çekilirken bizimkileri yalnız bırakmıştı?.. Belli değil-

di o sıralar. Kunuri'deki çemberi yarıp çıkabilen Türk askerlerinin kahramanlığı bizden önce Amerikan basınında büyük yer almıştı, oradan Ankara'ya değin uzandı. Amerikan askerleri çekilirken Türklerin Kunuri'de kalışının nedenini, niçinini araştırmıyorduk. Türk askerini öven satırlar, öyküler bütünüyle basın dünyamızı sarmıştı. Oysa, Türk birliği, Amerikan birliklerinin «geri çekilişini kolaylaştırmak» amacıyla savaş alanında Çinlilerle karşı karşıya bırakılmıştı. Basın olarak hepimiz, bu gerçeği yazıp eleştireceğimize, sayısı rekor düzeye ulaşan «Amerikan gümüş madalyaları» ile erimizden subayımıza değin kaç kişinin ödüllendirildiğini araştırıyor, bunları iftiharla yazıyorduk. Albay Celal Dora, sancağı beline sarıp düşman çemberini yaran bir kahramandı. Yurda gönderilen kimi erlerimizle —hepsi ABD gümüş yıldız madalyasıyla ödüllendirilmişti— yaptığımız röportajlarla sütunlar dolduruyorduk. Hele konuştuğum bir erimizi unutamıyorum : «'Dur şurada, bu köprüden hiç kimseyi geçirme,' dediler» diye söze başlamıştı.. «'Geleni makineliyle vur.' Geleni devirdim, geleni öldürdüm, sonra yaraladılar, bıraktılar gittiler ölmüşüm diye. Sürüne sürüne saatlerce gittim, bir Amerikan cipi beni bulup, karargâha götürdü. Bayrağımızı görünce, attım kendimi cipten, sonrasını bilmiyorum...»

Kore gazilerine maaş bağlanması yasası. Yıllar geçtikçe verilen maaşın Kore gazilerinin yaşamını yitirip, her birini yoksulluğa sürüklemesi. Yollarda ayağı sakat, gözü kör kimi insanların «Amerikan Gümüş Madalyası» göğüslerinde dolaşmaları.

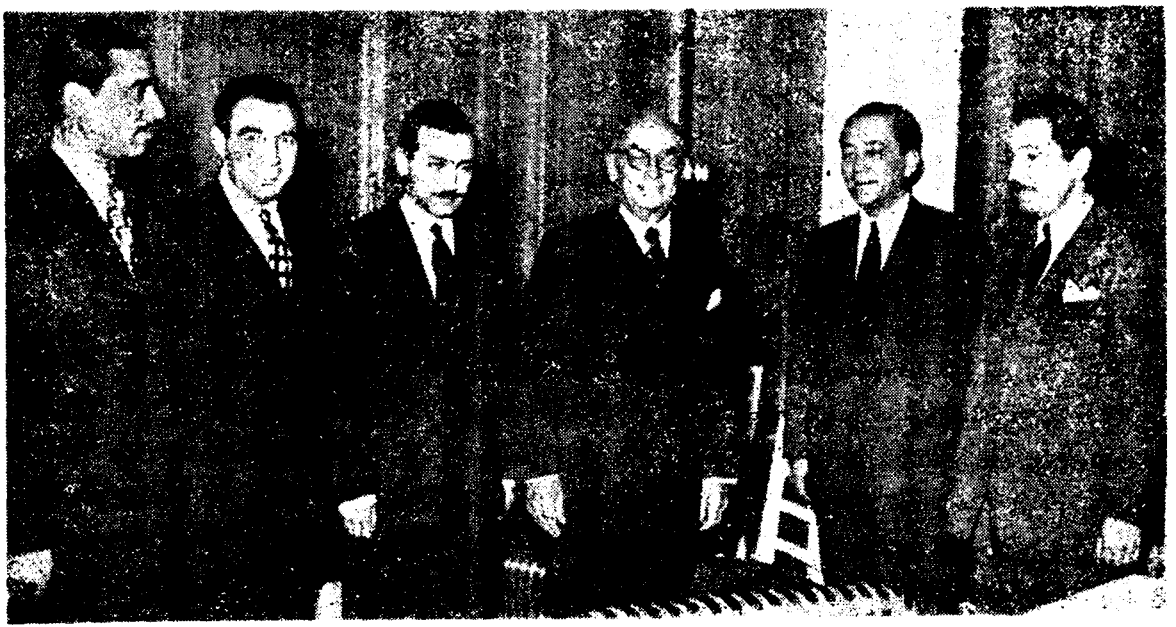
CHP, bütün bu olaylar olurken, soruna yüzeysel biçimde, yalnızca anayasa açısından eğiliyordu. Kore sa-

vaşının gerisinde Türkiye'nin bir «öteki yararı» yatıyormuş. Bu savaşa katılan, yüzlerce şehit veren Türkiye, döktüğü kanın bedeli, bir süre sonra Nato ittifakına üye oluyordu. Yunanistan'la aynı zamanda. Atina ne göndermişti acaba Kore'ye, bu özverinin bedeli karşılığı Nato'ya girmişti?.. Amerika'dan sonra, en güçlü birliği Kore'ye Türkiye'nin gönderdiği kesinkes doğruydu. Galiba Yunanistan, bir sağlık bölüğü ile savaşa katılmıştı, öyle anımsıyorum.

Başbakan Yardımcısı «... Biz kararı veririz, istim arkadan gelir..» diyerek, yasaların, hükümet kararlarından sonra TBMM'ye geleceğini dile getirmemiş miydi? Somut örneği de verildi. Kore savaşının yurt içinde ateşi söndükten sonra hükümet, savaş kararını Meclise sundu.. DP çoğunluğunca kabul edilip gitti. Her işlem yerine getirilmişti. Kore savaşında ölenler ölmüş, yaralananlar gazi olup madalya almış, anayasa uygulanmış, Türkiye Nato'ya üye olmuştu. Bundan iyisi can sağlığı!

Ülkeye «oy özgürlüğü» gelince, bu özgürlük gazeteci kuruluşlarını niye etkilemesindi?.. Bizde de canlanış, hareketlenme, «eskilere» karşı bir direnme başgösterdi. Ankara Gazeteciler Cemiyetinin genel kurul toplantısına gittik, ağabeylerimizin sonuçtan kuşkuları yoktu, kazanacaklardı. Öyle olmadı, biz kazandık.

Listemizde Mekki Sait Esen vardı, yaşlı gruplara karşı bizimle işbirliği yapan. Bir kurnaz hesap adamı. Bir hafta süreyle Esen'le konuştuk, durduk, başkan olmak istiyordu. Bir gece o denli yakardı ki, Nusret Baban, Ankara Palas pavyonunda dışarı çağırdı, kahkahalardan kırılıyorduk. «Yahu, seçeceğimizi söyleyelim de bu iş bitsin artık,» dedi.

1950'DEN SONRA, DEĞİŞMEYEN NE KALDI : Ankara Gazeteciler Cemiyetinde «ESKİLER»i oyla deviren yeni yönetim kurulunu, Cumhurbaşkanı Bayar Çankaya Köşkünde kabul ediyor: (soldan sağa) Fethi Giray, Nusret Baban, Cüneyt Arcayürek, Celal Bayar, Mekki Sait Esen ve Halûk Tuncalı.

Mekki Sait Esen, bizi Çankaya Köşküne götürdü, Bayar'la konuşturdu. Menderes'le buluşturdu. Yönetim kurulumuz «devlet ricaline gidiyor, mesleğin dertlerini sıralıyordu».

Meslek kuruluşu olarak derdimiz ise, büyüktü, çook büyük! Bir lokal açabilmek için para gereksiniyordu. Bir balo yapıldı, devlet dairelerine biletler satıldı. Kızılay' da bir de lokal düzenlendi. Menderes gelmişti açılışına, kimi bakanlarıyla. Bir ara kulağına birkaç cümle fısıldandı. Hemen kalktı, çıktı. Büyük devlet işleri arasında lokalimizi şereflendirmesi yeterli değil miydi?.. Hemen gitmesinin nedeni mi?..

Devlet işleri! Yok canım, daha da basitti. Lokale gelip oturduğu köşeyi dekore edenler duvarları çıplak kadın resimleri ile süslemişlerdi. Çıplak kadın resimlerinin önünde bir Başbakanın fotoğrafının çekilip yayımlanmasına Anadolu ne derdi sonra?. Mekki Sait Esen, bütün gazetelere telefon ederek, bu fotoğrafın kullanılmasının, «cemiyetin yüksek yararlarını zedeleyeceğini» söyledi, gazeteler de kullanmadı.

«Yüksek yararların» önemli olanını daha sonra öğrenecektik. Esen ağabeyimiz, cemiyet başkanlığından kaynaklanan ağırlığını iyi kullanmış, 1954'te Balıkesir' den DP milletvekili olarak Meclise girmişti.

Bu arada «yüksek siyasette» söylentiyle kamuoyunun nasıl bulandırılacağını gösteren somut bir örneği İnönü'nün «rahle-i tedrisinde» öğrendik. İnönü bir demecinde, «... Askerlerimizin 4500 olduğunu ilan ettiler. Birleşmiş Milletler muhitinde intişar eden gazeteler bu kuvvetin daha çok olduğunu yazdılar. Büyük Meclisin ve Türk milletinin Kore'ye gönderilen kuvvetin miktarını bir tek rakam hatası olmadan bilmeye hakkı yok mudur?..» diyordu.

1950 öncesinin fısıltı gazetesinin güçlü rotatifleri o günden sonra yeniden çalışmaya başladı.

Türkiye'de siyaset hem bu yoldan, hem de İnönü'ye karşı DP milletvekillerinden gelen aslı astarı olmayan savlarla artık renk cümbüşüne dönüşmüştü. Biri çıkıyor, İnönü'nün oğlunun otomobille bir insan ezdiğini söylüyordu; öteki çıkıyor, İnönü'yü, vatan ihanetinden asalım diye tutturuyordu. İnönü de, «CHP'nin her dönemi için sorulacak hesabı vermeye hazır» olduğunu söylediği gibi, «Ordudan tapu memuruna kadar, bütün devlet teşkilatında memurlar yataklarını bağlamışlar, kimin iftirasıyla ne muamele göreceklerini beklemektedirler» diye konuşuyordu. Menderes çileden çıkıyor, İnönü büyük bir serinkanlılıkla saldırılarını tazeliyordu.

Ne çare ki İnönü, basında yalnızdı. Günlük gıdamızı Menderes, durmaksızın konuşan, yalnızca İnönü ile CHP'ye çatan Menderes sağlıyordu. Bir gece geliyor, DP il başkanlarıyla yaptığı toplantıda, «Ne olacaktı yani?.. Biz iktidara gelince doğudan doğan güneş, batıdan mı doğacaktı. Yoksa batıda batan güneş, doğuda mı batacaktı,» diye haykırıyordu.

Esen, bu gece toplantısını verip vermeyeceğimizi Menderes'e soruyor, bize gelip, Başbakanın konuşmasını bir gün sonra vermemizi istediğini bildiriyordu. Mekki Sait'ti karşımızdaki. Burnumuzdan kılı çeker alır, ruhumuz duymazdı. Ben de haberi veriyordum. Ertesi günü «Esen korkusu» nedeniyle verdiğim haber, hiçbirinde yer almıyor, «atlatma haber» olarak Vatan'dan bir maaş ödüle yol açıyordu.

DP çoğunluğunun her şeyi yapmaya kendini yetkili gören anlayışı, bir gün Vatan sütunlarında patlak verdi.

O sıralarda milletvekili mazbatalarını TBMM onaylardı. Zonguldak seçimlerinde değişik bir sonuç çıkmıştı. Seçim günü DP listesindeki son aday birden ölmüştü. Seçim kurulu, Meclise Zonguldak'tan belirlenen sayıda milletvekili gitmesi gerektiğini düşünerek ölenin yerine CHP listesinde en çok oy alanı, Sebati Ataman'a mazbata vermişti. DP bu görüşe katılmıyor, Ataman'ın mazbatasını onaylamak istemiyordu. Bir gece yarısı idi. Ataman, CHP milletvekili olarak savunusunu yapıyordu, doğrusu çok da akılcı, mantığa uygun bir konuşmaydı.

Sabırsız DP grubu, bağırıyor, çağırıyor, Ataman'ın kısa kesmesini istiyordu. Kararlı idiler. Sonuç da öyle oldu. DP çoğunluğu, Ataman'ın milletvekilliğini reddetti.

Ataman'ı Meclis kapısına, Tezer Taşkıran getirdi. Kız Lisesi Müdürlüğünden, CHP Kars milletvekili olmuştu. Birden Samet Ağaoğlu göründü. Tezer Hanımın erkek kardeşi, Ahmet Ağaoğlu'nun iki çocuğu, Ataman'a bir şeyler söylediler.

Ataman, sakindi ama bozuktu. İzliyordum sahneyi.

Sahne, gelişti sonradan. Bir süre geçti geçmedi, Ataman'a DP bir görev verdi. Ardından da ilk seçimde DP listesine aldı, getirdi Meclise, sonradan bakan da yaptı. Ataman da CHP muhalefetine karşı çeşitli konularda öylesine olumlu savunular yaptı ki DP adına, bir kezinde Mecliste devlet borçları görüşülürken sanırım, bizim Batıya değil, Batının Türkiye'ye borçlu olduğunu kanıtlamaya kalkıştı.

5
(R) FORMÜLÜ

Birkaç olay, taze inançlarımıza indirilen kimi siyasal darbelerle karışarak Vatan'daki görevimin sonunu getirdi.

Ataman olayını izledikten sonra, gittim eve, açtım telefonu gazeteye; habere, «... Sebati Ataman'ın haklı savunusuna karşın, DP çoğunluğu mazbatasını reddetti, milletvekilliği düştü...» diye başladım. Haber bütünü açısından DP çoğunluğunu hedef alıyordu. Belki de bilinçli bir düzenleme değildi, daha çok duygusaldı da. Fakat Ahmet Emin Yalman'a gece yarısı durum iletilmiş, o da, «... Çoğunluk baskısının demokrasiyi zedeleyeceğini...» içeren bir başyazı döktürmüştü.

Vatan, manşetinde Ataman, yanında Emin Beyin yazısıyla geldi.

Sönmez, Başbakanlığa çağrıldı. Uzun süre gelmedi. Akşamüstü döndüğünde yüzü gülüyordu ama, bana da bozuk çalıyordu. Menderes birden alınmış, Vatan gibi DP ideallerine hizmet eden bir gazetedeki bu görüş değişikliğini anlayamadığını söylemişti. Haberi yazanın ben olduğumu öğrenince, «... hani şu zayıf, mavi gözlü çocuk mu?» diye iltifatını esirgememişti. Ahmet Emin, Ankara'ya davet edildi, Menderes'le yemek yedi, görüştü. Bu arada, İstanbul'da yayımlanan bir akşam gazetesinin muhabirliğini ek görev olarak vermek istediler bana. Sönmez'e söyledim, tuhaf tuhaf yüzüme baktı, «O görevi Emin Karakuş'a verdiler» dedi.

Arcayürek'in yazdığı bir haber üzerine, Vatan gazetesinin Ankara Temsilcisi Sabahattin Sönmez Başbakanlığa çağrılmıştı. «Vatan gibi DP'ye bağlı bir gazetenin görüş değiştirmesinden» yakınıyordu Menderes. Resimde (soldan sağa) Mekki Sait Esen, Gazanfer Kunt, Cüneyt Arcayürek, Sabahattin Sönmez ve Celal Bayar bir toplantıda.

Anladım ki, «görev öncelikle Karakuş'a verilivermişti!»

Oysa, Vatan'da iyi günler geçirmiştim. Bir ustadan gazetecilikte ustalığın ne olduğunu öğrenmiştim. Giderek Sönmez ağabey teşhisi konulamayan bir hastalıktan mustarip olunca, işleri bir başıma yürütmüştüm.

Sönmez, artık Menderes'in Özel Kalem Müdürlüğünü yapan Basri Aktaş'ın bana yardımcı olabileceğini söyleyip gitmişti.

Aktaş'a gittim, dedim ki, durum böyle, böyle.. «Sen,» dedi, «Yarın 17'de bana gel.»

Gittim o saatte Basri Aktaş'ın yanına, Başbakan'ın yanına girip çıktı ve, «... Buyrun, Başbakan sizi bekliyor,» dedi.

Ayaklarım dolaşarak içeri girdim. Şimdiki Maliye Bakanlarının makam odasına. Sol köşede yuvarlak bir masa. Etrafında birkaç koltuk... Bir sehpada telefonlar ve Menderes.. Gülerek karşıladı. «Ne istediğimi» sordu, «Efendim ne isteriz ki bizler, haber..» diyebilmişim. Bana Anadolu Ajansı'nın vereceği nitelikte bir iki haberden bahsetti.

«Bunları ajans veriyor efendim,» dedim Menderes'e.

Güldü yeniden : «Pekâlâ, yaz bakalım, bugün Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanlarını değiştirdim. Yerlerine de...»

Çıktım yanından. Sarhoş gibiydim. Verdim haberi manşete. Ertesi gün aynı saatte yine Başbakanlığa. Aktaş öyle demişti bir önceki gün, «yarın yine aynı saatte.» Bu kez Menderes, Adalet Bakanı Özyörük'ü buldu, geleceğimi, değiştirecekleri yasalarla ilgili bir demeç vermesini istedi.

Gittim eve. Verdim haberi manşete. Bu, bir süre böyle gitti.

Oysa, Genelkurmay Başkanı değişirken başka olaylar olmuş da, bizim gibi «acemi çaylaklar bihaber...» Samet Ağaoğlu'na bir subay gelmiş, Ordu'dan bir darbe beklemelerini bildirmişti. Aslı var mıydı, yok muydu?.. Bugünedek kesin bilene rastgelmedim. Giderek bu subaylar yüksek rütbeli imişler de, İnönü'ye gitmişler de, o da isteklerini reddetmiş de... Öykü sürüp gidiyordu böyle.

Menderes'in siyasal hırçınlığını «İnönü korkusu» na bağlamalarının nedeni budur derlerdi. Haydi bizler, gençtik, İnönü'nün «meşruiyetçi» yanını sonradan öğrendikti. Yıllar yılı «Milli Şef»e hizmet eden, Bütçe Ko-

misyonu sözcülüğünü yapan Menderes'le, Atatürk dönemi dahil 1945'lere değin «yüksek görevlerde» yan yana çalışan Bayar'ın bu gerçeği bilmemesine ne demeli?..

Vatan'dan «palamarları» çözdükten sonra, Kemal Zeki Ustamın kurduğu, ancak iktidar çevrelerinde CHP' nin yayın organı gözüyle bakılan Anka Ajansına girdim. Çetin Altan, Fethi Giray ile birlik olmuştuk, her gün yan yana, diz dize. Çetin, bir yandan da «Hürses» adlı günlük gazetede, haftada bir toplumsal güldürü yazılar yayımlamaya başlamış, tırmanıyordu yazın yaşamında. Giray, Ticaret Bakanlığında memurdu, akşam üstleri Anka'ya gelip «ekonomik bülten»i hazırlardı.

Kore Savaşı Türkiye'nin ürettiği pamuğun fiyatını birden anormal ölçüde yükseltince, özellikle Adana'da üretici çok zenginleşmiş, kadillaklara değin lükse gark olmuştu ama, fiyatların günü gelip düşeceğini haberleştiren Fethi Giray da, Bakan Zühtü Velibeşe'nin hışmına uğramıştı. Bir memur, böyle bir haberi yazardı ha! Kapı dışarı. Artık Giray da tümüyle mesleğe adamıştı kendini. Zorunlu gazetecilik! Ne etsin ki!..

Bir süre geçti geçmedi, beni Ulus'a aldılar yeniden. Meclis muhabiri. Müthiş zor bir işti, çok, ama pek çok zor!

Meclisteki görüşmeleri izler, DP'lilerin sözlerini kısaca özetlerdim. CHP adına bir konuşmacı kürsüye çıktı mı, arkası kolaydı. Alırdım tutanakları Meclisten gazeteye gelirdim. Nihat Subaşı konuşan CHP milletvekilinin beğenilmiş son resimlerinden birini bulurdu. Başlardım haberi yazmaya: «Dün TBMM'de ..... konusunda CHP grubu adına söz alan ..... milletvekili, şunları söyledi...»

Bir (:) koyduktan sonra, tutanaktan tek sözcüğü değiştirmeden tam metin. Araya da bir iki satır DP'lilerden...

Resminin portre konulmasını isteyenlerin fotoğrafı ertesi günü cepheden çekilmiş olanı ile yer değiştirmişse yanlışlıkla CHP grubuna uğradığımda fena halde azarlanırdım. Ben de içimden Nihat Subaşı'yı..

CHP kadrosu bir futbol takımını yedekleriyle temsil edecek ölçüde az sayıda olduğu için, eski Meclisin lokantasından geçildikten sonra girilen bir büyük odayla, küçük bir toplantı salonuna yerleşmişti.

İnönü, her gün Meclise gelir, görüşmeleri bir süre izler, sonra grup odasına girerdi. Ya bir milletvekili ile satranç oynar, ya da küçük gruplarla söyleşirdi. Henüz sigarayı tümüyle bırakmamıştı. Çağırırdı yanına, hangi sigarayı içtiğimi sorardı, «Boğaziçi» derdim. «Yak bir tane...» derdi. Yakardım. «Çek bir nefes içine,» derdi. Çekerdim. «Üfle dumanı şimdi!» derdi. Üflerdim. Sonra çevresini alan kimi milletvekillerine, «İçemiyorum, üç ay doktor yasağı var, bari dumanını koklayayım.» derdi gülerek.

Böylece, daha önceki yıllar kızdığım «İnönü'nün, burnuna sigara dumanı üfleyen insan» olmaktan doğan kıvançla kimi zaman gazeteye dönerdim.

Ne de olsa, hep birlikte «demokrasiye geçiyorduk.»

CHP Grup Başkan Vekillerinden Faik Ahmet Barutçu'yu çok severdim. Laz şivesiyle Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmaların büyük bölümü gerçekten demokrasi dersi olacak nitelikte ve güzellikteydi.

Önemli günlerde yaptığı konuşmanın tutanaklarını alır gelir, Ulus'ta düzeltirdi. Erim'in odasına yerleşir, yanına alırdı beni. Başlardı düzeltmeye konuşmasını, tam metin vereceğiz ya gazetede, kamuoyu doğru dürüst cümlelerle görsün isterdi. Telefon çalarsa açmaz, «Bak

bakalım, karımsa burada yok» diye seslenirdi. Ülseri olduğu için bol ıhlamur içer, arada sırada birkaç bisküvi getirtirdi.

Konuşmasını gözden geçirdikten sonra verir, giderdi ama, biz kimi sözcükleri düzeltmek için konuşmasını yeniden okurduk. Çünkü, Barutçu bazı sözcükleri konuşmasındaki şiveye uygun biçimde düzeltirdi, yazardı. Örneğin «Bakayım» demezdi tutanak düzeltmelerinde, «pakayum» biçiminde yazardı.

Konuşmasının özüne uygun öyküleri yeri gelince kullanırdı. Trabzon'da sihibi olduğu yerel gazetede Atatürk döneminde muhalefet yaptığı için kovuşturmaya uğradığını, İstanbul'a göç ettiğini, ancak polisin izlemesinden bir türlü kurtulamadığını anlatırdı. «Baktım, her gün aynı polis beni izliyor, evden işime, işten gittiğim dostların kapısına kadar. Hele kış gelince, çağırdım adamı, 'Bak kardeşim, dedim, anladık beni izliyorsun, bu da görevin. Ama sana yazık, bana sıkıntı oluyor. İstersen her akşamüstü gel bana, sabahtan akşama değin nereye gittiysem saati saatine vereyim.' Sarıldı elimi öptü. O da rahatladı ben de...»

Ardından basardı kahkahayı. Barutçu'nun geçmişini iyi bilen Menderes, ona karşı Mecliste daha yumuşak konuşmalar yapardı.

Bir gece gene düzeltmeler yapıyoruz. Telefon çaldı, işaret etti, açtım. Bu kez hanımı değildi arayan. Bir erkek sesi. «Barutçu beyfendiyi istiyorum,» dedi. Verdim telefonu Barutçu'ya ama, «Ya'vu, bu ses hiç de yabancı değil» diye düşünüyorum. Barutçu öyle kahkahalar atıyordu ki, şaşkınlıkla izliyordum. Kapadı telefonu, «Başbakandı» dedi. «Hani şu (R) formülü var ya çözdük meseleyi.»

(R) formülü, demokrasimizin önde giden sorunlarından biriydi. Dış gezilere muhalefetten milletvekili ka-

tılacak mıydı, katılmayacak mıydı? İktidar çevreleri, «Ne demek» diyorlarmış. «Milli iradeyi çoğunluk olduğumuz için biz temsil ediyoruz. Muhalefet kim oluyor?»

Barutçu da, batı demokrasilerinde Meclisleri temsilen dışardaki toplantılara, çağrılara iktidar ve muhalefet milletvekillerinin birlikte gittikleri tezini savunuyor. Barutçu, Başbakan'a haber mi salmış, yoksa bir başka yoldan duymasını mı sağlamış, bilemiyorum, bu sorunu görüşmek için Menderes, Barutçu'yu aramıştı.

Bu sorun, partilerarası ilişkilerde önemini uzun süre yitirmedi. Sonraları çözüme ulaştı, ama kamuoyu —bir casusluk romanı gibi— manşetlerde, «(R) formülü çözülmedi» gibi ilginç başlıklar gördü.

Demokrasi alfabesinde (A) harfindeyiz. Dönem bu!

Ulus'un, Erim'in yönetiminde giriştiği «büyük» muhalefette bir gün geldi, en önemli olay, «memlekette asayişin kalmadığını» kanıtlamak oldu. Bir fırsat da çıkmadı değil. Gölbaşı, Ankara'ya 20 kilometre uzakta bir köy, 1950'lerde Gölbaşı'na uzanıvermek için bir saatinizi vermeniz gerekirdi, o da taşıt bulursanız. Gölbaşı'ndan, kente çıkan yokuş bir küçük vadiden geçer, vadinin bir yakasında da bir jandarma karakolu. Bir gece maskeli bir kişi, Gölbaşı'ndan kente doğru gelen otobüsü durdurup soymuştu.

Doğu'da birkaç eşkıyanın dağa çıkması haberlerinden sonra, başkentin burnu dibindeki soygun olayını Erim aldı eline «ülkede asayişin kalmadığını» manşette ilan ediverdi.

Resimler, bol haber, yazı, röportaj... Menderes'i çılgına çeviren bu yayını başka biçimde sürdürmeye de girişmedik değil. Hem de değişik biçimlerde sürdürdük.

Partinin «yüksek kişileri» Nihat Erim'in odasına toplanmışlar. Konuşmalar duvarlardan koridora sızıyor. Konu, Ratip Tahir Burak'ın her hafta yayımlanan yarım sayfalık son renkli karikatürü.

Bir plaj görünüyor karikatürde. Kumlara Samet Ağaoğlu, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve öteki DP ileri gelenlerinden kimileri uzanmış. Geri planda soyunma kabinleri görülüyor. Birinde Menderes'in gülümseyen yüzü açık seçik seçiliyor. Soyunma kabinleri üzerinde sayılar. Bir vatandaş «31» sayılı kabinden Menderes'i gözlüyor ama, yüzündeki kendinden geçmiş «seksi duyguları yansıtan çizgiler» bir yana, ağzından da sular akıyor.

Anlamı açık! Menderes'in doğasına uygun kibarlığı, nezaketi, giyiniş biçimi kimi dayanağı olmayan söylentilerin hızla yayılmasına yol açtığı günlerde bu karikatür yayımlandığı için, tepkisi de büyük! Başbakanlık partiyi aramış. Bir telaş. Parti kodamanları da Ulus'a koşmuşlar.

Nihat Erim'den izin almaksızın Ratip Tahir'in böyle bir karikatürü nasıl yayımladığını öğrenmeye çalışıyorlar. Ratip Tahir'se gülüyor odasında. Hem tepkiden memnun, hem de Erim'in onayı ile karikatürü yazı işlerine verdiği için ortaya çıkan kargaşadan.

Bir ara Erim'in odasına da gitti. Alınan kararı öğrendik :

Bundan böyle Burak, karikatürlerini Erim'e gösterecek, Menderes'i «kadınımsı» biçimde çizmeyecekti!

Taze bir iktidarın çiçeği burnunda Başbakanına Ulus'ta— karikatürle de olsa— aşırıya kaçan yakıştırmalar yapılırken, Menderes kısa süre ülkenin «ünlü çapkınları» arasına giriyordu. Ufak tefek gönül maceralarının yanı sıra, giderek kökleşecek olan sonuncusu «büyük aşk» ile uzun süre uğraşacaktık.

Menderes'in Devlet operası sopranolarından Ayhan Aydan'a tutulduğu haberi Ulus'a, ardından Nihat Erim'e ulaştıktan sonra, muhabir takımı bu «aşk öyküsü»nü kanıtlamak için seferber olmuştu.

Bir iki kez, bir muhabir ile foto muhabiri Aydan'ın Sağlık Bakanlığı arkasındaki konutunu saatlerce izledi. Menderes'in gelişini beklemişlerdi. Eğer Menderes Aydan'a gelirse resimleyeceklerdi. Aile konusunda Türk kamuoyunun tutuculuğuna oynuyordu Nihat Erim.

Ulus başaramadı. Daha sonra «Yeni Sabah» muhabirleri, opera sanatçısı Aydan ile görüşmeyi başarmışlar, konuk odasının başköşesinde Menderes'in «Aydan'ıma sevgilerle» ve imzasını taşıyan fotoğrafını görüntülemişlerdi.

Bu fotoğraf Ulus'ta yer almadı. Parti karşı çıkıyordu.

Erim, eli çabuk bir insandı. Gece Meclisten gelir, Subaşı'ya kısa bilgi verirdim, haberi yazmazdan önce. Subaşı, Erim'i arar, durumu anlatırdı. O da hiç zaman yitirmeksizin kısa bir yorum yazdırırdı Subaşı'ya. Genellikle sert çizgileri içeren bu yorumlar, Ulus'ta «üç yıldız» imzasıyla yayımlanırdı.

Gün geldi, Falih Rıfkı Atay gibi bir usta «Dünya» gazetesini kurdu, ayrıldı aramızdan. Erim, artık gazeteye egemen insandı. Bir süre sonra Hüseyin Cahit Yalçın geldi başyazarlığa, Çetin Altan da tüm direnmelere karşın, Ulus'ta «küçük fıkra»ya başladı. Doğan Nadi, Bedii Faik gibi ustalardan sonra, bu türün üçüncü büyük adı olacaktı.

Kendini kabul ettirmek için büyük bir savaşım verdi Çetin. Gerçi, Nihat Erim destekliyordu genç yazarı. Her gazetede olduğu gibi Ulus'ta da bir hiyerarşik düzen vardı. Özellikle siyasal nitelikteki yazıları sorumlu yazı işleri müdürünün onaylaması gerekiyordu. Basın yasa-

sına göre, yazıyı yazan ile birlikte yayımına izin veren sorumlu müdür de mahkemeye verilirdi.

Her akşam üzeri, bir piyesin aynı sahnesi Ulus'un Sorumlu Müdürü Cemal Sağlam'ın odasında sergilenirdi. Çetin Altan fıkrasını götürür, Cemal Sağlam'ın masasına koyardı. Sorumlu müdür kısa fıkrayı okur, biraz düşünür, çoğu kez «Olmaz!» diye geri çevirirdi. Bu olasılığı dikkate almış olan Çetin, cebinden bir başka fıkra çıkarır, verirdi. Sorumlu müdür bunu da inceler, yasaya aykırı bir yönünü bulmuş olacak ki, gene bir, «Olmaz» çekerdi. Çetin, cebinden bir üçüncüsünü, dördüncüsünü, kimi kez altı, yedi fıkra çıkarır, onaya sunardı.

Onca fıkra arasından biri —sonunda— onaylanır, gazeteye girmesi gereken yazılar arasına konulurdu.

Kuşkucu Çetin Altan, kimi geceler gazete basıma girinceye değin matbaada bekler, fıkranın yer aldığını saptadıktan sonra ayrılırdı. Bir günde altı yedi küçük fıkra yazmak!.. Toplumsal bir olayı üç beş satır içinde eleştirip beğeni sağlamak... Kolay iş değildi. Ama Çetin, bu savaşımı günlerce, kendini kabul ettirip artık fıkraları engellemelere uğramaksızın gazeteye girdiği günlere değin sürdürdü.

Yazın, düşün dünyamızda ayakta kalabildiyse Çetin Altan, bu savaşımı kırk yıldır hiç ara vermeksizin sürdürdüğü için kalmış olmalı.

6
«CİLET»

Ulus'a döndüğüm sıralarda, Nihat Erim'in sürüklediği bir yargı, partiye de, gazeteye de egemen olmuştu.

CHP seçimi yitirmişti. Ama bu yitirişin nedeni halkın DP'ye olan sevgisi, inancı değildi. DP önde gelenleri öylesine vaatlerde bulunmuşlardı ki, halk, bunlara kapılmış, aldanmıştı. Önüne çıkacak ilk fırsatta, aldatılmış olduğunun, kökende Türkiye'yi yönetecek partinin CHP olduğunun bilincine varacaktı. Büyük oy çoğunluğu yeniden CHP'ye dönecekti. Halka bu yanılgısını gösterebilmek için olayları sert biçimde eleştirmek, hemen her konuyu olanca gücümüzle deşmemiz gerekecekti. Bürokratlar tedirgindi, üniversiteler tedirgindi, pahalılıktan tez elden kurtulacağını sanan halk, DP'de umduğunu bulamamıştı. Bütün bu göstergeler büyük kentlerin, özellikle başkent siyasal kulislerinin değerlendirmeleriydi. Parti ve Ulus, ülke çapında bir nabız yoklamasından çok, kendi bünyelerindeki konuşmalardan çıkan sonuçlara göre muhalefetin dozunu saptıyordu.

Oysa, başkentin sokaklarında yapılacak küçük bir araştırma, CHP'nin, başta Erim'in ne büyük yanılgıya düştüklerini gösterebilirdi. Çok uzun yıllar sürecekti CHP'nin geçmişini unutturabilmek.

Yazı işleri müdürü Münir Berik'in çağrısı üzerine odasına girip çıktıktan sonra, verilen görevin ne denli önemli olduğunu ilk başlarda kavrayamadım.

1951 yılının mart ayındaydık. İnönü, seçim bölgesi

Malatya'ya gidiyordu. Muhalefet lideri olarak ilk yurt içi gezisiydi. Hemşehrilerine teşekkür edecek, kimi yerde de halk topluluklarına ilk kez görünüp konuşacaktı.

İnönü'nün «refakat muhabiri» seçilmiştim.

Partinin verdiği bir otomobille karadan CHP liderinden önce Malatya'ya gittik. Dört kişiydik. Ulus'tan muhabir olarak ben, foto muhabiri olarak Adnan At'ar, «Hürses» gazetesinden Fethi Giray, Anka Ajansından da Necdet Baytok.

İstanbul basını bu geziyi önemsemedi. Dört kişilik basın grubunda bulunanların hepsi, CHP'ye bağlı gazetelerin elemanlarıydı. İstanbul'dan ne bir muhabir geldi İnönü'nün Malatya gezisine, ne de bir foto muhabiri. Büyük basın, 1951 yılında İnönü'ye verdiği önemi bu tutumuyla açığa vuruyordu aslında.

Malatya, İnönü'yü beklenmedik biçimde karşıladı. Şehir inliyordu, sokaklar, meydanlar, caddeler adam almıyordu.

İnönü, geldiği günün ertesi ilçelere geziye çıkacaktı.

O gece, dört arkadaş, bir otel odasına yerleşmiş, zaman geçirmek için aramızda kâğıt oynuyoruz. Sabaha değin sürdü bu eğlence. Çünkü, Fethi Giray'ın cebinde gezi için gazeteden aldığı ne varsa hepsini aramızda bölüşmüştük.

Kapının vurulduğunu uyku arasında zorlukla işitiyordum. Necdet ağabey ise, başını kaldırmış yastıktan, «Kalkıp açsana kapıyı» diye sesleniyordu. Açtım. Karşımda Van Milletvekili Ferit Melen vardı. Üstüme başıma bir baktı, «Paşa bekliyor, hadi çabuk!» dedi. Saat henüz sabahın altı otuzu. Çare yok, fırladık.

Paşa'nın «refakat muhabiri»yim ya, yerim liderin yanında.

Yüzüme baktıktan sonra suratı asıldı, saygılarımızı sunmamıza izin vermeksizin bindi arabaya. «İyi» dedim. «İyi, sabah güzel başladı.»

Yol boyu birkaç yerde halk öbek öbek toplanmış, kurban kesiyor, İnönü'yü karşılıyordu. CHP lideri de kısa konuşmalar yapıyor. Sürekli not alıyorum. Gazetenin talimatı bu. «Nefes alışını bile saptamak.»

Küçük bir akarsuyun yanında kısa süreli dinlenme. Tekrar yola düşeceğiz, yanımdan geçerken durdu :

«Beş kuruş vereyim de bir cilet al,» dedi, arabaya bindi.

Bana öğretilenlerin ışığında bu cümleyi yorumlamaya çalışıyorum. Ustalarımıza göre, «büyük adamların her cümlesinin altında bir başka anlam yatardı.»

Ne demek istemişti İsmet Paşa, «beş kuruş vereyim de bir cilet al» demekle acaba?.. Jilet de demiyor, cilet! Yorumlayamadım bu sözleri, altında yatan anlamı bulamadım gün boyu.

Pötürge'ye mi gidiyoruz, başka bir ilçeye mi, önemi yoktu benim için. «Beş kuruş vereyim de cilet al.»

Yağmur bastırdı. Bir dağ tırmanıyoruz, yol desen yol değil. Arabalar ise, asfalt yolların araçları. Killi toprağa saplandık kaldık. Bir ara Ferit Melen'i gördüm, sağa sola buyruklar yağdırıyor. Yanına sokuldum, Paşanın söylediğini aktardım, yorumunu istedim Melen'den. Güldü, «Sen hiç yüzüne baktın mı?» diye sordu. «Yooo,» dedim. «Bir şey mi var, acayip bir görüntü, çizgi, boya filan.».

«Dediklerin yok, yok ama tıraş olmamışsın.»

«Biliyorsunuz geç yattık, erken kalktık, vakit olmadı.»

«Paşa bunu dinler mi?.. İsmet Paşa sakal tıraşı olmadan yanına gelenlere fena halde bozulur.»

Melen'e göre, üstüne üstlük ben bir de, «refakat muhabiri» imişim. Partinin bir parçası, bir bireyi. Sakal tıraşı olmadan yanına varmak İnönü'ye saygısızlık gibi bir şeymiş.

«Vay canına» dedim içimden, «Bir sakal tıraşının ettiğine bak!»

Çocuklara anlattım durumu. «Sen de sakal tıraşı ol kardeşim!» dediler, gün boyu alaya da aldılar.

Paşayı bir cipe bindirip götürdüler. Bize de, «başımızın çaresine» bakmamız salık verildi. Yağmur altında yürüyüşe geçtik. Bir köy bulursak sığınacağız. Necdet Baytok ciğerlerinden rahatsız, ara sıra öksürüyor, öylesine inat ki, biraz yavaşlasak o koşuyor önümüzde. Bir ara durdu, «Bir eşek anırması işitirseniz, bilin ki bir köye yaklaştık!» dedi. «Dikkat edin, kulağınızı dört açın.»

Adnan durdu, «Eşek anırdı» dedi. Duymamıştık. Ses çıkarmadan bekleştik yağmurun altında. Bir ikinci anırma. Dört kişi sesten yana koşuyoruz. Sığındık bir köy evine, kılığımıza kıyafetimize baktılar, ateş yaktılar, önümüze tereyağına kırılmış yumurtalar. Pötürge'ye gittiğimizi, yolda kaldığımızı, İnönü ile birlikte olduğumuzu anlattık. Konuğu olduğumuz orta yaşlı köylü:

«Cumhurbaşkanı Paşamız iyilerdir inşallah!» dedi.

İnönü'nün iktidardan gidişinin neredeyse bir buçuk yılı dolacak. Pötürge'nin bir köyünde hâlâ Cumhurbaşkanı, devletin babası. Baytok'a bir ara, «Adam bizimle iyi dalga geçiyor» diyesi oldum. Lafı ağzıma tıkadı:

«Ne dalga geçmesi be! Demokrasi dediğin daha kentlere inmedi ki, bu köye değin uzanmış olsun.»

Baba adamdı Baytok. Karısını doğum sırasında yitirdikten kısa süre sonra çekti gitti aramızdan.

Sabah, Pötürge'ye bizi atacak «araçların» hazır olduğu haberi geldi. Eşekler köyün bir köşesinde bekliyordu bizleri. Adnan fırladı önümüzden, «Çocuklar eşeğe binmek kolay iş değildir, en cüsseli olanını ben alayım, bineyim, siz de ne yaptığımı izleyin de ona göre davranın.»

Atladı eşeğe. Bir anırma, ardından Adnan'ın eşeği koşmaya başladı, bir başka karşı cinsten eşeğe doğru.

Meğer zamanı gelmiş.

Ön ayaklarını kaldırınca Adnan kendini yerde buldu. Fotoğraf makineleri bir yana, kendi bir öteki yana. Kahkahalar, gülüşmeler, köylülerden hafiften alaylı konuşmalar... Adnan şöyle baktı bize, «Çocuklar,» dedi, «ben size eşeğe binmenin zor olduğunu söylememiş miydim?..»

Pötürge'ye vardığımız zaman öğle üzeriydi. Davullar, zurnalar çalınıyor, İnönü gelmiş çoktaaan, ilçe ayağa kalkmış. Eşek sırtında, davulların zurnaların eşliğinde kahramanlar gibi girdik Pötürge'ye.

İnönü de bizi sorarmış.

Malatya kentinde düzenlenen bir siyasal toplantıda İnönü, önemli konuşmalarından birini yaptı. Notları aldık, Baytok eski yazı biliyor, yardım etti, konuşma metnini tam hazırladık. Baytok bana, «Sen git bu konuşmayı Paşaya göster, onayını al» dedi. Vatan'da çalışırken alışmadığımız bir yöntem bu. Kızdı Baytok bu açıklamaya, «Ulan, bu İsmet Paşa, sen de Ulus muhabirisin, dediğimi yap!» diye sert çıktı.

Paşanın kaldığı evin kapısını çaldım, gene Melen göründü, Paşanın konuşmasını getirdiğimi söyledim. İçeri aldı, bir iki dakika sonra döndü, «Seni bekliyor,

gel» dedi, girdik. Paşa ile eşi yemekteydi. Yanında Melen, Dr. Kemal Beyazıt gibi CHP'nin «yeni kadrosu»ndan genç milletvekilleri de var. İsmet Paşa aldı metni okumaya başladı, ses yok sofrada. Bir iki kelimesini düzeltti, «Pekâlâ, olmuş» dedikten sonra, «Cüneyt'e tatlı verin,» diye buyurdu.

Teşekkür ettim. Vakit yitirmeksizin PTT'ye gideceğimi, konuşmayı Ulus'a yazdıracağımı, yemeğe bile zaman ayıramadığımızı söyledim.

Saatine baktı, gözlerini açtı : «Bu saatte yemek yemediniz mi hâlâ?» diye sordu. Yanıtladım.

«Peki ne zaman yiyeceksin yemeğini?»

«İş bitince efendim.»

«Ne kadar sürer işin bitmesi?»

«Bir iki saat sürer. Eğer şehirlerarası, Ulus'tur, diye Ankara ile bağlantımızı geciktirmezse...»

«Yani saat birde filan?»

«Yaklaşık olarak, evet!»

Hayretini gösterircesine başını salladı İsmet Paşa. Ülkeyi yıllar yılı yöneten İsmet Paşa, bir gazetecinin günlük yaşamını nereden bilsindi. Hele muhalefette çalışan bir gazetecinin Ankara'yı telefonla bulmasının, günün koşulları içinde Amerika'yı yeniden keşfetmek kadar zor olduğunu. 1923'lerden bu yana lokantaya gitmemiş, taksiye binmemiş bir devlet adamı. Bahşişin miktarını bilemeyecek, taksiye ne kadar para verileceğini kestiremeyecek denli «elini hiç cebine sokmadan yaşamış» bir liderdi İnönü.

Daha sonraki yıllar, İsmet Paşa, bir gazetecinin yaşamını ince ayrıntılarına kadar yazabilecek ölçüde ustalaşacaktır.

7
FIRSAT

1951 yılı sonlarında CHP, beklediği fırsatı yakaladı.

Yirmi iki ilde ara seçimi yapılacaktı. DP önde gelenleri, genel seçimlerde iki ilden adaylıklarını koymuşlar, iki yerden de milletvekili seçilmişlerdi. Bir ili ötekine yeğledikleri için, 22 ilde milletvekili seçimi yapılması zorunluydu.

CHP'ye göre, ulusun yanılgıya düştüğünü kanıtlamanın tek yolu, ara seçimlerinden geçiyordu. O güne değin sürdürülen CHP muhalefetinin halkı etkilediğine inanılıyor, DP iktidarı bir buçuk yıl sonra ara seçimlerini yitirirse, yeni bir genel seçim isteminin geçerli bir gerekçeye dayanacağı düşünülüyordu.

CHP gibi, DP'de de ara seçimlerine hazırlıklar 1951 yaz boyu sürüp gitmişti. Ne var ki, CHP, demokrasinin ana kurallarına dayadığı muhalefete karşın, DP birdenbire alışılmadık bir sistemle çalışmaya yönelmişti. Köylünün ürünü yüksek fiyatla satın alındığı gibi, yolların yapımına geçilmiş, kimi önemli tesislerin planları üzerinde çalışmalar başlamış, kimilerinin de temeli atılmıştı. Menderes, hükümetinin bu tutumunu «Türkiye'nin bir şantiye haline geldiğini» söyleyerek vurguluyordu. İki parti arasında halka bakış açısındaki bu aykırılığın nasıl bir sonuç vereceği genel merak konusuydu. Menderes iktidarının aydınları «rahatsız eden» kimi davranışlarına, basına uyguladıkları yeni yöntemlere karşın, geniş yığınların DP iktidarından mutsuzluk duymadığı-

nı görebiliyorduk. Kişisel yargılarımızın partinin ana politikasını etkilemesi —elbette— düşünülemezdi. İnönü, başta Erim'le oluşan çevresi ile «iktidardan, DP muhalefetine gösterdikleri oranda anlayış istediğini» söylüyordu. Hele CHP'ye bağlı 487 halkevi ile 4327 halkodasının bir yasayla alınmasına halkın «fena halde» bozulduğunu sanıyorlardı. İktidarlarla halk arasındaki organik bağın günlük yaşamla çok yakından ilgili olduğu gerçeğini henüz kavramış değillerdi. CHP'nin stratejisindeki yanlışlığı —o sırada söylemekte— ne yarar vardı, ne de olumlu sonuç alınabilirdi.

Gazeteci arkadaşlar arasında kimi zaman yaptığımız söyleşilerde, CHP'nin ara seçimlerini kazanması olasılığından söz ettiğimiz zaman, özellikle İstanbul basın kesiminde karşı savlarla azarlanıyorduk. Çünkü, İstanbul basını Türkiye genelini CHP gibi, Ulus gibi görmüyordu. CHP'ye yan tutanlar gene azınlıktaydı.

Kimi gezilerde Ulus muhabirleri birer «mavi boncuk» gibiydik. Gittiğimiz her yerde öteki gazeteciler bizleri «Ulus muhabiri» diye tanıtırken, muhalefet olarak kala kala bizim gibilerin kaldığını vurgulamak istiyorlardı. Fazla sıkıştık mı, «Bırakalım ya'vu şu siyaseti, dalgamıza bakalım» diye kısa yoldan sözü değiştiriyorduk.

Bir partinin seçimi yitireceği kaygusuyla yola çıkması elbette beklenemezdi ama, CHP'de iyimserliğin ağır bastığını somut örnekleriyle görüyorduk. Ara seçimine CHP'nin önemli kadrosu aday olarak giriyordu. Örneğin, Erim, Menderes'in Aydın'ından, Barlas Denizli gibi oldukça tutucu bir ilden, Kasım Gülek ise Bilecik'ten seçime katılıyordu.

Kendine özgü yöntemleriyle halktan oy alabilecek tek CHP'li Kasım Gülek'ti.

Bilecik'e gece yarısından sonra indim. İstasyon karanlıktı. İstanbul Ekspresine yol veren memur yanıma

geldi. Kente nasıl gidebileceğimi sordum. «Burası istasyon, kent taa yukarda, tepede» dedi. Bilecik'e geliş nedenimi öğrendikten sonra, hafifçe güldü «Bakalım kent ne zaman istasyona gelecek, ya da istasyon kente ne zaman» dedi. Bu düzensizliği soracak oldum.

«Gazeteci imişsin ya, git bunu Kasım Gülek Beye sor, o bilir» diye alayla karışık bir yanıt verdi. Gülek, CHP iktidarı sırasında Ulaştırma Bakanlığı yapmıştı. Gülek'in bu soruna bir çare arayıp aramadığını sordum memura. «Halk ricacı olduydu kendisinden galiba, ama sonuç çıkmadı,» diye yanıtladı.

Eğer halkı bir dileğinden ötürü yüzgeri çevirdiyse Gülek, Bilecik'ten adaylığını koyarken acaba neye güveniyordu?

Gülek ile her gün, sabah erken saatte yola çıkıyor, her köye uğruyor, hiçbir kasabayı atlamıyorduk. İlçelerde düzenlenen açıkhava toplantılarında konuşuyor, konuşuyordu Gülek. Bakıyordum bu toplantılardaki havaya, Gülek iyi gidiyor gibi bir duyguya kapılıyordum.

Bu geziler birkaç gün sonra midemi, bağırsaklarımı altüst etti. Her gittiğimiz yerde —Gülek'in kesin emri gereği— önümüze çıkarılan kahveyi, ayranı, çayı içmekten perişan haldeydim. Gülek mi?.. Maşallah, demir gibiydi. Bana mısın demiyordu.

Midem izin verirse Gülek'le yaptığımız günlük gezilerde CHP genel sekreterinin Amerika'daki seçim propagandalarından verdiği örnekleri dinlerdim. Türkiye'nin koşullarına uygun düşmeyecek öylesine yöntemler sıralardı ki, sesimi çıkaramazdım. Ratip Tahir Burak'ın yayımlanmasına olanak olmayan, gazete iç bünyesinde elden ele gezen bir karikatürünü anımsardım. Çırılçıplak bir adamın üzerine «halk» yazmıştı ünlü karikatürist. Gözleri yuvalarından uğramış bu insan aşağıya doğru düşüyordu ve... üzerine düşeceğini gözlediği yerde de

«altı ok dikine» duruyordu. Burak karikatürün altına tek sözcük yazmıştı : «Partimiz.»

Gülek bir ara izin verdi, bağırsaklarımın düzelmesi için kentte kaldım. Bilecik küçük bir kent. Baktım davullar çalınıp bir müjde iletiliyor halka. Sordum soruşturdum, «Yıllardır özlemini çektiğimiz hastane açılıyor» diye yanıt aldım. Bu kadar kısa sürede, bunca hızla!

CHP'lilerin anlattıklarına göre, bir okul binası boşaltılmıştı. Odaları beyaza boyanmış, yataklar getirilip yerleştirilmiş, temiz çarşaflar, bir iki doktor, birkaç hemşire... Şaşkınlığımı bir türlü gideremediğimi görünce birisi, «Okul her zaman açılır, ama hastane bir başka iş» dedi. Kısaca özetledi durumu. Gene anlamadığımı görünce, «Anlaşıldı birader» dedi. «Sen muhalifsin!..»

Hastane; sanırım Samet Ağaoğlu da gelmişti, törenle açıldı.

Kent içinde Gülek, bana kalırsa, yitiriyordu seçimi.

DP adayı Yümni Üresin Paşa ise, Gülek köy köy gezerken, bir kahvede oturuyor, gelip giden gazetecilerle, halkla konuşuyordu. Rahattı.

Bir başka olay tümüyle gözümü açtı. Sakarya nehri yörelerinde geziyoruz. Aralıklarla birkaç işçi çalışıyor nehrin kıyısında. Bir şeyler çakıyorlar durmaksızın. Meğer köprüler yapılıyormuş Sakarya üzerine. «Seçim kazıkları» diye bir haber yapıp verdim, manşetlerde yer aldı ama, ne Ulus'a, ne de Gülek'e sonucu anlatmak olanaksızdı.

Gülek'ten de, Ulus'tan da izin almaksızın döndüm Ankara'ya. CHP genel sekreteri şikâyet etmiş gazeteye beni. Yerime Gazanfer Kunt'u gönderdiler. Münir Berik'e, «... Seçimi almak nerede, olan bitenler nerede beyfendi...» dediysem de, derdimi anlatamıyordum. Berik, «Kardeşim» diye başladı söze, kızdığı zaman hep söze

böyle girerdi. «Bizim işimiz seçimi kazanmak ya da yitirmek değil. İzlemek ve vermek.»

Sonra yüzüme şöyle bir baktı, haydi bakayım işine der gibi.

Gereken dersi almıştım. Türkiye'de partizanlığın ilk örnekleri Bilecik'te önüme geldi. Zaman içinde gelişerek sürdü gitti.

1960'tan sonra «planlı döneme» girdiğimizde bu tür particilik anlayışında bir değişim oldu olmasına ama, yeterince de uygulandı mı, sanmıyorum doğrusu.

CHP, seçimi genel ölçüde yitirdi. Aydın'da Erim on binlerce oy farkıyla, Bilecik'te de Gülek benzeri ölçülerde «hezimete» uğrayıp döndüler. CHP'ye teselli verecek önemli oy aşaması Cemil Sait Barlas'tan geldi. Yüz, iki yüz oy farkıyla seçimi yitirmişti. Bu başarıyı çekemeyenler, «... Her gün camilere gidip namaz kılarsa olumlu sonuç alabilir bir insan...» diyorlardı ardından.

Bu uygulamalara başka örnekler eklenecekti. Siyaset dünyamızı, yöntemlerini tanımayı sürdürecektim. Bu arada Türkiye'yi daha sonraki yıllarda büyük ölçüde rahatsız edecek kimi olayların başlangıcını izleyecektim.

Ara seçimlerinin dışında, Gümüşhane'de yapılan bir belediye seçimini izlerken, Cevat Dursunoğlu'ndan Ulusal Kurtuluş Savaşı, Atatürkçülük ve reformları üzerinde geniş bilgiler edinirken, iki gerçeği görecektim. Daha doğrusu Dursunoğlu, bu gerçekleri öğrenmemi sağlayacaktı.

CHP'nin ağır, durgun, yerinden oynaması güç örgütüne egemen olan hava ile DP'ye hizmet veren yerel insanların tutumu arasında büyük ayrım göze çarpıyordu. DP örgütünün hemen her kesimi, halkın içinden çıkan insanlardan oluşuyordu. CHP örgütü ise, daha çok o yörenin maddi ve manevi egemenliğini ele geçirmiş kişilerden.

DP'liler basit bir belediye seçimini partilerinin kazanması için ev ev dolaşırken, CHP'liler propaganda için Ankara'dan gelen «büyük, ünlü kişilerin» yapacakları konuşmalarla sonuç alabileceklerini sanıyorlardı. CHP, eski alışkanlıklarından arınarak bir türlü halka inemiyordu.

Dursunoğlu ile sabahları küçük kent içinde gezintilere çıkıyorduk. Kimi zaman, kahvelere uğruyorduk. Birkaç gün sonra Dursunoğlu, «Dikkat et bakalım» dedi, «kentteki kahveler ikiye ayrılmış, DP'liler CHP'lilerin kahvesine, CHP'liler de DP'lilerin oturduğu kahvelere gitmiyorlar.»

Hüzünle başını sallamıştı :

«Çok kötü bu. Siyaset, vatandaş arasında bölünmeye doğru kayıyor...»

Aklı almıyordu bu yeni düzenin getirdiği sonuçları. Saptadığı bu sakıncalar giderek büyüyecek, kamplaşmalar hızlanacaktı günü geldiğinde. Bu durumun beraberinde «başka oluşmaları» getirmesi kaçınılmazdı.

Gümüşhane seçimini büyük oy farkıyla yitirdi CHP.

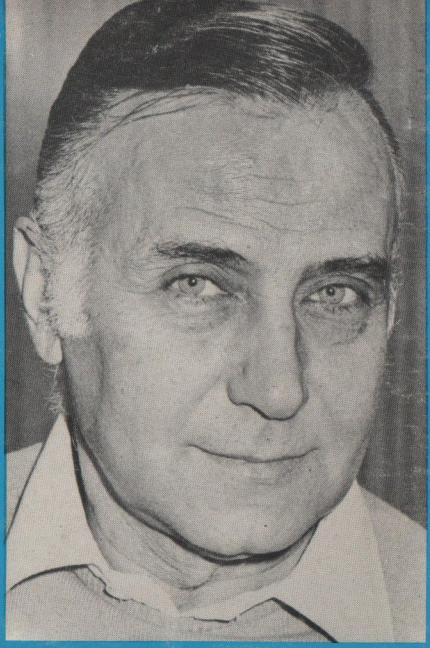
Yitirmesi de, doğaldı. Sandık günü, DP'liler hastalarını, yatalak ihtiyarları bile sırtlarına vurup, «Tek oy, oydur» mantığıyla sandık başlarına taşımışlardı. Ayağına çarık giydiği için kentlerde alaya alınan Gülek, CHP'ye hiç değilse halk gibi, halktan biri olmak gibi önemli atılımın ilk tohumlarını getiren insandı.

Bitmedi.

Yığınla ayrıntıyı atlayarak 1947-51 dönemini kapatıyorum. Yeterince yazabildiğimi sanmıyorum.

1952 sonrasını yazmaya geçmezden önce, bu kitapta sözü edilen yıllara ilişkin kimi insanlarla ilgili gerçek öyküleri anlatmaya çalışacağım.

Bir sonraki kitapta.

1928'de Ankara'da doğdu.

Öğretmen anne ve babanın ikinci oğludur. Orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. Tıp Fakültesi'ne girdi, bitiremedi.

Gazeteciliğe 1947 yılının Aralık ayında Ulus Gazetesinde başladı. Sırasıyla Ankara Akşam Haberleri, Kudret, Vatan, tekrar Ulus, Anka Ajansı, Akis Dergisi, Hürriyet, Tercüman, Milliyet, Güneş Gazetelerinde çalıştı. Kısa ayrılmaları sayılmazsa, Hürriyet'te tam yirmi yıl hizmet gördü. Mesleğin her kademesinde görev yaptı. Şimdilerde Milliyet'te mesleğini sürdürüyor (1983).

Milliyet'te bir özeti yayınlanan "Demokrasinin ilk yılları" adlı kitap için Cüneyt Arcayürek şöyle diyor:

"Bugüne değin hiç bir kitabım yayımlanmadı. Kimi zaman tembellikten, kimi zaman isteksizlikten, tanıdığım binlerce insanı, tanık olduğum binlerce olayı içyüzleriyle bir kitap dizisinde anlatmayı denemedim. Otuzbeş yıldır gazetecilik yapıyorum. "Demokrasinin İlk Yılları" gazeteciliğe ondokuz yaşında başlayan bir insanın, ilk izlenimlerinden başlıyor, yetişme çağını içeriyor. 1950 öncesinin siyasal, sosyal, ekonomik görünüşünü çizmeye çalışıyor. Kimi dostlarımın sürekli baskısıyla, 1951'den sonraki yılları da bölüm bölüm yazmaya çalışacağım. 1950–60 arasını, 1960–70 dönemini, 1970'den 1980'lere uzanan günleri, olaylarını, kimi büyük gazetecilik örneklerimi, kişilerin içyüzlerini, olayların derininde yatan, çoğu kişinin bilmediği siyasal gizleri anlatmayı sürdüreceğim. Bakalım kitap kitap nereye varacağız?"

Cüneyt Arcayürek, her yıl gazetecilik kuruluşlarının düzenlediği yarışmalarda çeşitli ödüller aldı. Son aldığı ödül, 1980 yılı başında Hürriyet'te yayımlanan "Ordu, uyarı mektubu verdi" haberiyle gerçekleşti. Bu haberle ilk önce Cumhuriyet'in "Bülent Dikmener", daha sonra da Hürriyet'in Sedat Simavi" ödüllerine lâyık görüldü.

800 lira
KDV dahil 880 lira

kapak baskısı pan matbaacılık ankara 12 14 22